නිදානවග්ග:කස්සපසංයුත්ත: ඕවාද සූත්‍ර 3 කි, පි. 332, ESN:16: Kassapasamyutta: Ekhortation 3 suttas, p. 813.

▼ **භික්ෂුණී සංඝයාහට** ඕවාද දෙන භික්ෂූන් අතුරින් නන්දක තෙරුන් අග්‍රය. එතුමන්, භික්ෂුණී සංඝයාට ඕවාද දීම පිලිබඳ විස්තර මෙහි දැක්වේ. **බලන්න:** ම.නි: (3) නන්දඕවාද සූත්‍රය.

ඔස

▲ **ඔසග්ග**: පාලි: **වොස්සග්ග-** Osagga :ඔසග්ග (වොසග්ගය) යනු අතහැර දැමීම, කාම ලෝකය අතහැර නිවන අරමුණුකර භාවනාව වඩාගැනීමය. නිවනට නැමීමය. බොජ්ඣංග ධර්ම වඩා ගැනීම පිණිස, භාවනාව වර්ධනය පිණිස කාමලෝකය හැරදැමූ නිවනට නැමුණු සිත (වොසග්ගපරිනාමි) අවශ්‍ය බව සූත්‍රදේශනාවල පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** සංයු.නි. අසංඛතසංයුත්තය.

▼ **බුදුන් වහන්සේ** මෙසේ වදාළහ: "මහණෙනි නිවන් මග නම්: මෙහි මහණ විවේකය ඇසුරු කළ විරාගය ඇසුරු කළ නිරෝධය ඇසුරු කළ නිවනට නැමුණු සම්මා සමාධිය වඩයි, මේ නිවන් මගය". "**ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු සම්මාසමාධිං භාවෙති විවෙකනිස්සිතං විරාගනිස්සිතං නිරොධනිස්සිතං වොස්සග්ගපරිණාමිං, අයං වුච්චති භික්ඛවෙ අසඞ්ඛතගාමි මග්ගො". මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: අසංඛතසංයුත්ත: 9.2.4 සම්මාසමාධි සූත්‍රය, පි. 682, ESN: 43: Asankathasamyutta: 12.1 The unconditioned, p. 1507.

ක කොටස:කක,කච,කට,කඨ,කඩ,කඬ,කත,කධ,කන, කණ, කප,කබ,කම,කය,කර,කල,කළ,කළු,කව,කස,කෂ, කෂ,කහ

කක

▲ **කකචූපම -**The simile of the Saw :දෙපත් කැපෙන කැත්ත උපමාව යොදාගත්තේ, අනුන් කෙරෙහි තරහයෙන් (ක්‍රෝධය ඇතිව) වාසය නො කිරීමේ යහපත්බව පෙන්වා දීම පිණිසය. සොරුන් පිරිසක්, තමන්ගේ දෙපය, දෙපත් කියතකින් කපන විට වුවද, ඔවුන් කෙරේ හිත අනුකම්පාව ඇතිව, මෙත්තා සහගත සිත ඇතිව වාසය කළයුතු ය, එම අවවාදය නිතර සිහි කලයුතුය. එවැනි හික්මීම නොමැති තැනත්තා, බුදුන් වහන්සේගේ, අවවාද අනුසාසන පිළිගන්නා කෙනෙක් නොවේ. **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:5 **සටහන:** මෝලියඵග්ගුණ භික්ෂුවට අවවාද කිරීම පිණිස මේ සූත්‍රය දේශනාකරන ලදී. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි: (1): 1.3.1 කකචූපම සූත්‍රය,පි.328, EMN:21: Kakacūpama Sutta-The Simile of the Saw, p. 209.

▲ **කක්කට තෙර-** Kakkaṭa Thera: **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:1

▲ **කකුධ දේවපුත්‍ර-**Kakudha Deva : බුදුන්වහන්සේ සාකේත නුවර, අඳුන්වනයේ මිගදායේ වැඩවසන සමයේ මේ දේවපුත්‍ර, උන්වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණ, මෙසේ පවසා ඇත: **"ලොව තණ්හාව තරණය කළ, ඇලුම් නැති, දුක්නැති, පිරිනිවී, පාප බහා තැබූ (බාහිතපාපී) මහණකෙනෙක්, ඒකාන්තයෙන්ම කලකින් දකිමි".**

මූලාශ්‍රය: සංයු.නි:(1) සගාථවග්ග: දේවපුත්තසංයුත්ත: 2.2.8 කකුධ සූත්‍රය, පි.128.

▲ **කකුසඳ බුදුන්-** The Buddha Kakusanda :කකුසඳ බුදුන් වහන්සේ, ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි සම්මා සම්බුදුවරයෙකි.

මූලාශ්‍ර: බු.නි:බුද්ධවංශ පාලි: 22: කකුසඳ බුදුන් වහන්සේ, පි. 235.

▼**කකුසඳ බුදුන්**, සම්මා සම්බෝධිය ලැබීම පිළිබඳ විස්තරය මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.7 කකුසඳ සූත්‍රය, පි.37,ESN:12: Nidanasamyutta: I The Buddhas: 7.7. Kakusandha, p. 617.
▼**කකුසඳ බුදුන්වහන්සේගේ** අගසව් දෙනම: විධුර හා සංජීව තෙරුන්ය. **බලන්න**: මිනිස් ආයුෂ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග:අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.
▲**කීකරුපුත්‍ර**-Obedient son :පුතුන්අතුරින් කීකරු පුත්‍රයා අග්‍රය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත: 1.2.4 ඛත්තිය සූත්‍රය, පි.38, ESN:1: Devatasamyutta: 14.4 The Khattiya, p.73.
▲**කොකනදා දේවතාවිය**-Kokanada Devi බුදුන් සරණ ගිය මේ දේවතාවිය, පජ්ජුන නම් වැස්සවලාහක දේවියගේ දියණියය. මෙහිදී, ඒ උත්තමීය බුදුන් වහන්සේගේ ධර්මය ගරුකරනබව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: පජ්ජුන්තධිතු සූත්‍ර 2කි, පි. 78.

▲ **කෝකාලික භික්ෂුව**- Kokalika Bikkh :අගසව් දෙනමට, ආරිය උපවාදය කිරීම නිසා කෝකාලික භික්ෂුව,කර්මවිපාක පලදීමෙන්, මෙලොවදී බොහෝ දුක් වේදනා විඳ පදුම නිරයේ යළි උපත ලැබිය. **බලන්න**: ආරිය උපවාද. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 10 නිපාතය: 10.2.4.9 කොකාලික සූත්‍රය, පි. 332, EAN: 10: 89.9 Kokālika, p. 530, ඛු.නි: සුත්ත නිපාත: 3-10: කෝකාලික සූත්‍රය, පි. 220.
▲**කුක්කුල නිරය**- Hell of Hot Embers: උණුඅළු නිරය මේ නමින්ද හඳුන්වයි. රූප වේදනා ආදී පංච උපාදානස්කන්ධයම ඇවිලගත් උණුඅළු රැසක්ය. **බලන්න**: නිරය, පංච උපාදානස්කන්ධය.
▲ **කුක්කුච්ච**-Uneasiness : වැරදි දේ කිරීම හා නිවැරදි දේ නොකිරීම නිසා සිතේ ඇතිවන අසහනකාරීබව මින් අදහස් කරයි. මෙය නීවරණයකි. **බලන්න**: නීවරණ.
▲ **කුක්කුටාරාමය**- Kukkutaramaya: මේ අරණ්‍යය, පාටලිපුත්‍ර නුවර (පැළලුප්නුවර-පැට්නා) පිහිටි බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වැඩසිටි ආරාමයකි. **බලන්න**: පාටලිපුත්‍ර නුවර. **බලන්න:** සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: විහාරවග්ග: කුක්කුටාරාම සූත්‍ර 3 කි.

කච

▲ **කච්චාන මහා තෙර**-Kachchana Thera: **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:1
▲ **කච්චාන ගොත්ත තෙර**-Kachchana Thera: **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:1

කජ

▲**කජඞනගලා තෙරණිය**- Kajaṅgalā Thereniya: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:2
▲**කජඞන්ගලා නියම්ගම**: Kajaṅgalā Niyangama :බුදුන් වහන්සේ මෙ නියම්ගමේ,මුඛෙලු වනයේ වැඩ වසන සමයේ මෙ සූත්‍රය වදාළහ. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි: (3) 3.5.10 ඉන්ද්‍රිය භාවනා සූත්‍රය, පි.632.
▲**කුජ්ජුත්තරා උපාසිකා**-Kujjuthtara upasika: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය: 3

කට

▲ **කටත්තා කම්ම**-Katatta Karma: කටත්තා කම්ම යනු විපාක දීමට රුස්වී ඇති කර්මයන්ය. ගරුක, බහුල හා ආසන්න කර්ම මරණාසන්න

යේදී විපාකදීම පිණිස නොපැමිණියේනම්, කටත්තා කර්මය එල දේ. **බලන්න**:කම්ම.

▲ **කටුව**-Thorn : භාවනාව වඩාගැනීමට අහිතකර ශබ්ද කටු වැනිය (ධ්‍යානයෝ ශබ්දකණ්ටකය). ජාන සම්පත් ලබාගැනීම අවහිර කරන කටු 10ක් පෙන්වාදුන් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: **'රහතුන් කටු නොමැතිව වාසය කරන බවය'. මූලාශ්‍රය**:අං.ගු.නි: (6) 10 නිපාත:යමකවග්ග: 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය, පි.268.

▲ **කටු වනය** -The thorn bush :කයේ බොහෝ තුවාල ඇති මිනිසක් කටුවනයකට පිවිසේ. ඒ වනයේ ඇති විවිධ කටු සහිත ගස් ඔහුගේ තුවාල (වන) වලට ඇනීම නිසා ඔහුට බොහෝ දුක් වේදනා ඇති කරයි. එලෙසින්, අසංවර මහණ ගමකට ගිය විට ඔහු නිසා ගමේ වැසියන්ට අයහපත සිදුවන බව දැක්වීමට මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: අසිවිසවග්ග:1.19.10 ඡප්පානක සූත්‍රය, පි.404.

▲ **කටිස්සභ උපාසක**-Katissabha Upasaka: **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:3

▲ **කිටාගිරිය**-Kitagiriya : කිටාගිරිය, කසීරටේ නුවරකි. කිටගිරි ආවාසය බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයා වැඩසිටි ස්ථානයකි. මෙහි සිටි සමහර සංඝයා, බුදුන් වහන්සේ, එකවෙල භෝජනය ගැන කරන ලද අවවාද පිලිනොගත් බව මෙහි විස්තර කර ඇත. **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:4. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි:(2) 2.2.10 කිටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252.

▲**කූටාගාරය**-The Peaked House: කූටාගාරය (කුළුගෙය) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මුදුන් මුල කූටයක් බඳු වහලක් ඇති ගෙයකටය. විසාලානුවර, මහාවනයේ-ආරණ්‍යයේ, ලිච්චවී රජදරුවන් සැදූ කූටාගාර ශාලාවේ බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වැඩසිටි බව සූත්‍ර දේශනා වන්හි පෙන්වා ඇත. මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේදී, බුදුන් වහන්සේ එම ශාලාවේ සංඝයා රැස්කොට, තමන්වහන්සේ තෙමසකින් පිරිනිවන්පාන බව වදාළහ. කූටගාරයේ වහලේ රිප්ප ආදිය මුදුන් වහලට නැඹුරුවී සිටින ලෙසින්, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වඩන මහණ නිවනට බරවී සිටින බව මේ උපමාවෙන් විස්තර කර ඇත. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5,6.
සටහන්: * කූටාගාරය ගොඩනංවනවිට පළමුව යටගෙය ගොඩ නැංවියයුතුවේ, ඉන්පසු, උඩකොටස සඳා ගතයුතුය. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, දුක අවසන් කිරීම පිණිස පළමුව චතුසත්‍ය අවබෝධ කරගතයුතුබවය. එවිට, යහපත් ලෙසින්ම දුක කෙළවර කරගත හැකිවේ. ** ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය, කූටය වේ, සෙසු ඉන්ද්‍රිය සතර පරාලවේ. ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය ස්ථාවර වූවිට, සෙසු ඉන්ද්‍රිය ස්ථාවරවේ. **බලන්න**: සංයු.නි: (5-2): සච්චසංයුත්ත:12.5.4 කූටාගර සූත්‍රය, පි.338. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.1.7 කූටාගාර සූත්‍රය, පි.186.

▲**කූටදන්ත බ්‍රාහ්මණ**-Kutadantha Brhamin: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **කුටි පූජාකිරීම**- Offering accommodation: බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයාට වැඩ වාසය කිරීම පිණිස කුටි, නිවාස ආදිය පූජකිරීම පුණ්‍ය කම්මයකි, මෙලොව හා පරලොව සුවය පිණිස වේ. **සටහන**: ඛු.නි: ථෙර ථෙරි ගාථා හා අපදාන යන්හි පෙර වැඩසිටි බුදුවරුන්ට කුටි පූජා කිරීම නිසා ලැබුන මහාආනිසංස විස්තර කර ඇත.**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1 හා 2.

▲**කැටකිරිල්ලි හා ගිජුලිහිණියා උපමාව**-Simile of the quail & eagle

මඩේ හැසිරෙන කැට කිරිල්ල, වියලි බිමක හැසිරෙන්නේ නම්, පහසුවෙන්ම ගිජුලිහිණියා ට හසුවේ. එහෙත්, තමාගේ විෂයවූ මඩගොඩේ හැසිරේ නම්, ඌට ගිජුලිහිණියා මැඩගෙන, ආරක්ෂාව ලබා ගත හැකිය. එලෙස, පස්කම් ගුණයේ නො ඇලි සතර සතිපට්ඨානයේ (පිය උරුමය-බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් ධර්මයේ) හැසිරෙන මහණහට, මරුගේ විෂයෙන් මිදිය හැකිය. **බලන්න:** ගෝචර භූමිය.**මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අම්බපාලි වග්ග: සකුනග්ඝි සූත්‍රය, පි.296.

කඨ

▲ **කඨ තෙර-**Kaṭa Thera: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:1

▲ **කඨින චීවරය** - Katina Robe: කඨින චීවරය යනු තෙමස් වස් විසූ (වස්ස) භික්ෂු, භික්ෂුණියන් හට අනුමතවූ, කැපවූ සිවුරුය. **සටහන**: * මෙය විනයට අදාළය. මේ ඛන්ධකයේ කඨින හා කඨින චීවර පිලිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. ** වසරකට එක් වරක් පමණක් සිදුකරන කඨින සිවුරු පූජාව අනුසස් දෙන පිංකමකි, බොදුබැතිමතුන්හට කළහැකි ශ්‍රේෂ්ඨ දානමය පිංකමකි. වස් අවසානයේදී සිදුකරන මේ පිංකම බොහෝ ආනිසංස ලබා දෙයි. අටමහා කුසල් අතර මෙය ප්‍රධානවේ. **මූලාශ්‍ර**: වින.පි: මහාවග්ගපාලි 2 : 7 කඨිනඛන්ධක, පි.121.

▲**කඨිම්භ තෙර -**Kaṭimbha Thera: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:1

▲**කඨිස්සංඝ තෙර-** Kaṭissaṅga Thera: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:1.

කඩ

▲ **කඩුවකින් පහරදීම-**Attacked by a sword :සක්කාය දිට්ඨිය නැතිකර ැනීමට අප්‍රමාදව කටයුතු කිරීමෙ අවශ්‍ය බව මේ උපමාවෙන් පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය5. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි:(1):සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත: 1.3.1 සත්ති සූත්‍රය, පි. 50, ESN:1: Devatasamyutta: 21.1 A Sword, p. 83.

▲ **කොඩිය-**Flag :කොඩිය, ධජය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. රජවරු, ආගමික නායකයන්, ප්‍රදේශ නායක ආදීන් තමන්ගේ සංකේතය ලෙසින් කොඩිය භාවිතා කර ඇත. **බලන්න:** සංකේත.

කඞ

▲**කඞ්ඛාරේවත තෙර-** Kaṅkhārevata Thera: **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:1

කත

▲ **කතාව-** Talk: කතාව වාචික කර්මයකි. කතාවෙන් කුසල හෝ අකුසල ඇතිවේ. බොරුකීම, කේලාම්කීම, සැරවැර -පරුෂ වචන කතාව, හිස්කතා (සම්ප්‍රප්ඵලාප) නිසා අකුසල ඇතිවේ. සත්‍ය කතාකිරීම, සමගිය ඇතිකිරීමට කතා කිරීම, කාරුණික ලෙසින් කතාකිරීම හා ධර්මයට අනුකූලවව කතා කිරීම කුසලය බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.

▼**හිස් නිෂ්ඵල කතා ආධ්‍යාත්මික මගට බාධාවකි**: බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ හිස් දේ කතා කිරීම වැඩදායක නොවන බවය, බඹසර ජීවිතයට හිතකර නොවන බවය. ධර්ම මාර්ගයේ යන කෙනෙක් කතා කරන්නේ නම් ඔහු දුක හා දුකෙන් මිදීම- චතු සත්‍ය ගැන කථා කළයුතුවේ. එය, මග බඹසරට, විමුක්තිය ලැබීමට උපකාරිවේ. **බලන්න:** ආරිය තුෂ්නිම්භූත. **සටහන**: මේ සූත්‍රයේ 32 ක් වූ හිස් නිෂ්ඵල කතා (තිරිසන් කතා- තිරච්ඡානකතා) විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.10 තිරච්ඡානකථා සූත්‍රය, පි. 292, ESN: 56: Sacchasamyutta: 10.10 Pointless Talk, p. 2274.

▼**සුදුසු හා නුසුදුසු කතා: සුදුසු කතා** ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ පැවිදි ජීවිතයට ආදාළ කතාය, **දශකථා වස්තුය:** මහණෙනි, මේ දසකතා පිළිබඳව ඔබ කතාබහ කරන්නේ නම්, ඔබගේ අසිරිය, මහත්ආනුභාව ඇති සඳ හිරු අභිබවා පැතිර යනු ඇතයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: 1 අල්පබව, 2 සන්තුෂ්ටිය, 3 හුදකලාවිවේකය, 4 වෙනත් අය සමග නොබැඳීම, 5 විරිය ඇරඹීම,6 සීලය, 7 සමාධිය, 8 ප්‍රඥාව, 9 විමුක්තිය, 10 විමුක්ති ඥාණදර්ශනය. (Talk on: fewness of desires, contentment, solitude, not being bound up with others, arousing energy, virtuous behavior, concentration, wisdom, liberation, knowledge and vision of liberation). **නුසුදුසු කථා,** තිරිසන්කථා ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මාර්ගයේ ගමන් කරනවිට එම කතා වලින් වැලකීම (විශේෂයෙන් සංඝයාට) ඵල දායකය: රජවරු, සොරු, ඇමතිවරු, යුදසේනා, උවදුරු බිය, යුද්ධ, අහාර, පාන, වස්ත්‍ර, ශයන, මල්දම්, සුවඳවිලවුන්, ඥාතින්, වාහන, ගම්, නගර, ජනපද, ස්ත්‍රීන්, වීරයන්, වීථියේ-සිදුවන, ලිඳළඟ, නැතිවූඅය, විවිධ දේ, ලෝකය ගැන, මුහුදු ගැන, ඇතිවීම-ඉතිභවා භව, යන කතා. (talk about kings, thieves, ministers, armies, perils, wars; food, drink, garments, beds; garlands, scents; relatives, vehicles, villages, towns, cities, countries; women ,heroes; street talk, talk by the well; about the departed; miscellaneous talk; speculation about the world and the sea; about becoming this or that). **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි:(6):10 නිපාත: යමක වග්ග, 10.2.2.9. පඨම කථාවත්ථු සූත්‍රය, පි.258, EAN: 10: Pairs.69.9. Topics of Discussion, p. 520.

▼**කතාව කලයුතු යහපත් ආකාරය**: කෙනෙක් කතා කරන්නේ නම් යහපත් ලෙසින් කතා කලයුතුවේ. ඒ පිළබඳව බුදුන් වහන්සේ ආකාර 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1.නිසිකාලයේදී- සුදුසු අවස්ථාවේ දී පමණක් කතාකිරීම 2. සත්‍ය පමණක් කතා කිරීම 3. මුදු වචනයෙන් පමණක් කතාකිරීම 4 තව කෙනෙකුට යහපත සැලසෙන ලෙස කතා කිරීම 5. මෙත්තා සහගත සිතින් පමණක් කතා කිරීම. එම භාෂිතය, සුභාෂිතයවේ. **බලන්න**: සුභාෂිතය (speak at a proper time, not at an improper time, speak truthfully, not falsely, speak gently, not harshly, speak in a beneficial way, not in a harmful way, speak with a mind of loving-kindness, not while harboring hatred) **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.5.4 ,කුසිනාරා සූත්‍රය, පි. 169, EAN:10: 44.4 Kusinārā, p. 510 හා අංගු:නි: (3): 5 නිපාත: සොනවග්ග: 5.4.5.8 සුභාෂිත වාචා සූත්‍රය, පි.414.

▼**අසත්‍ය කතා කිරීම අකුසලයකි**: එක් සමයක කෝකාලික භික්ෂුව, අගසව් දෙනම පිළිබඳව අසත්‍ය ප්‍රකාශයක් පැවසිය ඒ බව දැනගත් තුදු බ්‍රහ්මරාජයා, අගසව් දෙනම ගැන එවැනි වැරදි ප්‍රකශ නො කරන්න යයි ඒ භික්ෂුවට අවවාද කළේය. ඔහු එම අවවාදය නො පිළිගත් නිසා, බ්‍රහ්ම තුදු මෙසේ පැවසුවේය: **"මිනිසෙක් මෙලොව උපත ලබන්නේ මුවේ පොරවක් ඇතිවය. ඔහු අසත්‍ය කතා කරනවිට, ඒ පොරවෙන් තමාම කපාගනී- නින්දා කලයුතු අය පසසමින්, ගරු කලයුතු අයට ගරහමින් වැරදි ලෙස කතා කිරීමේ අකුසලය ඔහු නිරයට ගෙනයයි". සටහන:** ආර්ය උපවාදය නිසා කොකාලික භික්ෂුව නිරයේ යළි උපත ලැබිය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6)10 නිපාත: 10.2.4.9. කොකාලික සූත්‍රය,පි.331,

EAN: 10: 89.9. Kokalika, p. 530.

▼ **ප්‍රසංශා කතා**: දස කතා කරුණු තමා තුළ ඇතිකරගෙන ඒවා ගැන සෙසු අයට වර්ණනා කිරීම මගින් ප්‍රසංශාව ඇතිවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** ප්‍රසංශාව. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග, 10.2.2.10. දුතිය කථාවත්ථු සූත්‍රය**,** පි.260, EAN: 10: Pairs: 69.9. Topics of Discussion -2, p. 520.

▲**කතපුඤ්ඤ**-Kathapunna: මින් පෙන්වා ඇත්තේ පින්කලබවය. පින්කලබව මංගල කරුණක් යයි මංගල සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත:

"...පුබ්බෙච කතපුඤ්ඤතා..." . බලන්න: මංගල සූත්‍රය.

▲ **කතමොරක තිස්ස භික්ෂු**-bhikkhu Katamorakatissaka : මේ භික්ෂුව, දේවදත්ත භික්ෂුව හා එක්ව සංඝභේදය කිරීමට සහායවී ඇත. ඒ භික්ෂුවගේ අවගුණ, පච්චේක බ්‍රහ්ම සුද්ධාවාස, බුදුන් වහන්සේට පැවසු අන්දම මෙහි පෙන්වා ඇත: ඔහු අවකුජ්ජපඤ්ඤ අඥානයෙක්ය. **බලන්න:** ESN: note: 401,p.553. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1) බ්‍රහ්ම සංයුත්ත: 6.1.8 කතමොරක තිස්ස සූත්‍රය, පි.294, ESN: 6: Brhmasamyutta: 8.8 Tissaka, p.338.

▲**කෘත ඥානය-** krutha Nana :කෘත ඥානය යනු චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිස කළයුතු දේ නිම කරගත්තේය යන නුවණ ඇතිවීමය.**බලන්න**: චතුරාර්ය සත්‍ය.

▲ **කෘත්‍ය ඥානය-** kruthya Nana: කෘත්‍ය ඥානය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චතුසත්‍යයේ, එක් එක් සත්‍ය පිළිබඳව අනුගමනය කළයුතු දේ කිරීම: දුක කුමක්ද යන අවබෝධය, දුක ඇතිවෙනනේ කෙසේද? තණ්හාව නිසා දුක ඇතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිවෙන්නේ කෙසේද? තණ්හාව ප්‍රහිණය කිරීමෙන් දුක නැතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිකර ගැනීමේ මග කුමක්ද? අරියඅටමගය යන අවබෝධය.**බලන්න**: චතුරාර්ය සත්‍ය.

▲ **කෘතඥ හා අකෘතඥ-** පාලි: **කතඤ්ඤ හා අකතඤ්ඤ-** grateful & ungrateful: ධර්මයට අනුව කෘතඥබව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, වෙනත් කෙනෙක් කරන ලද උපකාර ආදිය යහපත් ලෙසින් සිහියේ තබාගෙන, අවශ්‍යතන්හි ප්‍රති උපකාර කිරීමය. මෙය සත්පුරුෂ ගතියකි. අකෘතඥබව යනු වෙනත් කෙනෙක් කරන ලද උපකාර ආදිය සිහිපත් නොකිරීමය. අවශ්‍යතන්හි ප්‍රති උපකාර නොකිරීමය. මෙය අසත්පුරුෂ ගතියකි. **බලන්න: සත්පුරුෂ හා අසත්පුරුෂ, අසත්පුරුෂභූමි හා සත්පුරුෂභූමි.** අකෘතඥ හා කෘතඥ. **සටහන:** මංගල සූත්‍රයේ: **කතඤ්ඤුතා** – කළගුණ දන්නා බව මංගල-සුභ කරුනක් බව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.1 සූත්‍රය, පි. 157 , EAN: 2: 32.11 Sutta, p.61 .

▲**කෘතවේදී-** grateful: කෘතවේදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, තමන් වෙනුවෙන් වෙනත් කෙනක් කල දේ පිළිබඳ ස්තුති වීම. මෙය කෘතඥ වීමය, සත්පුරුෂ ගුණයකි. **බලන්න**: කෘතඥ.

▲**කාතියානි උපාසිකා**-Kathiyani upasika: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3

කධ

▲ **ක්‍රෝධය:** පාලි: **කොධො** -anger/ill will : අන් අය පිළිබඳව සිතේ ඇති කෝපය, කිපීම,එදිරිය- ක්‍රෝධය වේ. ක්‍රෝධය සිත කෙලෙසන අකුසලයකි, දුගතිය ඇති කරයි, සාවද්‍ය ධර්මයකි, උපකෙලෙසයකි. අරහත්වය ලබා ගැනීමට පහකරගතයුතු කරුණකි.**බලන්න**:

උපකෙළෙස, සල්ලේඛපරියාය, අරහත්. **සටහන**: මනසින් සිදුකරණ අකුසලයක්වූ (මනෝකම්ම) ක්‍රෝධය නැතිකර ගැනීමට, නිතර යෝනිසෝමනසිකාරයෙන් බැලිය යුතුය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි. (6)10: 10.1.3.4. මහා චුන්ද සූත්‍රය, කාය සූත්‍රය, පි. 100.

▼ **බුදුන් වහන්සේ,** ක්‍රෝධය ඇති පුද්ගලයකුගේ ස්වභාවය මෙසේ පෙන්වා ඇත: "කෙනෙක් තරහ සිතින් සිටියි; 'මේ සත්වයෝ නැසෙත්වා! බන්ධනයට පත්වේවා! කපා දමත්වා!, විනාශවියත්වා! සහමුලින්ම නැතිවේවා!' යයි ඔහු සිතින් සිතයි" **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: ජානුසොණි වගග: 10.4.2.10: චුන්ද සූත්‍රය, පි.508, EAN:10: Jāṇussoṇī: 176.10: Cunda, p.553.

▼**ක්‍රෝධය** විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් අවබෝධකර දුගතියෙන් මිදිය යුතුය. ක්‍රෝධය සම්මා ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධ කරගත් පුද්ගලයෝ කිසිවිට මේ ලෝකයට පෙරළා නොඑන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **"මහණෙනි, එක් කෙළෙස් ධර්මයක්...ක්‍රෝධය පහකරගන්නේ නම්, මම ඔබට අනාගාමී භාවය පිණිස කැපවෙමි" . මූලාශ්‍ර:** බු.නි:ඉතිවුත්තක: 1.1.4 ක්‍රෝධ සූත්‍රය,පි.348, 1.2.2. ක්‍රෝධපරිඥා සූත්‍රය, පි. 356.

▼ **දමනයවී, සමදීවී ඇති, යහපත් ලෙසින් මිදුන**, තාදී ගුණ -උතුම්ගුණ ඇති රහතුන් නොකිපෙන බව මෙහි දක්වා ඇත. යමෙක් ක්‍රෝධය පල කරනවිට එය ඉවසාසිටීමෙන් ඔහු දෙදෙනාටම යහපත ඇතිකරයි. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග:බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත:7.1.2 අක්කොස සූත්‍රය, පි.314.

▼ **එක්සමයක** සක්දෙවිඳු බුදුන් වහන්සේගෙන් මෙසේ ඇසුහ: "කුමක් දවා (ඣත්වා) සුවසේ සිටීද?..." .බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: **"...ක්‍රෝධය දවා සුවසේ වෙසෙයි...ශෝක නොකරයි...විෂවූ මුල ඇති මිහිරි අග ඇති ක්‍රෝධය නැසීම ආරියෝ පසසති." මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්ත:11.3.1 ඣත්වා සූත්‍රය, පි.448 හා දේවතා සංයුත්ත: 1.8.1 සූත්‍රය, පි. 102, ESN:11: Sakka samyutta: 21.1 Having slain, p.493 & ESN:1: Devatasamyutta: 71.1 Sutta, p. 152.

▼**ක්‍රෝධය** මිනිසුන් විනාශ කරන නිසා, ක්‍රෝධයට ජය ගැනීමට ඉඩ නොදිය යුතුය යයි සක් දෙවිඳු පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: සක්ඛසංයුත්තය: 11.3.5 අක්‍රෝධ සූත්‍රය, පි. 452, ESN: 11: Sakkasamyutta: 25.5 Non-anger, p. 497.

▼ **සබ්‍රහ්මචාරින්** හා උතුම් බුද්ධ ශ්‍රාවකයන්හට ක්‍රෝධ පරිභව කරන අය ඒකාන්තයෙන්ම දුගතියට යයි. එමනිසා කිසිවෙකුට හිංසා නොකර සිටීමෙන් අනුන්හටද, තමන්හටද ආරක්ෂාව ලැබේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **සටහන:** මේ සූත්‍රය දේශනා කලේ ධම්මික භික්ෂුව ගේ අයහපත් හැසිරීම පිළිබඳවය. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4) : 6 නිපාත:ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.12 ධම්මික සූත්‍රය,පි.160, EAN:6: 54.12 Dhammika, p.343.

▼**අතිරේක සූත්‍ර මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: 1 නිපාත: **ක්‍රෝධවග්ග**, අංගු.නි: 2 නිපාත: **ක්‍රෝධගරු සූත්‍ර** 2, අංගු.නි: 4 නිපාත: **කොධන සූත්‍රය, ධම්මපද:** ක්‍රෝධවග්ග.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර:**: **1**. "අනුන්ට බණින තර්ජනය කරන පහරදෙන අනුන් මරණ වස්තුව විනාශකරන, සමහරවිට තමාගේ වස්තුව පවා විනාශකරන, රෞද්‍ර, විරුද්ධ ස්වභාවය ක්‍රෝධයය. බලවත් ක්‍රෝධය මිනිසා උමතු කරයි. ක්‍රෝධය මහාසාවද්‍යාවේ. ක්‍රෝධය නිසා ඇතිවන පව් විපාක

නැතිකරගැනීම අපහසුය. (දෙමාපියන් මැරීම ආදිවූ). මහා අනර්ථකාරිවූ ක්‍රෝධය නිවසට ඇතුල්වූ සර්පයෙක් මෙන් වහා දුරුකරගත යුතුය”. **කෙලෙස් එක්දහස් පන්සියය**, පි. 80, රේරුකානේ චන්දවිමල මහානාහිමි, 2008. **2**. “ මෙය ව්‍යාපාදයට වඩා ප්‍රබල හා බරපතළ කෙළෙසකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ “ක්‍රෝධ සිත” උපමා කර ඇත්තේ දණ්ඩෙන් පහර කෑ සර්පයෙකුට නැතහොත් ගින්නටය. ඉන් ප්‍රකට වන්නේ ගින්න තමාව මෙන්ම අන් අයවත් පීඩාවට පත් කරනවා වගේ ක්‍රෝධයත් ක්‍රියාත්මක වන බවයි. සිතේ ඇති වන ක්‍රෝධය කායිකව ප්‍රකට වන ආකාරය මොනතරම් විචිත්‍රද? මුහුණ රතු වෙනවා, දඟඩිය දමනවා, මස් පිඬු නලියනවා, ප්‍රසන්නතාව අහිමි වෙනවා, පුද්ගලයා නොසන්සුන් කරනවා. ව්‍යාපාදයේ ඉදිරි පියවරක් වන ක්‍රෝධය නිසා අසත්පුරුෂයෝ අස්ථානයේද කිපෙනවා. තම නොසැලකිල්ල නිසා අනතුරක් සිදු වුවත් ක්‍රෝධයෙන් ඊට ප්‍රතිචාර දැක්වීම ක්‍රෝධ සිතැත්තාගේ ස්වභාවයයි. **දිනමිණ**: අන්තර්ජාල ලිපිය: http://archives.dinamina.lk/2012/08/08/_art.asp?fn=a1208082

කන

▲ **කන්දරක පරිබ්‍රාජක**-Kandaraka Paribrajaka : චම්පා නුවර ගහපතියෙක් වූ මොහු අන්‍යආගමිකයෙකි, බුදුන් සරණ ගිය පෙස්ස හස්ථාරෝහ පුත්‍රයාගේ මිත්‍රයෙකි. මෙතෙම, බුදුන් වහන්සේ ගැන පැහැදී සිටි කෙනෙක් බව මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**: ම.නි: (2) 2.1.1. කන්දරක සූත්‍රය,පි.18.

▲ **කාන්තාව**-Woman : කාන්තාව-මාගම-ස්ත්‍රිය-කුලදුව-පතිනිය ආදී ලෙසින් සූත්‍ර දේශනාවල විස්තර කර ඇත. බුදුන් වහන්සේ සරණගිය උතුම් කාන්තාවන් පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:2, 3 **සටහන්**: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: මාතුගාමසංයුත්තයේ: කාන්තාවන්ගේ යහපත් හා අයහපත් බව පෙන්වා ඇත. ** අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: අපන්නකවග්ග:4.2.3.10 කම්බෝජ සූත්‍රයේ කාන්තවන් ගේ අවගුණ පෙන්වා ඇත.

කණ

▲ **කණ්ටකීවනය-** Kantaki grove: සාකේත නුවර අසල පිහිටි කණ්ටකීවනය, සංඝයාට කැපකල වනයකි. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: අනුරුද්ධසංයුත්ත: කන්ටකී සූත්‍ර 3කි, පි.94.

▲ **කණ්ණකත්ථල මිගදාය-** Kannakathtala deer park: කොසොල් දනව්වේ, උජුකා රටපිහිටි මේ වනය- මුව වනය, බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා වාසය කල ස්ථානයකි. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි: (2): 2.4.10 කණ්ණකත්ථල සූත්‍රය, පි.578.

▲ **කණ්හධර්ම-**Unwholesome: මෙයින් පෙන්වා ඇත්තේ අකුසල ධර්මයන්ය: පාපී ධර්ම, කෘෂ්ණධර්ම-කළුධර්ම ගැනය. අහිරිකය හා අනොත්තප්ප (පවට ලජ්ජා නොවීම හා භිය නොවීම) කණ්හධර්ම වේ. **මූලාශ්‍රය:**අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.7 කණ්හ සූත්‍රය, පි.140.

▲ **කණ්හ මග්ග -** Unwholesome way : කණ්හ මග්ග -කළුමග නම් අකුසල මගය, මිථ්‍යාදිට්ටිය ඇති වැරදි මගය. **මූලාශ්‍රය:**අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:ආරියමග්ග වග්ග: 10.4.4.2 කණ්හ මග්ග සූත්‍රය, පි.536.

▲ **කණ්හසප්ප-** Black snake: කණ්හසප්ප යනු කළු නයාය. එම සර්පයාට ආදීනව ඇත: අපවිත්‍රබව, දුගඳබව, භියකරුබව (සභිරුකය), අනතුරු ඇතිකරයි (ප්‍රතිභය), මිත්‍රද්‍රෝහීබව, කිපෙනසුළුබව, වෛර

බදිනබව, සෝරවිෂ ඇතිබව, දිව දෙකක් ඇතිබව. එවැනි ගති ඇති කාන්තාව- මාගම ද මේ ලෝකයේ ඇතිබව මෙහි දක්වා ඇත. **සටහන**: දිවදෙක යනු කේලාම්කීමය. **මූලාශ්‍රය:**අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: දීඝචාරිකා වග්ග: කණ්හසප්ප සූත්‍ර 2කි, පි.445.

▲**කුණ්ඩධාන තෙර -**Kundadana Thera: **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:1

▲**කුණ්ඩලිය පරිබ්‍රාජක-** Kundaliparibrajaka: **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:3

▲**කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුන් -**The Buddha Kondanna: ගෝතම බුදුන්ට පෙර වැඩසිටි මේ බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**:බු.නි: බුද්ධවංශ පාලි:2: කොණ්ඩඤ්ඤ බුදුන්වහන්සේ.

▲**කොණාගමන බුදුන්-**The Buddha Konagamana: ගෝතම බුදුන්ට පෙර වැඩසිටි මේ බුදුන් වහන්සේ පිළිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**:බු.නි:බුද්ධවංශ පාලි:23: කොණාගමන බුදුන්වහන්සේ.

▼**කොණාගමන බුදුන් වහන්සේගේ** අගසව් දෙනම: භිහියෝස තෙර, උත්තරතෙර. **බලන්න**: මිනිස් ආයුෂ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග:අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

▼ **ගෝතම බුදුන් වහන්සේට** පෙර වැඩසිටි කොනාගමන බුදුන් වහන්සේ ගේ සම්බෝධිය පිළිබඳ මෙහි විස්තර කර ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.8 කොනාගමන සූත්‍රය, පි.37, සංයු.නි: (2) : නිදානවග්ග:අන්මතග්ග සංයුත්ත: දුග්ගතවග්ග: 3.2.10 වෙපුල්ල පබ්බත සූත්‍රය, පි.314.

කප

▲**කපය-**aeon : කපය -කප්ප-කල්පය යනු ඉතා දීර්ඝ කාලසීමාවක්ය. **බලන්න**: කල්පය.

▲ **කපටිබව හා කපටිනැතිබව :** පාලි: **සාඨෙය්‍යං** -craftiness & non-craftiness: කපටිබව: වංචාව, ප්‍රෝඩාව, කෛරාටිකබව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙය අකුසලයකි, දුගතියට ගෙන යයි. කපටිනැතිබව කුසලයකි, ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගැනීමට උපකාරවේ. **බලන්න**: උප කෙලෙස, සල්ලේඛපරියාය, අනවද්‍ය ධර්ම හා සාවද්‍ය ධර්ම.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** "සාඨෙය්‍ය කියන්නේ කෛරාටික කමයි. මිනිස් ලෝකයේ මෙන්ම වෙළඳ ලෝකයේද මෙය බහුලව දැක්ක හැකිය. ප්‍රමිතියෙන් අඩු දේ හොඳ භාණ්ඩ හැටියටත් කල් ඉකුත් වූ දේ කූට ක්‍රමවලින් නැවත සකස් කරමිනුත් අලෙවි කරන්නේද මෙබඳු අයයි. මෙබඳු අයගේ දිවි ගෙවෙන්නේ වංචාවෙන්. විවිධ අසත්‍යදේ ප්‍රකාශ කරමින් අන් අය මුලා කරවයි...": **දිනමිණ**: අන්තර්ජාල ලිපිය: http://archives.dinamina.lk/2012/08/08/_art.asp?fn=a1208082

2. " ලාභසත්කාර අසාවෙන් තමා තුළ නැති ගුණ ඇතැයි හැඟවීම සාඨෙය්‍ය නම්වේ. උදා: දුස්සිලව හිඳ සිල්වතෙක් යයි පෙන්වීම. මායාව හා සාඨෙය්‍ය යන මේ දෙක තරමක් එකිනෙකට සමානය". **කෙලෙස් එක්දහස් පන්සියය**: පි. 90, රේරුකානේ චන්දවිමල මහානාහිමි, 2008.

▲ **කපිලවස්තු නුවර-**Kapilawastu: කිඹුල්වත් නුවර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ගෝතම බුදුන් වහන්සේ, තම පියාවූ සුද්ධෝදන රජ හා පවුලේ පිරිස සමග ගිහිකල වාසය කළ නුවරය. මෙය ශාක්‍ය දනව්වේ පිහිටා ඇත. බුදුන් වහන්සේ වෙත පැවිදිවූ බොහෝ සංඝයයා, උපාසක උපාසිකා මෙ නුවරින් පැමිණි පිරිස බව සූත්‍ර දේශනා වල දක්වා ඇත. **බලන්න:**

උපග්‍රන්ථය:1,2,3.
▲ **කප්ප මානවක**-Kappa manawaka: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3
▲ **කප්ප මානවක තෙර** -Kappa manawaka Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1
▲ **කාපටික භාරද්වාජ බ්‍රාහ්මණ**-Kapatika Brahamin බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3
▲**කපුටා**-crow: කපුටා, කවුඩා, කාක (කාක්කා) ලෙසින්ද දක්වා ඇත. කපුටාට අවගුණ 10ක් ඇත. එම අවගුණ ඇති පාපී සංඝයා ද සිටින බව මෙහි විස්තර කර ඇත.**බලන්න:** සංඝයාගේ පාපී ගුණ **,**කපුටා උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5: **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත, ආකඩඛ වග්ග, 10.2.3.7. කාකසූත්‍රය,පි.292, EAN:10: III-77.7. The Crow, p. 525.
▲ **කිප්පාභින්ඥා-** Kippabhinna: කිප්පාභින්ඥා යනු අභිඥාව ඉතා ඉක්මනින් සාක්ෂාත් කර ගැනීමය- ශිග්‍රයෙන් ධර්මය වටහාගැනීම. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ ක්‍ෂණික අභිඥා ලත් භික්ෂූන් අතරෙන් අග්‍ර බාහිය දාරුචිරිය රහතුන්ය, ක්ෂණික අභිඥා ලැබූ භික්ෂුණියන් අතරෙන් අග්‍ර: භද්‍රා කුණ්ඩලකේසි තෙරණිය. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1,2, අභිඥා.

කබ

▲ **කබලිංකආහාර-** physical food: උපන් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස අවශ්‍ය ආහාර 4 න් එකකි. **බලන්න**: ආහාර, සිව් පෝෂණය.

කම

▲ **කම්ම-** volition: කම්ම-කර්මය යනු, කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් (තුන්දොරින්) කරණ යහපත් හෝ අයහපත් ක්‍රියාවන්ය- චේතනාය. ඒවා මගින් යහපත් හෝ අයහපත් විපාක ඇතිවේ. යහපත් විපාක ගෙන දෙනනේ කුසලකම්මය, අයහපත් විපාක ඇති කරන්නේ අකුසල කම්ම මගින්ය. කම්මය, සිතින් ඇතිකරන චේතනාය. බලන්න: කුසල අකුසල. **සටහන්**: * යහපත් හා අයහපත් කම්ම ඒවායේ විපාක, ම.නි. **මහාකම්ම විභංග සූත්‍රයේ** හා **චූළකම්ම වීභංග සූත්‍රයේ** විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** බලන්න: EAN: note: 2180, p. 684. ** කම්ම පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**:ඛු.නි: පටිසම්භිදා:1:කම්ම කථා. ** අයහපත් කම්ම පාපී ක්‍රියාය. **බලන්න:**අකුසල. ** ඉන්ද්‍රිය යනු කර්මය දක්වන ස්වභාවය ය. බලන්න:ඉන්ද්‍රිය. **ශබ්දකෝෂ: පා.සි.ශ**: පි.244: "**කම්ම**: කර්මය, ක්‍රියාව, සිතිවිල්ල, යම් ක්‍රියාවක් කිරීමට සිතීම... **කම්මක්ඛය**: කර්මය ක්‍ෂයවීම"..
B.D: p.77: '**Karma-Kamma**: Actions…wholesome or unwholesome volitions…and their /concomitant mental factors causing rebirth and shaping the destiny of beings…'.
▼**බුදුන් වහන්සේ** චේතනාව, කර්මය ලෙසින් වදාළහ. කෙනක්, සිතින් සිතා, කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් කර්ම කරති. "**චේතනා අහං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි, චෙතයිත්‍වා කම්මං කරොති කායෙන වාචාය මනසා...**" (It is volition, bhikkhus, that I call kamma. For having willed, one acts by body, speech, or mind.) **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත:නිබ්බෙදික සූත්‍රය, පි.220, EAN:6: 63.9 Penerative, p.355.
▼**කම්ම කෙරෙහි නිබ්ද්දාව ඇතිකරගැනීම- (**කම්ම නිරෝධ ප්‍රතිපදාව) ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය: 1) **කම්ම-කර්මයදත යුතුය-** kamma should be understood කම්මය නම් චෙතනාවය, සිතින් සිතා, කයින්, වචනයෙන් හා මනසින් කම්ම කරයි. 2) **කම්මයේ නිදාන සම්භවය**

(උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය (the source and origin of - kamma should be understood) ස්පර්ශය කම්ම නිදානයවේ. **3) කම්මයේ විවිධත්වය (වෙමත්තතාව) දත යුතුය (**the diversity of kamma be understood) නිරයේ විපාකදෙන කම්ම, තිරිසන්යෝනියේ විපාකදෙන කම්ම, ප්‍රේතවිෂයෙහි විපාකදෙන කම්ම, මිනිස්ලෝකයේ විපාකදෙන කම්ම, දේවලෝකයේ විපාකදෙන කම්ම. 4) **කම්මයේ විපාකය දත යුතුය** (the result of kamma should be understood) කම්ම විපාක තුන් ආකාරයකට සිදුවේ: 1. මේ ජීවිතයේදීම- දිට්ඨධම්මවේදනීය කම්ම (to be experienced in this very life) 2) ඊළඟ අත්භවයේදී- උප්පජ්ජවේදනීය කම්ම (to be experienced in the next rebirth) 3) වෙනත් අත්භවයක- අපරාපරියවේදනීයකම්ම (on some subsequent occasion). 5) **කම්ම නිරෝධය දත යුතුය** (the cessation of kamma should be understood) ස්පර්ශ නිරෝධය, කම්ම නිරෝධයය. 6) **කම්ම නිරෝධගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය දත යුතුය** (the way leading to the cessation of kamma should be understood) එනම්, ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිබ්බෙදික බ්‍රහ්මචරියාවවූ කම්ම නිරෝධය දන්නේය. **මූලාශ්‍ර**: අං.ගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බෙධික සූත්‍රය,පි.220,EAN:6: 63.9 Penetrative,p.355.

▲**කම්ම සත්ත්වයන්ගේ උරුමයය-** beings are owners of their actionsඑක්සමයක, සුභ මානවකයා ඇසූ ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු ලෙසින්, සත්ත්වයන්, කර්මය උරුමකර ගෙන ඇති ආකාරය**,** බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: **1) සත්ත්වයෝ** කර්මය ස්වකීය කොට ඇත්තාහ. කර්මය දායාද කොට ඇත්තාහ. කර්මය උත්පති කොට ඇත්තාහ. කර්මයට බැඳී සිටි. කර්මය පිළිසරණ (රක්ෂාස්ථනය) කොට ඇත්තාහ. සත්ත්වයන්ගේ හීනබව හා ශ්‍රේෂ්ඨබව යන විශේෂතාවය ඇතිවන්නේ ඔවුන් කළ කර්මයන්ගේ විපාක යන්ට අනුවය: **"කම්මස්සකා මාණව, සත්තා කම්මදායාදා, කම්මයොනි, කම්මබන්ධු, කම්මපටිසරණා. කම්ම සතෙත විභජති යදිදං හීනප්පණීතතායා'ති'** (...beings are owners of their actions, heirs of their actions; they originate from their actions, are bound to their actions, have their actions as their refuge. It is action that distinguishes beings as inferior and superior). **සටහන:** කර්මය පිලිබඳ ඉහත ප්‍රකාශනය, සංඝයා විසින් නිතර ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කලයුතු ධර්මතා 10 ට ඇතුලත්වේ. **බලන්න:** පබ්බජා දස ධර්ම: අං.ගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.5.8 දසධම්ම සූත්‍රය, පි. 184. **2) ආයුෂ කෙටිවීමට හෝ දීර්ඝවීමට හේතු**: මිනිස්ලොව දී සෙසු සත්ත්වයන් කෙරෙහි හිංසා සිත් ඇතිව ප්‍රාණඝාතය කළ කෙනෙක් ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලොව ඔහු යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුගේ ආයුෂ කෙටිය. ප්‍රාණඝාතයෙන් වැලකී, සතුන් කෙරෙහි දයාව ඇති පුද්ගලයා, කුසල විපාක ලෙසින් මරණින් මතු සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව උපත ලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව යළිඋපත ලැබුවොත් ඔහුට දීර්ඝ ආයුෂ ලැබේ. **3) බොහෝ ආබාධ ඇතිවීමට (රෝගී) හෝ නිරෝගීබව ලැබීමට හේතු:** මිනිස්ලොව දී වෙනත් අයට නන්අයුරින් පීඩා හිරිහැර කළ පුද්ගලයා ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලොව ඔහු යළි උපත ලැබුවොත් ඔහුට බොහෝ ලෙඩ රෝග පිඩා ඇතිවේ. කිසිවෙකුට හිංසා පීඩා

නොකළ, දයාව ඇතිව ජීවත්වූ තැනැත්තා කුසල විපාක ලෙසින් මරණින් මතු සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව උපත ලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව යළිඋපත ලැබුවොත් ඔහුට නිරෝගීසුවය ලැබේ, අල්ප ආබාධ සහිත වේ. **4)** මිනිස්ලොවදී කෙනෙක්, නිතරම තරහ සිත් ඇතිව, කේන්තියෙන්, කෝපයෙන් අන් අය හා ගැටෙමින් අසතුටින් වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව උපත ලැබුවොත්, දුර්වර්ණව, අරුපිබව ලබයි. තවත් කෙනෙක්, තරහ, ක්‍රෝධය ආදී ය නොමැතිව සතුටින් වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. ඔහු මිනිස්ලොව උපත ලැබුවොත්, රූපත්වේ, පැහැපත් වර්ණය ඇතිවේ. **5)** මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, අන් අයට ලැබෙන සම්පත්, ලාභ, ගරු බුහුමන් ආදිය පිළිබඳව නිතරම ඉරිසියාව ඇතිව සිටි. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත්, අල්පශාක්‍යව සිටි- ගරු බුහුමන් නොමැතිව, සමාජයේ පහත් තත්වයක ජීවිතයක් ලැබේ. තවත් කෙනෙක් අනෙක් අයට ලැබෙන ලාභ සත්කාර ආදිය ගැන ඊර්ෂ්‍යා නොකරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ උපත ලැබුවහොත් මහේශාක්‍යබව ලබයි. සමාජයේ උසස් තැනක වැජඹේ. **6)** මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, පුජා කලයුතු ශ්‍රමණ බ්‍රහ්මණ ආදී උතුමන්ට, ආහාර, දාන මාන, මල් පහන්, ආදිය පුජා නොකරයි. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත් ඔහු දුගීයෙක් වේ. වෙනත් කෙනෙක්, මිනිස්ලොවදී පුජා කලයුතු ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ ආදී උතුමන්ට, ආහාර, දාන මාන, මල් පහන් ආදිය පුජා කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ උපත ලැබුවහොත් ධනවතෙක් වේ. **7)** මිනිස්ලොව දී කෙනෙක් ගරු බුහුමන් සත්කාර කලයුතු උතුමන්ට ගරු නොකරයි. අහංකාරය ඇතිව, මුරණ්ඩු, අකීකරුබව ඇතිව ජීවත්වේ. ඔහු විසින් කරන ලද අයහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, දුක්ඇති නිරයේ යළි උපතලබයි. මිනිස්ලෝකයේ යළි උපත ලැබුවහොත් ඔහු උපදින්නේ පහත් කුලයකය. වෙනත් කෙනෙක්, ගරු බුහුමන් සත්කාර කලයුතු උතුමන්ට ගරු කරයි. අහංකාරය නොමැතිව යහපත්ව වාසය කරයි. ඔහු විසින් කරන ලද යහපත් කර්ම විපාකයේ ඵලය ලෙසින් මරණින්මතු, සැප ඇති සුගතියේ- දෙව්ලොව යළි උපතලබයි. මිනිස්ලොව යළි උපත ලබන්නේ නම් ඔහු උපදින්නේ උසස් කුලයකය. **8)** මිනිස්ලොව දී කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න නො විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු නුවණින් බාලවේ. වෙනත් කෙනෙක්, ශ්‍රමණ හෝ බ්‍රහ්මණ උතුමන් මුණ ගැසී කුසල අකුසල්, මාර්ගය ආදී තම යහපත පිණිස වන ධර්ම කරුණු ගැන ප්‍රශ්න විමසයි. එම පැවැත්ම නිසා ඔහු ගේ නුවණ වැඩේ, ප්‍රඥාව මහාබවට පත්වේ.
මූලාශ්‍ර: මනි: (3): 3.4.5 චූළකම්ම වීභංග සූත්‍රය, පි. 448, EMN: 135: The Shorter Exposition of Action, p. 964.

▲**කම්ම නිදාන**- Causes of Kamma: කම්ම නිදාන යනු කර්ම

සකස්වීමට බලපාන හේතුය. ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල මූල අයහපත් කම්මවලට හේතුවේ. අලෝභය අදෝසය හා අමෝහය යන කුසල මූල යහපත් කම්මවලට හේතුවේ. **බලන්න**: කුසල මූල, අකුසල මූල. **සටහන:** අංගු.නි: (4) 6 නිපාතයේ: 6.1.4.9 කම්ම නිදාන සූත්‍රයේ එම කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.4.2.8 කම්ම නිදාන සූත්‍රය,පි.506, EAN: 10: 174-8,Causes of Kamma, p.552.

▼**කම්ම සකස්වීම ආකාර 3කි**: වර්තමාන ජීවිතයට හා මතු ජීවිතයට විපාක වශයෙන් බලපාන කර්ම සකස්වීම් ආකාර 3 ක් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත: 1) **පුඤ්ඤාභිසංස්කාර** (meritorious karmic formations) : කාමාවචර (කාම ලෝකයේ) හා රූපාවචර (බ්‍රහ්ම ලෝක) ලෝකයන්හි යළි උපතට හේතුවන කුසල චේතනා- කුසල කර්ම. 2) **අපුඤ්ඤාභි සංස්කාර** (de-meritorious karmic formations): සියලු අකුසල චේතනා- අකුසල කර්ම: දුගතියේ යළි උපතට බලපායි. 3**) ආනෙඤ්ජාභි සංස්කාර** (imperturbable karmic formations) : අරූපාවචර බ්‍රහ්ම ලෝකයන්හි යළි උපතට හේතුවන කුසල චේතනා. **මූලාශ්‍ර**: දීඝ.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය- පි. 381 , EDN: 33 Saṅgīti Sutta: The Chanting Together, p. 367.

▼**කම්ම ඇතිවීම හා අවසන්කරගැනීම** : කර්ම ඇතිකරන සියලු කෙළෙස්, ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල මුල්පදනම් කර ගෙන ඇත:**"පාණාතිපාතම්පහං භික්ඛවෙ තිවිධං වදාමි ලොභහෙතුකම්පි දොස හෙතුකම්පි මොහ හෙතුකම්පි. අදින්නාදානම්පහං ... කාමෙසුමිච්ඡා චාරම්පහං... මුසාවාදම්පහං... පිසුණංවාචම්පහං... ඵරුසංවාචම්පහං... සම්ඵප්ඵලාපම්පහං ... අභිජ්ඣම්පහං... ව්‍යාපාදම්පහං... මිච්ඡාදිට්ඨිම්පහං භික්ඛවෙ තිවිධං වදාමි ලොභහෙතුකම්පි දොස හෙතුකම්පි මොහ හෙතුකම්පි" එනම්:** පරපණ නැසීම, සොරකම, කාමයේ වරදවා හැසිරීම, බොරුකිම, කේළාම්කීම, පරුෂවචනකීම, හිස්වචනකීම, අභිජ්ජාව- දැඩිආසාව, ව්‍යාපාදය, මිථ්‍යාදිට්ඨිය ආදීවූ සියලු කෙළෙස්, ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන ත්‍රිවිධ අකුසල මුල්පදනම් කර ගෙන ඇත යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **කර්ම අවසන්කර ගැනීම**: කර්ම උපද්දවන අකුසල් මුල් 3 සහමුලින්ම විනාශ කර දැමීමෙන් (ක්‍ෂයකිරීමෙන්) කර්ම ඇති කරන සියලු මුල් අවසන්වේ.**" ඉති ඛො භික්ඛවෙ ලොභො... දොසො... මොහො කම්මනිදාන සම්භවො, ලොභක්ඛයා ...දොසක්ඛයා... මොහක්ඛයා කම්මනිදාන සඞ්ඛයොති"**. **සටහන**: අබිජ්ජාව නිසා කර්ම සිව්ආකාරයකට ඇතිවේ. **බලන්න**: අබිජ්ජාව. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ජානුසොණි වගග: 10.4.2.8, කර්ම නිදාන සූත්‍රය, පි. 506, EAN:10: Jāṇussoṇī: 174.8 Causes of Kamma, p.552.

▲ **කම්මපථ-** kamma-patha- Courses of kamma: කම්මපථ යනු කර්මය සකස්කරන මාර්ගයය. කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් කරන යහපත් හෝ අයහපත් ක්‍රියා -තුන්දොරින්, මගින් කෙනෙකුගේ කම්ම පථය-කර්ම මාර්ගය සකස්වේ. දස අකුසල් නිසා අකුසල කම්මපථය සැදේ, දස කුසල් මගින් කුසල කම්මපථය සකස්වේ. **බලන්න**:දස කුසල් හා දස අකුසල්.

▼ **අවගුණ ඇති අය** ඇසුරු කිරීම නිසා පුද්ගලයෝ අයහපත් කම්ම පථඇති කරගනි. ගුණවත් අය හා ඇසුර නිසා පුද්ගලයෝ යහපත්

කම්මපථ ඇති කරගනී. **සටහන:** මේ වග්ගයේ, විවිධ ලෙසින් කර්මපථ සකස්වන අන්දම පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 3 කම්මපථවග්ග, පි. 280, ESN: 14: Dhathusamyutta, III Courses of Kasmma, p. 764.

▲**කම්ම ක්‍රියාවලිය-** Kamma procedure : 1) සසර වටය ගෙනයන අයහපත් විපාක දෙන කර්ම ඇතිවීමට, රැස්වීමට ලෝභය, දෝසය හා මෝහය යන කෙළෙස් මූලිකවේ. 2) එම අයහපත් කර්මයන්හි විපාක මේ ජීවිතයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ වෙනත් මතු භවයන්හිදී හෝ ඉඩලද විට එලදේ. (දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්ම, උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම, අපරාපරිය වේදනීය කර්ම- either in this very life, or in the next rebirth, or on some subsequent rebirth). **බීජ උපමා. බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 : * උණුසුම හෝ සුළං හෝ ආදීයෙන් නරක්නොවූ බීජ, සුදුසු බිමක වපුරා, එයට අවශ්‍ය තෙතමනය හොඳින් ලැබෙන්නේනම්, එම බීජ වැඩි, විපුලවී, හොඳින් පැසියයි. එලෙස කෙනක් චේතනාවෙන් සිදුකරන කර්ම වල විපාක, වර්තමාන ජීවිතයේදී හෝ ඊළඟ උපතේදී හෝ මතු උපත්වලදී හෝ විඳීමට සිදුවේ. 3) සසර පැවත්ම පිණිස, ආලෝභය, අදොසය හා අමෝහය මගින්ද යහපත් කර්ම ඇතිවේ. 4) අලෝභය නිධාන කොට හටගන්නා කර්ම, ලෝභය සම්පූර්ණයෙන්ම පහවීමෙන් නැතිවී යයි, මතු විපාක ඇතිනොවන ලෙසට විනාශවී යයි. එසේම අදොසය...අමෝහය නිධාන කොට හටගන්නා කර්ම අදොසය...අමෝහය සම්පූර්ණයෙන්ම පහවීමෙන් නැතිවී යයි, මතු විපාක ඇතිනොවන ලෙසට විනාශවී යයි. **උපමාව:** ** කෙනෙක් තමා ළඟ ඇති නරක් නොවූ බීජ, ගින්නෙන් පුළුස්සා දමයි, අලුබවට පත්කරයි. සුළඟ හෝ දියපහරක් එම අලු ගෙනයයි. එම අලු මගින් පැල හට නොමගනී, අස්වැන්නක් නොලැබේ. 5) අනුවණ පුද්ගලයා ලෝභය නිසා හෝ දෝසය නිසා හෝ මෝහය නිසා සුළුවූ හෝබොහෝවූ කර්ම රැස් කරයි, ඔහු කළ කර්මයන්හි විපාක (සසර සැරිසරන තෙක්) ඔහු විසින් විඳිය යුතුවේ. 6) නුවණැති භික්ෂුව, අරහත් මාර්ග ඥානය උපදවා, ලෝභ දෝස හා මෝහයෙන් උපන් කර්ම හා සියලු දුගතියන් (යළි උපත-මතු ඉපදීම) දුරලයි. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 3 නිපාත:දේවදූතවග්ග: 3.1.4.4 සූත්‍රය, පි. 286, EAN:3: Divine Messengers: 34.4 Causes, p.90.

▼**කම්ම ක්‍රියාවලිය සිදුවන ආකාරය:** කම්ම ක්‍රියා තුන්දොරින් සිදුවේ. තුන්දොර යනු කය, වචනය හා සිතය, එමගින් අකුසල කර්ම හා කුසල කර්ම සිදුවේ: **අකුසල කර්ම:** 1) **කාය කර්ම** 3කි: සතුන්මැරීම, සොරකම හා කාමයේ වරදවා හැසිරීම 2) **වචී කර්ම** 4 කි: එනම්, බොරුකීම, කේලාම්කීම, සැරවචන කතාකිරීම, හිස්වචන කතා කිරීම 3) **මනෝ කර්ම** 3 කි: ඇඩිලෝභය, ක්‍රෝධය හා මිථ්‍යා දිට්ඨිය. **කුසල කර්ම: 1)** කාය කම්ම 3කි: සතුන් නොමැරීම, සොරකම් නොකිරීම, කාමයේ වරදවා නොහැසිරීම. 2) වචී කම්ම 4 කි: සත්‍යකතාකිරීම, කේලාම් නොකියා සමගිය ඇතිකරන කතාකිරීම, ප්‍රසන්න, කාරුණික, මෘදු වචන කතාකිරීම, එලදායක, ධර්මයට අනුකුල කතාකිරීම. 3) මනොකමම 3 **කි:** නිර්ලෝභය**,** තරහ නැති, හොඳ යහපත් හිත. යහපත් හෝ අයහපත් කර්ම ඇතිවන්නේ චේතනා පහළ කිරීමෙන්ය. අකුසල කර්ම කෙනෙක් දුගතියට ද කුසල කර්ම කෙනෙක් සුගතියටද ගෙනයයි. මේ පිළිබඳව යොදාගත් **උපමාව-දාදු කැටය .බලන්න:** උපග්‍රන්ථය5 : කෙනෙක් උඩට විසිකරන දාදු කැටය, පතිත වන තැන ස්ථිර ලෙසින් පිහිටනසේ, නරක ක්‍රියාකරණ අය නියතලෙසින්ම දුගතියකට වැටේ, හොඳ ක්‍රියාකරණ අය,

නියතලෙසින්ම සුගතියේ පහළවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි:(6) 10 නිපාත: කරජකාය වගග,10.5.1.7.පඨම සඤ්චෙතනික සූත්‍රය හා 10.5.1.8 දුතිය සඤ්චෙතනික සූත්‍රය, පි.566, EAN: 10:The Deed Born Body:Volitional 1 & 2, p.558.

▼**කම්ම ක්‍රියාවේ ස්වභාවය** :කර්ම ක්‍රියා වකුටු හෝ ඍජු ස්වභාවය ගනී. **වකුටු කම්ම ක්‍රියා**: දස අකුසලයේ යෙදන කෙනෙක් ගේ අකුසල ක්‍රියා, ඇද, වකුටු ස්වභාවයකින් යුක්තය. මරණින් මතු නිරයේ හෝ තිරිසන් ලෝකයේ ඔවුන් උපත් ලබති. ඔවුන් තිරිසන් ලෝකයේ උපත ලබන්නේ බඩගාගෙන, වකුටුව බිම ඇදීයන සතුන් ලෙසය. **ඍජු කම්ම ක්‍රියා**: දස කුසලයේ යෙදන කෙනෙක් ගේ කුසල ක්‍රියා ඍජුය, මරණින් මතු දෙව්ලොව හෝ මිනිස්ලොව ධනවත්, ගුණවත් කුලවල ඔවුන් යලි උපත ලබති. **බලන්න**: සංසප්පනිය ධර්ම පරියාය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: කරජකාය වගග,10.5.1.6. සංසප්පනිය පරියාය සූත්‍රය, පි.560, EAN:10: 216.6 Creeping , p.558.

▲**කම්ම විපාක -** Karma vipaka: රැස්කරගත් කර්ම, විපාක නොදී අවසන් නොවේ, අවස්ථා තුනකදී විපාක ලබාදෙයි: **1** මේ ජීවිතයේදීම විදීමට සිදුවන කර්මවිපාක: **දිට්ඨධම්මවේදනීය කර්ම 2** ඊළඟ ජීවිතයේදී විදීමට සිදුවන කර්මවිපාක : **උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම 3** සසර සැරිසරන ඕනෑම අවස්ථාවක විපාක ඵල දෙන කර්මවිපාක: **අපරාපරියවේදනීය කර්ම.** එසේම, චේතනාකර සිදුකළ කර්මයන්ගේ විපාක නො විඳ දුකේ කෙලවරවීමක් ඇතය යයි තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ නොකරන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: **“ නාහං භික්ඛවෙ සඤ්චෙතනිකානං කම්මානං කතානං උපචිතානං අප්පටිසංවිදිත්වා ව්‍යන්තිභාවං වදාමි. තඤ්ච ඛො දිට්ඨෙව ධම්මෙ උප්පජ්ජෙ වා අපරෙවා පරියායෙ. නතෙත්වාහං භික්ඛවෙ සඤ්චෙතනිකානං කම්මානං කතානං උපචිතානං අප්පටිසංවිදිත්වා දුක්ඛස්සන්තකිරියං වදාමි”** (Bhikkhus, I do not say that there is a termination of volitional kamma that has been done and accumulated so long as one has not experienced [its results], and that may be in this very life, or in the [next] rebirth, or on some subsequent occasion. But I do not say that there is making an end of suffering so long as one has not experienced [the results of] volitional kamma that has been done and accumulated). **සටහන්:** * ඉහත කරුණ පිළිබඳව භික්ඛු බෝධිගේ අදහස පිළිබඳව **බලන්න**: EAN: note: 2181, p. 684. ** මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපේක්ඛා චේතෝ විමුක්තිය වර්ධනයකර අනාගාමී වූ ආරිය පුද්ගලයන් කාමලෝකයේ සිදුකල කර්ම, මරණින් මතු සුද්ධාවාසය කරා නොයයි. එතෙක්, විඳීමට ඇති කර්ම විපාක ඇත්නම් ඒවා මෙලොවදී විපාක දෙන බව මේ සූත්‍රයේ විස්තර කර ඇත. ** යම් කර්ම විපාක නොදී අහෝසිවේ. **බලන්න**: අහෝසිකර්ම. ** අනාගාමීවූ උතුමන් කාමලෝකයේ සිදුකල කර්ම, කාමලෝකයට පමණක් ප්‍රමානවේ. **බලන්න**: අනාගාමී. අයහපත් කර්ම විපාක ඵල දෙන නිරයන්: **බලන්න:** උණු අළු නිරය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි:(6) :10 නිපාත: කරජකායවග්ග,10.5.1.9. කරජකාය සූත්‍රය, පි.582 , EAN: 10: The Deed Born Body, p.561.

▼**කම්ම විපාක වෙනස්කම්** : 1) **මෙලොව දී දසඅකුසල් කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු දුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු:** එමපුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ

පසුකාලයක වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ මිථ්‍යා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. එමනිසා, මරණින් මතු ඒ පුද්ගලයා දුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ යෙදුන නිසා, එහි අයහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 2) **මෙලොව දී දසඅකුසල් කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු සුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු:** එම පුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ පසු කාලයක සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ සම්මා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු සුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. එහෙත්, ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ යෙදුන නිසා, එහි අයහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 3) **මෙලොව දී දසඅකුසල් නො කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු සුගතියේ පහලවේ. එයට හේතු:** එමපුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ පසු කාලයක සුඛ වේදනා ඇති යහපත් ක්‍රියා සිදු කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ සම්මා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු සුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ නො යෙදුන නිසා, එහි යහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. 4) **මෙලොව දී දසඅකුසල්** නො කරන පුද්ගලයෙක් මරණින් මතු දුගතියේ පහලවේ. **එයට හේතු:** එමපුද්ගලයා: පෙර කාලයකදී වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ පසුකාලයක වේදනා සහගත අකුසල ක්‍රියාවක් කර ඇත හෝ මරණය සිදුවන අවස්ථාවේ මිථ්‍යා දිට්ඨිය වැළඳ ගෙන ඇත. ඒ හේතුවෙන් ඔහු දුගතියේ යළි උපත ලබා ඇත. ඔහු, මෙලොවදී දස අකුසලයේ නො යෙදුන නිසා, එහි යහපත් විපාක, මේ භවයේදී හෝ ඊළඟ භවයේදී හෝ පසුව ඇතිවෙන භවයකදී හෝ ඔහුට විඳීමට සිදුවේ. මේ සූත්‍රය අවසානයේදී බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ: **“ මෙලෙසින්, අකුසලය මැඩලන අකුසල කර්මයක් ඇත. අකුසලය මැඩලන කුසල කර්මයක් ඇත. කුසලය මැඩලන කුසල කර්මයක් ඇත. කුසලය මැඩලන අකුසල කර්මයක් ඇත” . “ ඉති ඛො ආනන්ද, අත්‍ථි කම්මං අභබ්බං අභබ්බාභාසං, අත්‍ථි කම්මං අභබ්බං භබ්බාභාසං, අත්‍ථි කම්මං භබ්බඤ්චෙව භබ්බාභාසඤ්ච, අත්‍ථි කම්මං භබ්බං අභබ්බාභාසන්ති”** (Thus, Ānanda, there is action that is incapable and appears incapable; there is action that is incapable and appears capable; there is action that is capable and appears capable; and there is action that is capable and appears incapable)මූලාශ්‍ර: මනි: (3): 3.4.6 මහාකම්ම විභංග සූත්‍රය, පි. 460, EMN: 136 : The Greater Exposition of Action, p. 968.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. දිට්ඨධම්මවේදනීය** කර්ම මේ අත්බවේ විපාකයට නො පැමිණියේ නම්, **උප්පජ්ජවේදනීය කර්ම** ඊළඟ අත්බවේ විපාකයට නො පැමිණියේ නම්, ඒවා **අහෝසි කර්ම** වේ. විපාක දෙන කර්මයන් හි **ගරුක හා අගරුක** අතරින් අකුසල පක්ෂයේ **ආනන්තරික කර්ම** හෝ කුසල පක්ෂයේ ප්‍රථම ජාන ආදී **මහද්ගත කර්ම** හෝ වේනම් ඒවා **ගරුක කර්මයන්ය** , ප්‍රථම කොට විපාක දේ. **බහුල-අබහුල කර්ම** අතරින් යමක් බහුල නම් එය ප්‍රථම කොට විපාක දේ. මරණාසන්න කාලයෙහි කල කර්ම **ආසන්න කර්මවේ**, ඒවා මතුභවයෙහි පළමු කොට විපාක දේ.

පෙරකී කර්ම නැතිකළ **කටත්තා කර්ම** විපාකදේ. **ජනකකර්ම**, කුසල හෝ අකුසල වේ. ඒවා ප්‍රතිසන්ධියේද, ප්‍රවෘත්තියෙහි ද රූප- අරූප (ලෝක) වල විපාක උපදවයි. **උපස්තම්භක කර්මයට** විපාක ඉපදවිය නො හැකිය. අන්‍යකර්මයකින් උපන් සුව හෝ දුක් විපාක වලට රුකුල් දීමට හැකිය. **උපපීඩක කර්මය** අන්‍ය කර්මයකින් උපන් සුව හෝ දුක් විපාක වලක්වාලයි. **උපඝාතක කර්මය** කුසල් හෝ අකුසල්වේ. දුර්වල කර්මය නිසා එහි විපාකයට අවකාශය ඇති කරයි. මේ 12 ස් වැදෑරුම් කර්ම, එහි ප්‍රභේද හා විපාක බුදුවරයන්ගේ කර්මවිපාක දන්නා ඥානය ය. **සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය**, 19 පරිඡේදය, පි. 952. **2. Kamma and its Fruit:** Selected Essays: Edited by Nyanaponika Thera, BPS: 2006. **3. Good, Evil and Beyond**: Kamma in the Buddha's Teaching: by Bhikkhu P.A. Payutto, BuddhaDhamma Education Association. Inc. **4. කර්මවිපාක:** සම්පාදක: පූජ්‍ය රිදියගම සුධම්මාභිවංශ හිමි. **5.** Volition: An Introduction to the Law of Kamma: by Sayadaw U Silananda, BuddhaDhamma Education Association. Inc. **6 Karma & Rebirth in Early Buddhism**: Course of study & workshop by Bhante Sujato & Ajahn Brahmali, Presented by The Buddhist Society of Western Australia (BSWA).

▲**කම්ම විපාක ඥානය -**Knowledge of Kammavipaka: ලෝක සත්ත්වයන් ගේ සියලු කර්ම පිලිබඳ: කර්ම විපාක දන්නා නුවණ, තථාගතයන්ට ඇති එක් විශේෂ ඥාන බලයකි. **බලන්න**: තථාගත දසබල.

▲ **කම්ම විවිධාකාරය-** Diversity of karma :බුදුන් වහන්සේ, විශිෂ්ය ඥානයෙන් අවබෝධ කරගත් කර්ම 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1) **කළු කර්ම-** අඳුරු කර්ම-අකුසල විපාක කර්ම (කෘෂණ-dark): කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් (තුන් දොරින්) කරණ අයහපත් ක්‍රියා කළු කර්මයන්ය. එම කර්ම නිසා අයහපත් විපාක ලැබේ: මෙලොව ඇතිවන දුක් වේදනා, පරලොව: දුගතියේ උපත ලැබීමට, නිරයේ දරුණු දුක් වේදනා විඳීමට සිදුවේ. **කළු කර්ම මොනවාද**? පරපණනැසීම, සොරකම, කාමයේ වරදවා හැසිරීම, මුසාවාදය, පිශුනාවාචාය, පරුෂා වාචාය, හිස්වචන කතා කිරීම, ධර්මයේ ප්‍රමාදය ඇතිකරන මත්ද්‍රව්‍ය හා මත් පැන් භාවිතය, මව්පිය ඝාතනය, රහතතුන්ගේ ජීවිත නැතිකිරීම, වෛරය ඇතිව තථාගතයන් ගේ ලේ සෙලවීම, සංඝභේදය කිරීම කළු කර්මයෝය.**බලන්න**: ආනන්තරික කර්ම. 2) **සුදු කර්ම-** දීප්තිමත් කර්ම-කුසල විපාක කර්ම (ශුකල-bright) :තුන් දොරින් කරණ යහපත් ක්‍රියා සුදු කර්මයන්ය. එම කර්ම නිසා යහපත් විපාක ලැබේ: සුගතියේ -දෙව්ලොව උපත ලැබීමට, සුභකින්න දෙවියන් ලෙසින් ප්‍රසන්න වේදනා විඳීමට හැකිවේ. **සුදු කර්ම මොනවාද? : 1.** ඉහත දක්වා ඇති කළු කර්මයන් නොකිරීම 2 දැඩිආසාවන් නොමැතිබව 3 සැමදෙනා කෙරෙහි යහපත් සිතින් සිටීම 4 සම්මා දිට්ඨිය තිබීමය. **සටහන:** දසකුසල කිරීම හා ජාන සමාපත්ති ලැබීම සුදුකර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත-බලන්න: EAN: note: 943, p. 630. 3) **කළු හා සුදු කර්ම-** කුසල විපාක හා අකුසල විපාක කර්ම: කෙනෙක් තුන්දොරින් කළු කර්ම මෙන්ම සුදු කර්මද කරයි. විපාක වශයෙන් ඔහුට දුක් වේදනා ද සැප වේදනා විඳීමට ලැබේ. 4) **කළුත් නොවන සුදුත් නොවන කර්ම-** මෙහිදී කර්ම විපාක ඇතිනොවේ. මේ කර්ම මගින් කර්මවිපාක ක්ෂය කරගත හැකිය. කෙනෙක් ඉහත දැක්වූ **කර්ම 3 ම** පහකරගැනීමට චේතනා කර, ඒ අනුව කටයුතු කරයි. එනම්, සසර වටය නැතිකරගැනීම

පිණිස චේතනා කර අධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමය, අරහත්වයට පත්වීමය. **කර්මක්‍ෂය කරගැනීමේ ක්‍රමවේදය:** ආරිය අටමග, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වර්ධනය කරගැනීම මගින්. **සටහන**: අටුවාවට අනුව කර්ම විපාක ක්‍ෂය කරගැනීම යනු අදිටන්කර- චේතනා කර සසර නිමා කරගැනීමට කටයුතු කිරීමය. '**විවට්ට ගාමිණී මග්ග චෙතනා**'- **බලන්න**: EAN: note: 946, p. 630. **කර්ම විපාක ඵල**: කුසල කර්ම විපාක මගින් සුගතියක යළි උපතඇතිවේ. අකුසල කර්ම විපාක නිසා දුගතියක යළි උපතඇතිවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2):4 නිපාත: කම්ම වග්ග සූත්‍ර, පි. 468, EAN:4: Kamma: p. 227.

▼ **කම්ම විවිධ බව: පාපික හා කල්‍යාන කම්ම**: **පාපික කර්ම:** ඇතිවීමට බලපාන කරුණු 5 කි: a) ලෝභය-greed b) දෝෂය- hatred c) මෝහය-delusion d) අයෝනිසෝමනසිකාරය-Careless attention e) අසති අසම්ප්‍රජන්‍යය - wrongly directed mind **කල්‍යාන කම්ම:** ඇතිවීමට බලපාන කරුණු 5කි a) අලෝභය b)අදෝෂය c) අමෝහය d) යෝනිසෝමනසිකාරය e) සති සම්ප්‍රජන්‍යය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්නේ ඉහත දැක්වූ කරුණු 10 ලෝකයේ පවතින නිසා අධර්මිෂ්ඨ හැසිරීම- ධර්මයට එරෙහිව හැසිරීම හා ධර්මිෂ්ඨ හැසිරීම- ධර්මයට අනුකූලව හැසිරීම, ලෝකයේ දැකිය හැකිබවය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 5 අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.7.මහාලි සූත්‍රය,පි.182, EAN:10: 47.7 Mahali, p. 511.

▼**කම්ම විවිධය** : **අලූත් හා පැරණි කම්ම** ඇස ආදීවූ සළායතන හේතුවෙන් කරනලද, චේතනාව විසින් පිළියෙළ කරනලද වේදනාවට වස්තුවූ වූ (වේදනාවක් ඇතිකළ) දේ **පැරණි කර්මයන්ය.** වර්තමානයේ කයින් වචනයෙන් හා සිතින් යම් කර්මයක් කරයි නම් **ඒවා අලූත් කර්මයන්ය.** කෙනෙක්, තුන්දොරින් කරන කර්මයන්ගෙන් නිරෝධවී, විමුක්තිය ස්පර්ශ කරන්නේනම් එය **කර්ම නිරෝධයය.** ඒ පිළිබඳ ඇති මාර්ගය-කර්ම නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාව නම් ආරියඅටමග සම්පූර්ණ කරගැනීමය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි:(4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත: නවපුරාණ වග්ග: 1.15.1 කම්ම සූත්‍රය, පි. 292, ESN: 36: Vedanasamyutta: V: 146.1 Kamma, p. 1291.

▼ **කම්ම සත්ත්වයන් පසුපසින් එයි-** Kamma that follow the beings. යහපත් කර්ම, යහපත් විපාක ගෙනදෙමින්, අයහපත් කර්ම අයහපත් විපාක ගෙනදෙමින් සත්ත්වයන් පසුපස එයි. **සටහන**: ධම්මපදය: 1 **යමකවග්ග**: අයහපත් කර්ම විපාක ගොනා ගේ පය පසුපස එන කරත්ත රෝදය ලෙසින් ද 2 යහපත් කර්ම විපාක, පසුපස එන සෙවනැල්ල මෙන් ද පසුපසින් එයි. **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය: 5.

▼ **නිර්දෝෂී, පිරිසිදු** ජීවිතයක් ඇති, කෙළෙස් රහිත පුද්ගලයෙකුට කෙනෙක් ද්වේශ කරන්නේ නම් වැරදි කරන්නේ නම්, එමගින් අයහපත් කර්ම විපාක ඇතිවේ. යම්කෙනක් සියුම් දූවිලි උඩුසුළඟට විසිකළවිට ඒ දූවිල්ල ඒ තැනැත්තා ගේ කයටම පතිතවන ලෙසින් කෙනෙක් සිදුකරණ අයහපත් ක්‍රියා නිසා අයහපත් කර්ම විපාක ඇතිවේ. දූවිලි උපමාව, **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:දේවතාසංයුත්ත: 1.3.2 ඵුසතිසූත්‍රය,පි. 50, ESN:1:Devatasamyutta: 22.2. It Touches, p. 84.

▲**කම්ම හා භවය-**Existence & kamma: කර්මය හා භව පැවැත්ම අතර දැඩි සම්බන්ධයක් ඇත. බුදුන් වහන්සේ, මෙසේ වදාළහ: " කර්මය නම්

කෙතය (පොළවය), විඥාණය බීජය (ඇටය) වේ, තණ්හාව එම බීජය පෝෂණය කරන ජලය (උදක) වේ. අවිද්‍යාවෙන් වැසුන, තණ්හාවෙන් බැඳුන, සත්ත්වයන්ගේ විඥානය,කාම ලෝකයේ (කාම ධාතුවේ) පිහිටයි. එලෙස සත්ත්වයන්ගේ පුනර්භවය ඇති කරණ භවය සකස්වේ"
" ඉති ඛො ආනන්ද, කම්මං ඛෙත්තං, විඤ්ඤාණං බීජං, තණ්හා සිනෙහො. අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං හීනාය ධාතුයා විඤ්ඤාණං පතිට්ඨිතං. එවං ආයති පුනබ්භවාභිනිබ්බත්ති හොති" (Thus, Ānanda, for beings hindered by ignorance and fettered by craving, kamma is the field, consciousness the seed, and craving the moisture for their consciousness to be established in a superior realm. In this way there is the production of renewed existence in the future). **බලන්න**: බීජ උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (1): 3 නිපාතය: 3.2.3.6 සූත්‍රය, පි. 432, EAN:3: 76.6 Existence, p. 119.

▲**කම්ම හා විඥානය-** Karma & Consciousness : විඥානය පිහිටි කල්හි තණ්හාව ඇතිවේ, තණ්හාව ඇති කල, කර්ම අරමුණු ඇතිවේ, එය විඥානයේ පැවත්මය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත:කළාරබත්තිය: චේතානා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.
▲ **කම්සැපය-** Sensual happiness: කම්සැපය ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ස්ත්‍රී පුරුෂ අතර ඇති බැඳීම නිසා ලබන සැපයය. **බලන්න**: ඉත්ථිබන්ධන,පුරිෂබන්ධන.
▲ **කාමය:** පාලි: **කාමො**-sensual pleasures: ධර්මයේ කාමය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කාමලෝකයට ඇති ඇල්මය- රාගයය. එම බැඳීම නිසා මිනිසුන් සසරේ ගමන් කරයි. කාමය නිසා කෙළෙස් ඇතිවේ, මෙය නීවරණ ධර්මයකි **බලන්න**: නීවරණ. **ශබ්දකෝෂ: B.D:** p: 73: "**Kāma**: may denote 1.subjective sensuality- sense desire 2 objective sensuality- the 5 sense objects…"
▼ **කාමය හඳුන්වන විවිධ නාම**: භය, දුක,රෝග, ගඩුව (ගන්ඩ), ඇලීම (සඞග), මඩ (පංක). **විස්තර පිණිස බලන්න**: අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: අනුත්තරියවග්ග: භය සූත්‍රය.
▼**මහා ධන සම්පත්** ඇති අයද කම්සැප සොයයි, කාමයන් නො සොයන්නේ කව්රුද? යයි දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ විමසුහ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: " **ගිහිගෙය හැර, සියලු කාමවස්තූන් හැර පැවිදිව, රාග දොස මෝහ දුරුකළ රහතුන් -රහතන්වහන්සේ කාමය සොයා නොයති"** **මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි: (1): සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත: 1.3.8 මහද්ධන සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 1: Devatasamyutta: 28.8 Those of Great Wealth, p. 91. **සටහන:** අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 1 කම්මපථ පෙය්‍යාලය සූත්‍ර, පි. 576: කම්මපථ පිලිබඳ විස්තර දක්වා ඇත.
▲ **කාමආස්වාදය-** Sensual Pleasures : වස්තුකාමයේ හා කෙළේස කාමයේ ආස්වාදය: හීන, මධ්‍යම, උසස්-ප්‍රනීත යයි **ත්‍රිවිධ ආකර වේ.** හීනකුලයන් විඳින කාම ආස්වාදය හීනකාමයෝය,මධ්‍යම සත්වයෝ විඳින කාම ආස්වාදය මධ්‍යම කාමයෝය, රජවරු ආදීන් විඳින කාම ආස්වාදය ප්‍රණීත කාමයෝය. මේ සියල්ල කාම ආස්වාදයන්ය. ගිහිකම් සැප හැර පැවිද්ද ලැබුවන්, සෝතාපන්න බව ලබන තෙක් ඔවුන්, තමන්වහන්සේ විසින් රැකබලාගත යුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. ඒ පිලිබඳ යොදාගත් **උපමාව**: අතදරුවෙක්, ඔහු ගේ

කිරිමවගේ ප්‍රමාදයක් නිසා යම්කිසි දෙයක් මුවේ බහාගනී. ඒ දුටු කිරිමව ආදරය හා අනුකම්පාව නිසා වහා එය බැහැරට ගැනීම පිණිස හැකි හැම ක්‍රමයක්ම යොදයි. පසුකල ඒ දරුවා තරුණවියට පත්වූ කල ඔහුට තමාව බලාගැනීමට හැකි බව කිරිමව දනී. එලෙස, පබ්බජා, කුසලධර්මයේ ප්‍රමාද නම්, ඔහු කෙරේ ඇති අනුකම්පාවෙන්: 'මා විසින් ඒ මහණ රැකිය යුතුය යි' බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, ධර්ම මාර්ගයේ ඔහු අප්‍රමාදව කටයුතු කරනවිට ඔහුට, තමා රැක ගැනීමට හැකිවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි :(3) : 5 නිපාත:සේඛබලවග්ග: 5.1.1.7 කාමේසුපලාලිත සූත්‍රය, පි.30.

▲ **කාමආසව-**Kamaasava: සසරට බැඳ තබන ආසවයකි (ආශ්‍රව). ආසව ක්‍ෂය කළ භික්ෂුව, කාමයට ඇති කැමත්ත, ගිණිඅඟුරු වලකට වැටීම ලෙසින්, ඇතිසැටියෙන්- යථාබවින්, සම්මා ප්‍රඥාවෙන් දකින බවත්, එම අවබෝධය, ආසවක්‍ෂය කිරීම නිසා ලැබෙනබලය, දසබලයන් ගෙන් එකක් ය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් වදාළහ, **බලන්න**: සේඛබල, ආස්‍රව හා ආස්‍රව ක්‍ෂය කිරීම, **ගිනිඅඟුරු වල උපමාව**-උපග්‍රන්ථය:5.

▲**කාම ඔසය**- the flood of sensuality: කාම ඔසය යනු, සත්‍වයා සසර ඇදගෙනයන ජල ප්‍රවාහ 4 න් එකකි. **බලන්න**: ඔස සතර.

▲ **කාමගුණ**:පාලි: **කාමගුණා** -five strands of sense-desire : කාමගුණ -පංචකාමගුණ ලෙසින්ද හඳුන්වයි. **බලන්න**: පංච කාමගුණ.

▲ **කාමගුණ උපධි-** five strands of sense acquisitions : කාමගුණ උපධි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච කාම වස්තූන් අල්වා ගැනීමය. **බලන්න**: උපධි.

▲ **කාමචන්දය-**Sensuous desire : කම්සැපට ඇති ආශාව, පංච කාමයට ඇති කැමත්ත. මෙය නීවරණයකි. කාමසංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය ඇතිවේ. කාමච්ඡන්දය ඇතිවිට කාමපරිදාහය ඇතිවේ. කාමචඡන්දය පහකර ගැනීමට අසුභනිමිත්ත වැඩිය යුතුය. **බලන්න**: අසුභනිමිත්ත, නීවරණ, කාමධාතුව.

▲ **කාමතණ්හාව-** Sensuous craving : කාම තණ්හාව, ත්‍රිවිධ තණ්හාවෙන් (කාම-භව-විභව) එකකි. කම්සැපයට ඇති ඇල්මය. මෙය නිසා සත්‍වයෝ නැවත නැවත සසරට පැමිණේ.**බලන්න:** තණ්හා.

▲ **කාමධාතුව-** the sensual desire element: කාමධාතුව, සය ධාතුවලින් එකකි. **බලන්න**: ධාතු. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: " කාම විතර්ක (කාමවස්තු ගැන සිතීම) හේතු සහිතව ඇතිවේ, හේතු නොමැතිව නූපදී...කාමධාතුව නිසා කාම සංඥාව උපදී. කාම සංඥාව නිසා කාම සංකල්පනා උපදී. කාම සංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය උපදී. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය (කාමයේ ගිලීම) උපදී. කාම පරිදාහය නිසා කාම පර්යේෂණය (කාමය සෙවීම) උපදී. කාමය සොයායන නුගත් (ධර්මය නොදත්) පුහුදුන්-පෘතග්ජන මිනිසා කයින්, වචනයෙන් හා සිතින් -තුන්දොරින් අයහපත් දේ කරයි, පිළිපදී. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: 2.2.2 සනිදාන සූත්‍රය,පි. 258, ESN: 14: Dathusamyutta: 12.2 With a source, p. 751.

▲ **කාම නිබිද්දා ප්‍රතිපදාව-** Kama Nibidda Partipada : ඒ සඳහා ඇති පිළිවෙත 6 ආකාරය: 1) **කාමය දත යුතුය-** Sensual pleasures should be understood**:** කාමගුන පහ : රූප,ශබ්ද,ගන්ධ,රස,ස්පර්ශ, ආරිය විනයේ කාමය ලෙසින් හඳුන්වන්නේ නැත, ඒවා කාමගුනයන්ය (objects of sensual pleasure) . කාමය නම්, යම්කෙනකුට ඇතිවෙන කාම සංකල්පනාවය- සංකල්පරාගයය-කාමචේතනාවය ((A person's sensual

pleasure is lustful intention): **“සඞකප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො- නෙතෙ කාමා යානි චිත්‍රානි ලොකෙ, සඞකප්පරාගො පුරිසස්ස කාමො- තිට්ඨන්ති චිත්‍රානි තථෙව ලොකෙ, අථෙත්ථ ධීරා විනයන්ති ඡන්දන්ති”.** ලෝකයේ ඇති විසිතුරු දේ කාමය නොවේ, කෙනෙක්ගේ සිතේ ඇතිවන රාග චේතනාව, කාමයය. ලෝකයේ විසිතුරු දේ එලෙසින්ම පවතී, එහෙත්, ප්‍රඥාවන්තයා ඒවාට ඇති ඇල්ම පහකරගනී. 2) **කාමයේ නිදාන සම්භවය (උත්පත්ති කරුණ) දත යුතුය** (the source and origin of sensual pleasures should be understood) කාමයේ උත්පත්ති කරුණ, ස්පර්ශයය. **සටහන**:අටුවාව මෙය ‘සහජාතඵස්ස- coexistent contact ලෙසින් දක්වා ඇත. 3**) කාමයේ විවිධත්වය** (වෙමත්තතාව) දත යුතුය (the diversity of sensual pleasures should be understood) රූපය පිලිබඳ කාමය එකකි, එලෙස, ශබ්දය...ගන්ධය... රසය... ස්පර්ශය ආදියේ කාමය එකිනෙකට වෙනස්ය.(Sensual desire for forms is one thing... for sounds is another...etc.) 4) **කාමයේ විපාකය දත යුතුය** (the result of sensual pleasures should be understood) තමන් කැමති දෙයක් කෙරහි ඇති කාමයට අනුරූපව කෙනෙක්, යහපත් (පුණ්‍ය) හෝ අයහපත් (අපුණ්‍ය) ආත්මභාවයක් ඇතිකරගනී. (One produces an individual existence that corresponds with whatever [sense pleasures] one desires and which may be the consequence either of merit or demerit) **සටහන:** දේවලෝක සැප පතන කෙනක් යහපත් කටයුතු කිරීමෙන් සුගතියේ උපත ලබා තමන් කල කර්මය අනුව විපාක විඳී. තවකෙනෙක් අයහපත් ක්‍රියා නිසා දුගතියේ උපත ලබා තමන් කල කර්මය අනුව විපාක විඳී. (One produces an individual existence that corresponds with whatever [sense pleasures] one desires and which may be the consequence either of merit or demerit) 5) **කාමයේ නිරෝධය දත යුතුය** (the cessation of sensual pleasures should be understood) ස්පර්ශයේ නිරෝධය, කාමයේ නිරෝධයය. 6) **කාම නිරෝධ ගාමිණී ප්‍රතිපදාව දත යුතුය දත යුතුය** (the way leading to the cessation of sensual pleasures should be understood) එනම්, ආරියඅටමගය. මේ කරුණු 6 යහපත් ලෙසින් දන්නා ආරිය ශ්‍රාවකයා, නිබ්බෙදික බ්‍රහ්මචරියාවැවු කාම නිරෝධය දන්නේය. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4) 6 නිපාත: 6.2.1.9 නිබ්බේධිකසූත්‍රය,පි.220,EAN:6: 63.9 Penetrative,p.355.

▲ **කාමපරිදාහය**-sensual passion: කාමපරිදාහය යනු, සිත පංච කාමයන්ට යටවීමය, වශීවියාමය. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය ඇතිවේ. **බලන්න**: කාමධාතුව.

▲ **කාම පර්යේෂණය**- sensual quest: කාම පර්යේෂණය යනු කාම වස්තූන් සොයා යෑමය. කාමච්ඡන්දය නිසා කාමපරිදාහය ඇතිවේ. එම සෙවීම නිසා ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීමට නොහැකිවේ.**බලන්න**: කාමධාතුව.

▲ **කාමභවය**- Sensuous existence: යළි උපත ලබන භව තුනෙන් එකකි. **බලන්න**: භව.

▲ **කාමභෝගී පුද්ගලයෝ**-kamabhogi puggala: කාමභෝගී බව නිසා සතුටට පත්වෙන පුද්ගලයන් දසදෙනෙකු මේ ලෝකයේ සිටිනබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, සිත පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය

අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයිඔහුට **අවගුණ** 3කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ නොසතුටුබව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 2) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට **අවගුණ** 2කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. ඔහුට **ගුණ** 1 කි: සිතේ සතුට තිබීම. 3) කෙනෙක් අධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනි; ඔහු පින් කරයි. ඔහුට **අවගුණ** 1 කි: අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට **ගුණ** 2 කි:i සිතේ සතුට තිබීම ii ධනය බෙදා ගැනීම හා පින් කිරීම 4) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට **ගුණ** 1 කි: ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට **අවගුණ** 3 කි: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ නොසතුටුබව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 5) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට **ගුණ 2 කි**: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම. ඔහුට **අවගුණ 2 කි**: i අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 6) කෙනෙක් අධර්මයෙන් හා ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනි; ඔහු පින් කරයි. ඔහුට **අවගුණ 1 කි**: අධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට **ගුණ 3 කි**: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම. 7) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. එහෙත්, ඔහුගේ සිතේ සතුට නැත, පිනායාමක් ද නැත; තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට **ගුණ 1** කි: ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම. ඔහුට **අවගුණ 2** කි: ii සිතේ නොසතුටුබව iii ධනය බෙදා නොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 8) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, එනමුත් ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා නොගනි; ඔහු පින් නොකරයි. ඔහුට **ගුණ 2 කි**: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම. **අවගුණ 1 කි**: තම ධනය අනුන් හා බෙදානොගැනීම හා පින් නොකිරීම. 9) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනි; ඔහු පින් කරයි. එහෙත්, ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට ඇලිය; ඔහු ධනය නිසා මත්වී සිටි, අන්ධ (අනුවණ) ලෙසින් ධනයේ ගිලී සිටි. එහි ඇති ආදීනවය (අනතුර) ඔහු නොදකී, ඉන් මිදියාම (නිස්සරනය) ගැන ඔහුට අවබෝධයක් නැත. ඔහුට **ගුණ 3 කි**: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම. **අවගුණ 1 කි**: ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට ඇලී, ඒ නිසා මත්වී, අනුවණ ලෙසින් එහි ගිලී, ආදීනවය හා නිස්සරනය ගැන අවබෝධයක් නැතිනිසාය. 10) කෙනෙක් ධර්මයෙන් ධනය උපයාගනී. ඔහුට සතුට ඇත, සිත පිනා ගොස්ය, ඔහු තම ධනය අනුන් හා බෙදා ගනි; ඔහු පින් කරයි. ඔහු ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට නොඇලිය, ඉන් මත්නොවිය,අනුවණ ලෙසින් එහි නොගැලිය. ඔහු එහි ඇති ආදීනවය දකියි, ඉන් මිදෙනඅයුරු දනී. ඔහුට ගුණ 4 කි: i ධාර්මිකව ධනය ඉපයීම ii සිතේ සතුට තිබීම iii තම ධනය

අනුන් හා බෙදාගැනීම හා පින් කිරීම iv ඔහු තම ධනය භාවිතා කරන්නේ එයට නොඇලි, ඒ නිසා මත්නොවී, නුවණින් එහි නොගිලී, ආදීනවය හා නිස්සරනය ගැන අවබෝධයක් ඇතිනිසාය. ඔහු අග්‍ර පුද්ගලයකි. **බලන්න:** අග්‍රමිනිසුන්. **සටහන:** කාමභෝගීවීම නිසා මිනිසුන් දිළිඳු බවට පත්වේ, එනිසා ණයගැතිවී බෝහෝ දුක් විඳිති. **බලන්න**: ඉණ. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි : (6): 10 නිපාත: 10.2.5.1. කාමභොගි සූත්‍රය, පි. 344, EAN:10: 91.1 One who enjoys sensual pleasures, p. 531.

▲ **කාම-මිථ්‍යාචාරය**: පාලි: **කාමෙසුමිච්ඡාචාරා** - Sexual misconduct කාම-මිථ්‍යාචාරය- කාමයෙහිවරදවා හැසිරීමදස අකුසලයන් ගෙන් එකකි. මෙය පරදාරසේවනය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: දස අකුසල, පරදාරසේවනය.

▼**කාමයෙහි වරදවා හැසිරෙන අය නිරයට යයි:** බුදුන් වහන්සේ කාමයෙහි වරදවා හැසිරෙන කෙනෙකුගේ ස්වභාවය මෙසේ දක්වා ඇත:

මේ ලෝකයේ කෙනෙක් කාමමිථ්‍යාචාරයේ යෙදෙයි. මව විසින් රකින, පියා විසින් රකින, මව්පියන් විසින් රකින, සහෝදරයෙක් විසින් රකින, සහෝදරියක් විසින් රකින ගෝත්‍රය (කුලය) විසින් රකින, ස්වාමි පුරුෂයෙක් සිටින, වරදක්කර දඬුවමකට යටත්වූ, මල්මාලා හුවමාරුකර විවාහ ගිවිසගත් ආදී වශයෙන් වූ ස්ත්‍රියක් සමග වැරදි කාම සේවනය කරයි, එවැනි අය ඒකාන්තයෙන්ම නිරයට යයි. **"ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො කාමෙසුමිච්ඡාචාරි හොති. යා තා මාතුරක්ඛිතා, පිතුරක්ඛිතා, මාතාපිතුරක්ඛිතා, භාතුරක්ඛිතා, භගිනීරක්ඛිතා, ඤාතිරක්ඛිතා, ගොත්තරක්ඛිතා, ධම්මරක්ඛිතා, සසාමිකා, සපරිදණ්ඩා, අන්තමසො ගුලපරික්ඛිත්තාපි, තථාරූපාසු චාරිත්තං ආපජ්ජිතා හොති"** සටහන:මේ නිසා කම්ම සිව් ආකාරයකට රැස්වේ: 1) තමන් එම අකුසලය කිරීම, 2) අනුන්ලවා කරවීම 3) අනුමත කිරීම 4) වර්ණනා කිරීම. **බලන්න**: අංගු:4 නිපාත: කම්මපථවග්ග:4.7.3 සූත්‍රය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: කරජකාය වග්ග: 10.5.1.1. පඨම නිරය සූත්‍රය, පි. 548, ජානුසොණි වගග, 10.4.2.10,චුන්ද සූත්‍රය,පි.508EAN:10: The Deed-born body: 211.1 Hell, p. 556, Jāṇussoṇī: 176.10, Cunda, p.553.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. "කාමමිථ්‍යාචාරය:** මෛථුන ධර්මය- ඒකාන්තයෙන් නින්දිතවූ හැසිරීමකි. පරස්ත්‍රී-පරපුරුෂ සේවනය -වරදවා මෙවුන්දම් සෙවුම යයිද කියයි. මෙයට අංග 4කි: නොඑළඹිය යුතු ස්ත්‍රී පුරුෂයන් අතරෙන් කෙනෙක් වීම, සේවනය කරන සිත්, ඒ සඳහා කරන උපක්‍රමය, එය යෙදීම": **සද්ධර්ම කෝෂය,** පි. 113.

▲**කාමයොගය**: පාලි: **කාමයොගො**- the bond of sensuality: කාම යොගය යනු ලෝක සත්ත්‍වයා සසරට බැඳ තබන බැමි- කෙලෙස් බැඳීම් 4 න් එකකි. මෙය ධර්ම මාර්ගයට හානි කරන කරුණකි. **බලන්න:** සතර යොග, හානභාගිය ධර්ම.

▲ **කාම රාගය-** sensual desire: පංචකාමයට ඇලීම- කාම රාගයය. අනිච්චසංඥාව වඩා ගැනීමෙන් කාම රාගය ප්‍රහීණ කර ගත හැකිය. **බලන්න**: නීවරණ, අනිච්චසංඥාව.

▲ **කාමරාග අනුසය:**පාලි: **කාමරගානුසා-** underlying tendency to sensual desire: ධර්මයට අනුව පංචකාමය පිළිබඳව සිත යට ඇති ආශාව කාමරාග අනුසය වේ, සත් අනුසයන්ගෙන් එකකි. **බලන්න**: අනුසය.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. "කාමරාගඅනුසය** නම්: සොම්නස හා එක්ව පවත්නා කාමසේවනාදියෙහි දොස් නැත යන මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය හා යෙදුන

අනුන් විසින් මෙහෙයිමක් නොකරනලද සිතය. එසේම, කාම සේවනාදියෙහි දොස් නැත යන මිථ්‍යා දෘෂ්ටිය හා යෙදුන අනුන් විසින් මෙහෙයවනලද සිත ආදි සිත් 8 ය. මේ සිත් ලෝභ මූලික අකුසල් සිත්වේ". **සද්ධර්ම කෝෂය**, පි. 234.

▲ **කාමලෝකය -**Sensuous world: කාමයට ලැදිවූ සත්ත්‍වයන් යළි උපත ලබන භවයකි. සතර අපාය, මිනිස්ලෝකය හා කාමාවචර දේවලෝක මෙයට ඇතුලත්වේ .**බලන්න**: භවය, දේවලෝක, සතරඅපාය.

▲ **කාමවිතක්ක-** sensual thought: කාමවිතක්ක යනු පංචකාමයන් පිලිබඳව සිතමින් එහි ඇලී සිටීමය. කාමවිතක්ක ඇතිවන්නේ හේතු නිසාය, හේතු නොමැතිව කාම විතක්ක නූපදී යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **සටහන**: ධර්මයේ අන්ධවීමට කාමවිතක්ක හේතුවේ. **බලන්න**: අන්ධකරණ හා අන්ධනොකරණ.

▲ **කාමසංඥාව**- sensual perception: කාමසංඥාව යනු, කාමවස්තූන් පිලිබඳ, හඳුනාගැනීමය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ කාම ධාතුව නිසා කාමසංඥාව ඇතිවන බවය. කාමසංඥාව ඇතිවීම නිසා කාමසංකල්පනා ඇතිවේ. **බලන්න**: කාම ධාතුව.

▲ **කාමසංකල්පනා**- sensual intention: කාමසංකල්පනා යනු කාමවස්තූන් පිලිබඳ සිතිවිලි ඇතිකරගැනීම. කාම සංඥාව නිසා කාමසංකල්පනා ඇතිවේ. කාමසංකල්පනා නිසා කාමච්ඡන්දය ඇතිවේ. **බලන්න**: කාමධාතුව.

▲ **කාමසුඛය**- sensual happiness : ගිහියන් විඳින සුඛය මින් අදහස් කෙරේ. මේ සුඛය හීනය, නෙක්ඛම්ම සුඛය අග්‍රය. **බලන්න:** සුඛය.

▲ **කාමාවචර-** Sensuous sphere: කාමයට බැඳීම නිසා යළි උපත ලබන භවයකි, කාමලෝකය හඳුන්වන පදයකි. **බලන්න**: කාමලෝකය, භව.

▲ **කාමාවචරධර්ම**- Kamavachara Dhmma: කාමාවචර ධර්ම, අර්ථසන්දර්ශන ඥානයට ඇතුලත් කරුණකි. **බලන්න**: අර්ථසංදර්ශන ඥාණය.

▲**කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය**- pursuit of sensual pleasures කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය- කාමයට ඇලීම, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අත් හැරදැමිය යුතු එක් අන්තයක් ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත .**බලන්න:** අන්ත දිට්ඨි සතර, සතර අන්ත, ආරියඅටමග. **සටහන**: ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රයේ මේ ගැන දක්වා ඇත.

▲ **කිම්බිල තෙර**- Kimbila Thera:**බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:1.

▲ **කුම්භ-**Pots: කුම්භ යනු වළඳය (හැලිය). බුදුන් වහන්සේ කුම්භ 4 ක් පෙන්වා ඇත: 1) ඇතුලත හිස්ය, වසා ඇත 2) ඇතුලත පිරුන, නොවැසූ 3) ඇතුලත හිස්ය, වසා නොමැත 4) ඇතුලත පිරුන වැසූ. එවැනි ස්වභාවය ඇති පුද්ගලයන් 4 දෙනක් ලෝකයේ සිටිති. **බලන්න**: කුම්භ වැනි පුද්ගලයෝ.

▲ **කුම්භවැනි පුද්ගලයෝ-** Persons similar to pots: කුම්භ හෙවත් වළං බඳු පුද්ගලයෝ සිව් දෙනක් **(කුම්භොපම)**ගැන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිවුරු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව කරයි, එහෙත්, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත. ඔහුගේ පිටත වැසි ඇත, ඇතුලත හිස්ය 2) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිවුරු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව නොකරයි, එහෙත් චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ඇත. ඔහුගේ පිටත විවෘතය, ඇතුලත වැසි ඇත 3) එක්

පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිවුරු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව නොකරයි, එසේම, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර නොමැත. ඔහුගේ පිටත විවෘතය, ඇතුලත හිස්ය. 4) එක් පුද්ගලයෙක් කය හැසිරවීම, සිවුරු දැරීම ආදී බාහිර ක්‍රියා මානව කරයි, චතුරාර්ය සත්‍ය අවබෝධ කර ඇත. ඔහුගේ ඇතුලත පිරිඇත, පිටත වැසි ඇත. කුම්භ-වලං වල ස්වභාවය උපමා කරමින් පුද්ගල විවිධබව පෙන්වා ඇත. කුම්භ උපමාව:**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.3.1.3 කුම්භ සූත්‍රය, පි. 222, EAN:4: 103.3 Pots, p. 185.

▲**කුමාරකාශ්‍යප** **තෙර**-Kumarakasyapa Thera: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

කය

▲ **කය**: පාලි: **කාය**-body/form: ධර්මයේ කය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ශරීරයය, පංච උපාදානස්කන්ධයේ රූප ස්කන්ධයය: සතර මහා භූතයන් ගෙන් සකස්වූ භෞතික ස්වරූපයය (physical form). අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: **කරජකාය සූත්‍රයේ** දී, මේ කය: **කරජකාය-** මරණ ස්වභාවය ඇතිදෙයක් ලෙස, කර්ම නිසා සකස්වූ දෙයක් ලෙස පෙන්වා ඇත. කය පිලිබඳ භාවනාව- කායාගතා සතිය ආවර්ජනය කිරීමේදී පෙන්වා ඇත්තේ කයේ ඇති 31-32 කොටස් ගැනය. කයෙන් කරන කර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ශරීරය ආධර කරගෙන කරන ක්‍රියා ගැනය. **බලන්න**: කායගතා සතිය, පංච උපාදානස්කන්ධය, ශරීරය. **සටහන්**: * කයේ පැවැත්ම පිණිස ආහර මූලිකවේ. **බලන්න:** ආහාර.** කයට ඇති ඇල්ම නැතිකර ගැනීමට - කයේ අසුභය දැකීමට අට්ඨික සංඥාව වැඩිය යුතුය**. බලන්න**: අට්ඨික සංඥාව. **කයේ නියම ස්වභාවය ගැන **බලන්න**: ශරීරයානය. **කයේ පැහැය අනුව කුල- පංති බෙදා ඇත. **බලන්න**: ශරීරවර්ණය. **කය නිසා පවතින ධර්මතා ගැන **බලන්න**: ශරීරස්ථ ධර්ම ** බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු ආරිය උතුමන්, පිරිනිවන් පා සිදුකරන ආදාහනයෙන් පසු ඉතිරිවන කාය කොටස් ධාතු ලෙසින් පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: ශාරීරික ධාතු. **කයේ වේදනා ගැන **බලන්න:** වේදනා, අට්ඨසත ධම්මපරියාය. **කයේ ඉන්ද්‍රියන් ගැන **බලන්න**: ඉන්ද්‍රිය. ** කය, අභන්තර ආයතනයකි**.** **බලන්න**: ආයතන. ** භාවනාව පිණිස කාය විවේකය අවශ්‍යයය. **බලන්න:** සුඛසෝමනස්ස,හුදකලාවිවේකය.

▼**කය මෙලොවට පමණි-**Body is only for this world :බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ස්ත්‍රියකගේ හෝ පුරුෂයකුගේ හෝ මේ කය පරලොව ගෙන යා නොහැකිය, මරණස්වභාවය ඇති අයට සිත හරය ලෙසින් ඇත (චිත්ත ක්ෂණාන්තරයක් ඇත)”. **“ඉත්ථියා වා භික්ඛවෙ පුරිසස්ස වා නායං කායො ආදාය ගමනීයො. චිත්තන්තරො අයං භික්ඛවෙ මච්චො”** (A woman or a man cannot take this body with them when they go. Mortals have mind as their core). **සටහන්**: * කය පරලොව නොගියද සිතින් කරනලද කම්ම විපාක, යළි උපත ඇති කරයි **බලන්න**: කම්ම. ** අටුවාවට අනුව: They have mind as their cause, or their interior is due to mind -*cittakāraṇo, atha vā citten’eva antariko*. For with the mind at rebirth that follows without interval the mind at death, one becomes a deva, a hell-being, or an animal. බලන්න: EAN: Note: 2189, p. 685. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි:(6):10 නිපාත: කරජකාය වග්ග,10.5.1.9. කරජකාය සූත්‍රය, පි.582 , EAN: 10: The Deed Born Body, p.561.

▲ **කාය කම්ම**- Bodily Kamma: භවය සකස් වීමපිණිස (සසර

පැවැත්මට) කර්ම ඇතිකරණ කරුණු 10ක්, කය උපකාර කරගෙන (කයනිසා සිදුවන) ඇතිවන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: **1** ශීත- Cold **2** උෂ්ණය- heat, **3** බඩගින්න- hunger **4** පිපාසය- thirst **5** මලපහකිරීම- defecation **6** මුත්‍රාකිරීම-urination 7 කාය සංවරය- bodily restraint **8** වචීසංවරය- verbal restraint **9** ජීවිත පැවැත්මේ සංවරය- restraint in one's livelihood **10** කම්ම ඇති කරණ චේතනා - volition. **බලන්න**: කම්ම. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6): 10: නිපාත: 5 අකෝෂ වග්ග, 10.1.5.9. ශරිරට්ඨධම්ම සූත්‍රය,පි.186, EAN:10 : V,49.9. Subsisting through the body, p. 512.

▲ **කායගතාසතිය** - mindfulness of the body: කායගතා සතිය (Mindfulness directed to the body) ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ සතර සති පට්ඨානයේ කායානුපස්සනාවට අනුව කය පිලිබඳ සිහිය පැවැත්වීමය. කායානුපස්සනාවේ, කායගතා සතිය පවත්වාගැනීම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. කායගතාසති භාවනාව නිවනට මගකි. කායගතා සතිය වැඩීමෙන් බොහෝ ප්‍රතිලාභ ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: භාවනාව, සතරසතිපට්ඨානය. **සටහන:** පසුපස කඩුගත් මිනිසෙක්, තම හිස සිඳීමට සැරසී සිටින විට, මුවවිට තෙක් පිරුණ තෙල් බඳුනක් නොසොල්වා, ජනපද කල්‍යාණිය රඟදෙන ස්ථානයක සිටින මහාජන සමූහයක් මැදින් ගමන් කරන පුද්ගලයෙක් ලෙසින්, සිත යහපත් ලෙසින් පවත්වා ගත යුතුබව මෙහිදී පෙන්වා ඇත. උපමාව: ජනපදකල්‍යාණි:**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: නාලන්දවග්ග: 3.2.10 ජනපදකල්‍යාණි සූත්‍රය, පි.331.

▼ **සුබ වේදනාව සහිතවූ කාය ගතා සතිය,** ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය වඩා ගැනීම පිණිස වැඩියයුතු ධර්මතාවකි (**භාවේතබ්බ ධම්ම**). **බලන්න**: භාවෙතබ්බ ධමම හා නභාවෙ තබ්බ ධමම. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ **කායගතාසතිය** වැඩීමෙන්, බහුල කරගැනීමෙන් : සසරට කලකිරේ, සසරට නොඇලේ, කෙළෙස් ප්‍රහීණයවේ, අනුසය ධර්ම ප්‍රහීණය වේ, විරාගය ඇතිවේ, නිවන පිණිස පවතී. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (1): 1 නිපාතය: 16 එකධම්මපාලිය, පි. 100, EAN:1:One thing, p. 47, කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52. **සටහන්:** * අරතිය පහ කරගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ. **බලන්න**: අරතිය. ** අවිද්‍යාව -අවිජ්ජාව පහ කර ගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ. **බලන්න**: අවිද්‍යාව. ** කායගතා සතිය වඩා ගැනීමෙන් අස්මිමානය පහකර ගත හැකිය. **බලන්න**: අස්මිමානය ** අසාමන්ත ප්‍රඥාව ඇතිකර ගැනීමට කායගතා සතිය වැඩිය යුතුවේ: **බලන්න**: අසාමන්ත ප්‍රඥාව. ** සියලු කුසල ධර්මයන්ට කායගතා සතිය ඇතුලත්වේ. **බලන්න**: අෂ්ටවිද්‍යා ඥාන. ** කායගතා සතිය සසර කලකිරීම පිණිස ඇති එක් භාවනාවකි: **බලන්න**: එක ධර්මය. ** කායගතා සතිය වැඩීමෙන් සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව ඇතිවේ. **බලන්න:** සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව. ** කායගතා සතිය වැඩීමෙන් හාසුප්‍රඥාව ඇතිවේ. **බලන්න:** හාසු ප්‍රඥාව.

▼**කායගතාසතිය නිවන් මගය- අසංඛත මගය** :**මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (4)**:**සළායතනවග්ග: අසංඛත සංයුත්ත: 9.1.1 කායගතාසති සූත්‍රය, පි. 659, ESN:43: Asankatasamyutta: p. 1493.

▼ **කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ-** Fruits of Mindfulness: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය ඇති කරගැනීමට ඉමහත් ලෙසින් උපකාරවන කායගතා සතිය වැඩීමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් විවිධ ප්‍රතිලාභ ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: සතර සති පට්ඨානය.

▼ **කායගතා සතියේ ප්‍රතිඵලය** සත්‍ය ඥාණ අවබෝධය පිණිසය.

"යස්ස කස්සචි භික්ඛවෙ මහාසමුද්දො චෙතසා ඵුටො, අන්තොගධා තස්ස කුන්නදියො යා කාචි සමුද්දඞ්ගමා. එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ යස්ස කස්සචි කායගතාසති භාවිතා බහුලීකතා, අන්තොගධා තස්ස කුසලා ධම්මා, යෙ කෙචි විජ්ජාභාගියා" . යම්කිසිකෙනෙක්, මහාසමුද්‍රය ගැන සිතා බලන්නේ නම්, මහමුහුදට ගලා බසින සියලුම කුඩා ගංගාවන් ද මහාසමුද්‍රයට ඇතුළත් බව ඔහු දනී. එලෙස, කෙනෙක්, කායගතාසතිය වඩන්නේ ද, බහුල කරගන්නේද, විද්‍යාව ඇතිකරන කුසල ධර්මතා (සත්‍යඥාන අවබෝධය පිණි ඇති ධර්ම කොටස්- **විජ්ජාභාගියා ධම්මා**) කායගතා සතියට ඇතුලත් වේ. (as one who encompasses with his mind the great ocean includes thereby all the streams that run into the ocean, just so, whoever develops and cultivates mindfulness directed to the body includes all wholesome qualities that pertain to true knowledge).**බලන්න**: සත්‍ය ඥානය, විජජාභාගීය ධර්ම. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග: 1.16.7.1 සූත්‍රය. පි. 125, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼**කායගතා සතිය වැඩීමේ ප්‍රතිලාභ: 1)** මහා සංවේගය ඇතිකරයි. **බලන්න:** මහා සංවේගය, මහත්ඵල මහාආනිසංස. **2)** මහා අර්ථය -මහත් ඵල පිණිස පවතී (**මහතො අත්ථාය සංවත්තති-** leads to great good): සතර මගඵල ලැබීම පිණිස පවතී (සෝතාපන්න මග - අරහත් මග). **3)** මහත්වූ යොගක්ෂේමය පිණිස පවතී (**යොගක්ඛෙමාය සංවත්තති-** leads to great security from bondage): සසර බැම් ක්‍ෂයකර ආරක්ෂාව ලැබීම -නිවන පිණිස: කාමයොග, භවයොග, දිට්ඨියොග හා අවිජ්ජායොග යන බැම් වලින් නිදහස්වීම, සතර සමණ ඵල පිණිස: සෝතාපන්න- අරහත් ඵල ලැබීමට. **බලන්න**: සතර යොග, සතර ශ්‍රමණ ඵල). **4)** සති සම්ප්‍රජන්‍යය පිණිස පවතී (**සතිසම්පජඤ්ඤාය සංවත්තති-** leads to mindfulness and clear comprehension .**බලන්න**: සතිසම්ප්‍රජන්‍යය. **5)** ඥාණදර්ශනය ලැබීම පිණිස පවතී (**ඤාණදස්සනපටිලාභාය සංවත්තති-** leads to the attainment of knowledge and vision) දිවැස් නුවණ ලැබීම පිණිස. **6)** මේ භවයේදීම සැප විහරණය ඇතිව වාසය කිරීමට ලැබීම (**දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තති-** leads to a pleasant dwelling in this very life). **7)** විද්‍යාවිමුක්තිය පිණිසවේ (**විජ්ජාවිමුත්තිඵල සච්ඡිකිරියාය සංවත්තති-** leads to realization of the fruit of knowledge and liberation) **බලන්න**: විජ්ජා විමුක්තිය. **8)** කයේ සංන්සිඳීම, සිතේ සංන්සිඳීම, විතර්ක හා විචාර සංන්සිඳීම මගින් භාවනාව (සමාධිය ලැබීම) පරිපූර්ණව, විද්‍යාවිමුක්තිය පිණිසවූ කුසල ධර්ම සම්පූර්ණබවට පත්වේ. (**කායොපි පස්සම්භති... චිත්තම්පි පස්සම්භති... විතක්කවිචාරාපි වූපසම්මන්ති...කෙවලාපි විජ්ජාභාගියා ධම්මා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති-** the body becomes tranquil, the mind becomes tranquil, thought and examination subside, and all wholesome qualities that pertain to true knowledge reach fulfillment by development) **9)** නුපන් අකුසල ඇතිනොවේ, උපන් අකුසල ප්‍රහීණයවේ ...නුපන් කුසල ඇතිවේ,

උපන් කුසල වැඩිවී විපුල බවට පත්වේ (**අනුප්පන්නා චෙව අකුසලා ධම්මා නුප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච අකුසලා ධම්මා පහීයන්ති... අනුප්පන්නා චෙව කුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා ච කුසලා ධම්මා භියෙය්‍යාභාවාය වෙපුල්ලාය සංවත්තන්ති** - unarisen unwholesome qualities do not arise and arisen unwholesome qualities are abandoned... unarisen wholesome qualities arise and arisen wholesome qualities increase and expand) **10)** අවිද්‍යාව පහවේ, විද්‍යාව ඇතිවේ (**අවිජ්ජා පහීයති, විජ්ජා උප්පජ්ජති-**ignorance is abandoned, true knowledge arises) **11)** අස්මිමානය පහවේ (**අස්මිමානො පහීයති-** the conceit 'I am' is abandoned) බලන්න: අස්මිමාන. **12)** අනුසය ධර්ම සහමුලින්ම ඝාතනයවේ (**අනුසයා සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්ති** -underlying tendencies are uprooted) **බලන්න:** අනුසය. **13**) සංයෝජන ප්‍රහීණය වේ (**සඤ්ඤොජනා පහීයන්ති** -fetters are abandoned). **බලන්න**: සංයෝජන. **14)** ප්‍රඥාප්‍රභේදය පිණිස පවතී (**පඤ්ඤාපභෙදාය සංවත්තන්ති-** leads to differentiation by wisdom) **15)** අනුපාදා පරිනිර්වානය පිණිස පවතී (**අනුපාදා පරිනිබ්බාණාය සංවත්තන්ති-** leads to nibbāna through non-clinging) **16)** අටළොස්-18 ක්වූ අනේක ධාතුන්ගේ ලක්ෂණ, විවිධබව අවබෝධවේ, ධාතුන්ගේ විවිධත්වය අවබෝධවේ අනේක ධාතුන්ගේ පටිසම්භිදා නුවණ පහලවේ.(**අනෙකධාතුපටිවෙධො හොති...නානාධාතු පටිවෙධො හොති ... අනෙකධාතුපටි සම්භිදා හොති** -penetration of numerous elements occurs …penetration of the diversity of elements occurs … analytical knowledge of numerous elements occurs). **බලන්න**: ධාතු. **17)** සෝතාපන්න සිට අරහත්වය දක්වාවූ මගඵල ලැබීම පිණිස හේතුවේ (**සොතාපත්තිඵල සච්ඡිකිරියාය... සකදාගාමි ඵලසච්ඡිකිරියාය... අනාගාමිඵලසච්ඡිකිරියාය... අරහත්තඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තන්ති-** realization of the fruit of stream-entry … fruit of once-returning … fruit of non-returning … fruit of arahantship) **18)** ප්‍රඥාව ලැබීම පිණිස වේ: 1. ප්‍රඥා පටිලාභය පිණිස 2. ප්‍රඥා වෘද්ධිය පිණිස 3. ප්‍රඥා විපුලබව පිණිස 4. මහා ප්‍රඥාව පිණිස 5. පුථු ප්‍රඥාව පිණිස 6 විපුලවූ ප්‍රඥාව පිණිස 7 ගාම්භීර ප්‍රඥාවපිණිස 8 අසාමන්ත ප්‍රඥාව පිණිස 9 භූරි ප්‍රඥාව පිණිස 10 ප්‍රඥා බහුලත්වය පිණිස 11 සීඝ්‍ර ප්‍රඥාව පිණිස 12 ලඝුප්‍රඥාව පිණිස 13 හස ප්‍රඥාව පිණිස 14 ජවන ප්‍රඥාව පිණිස 15 තීක්ෂණ ප්‍රඥාව පිණිස 16 නිබ්බෙදික ප්‍රඥාව පිණිස.බලන්න: ප්‍රඥාව. (**පඤ්ඤාපටිලාභා... පඤ්ඤා වුද්ධියා... පඤ්ඤාවෙපුල්ලාය... මහාපඤ්ඤතාය... පුථුපඤ්ඤතාය ... විපුලපඤ්ඤතාය... ගම්භීරපඤ්ඤතාය... අසාමන්තපඤ්ඤතාය... භූරිපඤ්ඤතාය... පඤ්ඤා- බාහුල්ලාය...සීඝපඤ්ඤතාය... ලහුපඤ්ඤතාය... හාසුපඤ්ඤතාය...ජවනපඤ්ඤතාය... තික්ඛපඤ්ඤතාය... නිබ්බෙධිකපඤ්ඤතාය... සංවත්තන්ති-**) leads to the obtaining of wisdom … to the growth of wisdom … to the expansion of wisdom … to greatness of wisdom … to extensiveness -diversity of wisdom …to vastness of wisdom … to depth of wisdom … to a state of unsurpassed wisdom … to breadth of wisdom… to abundance of wisdom … to rapidity of wisdom … to buoyancy of wisdom … to joyousness of wisdom … to swiftness of wisdom … to sharpness of wisdom … to

penetrativeness of wisdom) **19)** කායගතා සතිය වඩාගැනීම, විපුල කරගැනීම, එහි ප්‍රමාදනොවීම ආදීය මගින් අමතය හෙවත් නිවන් මග සාක්ෂාත් කර ගැනීමට හැකිවේ. **සටහන:** කායගතා සතිය අතපසු කිරීමෙන් නිවන අතපසුවීම ආදීවූ අයහපත්විපාක පිළිබඳවව අමතවග්ගයේ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි:(1):1 නිපාත:කායගතාසති වග්ග, පි. 125 හා අමත වග්ග, පි. 130, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52 & The Deathless, p. 53.

▲**කායගන්ථ:** පාලි: **කායගන්ථා** -The bodily knots :කායගන්ථ (කායගැට, බැඳතබන- ගොතාදමන) ලෙසින් ධර්මයේ පෙන්වා ඇත්තේ, යළි උපතට හේතුවන, සසර දික්කරන කෙළෙස්වලටය. **කායගන්ථ 4 කි:** 1) **අබිජ්ඣාව** (තණ්හාව-covetousness), 2) **ව්‍යාපාදය** (ක්‍රෝධය- ill will) 3) **සීලබ්බතපරාමාස** (ධර්මයට බාහිර සීල හා ව්‍රත පිළිපැදීම- distorted grasp of rules and vows) 4) **මෙයම සත්‍යය** යයි ගැනීම (දිට්ඨි මත වලින් බැඳීම: මෙය පමණක් නිවැරදිය ආදී ලෙසින්- adherence to dogmatic assertion of truth). මේ ගැටසතර ගැන අවබෝධ කරගැනීමට හා ඒවා ප්‍රහීණය කිරීම පිණිස ආරිය අටමග මනාව වැඩිය යුතුයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-1 කාණ්ඩය): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්තල ඕඝවග්ග: 1.16 **ගන්ථ සූත්‍රය**, පි. 162, ESN: 45: Maggasamyutta: 17.4. Knots, p. 1721.

▲ **කායසක්ඛි:** පාලි: **කායසක්ඛී -** body-witness :කායසක්ඛි යනු සත් ආරිය පුද්ගලයන්ගෙන් කෙනෙකි, සිව්ජාන, අරූප සමාපත්ති ලබා, ප්‍රඥාවෙන් චතු සත්‍ය දැක, ඇතම් ආසවයන් ක්ෂය කරගත් ආරිය ශ්‍රාවකයාය. **බලන්න**: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ, උත්තම දසපුද්ගලයෝ. **ශබ්දකෝෂ: B.D:** p: 82: "**Kāya-sakkhi:** He is one who 'in his own person (body) has attained the 18 deliverances (vimokkha) and after wisely understanding the phenomena, the cankers have partly come to extinction …"

▼**කායසක්ඛි ආරිය ශ්‍රාවකයා**, අරූපසමාපත්ති ඇතිව, ප්‍රඥාවෙන් ආරිය සත්‍ය දැක, ඇතැම් ආසවයන් ප්‍රහීණයකර වාසයකරති. අරහත්වය ලබා නොමැතිනිසා ඔවුන් අප්‍රමාදව කටයුතු කළයුතුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. ඒ සඳහා ඔවුන් සුදුසු සෙනසුන්වල වාසය, කලණමිතුරු සේවනය, අධ්‍යාත්මික ඉන්ද්‍රිය වර්ධනය කළයුතුවේ. (Here some person contacts with the body and abides in those liberations that are peaceful and immaterial, transcending forms, and some of his taints are destroyed by his seeing with wisdom. This kind of person is called a body-witness). **සටහන**: අටුවාවට අනුව මේ ගණයට වැටෙන්නේ සෝතාපන්න, සකදාගාමී, අනාගාමී හා අරහත්මර්ගය ලබාගත් උතුමන්ය, ඔවුන්, පසුව මාර්ගය සම්පූර්ණ කර අරහත්වය ලබයි. **බලන්න**: EMN: note: 704, p. 1129. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (2): 2.2.10 කීටාගිරි සූත්‍රය, පි. 252, EMN: 70: Kīṭāgiri Sutta, p. 536.

▼ **බුදුන් වහන්සේ** කායසක්ඛි ආරිය ශ්‍රාවකයා හඳුන්වා ඇති අන්දම, ආනන්ද තෙරුන්, මෙසේ පෙන්වා ඇත: 1) **සිව් ජාන සමාපත්ති ලැබූ පුද්ගලයෝ**: මේ සසුනේ මහණ, පළමු...දෙවෙනි...තෙවෙනි... සිව්වෙනි ජාන සමාපත්තියට පැමිණ, එය නාමකායෙන් ස්පර්ශ කර වාසය කරයි. මෙලෙසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත. (Here, friend, secluded from

sensual pleasures … a bhikkhu enters and dwells in the first jhāna …fourth jhāna… He dwells having contacted that base with the body in whatever way [it is attained].To this extent the Blessed One has spoken of a body witness in a provisional sense) **2) සිව් අරූපසමාපත්ති ලැබූ පුද්ගලයෝ:** මේ සසුනේ මහණ: ආකාසාන ඤ්චායතන ... විඤ්ඤානඤ්චායතනය ...ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනය යන අරූප සමාපත්තියට පැමිණ, එය නාමකායෙන් ස්පර්ශ කර වාසය කරයි. මෙලෙසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත. **සටහන:** පර්යායෙන් (කාලීන ලෙසින්) කායසක්ඛි පුද්ගලයා හඳුන්වා ඇත්තේ, ඔහු එතෙක් අරහත්වයට නොපැමිණි නිසාය. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (5) : 9 නිපාත: 9.1.5.2 කායසක්ඛි සූත්‍රය, පි. 557, EAN:9: 43.2 Body Witness, p. 484.

▲**කාය සංඛාර** -bodily formations : කාය සංඛාර යනු ත්‍රිවිධ සංඛාර (කාය වචී මනෝ) වලින් එකකි; කයෙන් කරන කටයුතු නිසා ඇතිවන කුසල හෝ අකුසල චේතනාය. **බලන්න:** සංඛාර.

▲**කාය සංඛාර පස්සද්දිය:** පාලි: **පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො**-tranquilization of bodily activity : සිව්වෙනි ජාන සමාපත්තිය ලබා කය සංසුන්වීම, කාය සංඛාර පස්සද්දිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. එම තත්වය ලබන ආරියයෝ,ආරිය වාසස්ථාන හිමි කරගනී.**බලන්න:**ආරියවාසස්ථාන

▼ **සුඛ හා දුක් වේදනා පහකර**, සොම්නස හා දොම්නස නොමැතිව, දුකනැති, සුඛ නැති, උපේක්ඛාවෙන් පිරිසුදුවූ සිත ඇති, සිව්වෙනි ජානය ඇතිව සිටීම කාය සංඛාර පස්සදිය යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: **"කථඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්ස දොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සද්ධකායසඞ්ඛාරො හොති"** (Here, with the abandoning of pleasure and pain, and with the previous passing away of joy and dejection, a bhikkhu enters and dwells in the fourth jhāna, neither painful nor pleasant, which has purification of mindfulness by equanimity. It is in this way that a bhikkhu has tranquilized bodily activity). **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ **කාය සංවරය**- Restrain of bodily activities: කාය සංවරය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කය පදනම් කරගෙන කරන ක්‍රියා-කටයුතු යහපත් ලෙසින් කිරීමය. ආධ්‍යාත්මික මාර්ගය දියුණු කරගැනීමට උපකාරීවේ. **බලන්න:** ඉන්ද්‍රිය සංවර, තුන්දොර.

▲ **කාය සුචරිතක්‍රියා හා කාය දුශ්චරිත ක්‍රියා-** Bodily Good conduct & Miscondut: කාය සුචරිතක්‍රියා: කය ඇසුරුකොට කරන යහපත් කුසල ක්‍රියාය. කාය දුශ්චරිතක්‍රියා: කය ඇසුරුකොට කරන අයහපත් අකුසල ක්‍රියාය. **විස්තර පිණිස බලන්න:** සුචරිතක්‍රියා හා දුශ්චරිත ක්‍රියා.

▲ **කායානුපස්සනාව**- Kayanupassana: කායානුපස්සනාව යනු කය පිලිබඳව සිහිය පවත්වා ගැනීමය, අනුසති භාවනාවකි. සතර සතිපට්ඨාන

සූත්‍රයේ මේ ගැන විස්තර දක්වා ඇත. **බලන්න:** භාවනා, ඉරියාපථ.

▲ **කයේ ගිලන්බව-** affliction of the body: බුදුන් වහන්සේ කය පිළිබඳව මෙසේ වදාළහ: " මේ කය ලෙඩදුක් සහිතය, සියුම් සිවියකින් වැසී ඇති නිසා බිත්තරයක් මෙන් දුබලය- වහා බිඳීයන සුළුය. එවැනි කයක් ඇතිවිට, තම කය නිරෝගී යයි මොහොතකට හෝ කෙනෙක් සිතන්නේනම් එය අනුවණ කමකි. එමනිසා, නුවණැති පුද්ගලයා මෙසේ හික්මිය යුතුය: ' **මගේ කය ගිලන්වුවද, මම මගේ සිත ගිලන් නොකර ගනිමි'** ". " **...ආතුරො හයං ගහපති කායො, අණ්ඩභූතො පරියොනද්ධො ... ඉමං කායං පරිහරන්තො මුහුත්තම්පි ආරොග්‍යං පටිජානෙය්‍ය කිමඤ්ඤත්‍ර බාලයා. තස්මාතිහ තෙ ගහපති, එවං සික්ඛිතබ්බං: ආතුරකායස්ස මෙ සතො චිත්තං අනාතුරං භවිස්සතීති"** **සටහන්:** * බුදුන් වහන්සේ මේ අවවාදය වදාළේ නකුලපිතා උපාසකටය. ** කය ගිලන්වූ වත් සිත ගිලන් නොකරගන්නා විධිය පිණිස **බලන්න**: සිත ගිලන් නොකරගැනීම. ** නකුලපිතා උපසක, බුදුන් වහන්සේගේ අග්‍රතම උපාසකයෙකි. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3. **මූලාශ්‍ර:** සං.යු.නි: (3): ඛන්ධ සංයුත්ත: 1.1.1.1. නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30, ESN:22: Khandasamyutta: 1.1 nakulapita, p. 1007.

▲**කයේ ස්වභාවය-** Nature of the body: කය යානයක් වැනිය: සක් 4 ක් ඇත, දොරවල් 9 කි, අශුචියෙන් පිරිඇත, ලෝභයෙන් යුක්තය, මඩ වලක උපත ලබා ඇත, එවන් කයකින් මිදෙන්නේ කෙසේද? යයි දෙවියෙක්, බුදුන් වහන්සේ විමසූහ. බුදුන්වන්සේ මෙසේ වදාළහ: " **ශරීරයානයේ රැහැන හා වරපට ගලවා, ලාමක ආසාව හා ලෝභය සිඳ දමා, තණ්හාව සහමුලින්ම උදුරාදැමීමෙන්, කයෙන් නිදහස්විය හැකිවේ". සටහන:** * අටුවාවට අනුව **සක් 4** යනු කය හැසිරෙන ආකාර 4: ඇවිදීම, සිටගැනීම, හිඳගැනීම හා ඇලවීසිටීම. **නව දොර**: කයේ වැගිරීම් ඇති දොරටු 9 -ඇස් 2, කන් 2, නාස්පුඩු 2, කට, ලිංගය, මල මාර්ගය, **අශුචි**: 32ක්වූ කාය කොටස්, **මඩවල**: ගර්භාසය, ලෝභයෙන් බැඳී ඇත යනු තණ්හාවෙන් කය බැඳගැනීමය. ** **රැහැන**: වෛරය, **වරපට**: ඉතිරි කෙලෙස්ය, පාපික- **ලාමක ආසාව**: නැතිගුණ පෙන්වීමට ඇති ආසාව, **ලෝභය:** අවිජ්ජාව පදනම් කරගත් තද ආසාවය .**බලන්න:** ESN: notes 55 & 56, p. 509. **බලන්න**: යානය උපමාව-උපග්‍රන්ථය 5. **සටහන:** ඛු.නි:සුත්තනිපාත: උරගවග්ග:1-11 විජය සූත්‍රය, පි.80 දී කය පිලිබඳ මේ සමාන විස්තරයක් දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**:සං.යු.නි: (1): දේවතාසංයුත්ත: 1.3.9 චතුචක්ක සූත්‍රය, පි. 56, ESN: 1: Devatasamyutta: 29.9 Four Wheels, p. 91.

▲ **කායික ශක්තිය**-Body energy: කය යහපත් ලෙසින් පවත්වා ගැනීමෙන් කායික ශක්තිය ඇතිවේ. මෙය ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගැනීමට උපකාරී කරුණකි. **බලන්න**:ශක්තිය.

▲ **කායික සුඛ**-Bodily joy: කායික සුඛ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කය නිසා ලබන සුවයය, මෙය හීනය, පහත්ය, මානසික සුඛය අග්‍රය. **බලන්න:**සුඛය.

▲ **ක්‍රියාවාදය හා අක්‍රියාවාදය:** පාලි: **කිරියවාදී, අකිරියවාදී**-doctrine of deeds & doctrine of non-doing.: ක්‍රියාවාදයය හා අක්‍රියවාදයය, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ පැවති මතයකි, දිට්ඨියකි. එක් සමයක, බමුණෙක් බුදුන් වහන්සේ ගෙන්, උන්වහන්සේගේ වාදය (පිළිගැනීම) කුමක්ද ? යයි විමසූහ. ඒ අවස්ථාවේ බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: "මම ක්‍රියාවාදය හා අක්‍රියාවාදය පිලිගනිමි': " **කිරියාවාදී චාහං බ්‍රාහ්මණ**

අකිරියාවාදී වාති" (I assert a doctrine of deeds and a doctrine of non-doing). ධර්මයට **අනුව ක්‍රියාවාදය** යනු: කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් කරන යහපත් ක්‍රියා, විවිධවූ කුසල ක්‍රියා කිරීමය. **ධර්මයට අනුව අක්‍රියාවාදය** යනු: කයෙන්, වචනයෙන් හා සිතින් අයහපත් ක්‍රියා නොකිරීම, විවිධවූ අකුසල ක්‍රියා නොකිරීමය. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.4.3 සූත්‍රය, පි. 160, EAN: 2: 34.3 Sutta, p.61.

කර

▲**කීර්තිය-** Fame කීර්තිය-යසස, අටලෝදහමකි. ලෝකයා අනුමත කිරීම නිසා කෙනෙක්ගේ කීර්තිය පැතිරේ. එහෙත්, අටලෝදහම අනුව එය වෙනස්වේ. කීර්තිය අයහපත් ලෙසින් ගැනීමෙන් සංඝයා, මාර්ගයට අනතුරු ඇතිකර ගනී. **බලන්න**: ලාභ සත්කාර.

▲ **කර්මන්‍යසිත -**wieldy mind : ජාන අවස්ථාවන්හිදී සිත පිවිතුරුව මුදුබවට පත්වීම නිසා සිත කර්මන්‍යබවට පත්වේ. එනම්, යෝගියාට කැමති පරිදි සිත හික්මවා ගැනීමට හැකිවීමය. එසේ සිත කර්මන්‍යවූ විට ත්‍රිවිධ ඥාණ-තෙවිජ්ජා ලබාගැනීමට සිත මෙහෙයවූ බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: වෙරඤ්ජසූත්‍රය, සිව්ජාන, සමාධිය. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: අකර්මන්‍ය වග්ග:සූත්‍ර, පි. 48, EAN: 1: III Unwieldy: 21.1 Sutta, p. 37.

▲ **කරුණාව:** පාලි: **කරුණා-** Compassion: කරුණාව (දයාව) යනු සියලු ලෝක සත්ත්වයන් ගේ දුක පිළිබඳව සිතේ ඇති අනුකම්පාවය-සහකම්පනය. කරුණාවෙන් ජීවත්වීමෙන්, හිංසාකාරී සිතුවිලි ඇති නොවේ. එම ගුණය ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍යම සාධකයක් වේ. කරුණාව, බ්‍රහ්මවිහාර වලින් එකකි, භාවනා අරමුණකි. බුදුන් වහන්සේ "**මහා කාරුණිකයන් වහන්සේ**" ලෙසින් හඳුන්වන්නේ, සියලු ලෝක සත්ත්වයා කෙරෙහි උන්වහන්සේ තුල ඇති අසීමිත දයාව නිසාය, එය බුදුවරුන්ට පමණක් ඇති විශේෂ ගුණයකි. **බලන්න**: බ්‍රහ්මවිහාර. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:** පි. 245: "**කරුණා**: දයාව, අනුන්ගේ දුකෙහි හිත කම්පාවීම". **B.D**: p. 80: "**Karuṇā**: Compassion is one of the 4 sublime abodes- brahma-vihāra"

▼ **විහිංසාවෙන්** (අනුන්ට හිංසා කිරීම) මිදීමට කරුණාව වඩා ගත යුතුවේ. **බලන්න**: සල්ලේඛ පරියාය. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාතය: 6.1.2.3 නිස්සාරණිය සූත්‍රය, පි. 40, EAN:6: 13.3 Escape, p. 321.

▲ **කරුණා චේතෝ විමුක්තිය:** පාලි: **කරුණා චෙතොවිමුත්ති-** liberation of the mind by compassion : කරුණා චේතෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කරුණා භාවනාව වර්ධනය කර ගැනීමෙන් සිත විහිංසාවෙන් (හිංසා කිරීමෙන්) මුදවා ගැනීමය. මේ විමුක්තිය කරුණා නිස්සාරණිය ධාතුව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: බ්‍රහ්ම විහාර, නිස්සාරණිය ධාතු. **සටහන:** විස්තර පිණිස **බලන්න:** සිංහල විසුද්ධි මාර්ගය, 3 පරිච්ඡේදය.

▲ **කුරු ජනපදය-**Kuru janapadaya: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ උතුරු භාරතයේ පිහිටි සාරවත් ප්‍රදේශය මෙ නමින් හඳුන්වා ඇත. සතර සති පට්ඨාන සූත්‍රය දේශනා කළේ මෙහිදීය. මාගන්දිය, රට්ඨපාල ආදී බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා ගෙ උත්පත්ති භූමිය මෙ ජනපදයය. බුදුන් වහන්සේ කුරු ජනපදයේ චාරිකාවක යෙදන අවස්ථාවේ මාගන්දිය බ්‍රාහ්මණ හා බ්‍රාහ්මණිය, එතුමන් හමුව, බුදුන් සරණ ගිය උපාසකයන්විය. **බලන්න:** සති පට්ඨාන සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය:1,3.

▲ **කුරරඝරවැසිකාලි උපාසිකා-**Kuraraghara Kali upasika:බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **කොරක්ඛත්තිය නිරුවත් තවුසා-**Korakkhathtiya naked ascetic බලුව්‍රතය-බල්ලෙක් ලෙසින් වාසය කල මේ තවුසා, මියයෑමෙන් පසු කාලකඤ්ජ නම් අසුර නිකායේ උපත ලැබූබව මෙහි පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි: (3): පාථික සූත්‍රය, 8 ඡෙදය, පි. 26 , EDN: 24 Pāṭika Sutta, section 1.7, p. 287.

කල

▲**කලයාන කථා-** Kalyana speech: කලයාන කථා, යහපත් මිත්‍රශීලි, අන්‍යයන්ට ප්‍රිය ඇතිකර කථාය. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ, සෝණකුටිකන්න තෙරුන් කලනබස් තෙපලන භික්ෂුන් අතර අග්‍රවුහ. **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය: 1

▲**කලයාන කම්ම-** Kalyana kamma: මෙ කම්ම ඇතිවීමට බලපාන කරුණු: අලෝභය, අදෝෂය , අමෝහය යෝනිසෝමනසිකාරය, සති සම්ප්‍රජන්‍යය.**බලන්න**: කම්ම විවිධාකාරය.

▲**කලයාණධර්මය-** Kalyana Dhamma : කලයාණධර්මය නම් දස කුසලයය, සම්මාදිට්ඨිය... සම්මා විමුක්තිය ඇතුළු දස අංග -නිවැරදි මග අනුගමනය කිරීමය. කලයාණධම්මතරයා නම් තමන් නිවරදි ධර්ම කරමින් අනුන්ටද ඒවා කිරීමට අනුබල දෙන පුද්ගලයාය.**බලන්න:** දසකුසලය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: කලයාණධර්ම සූත්‍ර 2කි, පි.448.

▼**කලයාණධර්මය** ඇති භික්ෂුව ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: "කලයාණධර්මය (කලණ දහම්) ඇති මහණ කෙබඳු වේද? ...හෙතෙම, බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් පිලිබඳ භාවනායෝගීව වාසය කරයි... ආර්යමාර්ග ඥානයට පමුණුවන බෝධි බෝධිපාක්ෂික ධර්මයන් වඩනලද, රාග ආදී කෙළෙස් රහිතවූ ඔහුට කලයාණධර්මය ඇත..." **සටහන**: මෙයින් දක්වා ඇත්තේ රහතන්වහන්සේය. **මූලාශ්‍ර**:ඛු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කලයාණශිල සූත්‍රය, පි. 478.

▲**කලයාණප්‍ර ඥාව-** Good wisdom : කලයාණප්‍රඥාව- උතුම් ප්‍රඥාවය, රහතන්වහන්සේ සතු ප්‍රඥාවය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: "කලයාණප්‍රඥාව ඇත්තේ කෙබඳු වේද? ... මහණ තෙමේ ආසවයන් ක්‍ෂය කිරීමෙන් ආසව රහිත වූ ඵලසමාධියත්, ඵලප්‍රඥාවත් මේ අත්බවෙහිම, විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට වාසය කරයි... ඔහු මේ අත්බවයේදීම දුකනැතිකිරීම මැනවින් දනී, ආසව රහිතවූ ඔහුට කලයාණප්‍රඥාව ඇත". **මූලාශ්‍ර**:ඛු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කලයාණශිල සූත්‍රය, පි. 478.

▲**කලයාණ මිත්‍ර සේවනය**: පාලි: **කලයාණමිත්තො-** good friendship ධර්ම යට අනුව කලයාණ මිත්‍රයා- කලනමිතුරු යනු ධර්මානුකූල ජීවිතයක් ගත කරන යහපත් පුද්ගලයා ය. ඔහු තමන් සමග සිටින සෙසු අය, ධර්ම මාර්ගයේ ගමන් කරවීමට උනන්දු කරයි, උපකාර කරයි. සත්පුරුෂයන් ලෙසින්ද ඔවුන් හඳුන්වයි. එවැනි කලයාණ මිත්‍රයන් සේවනය කිරීම යහපත්වේ. **සටහන්**: * විස්තර පිණිස **බලන්න:** අංගු.නි:1 නිපාත: කලයානමිත්‍රවග්ග. ** කලයාන මිත්‍රයන් ලබා ගැනීම ලෝකයේ දුර්ලභ ධර්මයකි. දෙපිටකාවටුබව- ඍජු නැතිබව කලන මිතුරන්

ලබාගැනීමට බාධාවකි. **බලන්න**: ඉෂ්ඨධම්ම. ** කලනමිතුරු සේවනය නිසා අයහපත් ගුණ නැතිකර ගත හැකිවේ. **බලන්න**: අවදඤ්ඤුතාවය. ** සේඛ පුහුණුව සාර්ථක කරගැනීමට කලනමිතුරන් සිටීම උපකාරයකි. **බලන්න:** සේඛ. ආරියඅටමග දියුණු කරගැනීමට කලන මිතුරු සේවනය අවශ්‍යතාවයකි. **බලන්න**:ආරියඅටමග. ** අශ්‍රද්ධාව පහකරගැනීමට කලනමිතුරු සේවනය උපකාරිවේ. **බලන්න:** අශ්‍රද්ධාව **මූලාශ්‍රය**: අංගු.නි: (6) 10 නිපාත:10.2.8.3 ඉෂ්ඨධම්ම සූත්‍රය, පි.270,EAN:10: 73.3 Wished for, p.522.

▼ **කලණ මිතුරු සේවනය නිසා ධර්ම මාර්ගය වැඩේ**: කලණ මිත්‍රයන් සේවනය කිරීම නිසා කෙනකුට තෙරුවන් පිලිබඳ ඇති අශ්‍රද්ධාව, ත්‍යාගශීලි නැති බව (අවදඤ්ඤුතාවය un-charitableness) හා කුසිතබව-අලසකම පහකරගත හැකිය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ **කලණ මිතුරු සේවනය නිසා සද්ධර්මය ඇසීමට හැකිවේ**: යම් කෙනකුට සද්ධර්මය ඇසීමට ඉඩ ලැබෙන්නේ, ධර්මය අනුගමනය කරණ යහපත් මිතුරන් ඇති විටය. අවිජ්ජාව නැතිවී විජ්ජාව ඇතිවීමට, ආධ්‍යාත්මික මග සාර්ථක කර ගැනීමට කලණ මිතරු සේවනය මූලිකවේ. **"...ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පුරිසංසෙවො පරිපූරො සදධමම සවනං පරිපූරෙති"**. කලණ මිතුරු සේවනය- සත්පුරුෂ ආශ්‍රය නිසා සද්ධර්මය ශ්‍රවනය පෝෂණය වේ. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: යමක වග්ග: 10.2.2.1 අවිද්‍යා සූත්‍රය, පි.232, EAN:10: II Pairs: 61.1.Ignorance, p. 517.

▼ **කලන මිතුරු සේවනය** ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂත්වයක් ගෙන දෙන ධර්මයකි: **බලන්න:** විශේෂභාගිය ධර්ම. **මූලාශ්‍ර:**දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ **මුළු බඹසර ජීවිතය ගෙනයාමට කලණ මිතුරු සේවනය අවශ්‍යමය** එක්සමයක, ආනන්ද තෙරුන් විසින්, කලණ මිතුරු සේවනය බඹසර ජීවිතයේ හරි අඩක්ය යි පැවසූ විට බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, එසේ නො පැවසිය යුතුබවය. කලණ මිතුරු සේවනය- මුළු බඹසර ජීවිතයම පිණිස පවතින බවය: **"...මා හෙවං ආනන්‍ද...සකලමෙව හිදං ආනන්‍ද, බ්‍රහමචරියං යදිදං කල්‍යාණමිත්තතා කල්‍යාණසහායතා කල්‍යාණසමපවඞකතා..."** (...Not so, Ānanda! This is the entire holy life, Ānanda, that is, good friendship, good companionship, good comradeship...) බුදුන් වහන්සේ මෙසේද වදාළහ: "…ආනන්ද, කලණ මිත්‍රවූ මා කරා පැමිණීමෙන් උපත... ජරාව... මරණය... ශෝකය ... පරිදේවය...දුක් දොම්නස් ස්වභාව කොට ඇති සත්ත්වයෝ ...ඒවායින් මිදේ" ඒ අනුව කලණ මිතුරු සේවනය මුළු මග බඹසර ජීවිතය වේ. **සටහන:** සංයු. නි.(5-1) මග්ගසංයුත්ත:සාරිපුත්‍ර සූත්‍රයේ දී සැරියුත් මහා තෙරුන් විසින්: මුළු බඹසර ජීවිතය පිණිස කලණ මිතුරු සේවනය අවශ්‍යබව පැවසූ විට බුදුන් වහන්සේ එම ප්‍රකාශය අනුමත කර ඇත. **බලන්න**: බ්‍රහ්මචරියාව. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.1.2 උපඩ්ඩ සූත්‍රය හා 1.1.3 සාරිපුත්‍ර සූත්‍රය, පි.32, ESN: 45: Magga samyutta: 2.2 Half the Holy life, p. 1604 & 3.3 Sariputta, p. 1604.

▼ **ස්වාක්ඛාත ධර්මය කලණ මිත්‍රයන් පිණිසය**: බුදුන් වහන්සේ යහපත් ලෙසින් වදාළ ධර්මය, කලණ මිතුරන් ඇති අයටය, පවිටු මිතුරන් ඇති අයට නොවේ යයි පසේනදී කොසොල් රජතුමා ගේ ප්‍රකාශය අනුමත කළ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: **"මහරජ, මා විසින් වදාළ ධර්මය ස්වාක්ඛාතය. එය කලණ මිතුරන්, යහළුවන් ඇති අයටය, කලණයන් කෙරෙහි නැමුණු අයටය. පවිටු මිතුරන් සේවනය කරන අයට නොවේ"** **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: කෝසලසංයුත්ත, 3.2.8 කල්‍යාණ මිත්‍ර සූත්‍රය, පි.186, ESN: 3: Kosalasmayutta: 18.8 Diligence -2, p. 242.
▼ **බුදුන් වහන්සේ** කල්‍යාන මිත්‍ර සේවනය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ චිරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු යයි සැරියුත් මහා තෙරුන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. **මූලාශ්‍ර**: දිඝ.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372, 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 362 & Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲**කල්‍යාණශීලය-** Good virtue: කල්‍යාණ ශීලය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රහතන්වහන්සේ සතු උතුම් පිරිසිදු ශීලයටය. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: " කෙසේ නම් මහණ කල්‍යාණශීලය (කලණ සිල්) ඇත්තේවේද? ...හෙතෙම සිල්වත් වූයේ, ප්‍රාතිමොක්ෂසංවරයෙන් යුක්තව වාසය කරයි, ආචාරයෙන් හා ගොචරයෙන් යුක්තව අනුප්‍රමාණ වූ ද වරදෙහි භය දක්නා සුලුය, ශික්ෂාපදයන්හි මනාකොට සමාදන්ව හික්මී වාසය කරයි...ඔහුට කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ මනසින් වන අකුශලයක් නැත, හිරිඔතප්ප ඇත, ඔහු ඒකාන්තයෙන්ම කලණ සිල් ඇත්තේය...". **බලන්න**: ශීලසම්පන්න. **මූලාශ්‍ර**:ඛු.නි: ඉතිවුත්තකපාලිය: 3.5.8 කල්‍යාණශීල සූත්‍රය, පි. 478.

▲ **කලය-** the pot: පුද්ගලයන් දහම අසන ආකාරයේ විවිධ බව පෙන්වීම ට කලය උපමා කරගෙන ඇත. 1) අවකුජ්ජ පඤ්ඤා-යටිකුරු ප්‍රඥාව Inverted wisdom ඇති අය දහම ඇසුවද, කරුණු සිතේ නො පිහිටයි. එය හරියට කලයකට වතුර පුරවා, එය මුණින් නමා හිස්කරන ලෙසය. 2) විපුල ප්‍රඥාව ඇති අය -පුථුපඤ්ඤා- wide wisdom: යහපත් ධර්මය මැනවින් අවබෝධ කරගනී**.** උඩුකුරුව තැබූ කලයකට දැමූ වතුර එහි රඳා පවතින ලෙස ඔවුන් ඇසූ දහම මැනවින් සිතේ රැඳී සිටී.බලන්න: කල උපමා-උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (1): 3 නිපාත: 3.1.3.10 සූත්‍රය, පි. 277, EAN: 3: 30.10 sutta, p. 88.
▲**කලහ විවාද-** Disputes & Debates: තම මතය පමණක් ඇතිව සෙසු අයගේ මත ඉවතට දැමීම කලහ විවාද ඇතිවීමට හේතුවේ. කැමති අකමැති දේ ගැන විතර්ක කිරීම කලහ විවාද වලට හේතුවන බව ම.නි. මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත.
▼ **කලහ විවාද** ප්‍රිය වස්තූන් නිසා උපදී, මසුරුකම නිසා ඇතිවේ, කේලාම්කීම- පිසුනුබස් නිසා ඇතිවේ. **මූලාශ්‍ර:** ඛු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකවග්ග**:** 4-11 කලහවිවාද සූත්‍රය, පි.292.
▼**ලෝක සත්ත්වයෝ** අසමගියෙන්- විවාද කරමින් ජීවත්වීමට හේතු මසුරුබව හා ඉරිසියාව යයි මේ සූත්‍ර යේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: දීඝ.නි: (2): සක්කපඤ්හ සූත්‍රය- ඡෙදය 12, පි. 430, EDN: 21: Sakkapanha Sutta- Sakka's questions, section 2.1 , p. 241.
▼ **කලහයට පෙර,** විවාද ඇතිවේ. සියලු දෙනා එකිනෙකා හා විවාද කර,

අනතුරුව කලහ, සංඩු කරගන්නා ආකාරය මෙහිදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: ඛු.නි: මහානිද්දේසපාලි: කලහවිවාද සුත්ත නිද්දේස:පි. 369.

▲**කලිඞග**-Block of wood: කලිඞග- දැව කොටයක්-ශක්තිමත් ලි කොටයක් උපමා කරගනිමින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සංඝයාගේ වීරිය ය. බුදුන් වහන්සේ වැඩවසන සමයේ සංඝයා, දැව කොටයක් මෙන් සවිමත්ව ප්‍රධන් වීරිය කිරීම නිසා, මාරයාහට ඔවුන් තම වසඟයට ගැනීමට නොහැකිය. එහෙත්, අනාගතයේ, සංඝයා ගේ ප්‍රධන් වීරිය අඩුය, ඔවුන් හිරු උදාවනතෙක් සයනය කරයි. එවිට, මාරයාහට පහසුවෙන් ඔවුන් වසඟ කරගත හැකිවේ. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5. **සටහන**: සවිමත් දැව කොටයක සිදුරු නැත. එලෙස සවිමත් ලෙසින් සිටීම නම් ප්‍රධන් වීරිය ඇතිව මාර්ගය වඩා ගැනීමය. එම උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ ලිච්ඡවි රාජකුමාරයන් ගේ පරිහාණිය පෙන්වා ඇත. ඔවුන්, වීරිය ඇතිව කටයුතු කරනතෙක්, අජාසත් රජුට ලිච්ඡවි රාජකුමාරයන් පැරදිය නොහැකිය. එහෙත්, ඔවුන්, අලසව කටයුතුකරනවිට ඔවුන්ගේ පරිහානිය සිදුවේ. මේ පිලිබඳ විස්තර, මහා පරිනිර්වාණ සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:**සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග :ඔපම්මසංයුත්ත:8.1.8 කලිඞගරූප සූත්‍රය,පි.436, ESN:20: Opammasamyutta: 8 Blocks of wood, p.915.

▲**කාලකඤ්ජ අසුර නිකාය-** Kalakanna Asura: යළිඋපත ලබන දුගතියකි. **බලන්න**: අසුර.

▲ **කාලදාන-** Timely gifts: කාලදාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සුදුසු කාලයේදි දන්දීමය. බුදුන් වහන්සේ කාලදාන 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1) ආගන්තුකයෙකුට දීම 2) ගමනක් යෑමට පිටත්වෙන කෙනෙකුට දීම 3) රෝගියෙකුට දීම 4) සාගත කාලයේදී දීම 5) තමන්ගේ වතු පිටි වලින් ලැබුන අලුත් අස්වැන්න ශිල්වත් උතුමන්ට පිරිනැමීම. මසුරුබව නැති කරගෙන, නුවණැති මිනිසුන් දෙන එවැනි දානයන්හි ඵල, මෙලොව හා පරලොව සැප පිණිස වේ. පහන්සිතින් ආරිය උතුමන්ට දෙන දානය බොහෝ පින් සහිතවේ. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.1.4.6 කාලදාන සූත්‍රය,පි.84,EAN:5: 36.6 Timely, p. 249.

▲ **කාලය-** Time: කාලය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මයේ නිරත වීමට අවස්ථාව ලැබීමය. **බලන්න**: අක්ෂණය හා ක්ෂණය.

▲ **කාලපරියන්ත සීලය-**Kalapariyantha sila: පොහෝදිනයේ රකින අටසිල් මෙන් කාලසීමාවක් ඇතිව රකින සීලය මින් අදහස්වේ. **බලන්න:** ශිලය. **සටහන**: විස්තර පිණිස බලන්න**:** විසුද්ධිමාර්ගය, පරිච්ඡේදය1.

▲ **කාල සීමා-** Time periods: කාල සීමා යනු අතීත, අනාගත හා වර්තමාන කාලයන්ය. **බලන්න**: අද්ධව

▲ **කල්පවිනාශය හා කල්ප ඇතිවීම-** Dissolving of an eon & Evolving of an eon: කල්පය යනු ලෝක ඇතිවී නැතිවී යන, මැනීමට නොහැකි දීර්ඝ කාලපරිච්ඡේදයක්ය. බ්‍රහ්මලෝක දෙවිවරුන්ගේ ආයුෂ මහාකල්ප ගණන්ය. **බලන්න**: බ්‍රහ්මලෝක. **කල්ප විනාශය හා කල්ප ඇතිවීම-** Dissolving of an eon & Evolving of an eon ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ගිණිය නොහැකි, මැනිය නොහැකි කාලයක් තුල ලෝකය නැතිවී- සංකෝචන වියාම හා ඇතිවී- ප්‍රසාරණය වියාමය්. එම කාල සිමා ගිණිය නොහැකි, මැනිය නොහැකි නිසා ඒවා අසඞඛ්‍යයා

කාල (incalculable time) ලෙසින්හඳුන්වයි. **සටහන:** * අටුවාවට අනුව : කල්ප විනාශය සිදුවන්නේ ජලය, ගින්න, සුළං මගින්ය. කල්පයක් ගින්නෙන් විනාශවනවිට එම ගින්න ආභස්සර දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ; කල්පයක් ජලයෙන් විනාශවනවිට එම ගින්න සුභකින්න දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ; කල්පයක් සුළඟින් විනාශවනවිට එම සුළං වෙහප්ඵල දේවලෝකය තෙක් පැතිරේ. **බලන්න**: EAN: Note: 839, p. 624. ** සංසාරයේ දීර්සබව ගැන **බලන්න**: සංයු.නි: අනමතග්ග සංයුත්තය.

▼ **කල්පයක් තුල** සතර අසඬෙඛයාක් ඇතිබව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: **1)** කල්පයක් නැතිවී යනවිට, එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය. **2)** කල්පයක් නැතිවීයන අවස්ථාව තුල එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය **3)** කල්පයක් ඇතිවනවිට, එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය **4)** කල්පයක් ඇතිවෙන අවස්ථාව තුල එම කාලසීමාව දස දහස්ගණන් කාලයක් යයි මැනීමට නොහැකිය. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.1.6 අසඬෙඛයා සූත්‍රය, පි. 298, EAN: 4: 156.6 Eon, p. 199.

▼ **කල්පයක දීර්සබව** බුදුන් වහන්සේ මේ උපමා වලින් පෙන්වා ඇත: **1)** යොදුනක් උස, දිග හා පළල ඇති ගල්පර්වතයක් ඇත. සෑම වසර 100ක් ගිය විට, පුද්ගලයෙක් පැමිණ ඒ පර්වතය කසිසලුවකින් පිරිමදී. එසේ සෑම සියවසක් ඇවෑමෙන් ඒ මහා පර්වතය ගෙවී අවසන්වේ, එහෙත්, කල්පය අවසන් නොවෙන්නේය. ගල් පර්වත උපමාව. 2) අබඇට ගොඩ උපමාව: යොදුනක් උස, දිග හා පළල ඇති , යකඩ පවුරකින් වටවුන නුවරක් ඇත. එහි, අබ ඇට පුරවා ඇත. සෑම වසර 100ක් ගිය විට, පුද්ගලයෙක් පැමිණ ඒ නුවරින් අබ ඇටයක් ගනී, එසේ සෑම සියවසක් ඇවෑමෙන් ඒ මහා අබඇට ගොඩ අවසන්වේ, එහෙත්, කල්පය අවසන් නොවෙන්නේය.**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2):නිදානවග්ග: අනමතග්ගසංයුත්ත: 3.1.5 පර්වත සූත්‍රය හා 3.1.6 සාසප සූත්‍රය**,** පි. 302, ESN:15: Anamataggasamyutta: 5.5 The Mountain & 6.6 The Mustard seed, p. 791.

▼ **අතීත බුදුවරු** වැඩ වාසය කල කල්ප ගැන විස්තර පිණිස **බලන්න**: දීඝ.නි: (2): 1: **මහාපදාන සූත්‍රය,**ඡෙදය18, පි. 18, EDN: 14 Mahâpadāna Sutta: The Great Discourse on the Lineage, p. 151.

▼ **යම්කලක කල්ප (ලෝක) විනාශය** සිදුවනවිට, බොහෝ සත්ත්‍වයෝ ආභස්සර බඹලොව උපත ලබන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න**: බ්‍රහ්මලෝක. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි (6) 10-නිපාත: මහා වග්ග, 10.1.3.9. ප්‍රථම කෝසල සූත්‍රය,පි. 134 , EAN-10: The Great Chapter, 29.9 Kosala-1, p. 505.

▼ **තමන්වහන්සේ** සත්වසක් මෙත්සිත වැඩීමෙන් ලැබූ පුණ්‍ය විපාක ලෙසින්, නැසියන, වැඩෙන කප් සතක් තුල මෙලොව උපතක් නොලබා බ්‍රහ්ම ලෝකවල උපත් ලැබූ බව බුදුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.1.9 මාපුඤ්ඤාභායි සූත්‍රය, පි. 432, EAN: 7: 62.9. Donot be afraid of merit, p. 391.

▲ **කොලංකොල**- Kolangkola: කොලංකොල යනු සෝතාපන්න ආරිය

පුද්ගලයා අරහත්වයට පත්වන එක් ආකාරයකි (උත්පත්ති 2-3 අතරදී) . **බලන්න**: සෝතාපන්න.

▲ **කේලාම්කීම-** Divisive speech: කේලාම්කීම - පිසුණාවාචා, පන්සිල් කඩාගැනීමකි.මෙය දස අකුසලයකි, මිථ්‍යා වාචාය. නිරයේ උපතට හේතුවේ. **බලන්න**: පිසුණාවාචා.

▲ **කුලය-**Cast: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන කුල ගෝත්‍ර 4 ක් විය. **බලන්න**:ගෝත්‍රය.

▲**කුලපති**-Leader of a clan: කුලපති ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ කුලයක- පවුලක ප්‍රධානියාය, ඔහුට ශ්‍රද්ධාව තිබේනම් ඔහුගේ කුලය ධර්මයේ දියුණුවට පත්වේ. **මූලාශ්‍රය:** අං.ගු.නි: (3) 5 නිපාත: සුමනාවග්ග: 5.1.4.10 මහාසාල සූත්‍රය, පි.90.

▲**කෝලිත-**Kolitha: මුගලන් මහා තෙරුන්ගේ ගිහිනම, පවුලේ නම කෝලිතය. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

▲ **කල දරනුව-**the Potholder: කළදරනුව නිසා කලය බිමට පතිත නොවේ. එලෙස ආරියඅටමග, සිතට ආධාරයක්ය. **බලන්න:** උප ග්‍රන්ථය:5.

කළ

▲**කෙළෙහිගුණ-** Gratitude: කෙළෙහිගුණ යනු කෘතඥබවය. **බලන්න**: අකෘතඥ හා කෘතඥ.

▲ **කෙළෙස්**: පාලි: **කිලෙස-** Defilements: සිත කෙළෙසන - කිලිටි කරන, කයින්, වචනයෙන් හා සිතින් කරන අයහපත් ක්‍රියා කෙළෙස් ය. ලෝභ දෝස හා මෝහය යන අකුසල මුල් කෙළෙස් ඇතිවීමට හේතුවේ. ආධ්‍යාත්මික මග පරිපූර්ණ කර ගැනීමට සියලු කෙළෙස් දුරු කර ගතයුතුවේ. නිකෙළෙස් යනු කෙළෙස් නොමැතිබවය, සිත නිර්මල- පිරිසුදු බවය. '**නිකෙළෙස් මුණි**' යනු බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන පදයකි. **බලන්න**: කුසල අකුසල,සල්ලේඛ පරියාය. **සටහන්**: * දැඩිකෙළෙස්, අංගන ලෙසින් පෙන්වා ඇත, දැඩිකෙළෙස් නොමැති බව අනංගණය. **බලන්න**: අංගන හා අනංගණ .** ආතාපි, කෙළෙස් ප්‍රහීණය කරගැනීමට අවශ්‍ය විරියය. **බලන්න:**ආතාපි. * සිතතුල ඇති කෙළෙස් අන්තරාමල ලෙසින් පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: අන්තරාමල. ** කෙළෙස් ඇතිවිට ආධ්‍යාත්මික මග බිඳ වැටේ: **බලන්න**: අභබ්බ. ** කෙළෙස් පහවී අරහත්වය ලැබීම ගැන **බලන්න**:අරහත්. ** කෙළෙස් සංසිඳීම උපසමය ය. **බලන්න**: උපසමය, ඉන්ද්‍රිය සම්පන්න. ** සකදාගාමී ආරියෝ යම් පමණකට කෙළෙස් බිඳ ඇත. **බලන්න:** සකදාගාමී.** කෙළෙස්, උපධි 4 න් එකකි. **බලන්න:** උපධි. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:** පි. 253: "**කිලෙස:** කෙළෙස්, ලෝභ දෝස හා මෝහය. **කිලෙසකාම**:කෙළෙස් කාමය, වත්ථු කාමය". **B.D**: p. 86: "Kilesa: defilements are mind-defiling, unwholesome qualities…"

▼ **බුදුන් වහන්සේ** වදාළේ සිත ස්වභාවයෙන්ම පිරිසිදු- පබාසර බවය (ප්‍රභාස්වර**-** දීප්තිමත්- luminous). බාහිර කෙළෙස් (රාග, දෝස හා මෝහ) එම සිත කිලිටිවේ. ධර්මය නොදත් පුහුදුන් මිනිසාට කෙළෙස් ගැන අවබෝධයක් නොමැත. එමනිසා, කෙළෙස් පහකර ගැනීමට ඔහුට නොහැකිය. එහෙත්, ධර්මය දන්නා අරිය ශ්‍රාවකයා, කෙළෙස් නිසා සිත අපිරිසිදුවන බව නුවණින් අවබෝධකර, කෙළෙස් පහකර ගැනීමට

සමත්වේ. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1): 1 නිපාතය:ප්‍රභාස්වර වග්ග සූත්‍ර, පි. 58, EAN: 1: Luminous, p. 39.

▼ **බුදුන් වහන්සේ පහකරගතයුතු කෙළෙස් 44 ක් පෙන්වා ඇත. බලන්න** :සල්ලේඛ පරියාය.**මූලාශ්‍ර**: ම.නි. (1)1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8-Effacement, p.108.

▼ **සප්ත බොජ්ඣංග** ධර්ම වැඩීමෙන්, සිත කෙළෙස් වලින් මුදා ගත හැකිවේ. එමගින්, සිත පවිත්‍රවේ, සිත පිරිසිදු වූ විට විජ්ජා විමුත්තිය ලබා ගත හැකිය.**බලන්න**: සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත: 2.4.4. අනාවරණ සූත්‍රය**,** පි. 216, ESN: 46: Bojjanghangasamyutta: 34.4. Non- corruptions, p. 1768.

▼**සිත කෙළෙසන ධර්මතා: වත්ථුපම සූත්‍රයේ** සිත කෙළෙසන ධර්මතා 17ක් පෙන්වා ඇත: 1) අභිජ්ජා (තණ්හාව-Covetousness) තමාගේ වස්තුගැන ඇති තණ්හාව 2) විෂම ලෝභය (unrighteous greed) අනුන්ගේ වස්තුගැන ඇති ආශාව) 3) ව්‍යාපාදය (ill will) 4)ක්‍රෝධය (තරහ-anger) 5) වෛරය (උපනාහය-එදිරිය- අමනාපය-resentment) 6) ගුණමකුබව (මකබය- contempt) 7) අහංකාරය-පළාසය- යුගග්‍රාහය-insolence) 8) ඉරිසියාව (envy) 9) මසුරුකම (avarice) 10) මායාව (රැවටිල්ල-deceit) 11) කපටිබව (වංචාව-fraud) 12) මුරණ්ඩුබව (තදබව-ථම්භය-හිතුවක්කාර-obstinacy) 13) එකටඑක කිරීම (සාරම්භය-තරඟය-rivalry) 14) මානය (conceit) 15) අතිමානය- අධිමානය (arrogance) 16) මදය (මත්වීම-අහම්මානය-vanity) 17) ප්‍රමාදය (negligence). **මූලාශ්‍ර:**ම.නි: (1):1.1.7. වත්ථුපම සූත්‍රය, පි. 102, EMN:7:Vatthūpama Sutta, p. 102.

▼**සියලු කෙලෙස් මලවලට** වඩා වැඩිම කෙලෙස් මලය අවිද්‍යාවය. අවිද්‍යාව පහකරගත් විට සිත නිමල වේ. රන්කරුවා, රිදියෙ ඇති මල ක්‍රමයෙන් ඉවත්කර ගෙන රන් බවට පත්කරගන්නා ලෙසින්, නුවණැත්තා ක්‍රම ක්‍රමයෙන් කෙළෙස් පහකර ගැනීමට දක්ෂයයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: **"...අනුපුබ්බෙන මෙධාවී - ථොක ථොකං ඛණේ ඛණේ- කම්මාරෝ රජතස්සෙව -නිද්ධමෙ මල මත්තනො"**. **මූලාශ්‍ර**: ධම්ම පදය, මල වග්ගය, 239, 243 ගාථා.

▼ **රාගය දෝසය හා මෝහය** යන කෙලෙස් මුල් ප්‍රහාණය නොකරන්නේ නම් දුක නැතිකර ගත නොහැකිය, කෙලෙස් නිමා නොවේ. එම කෙළෙස් ප්‍රහීණය කරගැනීමේ මාර්ගය නම් ආරිය අටමග සාක්ෂාත් කරගැනීමය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1): 3 නිපාත, ආනන්දවග්ග: 3.2.3.1 සූත්‍රය, පි. 420, EAN:3: Ananda vagga, 71.1. Channa, p. 117.

▼**කෙළෙස් ප්‍රහීණය**: කයෙන් පහකළහැකි අකුසල්, වචනයෙන් පහකළහැකි අකුසල්, කයෙන් හා වචනයෙන් නොව ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රහීණය කළහැකි අකුසල්: **1 කයෙන් පහකලහැකි වචනයෙන් පහකළ නොහැකි කෙලෙස්**: යම් භික්ෂුවක් අතින් අයහපත් කාය කර්මයක් සිදුවී ඇත. ඒ බව දැනගත්, ඔහුගේ සබ්‍රහමචාරින්, එවැනි අයහපත් කාය කර්ම නැතිකර, යහපත් කාය කර්ම දියුණු කරගන්නා ලෙස ඔහුට අවවාද කරති. එම අවවාද පිළිගත් භික්ෂුව කාය අකුසල අත්හැර කාය කුසල ධර්ම දියණුකරගනී. **2 වචනයෙන් පහකලහැකි කයෙන් පහකළ නොහැකි කෙලෙස්**: යම් භික්ෂුවක් අතින් අයහපත් වචීකර්මයක් සිදුවී ඇත. ඒ බව දැනගත්, ඔහුගේ සබ්‍රහමචාරින්, එවැනි අයහපත් වචී කර්ම

නැතිකර, යහපත් වචී කර්ම දියුණු කරගන්නා ලෙස ඔහුට අවවාද කරති. එම අවවාද පිළිගත් භික්ෂුව වචනයෙන් සිදුවන අකුසල අත්හැර වචනයෙන් සිදුවන කුසල ධර්ම දියුණුකරගනී. **3 කයෙන් හෝ වචනයෙන් පහකල නොහැකි, නිතර නුවණින් විමසමින්, ප්‍රඥාවෙන් පහකළ හැකි කෙලෙස්-මනෝකම්ම:** 1 ලෝභය-තණ්හාව 2 ද්වේශය-වෛරය 3 මෝහය- අවිජ්ජාව 4 ක්‍රෝධය-කිපීම 5 උපනාහසස-එදිරිකිරීම- hostility6 අවමන්කිරීම-ගුණමකාදැමීම-මක්ඛසස-denigration 7 අහංකාරය-පලාසය- insolence 8 මච්චරියසස-මසුරුබව-miserliness 9 පාපික ඊර්ෂ්‍යාව-ඉසසාය-evil envy 10 පාපික ආසාව-මනදොල- evil desire. මේ සියලු කෙලෙස් මැඩ ගැනීමට භික්ෂුව දක්‍ෂ වේනම්, කෙළෙස් වැඩීමක් නොවේ, ප්‍රහීනවීම සිදුවේ. **බලන්න**: ඊර්ෂ්‍යාව, පාපික ආසාව. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: මහා වග්ග, 10.1.3.3. කාය සූත්‍රය,පි.100, EAN: 10: The Great Chapter, 23.3. Body, p. 500.

▲ **කෙළෙස් කටු**- Keleskatu: රාගය, දෝසය හා මෝහය කෙළෙස්, කටුය, ඒවා ජානසමාපත්ති වලට බාධාකරයි. එමනිසා, කටු රහිතව වාසය කරනලෙස, බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අවවාද වදාළහ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6) : 10 නිපාත: 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය,පි. 267, EAN:10: 72.2 Thorns, p. 521.

▲ **කෙළෙස් භූමි**- Kelesbhumi: තණ්හාව, අවිද්‍යාව, ලෝභය, ද්වේශය, මෝහය, සතර විපර්යාස - විපල්ලාස :සුභ, සුඛ, නිච්ච, අත්ත සඥා යන නව පදයෝ කෙලෙස් භූමි ය”. **මූලාශ්‍රය**:බු.නි: නෙත්තිප්‍රකරන, පි 26.

▲ **කෙළේස පරිනිබ්බානය -** Keles Parinibbana: කෙළේස පරිනිබ්බානය සිදුවන ආකාර 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) **මෙලොවදීම සිදුවන සසංඛාර පරිනිබ්බානය:** මේ සසුනේ මහණ කයේ අශුභය පිලිබඳ සංඥාව, ආහාරයේ පිළිකුල් සංඥාව, සියලු ලෝකයේ අනභිරත සංඥාව නුවණින් වඩා, සියලු දේ පිලිබඳ අනිත්‍ය සංඥාව ඇතිව, මරණසංඥාව වඩා ඇත. ඔහු සේඛබල පහ (ශ්‍රද්ධා බලය, හිරිබලය, ඔත්තප්ප බලය, විරියබලය හා ප්‍රඥා බලය) සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව ඇත, එමනිසා වෙරවඩා ඔහු මෙලොවදීම සසංඛාර පරිනිබ්බානයට පත්වේ (අරහත්වය ලබයි). 2) **කයබිඳී යාමෙන් පසු සිදුවන සසංඛාර පරිනිබ්බානය**: මේ සසුනේ මහණ කයේ අශුභය පිලිබඳ සංඥාව... මරණසංඥාව වඩා ඇත. ඔහු සේඛබල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව නැත. එමනිසා ඔහු වෙරවඩා, කය බිඳී යාමෙන් පසුව (මරණයෙන්) සසංඛාර පරිනිබ්බානයට පත්වේ. 3) **මෙලොවදීම සිදුවන අසසංඛාර පරිනිබ්බානය:** මේ සසුනේ මහණ සිව් ජාන සමාපත්ති ලබාගනී. ඔහු සේඛබල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව ඇත. එමනිසා ඔහු වෙහෙස නොවී, මේ ජීවිතයේදීම අසසංඛාර පරිනිබ්බානය ලබයි. 4) **කයබිඳී යාමෙන් පසු සිදුවන අසසංඛාර පරිනිබ්බානය**: මේ සසුනේ මහණ සිව් ජාන සමාපත්ති ලබාගනී. ඔහු සේඛබල පහ සහිතව වාසය කරයි. ඔහුගේ පංච ඉන්ද්‍රිය ධර්ම අධිකව නැත. ඔහු වෙහෙස නොවී, කය බිඳී යාමෙන් පසුව අසසංඛාර පරිනිබ්බානය ලබයි. **බලන්න**: අනාගාමි. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.2.9 කෙළෙස පරිනිබ්බාන සූත්‍රය, පි. 322, EAN:4: 169. 9 Through exertion, p. 203.

▲**කැළල**-Blemish: කැළල යනු අපවිත්‍ර-නරක දෙයකි. අහිරික හා අනොත්තප්පය, පුද්ගලයාට කැළැලකි. **බලන්න**: අහිරික හා

අනොත්තප්පය.

කළු

▲ **කළුකම්ම-** Dark kamma:කළුකර්ම -පාපී කර්ම අයහපත් අකුසල කර්මයන්ය.බලන්න:කම්ම

▲ **කළුධම්ම**- Dark Dhamma: කළුධර්ම -පාපී ධර්ම නම් අහිරිකය හා අනොත්තප්පය. **බලන්න:** අහිරිකය හා අනොත්තප්පය. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.1.7 කණ්හ සූත්‍රය, පි.140, EAN:2 : 7.7 Dark, p. 57.

▲ **කාළුදායි තෙර-**Kaludai Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

කව

▲ **කවියෝ-** Poets: කවියෝ යනු ගිපැදි සකස්කරන අයය. මෙහි කවියෝ 4 දෙනක් ගැන පෙන්වා ඇත. **සටහන**: වංගීස තෙරුන්, ධර්මය පිළිබඳව ප්‍රමෝදය දනවන කවි පද සකස් කිරීමේ අග්‍ර බව දැරූහ. **බලන්න:** උප ග්‍රන්ථය:1 **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: සුචරිතවග්ග: 4.5.3.11 කවිසූත්‍රය, පි.466.

▲ **කෙවඩ්ඩ ගහපති-** Householder Kewadda:බලන්න: උප ග්‍රන්ථය:3

කස

▲**කස්සක -**Farmer: කස්සක යනු ගොවියාය. මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කරන අවස්ථාවකදී, මාරයා කස්සක- ගොවියෙක්ගේ ස්වරූපය ගෙන බාධා කිරීමට පැමිණීමය. **බලන්න**: මාරයා. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): මාරසංයුත්ත:4.2.9 කස්සකසූත්‍රය, පි.236.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ගොවියෙක් ලෙසින් දහම වැපිරීම**: තමන් වහන්සේ ගොවියක් ලෙසින් ධර්ම කෙත වපුරා ඇතයයි බුදුන් වහන්සේ මෙහි විස්තර කර ඇත: “කෙතේ වපුරන බිජු නම් ශ්‍රද්ධාවය, වැස්ස නම් තපසය, ප්‍රඥාව වියදණ්ඩ හා නගුලය, හිරිය (ලජ්ජාව) නම් රිටය, සිහිය යොත-නගුල්දත හා කෙවිටය. කාය වචී සුචරිතය ඇතිව, ආහරයේ සංවරය ඇතිව, සත්‍ය නම් අංකුසයෙන් වල් උදුරා දමමි, අරහත්වය මගේ විමුක්තියය (වියගහෙන් මිදීම). ප්‍රධන් වීරිය (නගුල ඇදගෙන යන) ගොනුන්ය, එය නොනැවතීම නිවනවෙතට ගෙනයයි. එලෙසින් ධර්ම කෙත සානලදී, වපුරන ලදී, ව අස්වැන්න අමත ඵලයය, ඒ සීසෑම සියලු දුකින් මිදීමය”.**සටහන්**: * සු.නි: උරගවග්ග: 1-4 කසීභාරද්වාජ සූත්‍රය, පි.42 හි මේ සමාන විස්තරයක් ඇත. ** මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ කසීභාරද්වාජ බමුණාටය. **බලන්න:** ගොවියා උපමාව: උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (1) බ්‍රාහමණසංයුත්ත: උපාසකවග්ග: 7.2.1 කසීසූත්‍රය: පි.332.

▲**කසිණ-**kasiṇa: කසිණ ලෙසින් හඳුන්වන්නේ යම් මූල ධාතුවක් හෝ වර්ණයක් නිරූපනය කරණ දෙයකටය. භාවනාව පිණිස අරමුණු කරගත හැකි කසිණ 10ක් ඇත. එම බාහිර අරමුණක් යහපත් ලෙසින් වඩා ගැනීමෙන්- සමාධියට පත් කරගැනීමෙන් රූප හා අරූප සමාපත්ති ලබා ගත හැකිය. **බලන්න**: භාවනා, අභිභායතන. **සටහන්:** * කසිණ පිළිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**: සිංහල විසුද්ධිමග, පරිච්ඡේද: 4 හා 5.. ** ආකාශ ධාතුව කසිණ භාවනා අරමුණකි. **බලන්න:** ආකාශ ධාතුව. ** ආලෝක කසිණය, ඕදාත කසිණය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. **බලන්න**: ආලෝක කසිණය. **ශබ්දකෝෂ: B.D:** p: 80: “kasiṇa: …purely external device to produce and develop concentration of mind and attain the 4 absorptions…”

▼ **කසිණ ආයතන 10 කි**: 1) පඨවි කසිණආයතනය (earth kasiṇa) 2) ආපො කසිණආයතනය (water kasiṇa) 3) තෙජෝ කසිණආයතනය(fire kasiṇa) 4) වායො කසිණආයතනය (air kasiṇa) 5) නීල කසිණ ආයතනය (blue *kasiṇa*) 6) පීත කසිණආයතනය yellow kasiṇa 7) ලොහිත කසිණආයතනය(red kasiṇa) 8) ඔදාත කසිණආයතනය (white kasiṇa) 9) ආකාස කසිණආයතනය (space kasiṇa) 10) විඤ්ඤාණ කසිණආයතනය (consciousness kasiṇa). **සටහන**: විසුද්ධිමාර්ගය: 5 පරිච්ඡේදය: ඔදාත කසිණය, ආලෝක කසිණය ලෙසින් විස්තර කර ඇත. **බලන්න**: ආලෝක කසිණය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.3.5. කසිණ සූත්‍රය,පි.112, EAN: 10: 25.5 Kasinas, p. 502.

▼ **දස කසිණ** අතුරින් විඥාන කසිණය අග්‍ර බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, එම සංඥාව ඇති සත්ත්වයෝ ද අනිච්ච ස්වභාවය දරයි, විපරිනාමයට පත්වේ. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.1.3.9.ප්‍රථම කෝසල සූත්‍රය,පි. 134 , EAN: 10: The Great Chapter: 29.9 Kosala-1, p. 505.

▲ **කාසි කෝසල දේශය**- Kasi & Kosala country: මෙය පසේනදී කෝසල රජුගේ රාජ්‍යයය, විජිතයය. **බලන්න:** අග්‍ර දේ විනාශවීම. **සටහන**: කාසි රට-කසීරට, අනගි කසිසලු වලට ප්‍රසිද්ධයය.

▲**කුසලතා**- skills: යම් දෙයක්, කටයුත්තක් යහපත් ලෙසින් කරගැනීමට ඇති දක්ෂතාවය- නිපුන බව කුසලතාවය. **වැඩියයුතු විවිධ කුසලතා:** 1) **ආපත්ති කුසලතාවය** (Skill in knowing offences): ධර්ම විනයට අනුව සිදුවියහැකි වරද- ඇවත් පිලිබඳව ඇති නිපුණත්වය- ඇවත් දැනීම 2) **ආපත්තාපයුත්ථාන කුසලතාව** (skill in rehabilitation from offences): ඇවත් වලින් නැගීසිටීම පිණිස - පුනරුත්ථාපනය පිණිස ගතයුතු ක්‍රියා මාර්ගය පිලිබඳ නිපුණතාවය. 3) **සමාපත්ති කුසලතාව** (skill in entering jhāna): ජානයන්ට ඇතුළුවීමට ඇති දක්ෂබව. 4) **සමාපත්තිවුට්ඨාන කුසලතාවය** (skill in returning from jhāna): ජානයෙන් එළියට පැමිණීමට ඇති දක්ෂබව. 5) **ධාතු කුසලතාවය (**skill in knowing the 18 elements) : 18 ක්වූ ධාතු කවරේද යයි දන්නාබව **6) මනසිකාර කුසලතාවය (**skill in paying attention to the 18 elements) ධාතු 18 පිලිබඳ සිත යෙදවීමට ඇති නිපුණතාවය. **මූලාශ්‍ර**: දිඝ.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 374, EDN: 33 Saṅgīti Sutta: The Chanting Together, from p. 363.

▲ **කුසල ධර්ම හා අකුසල ධර්ම: පාලි: කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා** Wholesome & Unwholesome: ධර්මයේ **කුසල ධර්මය** ලෙසින් හඳුන්වන්නේ ආධ්‍යාත්මික මග වර්ධනය කිරීමට උපකාරීවන යහපත් ක්‍රියාවන්ටය, එනම් තුන්දොරින් සිදුකරන යහපත් ක්‍රියා-සදාචාරාත්මක ක්‍රියාවන්ටය. කුසල ක්‍රියා, පුණ්‍ය ක්‍රියා, යහපත් කම්ම, පින්, නිපුණ ක්‍රියා ලෙසින් ද හඳුන්වති (meritorious, good, clever, skillful actions).කෙනෙකුට අලෝභය, අදෝසය හා අමෝහය ඇතිවිට ඔහු කුසල ක්‍රියා කිරීමට උනන්දුවේ. කුසලය, සුගතියේ උපත ලැබීමට හේතුවේ. **අකුසල ධර්මය** යනු ආධ්‍යාත්මික මග අවුරන, තුන්දොරින්

කරණ අයහපත් ක්‍රියාවන්වය, සදාචාරයට විරුද්ධ ද්වේය. අකුසලය: පාප ක්‍රියා, පාප කර්ම, පව්, අයහපත් - නරක ක්‍රියා ලෙසින් හඳුන්වති (bad actions, bad kamma, de-meritorious, evil actions). අකුසල් ක්‍රියා සිත කෙළසයි. අකුසලය දුගතියේ යළි උපතට හේතුවේ. **බලන්න**: ත්‍රිවිධ සුචරිතය හා ත්‍රිවිධ දුෂ්චරිතය, කෙළෙස්. **සටහන්**: සියලු කුසල, අප්‍රමාදය පිහිටකොට ඇත, අකුසලය, ප්‍රමාදය මුල් කොට ඇත. **බලන්න**: අප්‍රමාදය, ප්‍රමාදය.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. "The Simile of the Cloth and the Discourse on Effacement"** by Nyanaponika Thera, BPS :Wheel 61-62, 2008. **2." The Roots of Good and Evil"** by Nyanaponika Thera, BPS: Wheel 251-253, 2008.

▼ **කුසල ධර්ම කුමක්ද? අකුසල ධර්ම කුමක්ද?: කුසල**: 1) අක්‍රෝධය 2) එදිරි නැතිබව 3) අනුන්ට අවමන් නොකිරීම 4) අහංකාරනොවීම, 5) ඉරිසියා නොවීම 6) නොමසුරුකම 7) අමායාව 8) කපටිනැතිබව 9) හිරිය 10) ඔත්තප්පය. (non-anger, non-hostility, non-denigration, non-insolence, non-envy, non-miserliness, non-deceitfulness, non-craftiness, moral shame, moral dread). **අකුසල** : 1) ක්‍රෝධය 2) එදිරිය 3) අනුන්ට අවමන් කිරීම 4) අහංකාරය, 5) ඉරිසියාව 6) මසුරුකම 7) මායාව 8) කපටිබව 9) හිරි නැතිබව 10) ඔත්තප්ප නැතිබව. **සියළු අකුසල් දහම්**- වැරදි ධර්මයය, ඒ නිසා දුක ඇතිවේ, දුක්විපාක (දුගතිය) ඇතිකරයි. **සියළු කුසල් දහම්** - නිවැරදි ධර්මවේ, එමගින් මෙලොව සැපසේ වාසය කලහැකිවේ, සැප විපාක (සුගතිය) ඇතිවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1):2 නිපාත:17: 1 අකුසල පෙයාාලය සූත්‍ර, පි.230, EAN:2: XVII, Unwholesome, p. 74.

▼ **කුසල ධර්ම** යනු සම්මා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත්, නිවැරදිමගය. **අකුසල ධර්ම** යනු මිච්ඡා දිට්ඨිය පෙරටු කරගත්, වැරදිමගය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1); මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.3.2 අකුසලධම්ම සූත්‍රය, පි. 58, ESN: 45: Maggasamyutta: 22.2 Unwholesome states, p. 1628, අංගු.නි: (6) :10 නිපාත: 10.3.4.3 කුසල සූත්‍රය, පි. 468, EAN:10: IV: 135.2 Wholesome, p. 548.

▼ **කුසල හා අකුසල ඇතිවීමට හේතු**:සියලු කුසල ධර්මතා ඇතිවීමට මූලික කරුණු: ධර්මයේ **අප්‍රමාදවීම** හා **යෝනිසෝ මනසිකාරයෙන්** කටයුතු කිරීමය. එමගින්, සප්ත බොජ්ඣංග ධර්ම වර්ධනයවේ, නිවන ලඟාවේ. **ප්‍රමාදය හා අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන්** කටයුතුකිරීම අකුසල ධර්ම ඇතිවීමට මූලිකවේ. **මූලාශ්‍ර:**සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංග සංයුත්ත: 2.4.1 හා 2.4.2 කුසල සූත්‍ර, පි. 212, ESN: 46: Bojjanga samyutta: 31.1 & 32.2.Wholesome, p.1766, අංගු.නි: (6): 10 නිපාත :10.1.2.5 අප්‍රමාද සූත්‍රය, පි.68,EAN:10: 15-5 Heedfulness, p. 497.

▼**පහකලයුතු අකුසල හා වැඩිය යුතු කුසල**: බුදුන් වහන්සේ ප්‍රහාණය කළයුතු **අකුසල් 44** ක් හා ඇතිකරගතයුතු **කුසල් 44** ක් පෙන්වා ඇත. අකුසල හැර කුසල ධර්මයේ යෙදීම මගින් බොහෝ අනුසස් ලැබේ: මේ ජීවිතයේදීම සුවපත්ව වාසය කිරීමට හැකිවීම, සුගතියක යළිඋපත ලබාගැනීමේ වාසනාව, ධර්ම මාර්ගය වර්ධනය කර නිවන සාක්ෂාත් කරගැනීමට හැකිවීම. විස්තර පිණිස **බලන්න**: සල්ලේඛ පරියාය. **මූලාශ්‍ර:**

ම.නි: (1): 1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8. Sallekha Sutta- Effacement, p.108.

▼ **අකුසල් ප්‍රහීණය හා කුසල් ඇතිකරගැනීම**: අකුසල්, කයෙන්, වචනයෙන් හා මනසින් සිදුවේ. යහපත් කාය කර්ම (කාය සුචරිතය) මගින්, කයෙන් සිදුවන අකුසල නැතිකරගත හැකිය. යහපත් වචී කර්මමගින් (වාක් සුචරිතය), වචනයෙන් සිදුවන අකුසල නැතිකරගත හැකිය. එහෙත්, මනසින් සිදුවෙන අකුසල ප්‍රහීණය කරගත හැක්කේ නිතර නුවණින් විමසමින් ප්‍රඥාවෙන් කටයුතු කිරීමෙන් (මනෝ සුචරිතය ඇතිකර ගැනීමෙන්) යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **නුවණින් සලකා බලමින් පහකර ගතයුතු අකුසල්:** 1) තණ්හාව-ලෝභය 2) දෝසය - ව්‍යාපාදය 3) අවිජ්ජාව (මෝහය) 4) ක්‍රෝධය 5) අමනාපය (උපනාහ) 6) ගුණමකුබව 7) අහංකාරය (පළාස) 8) මසුරුකම 9) පාපික/ලාමක ඊර්ෂ්‍යාව (පාපිකා ඉස්සා), 10) පාපික/ලාමක ආසාව (පාපිකා ඉච්ඡා) **බලන්න:** පාපික ඊර්ෂ්‍යාව, පාපික ආසාව. **මූලාශ්‍ර:**අං.ගු.නි :(6):10 නිපාතය: 10.1.1.3 කාය සූත්‍රය, පි. 100, EAN:10: 23.3 Body, p. 500.

▼ **කුසල් හා අකුසල් පිළිබඳ බුද්ධ අනුසාසනා**: සියලු බුදුවරුන්ගේ අනුසාසනය වුවේ අකුසලය හැර කුසලය වැඩිය යුතුබවය. පව්කම්-අකුසල් හැර කුසලය වඩා සිත පිරිසිදු කරගන්න: "**සබ්බ පාපස්ස අකරණං කුසලස්ස උපසම්පදා- සචිත්ත පරියො දපනං- එතං බුද්ධානුසාසනං". මූලාශ්‍රය:** ධම්ම පදය**,** බුද්ධ වග්ග, 183නි ගාථාව.

▼ **බුදුන් වහන්සේ** මෙසේ වදාළහ: "**අකුසලය දුරුකරගන්න**, අකුසලය දුරුකර ගත හැකි නිසා මම එසේ කියමි, එය දුරු කරන්නට නොහැකි නම් මම එසේ නොකියමි. අකුසලය ප්‍රහීණය මගින් අහිතක් (විපතක්) , දුකක් ඇති වේ නම් අකුසලය දුරුකරගන්න යයි මම නොකියමි. අකුසල ප්‍රහීණය හිතබව පිණිස, සුව පිණිස වේ, එමනිසා අකුසලය දුරුකරගන්න යයි මම කියමි" (**අකුසලං භික්ඛවෙ පජහථ-** Bhikkhus, abandon the unwholesome!). "**කුසලය වඩන්න**, කුසලය දියුණුකර ගත හැකි නිසා මම එසේ කියමි, එය දියුණු කරන්නට නොහැකි නම් මම එසේ නොකියමි. කුසලය වැඩීමෙන් මගින් අහිතක් (විපතක්) , දුකක් ඇති වේ නම් කුසලය වඩාගන්න යයි මම නොකියමි. කුසල්වැඩීම හිතබව පිණිස, සුව පිණිස වේ, එමනිසා කුසලය වඩාගන්න යයි මම කියමි" (**කුසලං භික්ඛවෙ භාවෙථ-** Bhikkhus, develop the wholesome!) **මූලාශ්‍ර:** අං.ගු.නි: (1):2 නිපාත: 2.1.2.9 සූත්‍රය, පි.152, EAN:2:19.9 Sutta, p. 59.

▼**කුසල් හා අකුසල් පිළිබඳ ක්‍රම විධිය**: අකුසල් මග හැරදැමීමට කුසල් මගක් ඇත, ඒ මග ගත යුතුය: විෂම මගක් දුටුවිට එය හැරදැමීමට සමමගක් ඇතිලෙසින්, විෂම තොටුපළක් දුටුවිට එය හැරදැමීමට සම තොටුපළක් ඇතිලෙසින්, අකුසල හැර දැමීමට කුසල් මගක් ඇතය යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:

"සෙය්‍යාථාපි චුන්ද විසමො මග්ගො,තස්සාස්ස අඤ්ඤො සමො මග්ගො පරික්කමනාය. සෙය්‍යාථාපි පන චුන්ද විසමං තිත්ථං, තස්සාස්ස අඤ්ඤං සමං තිත්ථං පරික්කමනාය". එලෙස, හිංසා කරන පුද්ගලයාට එයින් දුරුවීම පිණිස අහිංසා ව ඇත... එලෙසින් සෙසු අකුසල්ද එයට ප්‍රති විරුද්ධ කුසලය භාවිතා කර ගැනීමෙන් හැර දැමිය හැකිවේ. අකුසල් කෙනෙක් පහළටද (දුගතියට) කුසල් කෙනෙක් ඉහළටද (සුගතියට)

ගෙනයති, එමනිසා අකුසල හැර කුසලයේ යෙදිය යුතුවේ: **" යෙ කෙචි අකුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ අධොභාවං ගමනියා , යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ උපරිභාවං ගමනියා"**. කුසලයේ යෙදෙන කෙනෙකුට, අකුසලයේ යෙදෙන කෙනෙක් ඉන් මුදා ගත හැකිවේ. මඩෙහි එරුණ කෙනෙකුට එම මඩ වලේම සිටින වෙනත් කෙනෙක් ඉන් එළියට ඇදීමට හැකියාව නොමැත. එලෙසින් අකුසලහි යෙදෙන කෙනෙකුට වෙනත් කෙනක් කුසලයට ගැනීමට හැකියාව නොමැති යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. කුසලයේ යෙදෙන පුද්ගලයාට තව කෙනෙක් කුසලයට ඇදගැනීමට හැකියාව ඇත. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (1): සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8-Effacement (Inclination of mind), p.108.

▼ **කුසලයට හා අකුසලයට හේතු**: කුසල දහම යනු යහපත් වූ කායික, වාචික, මානසික ක්‍රියාකාරකම්ය, එයට විරුද්ධ දේ අකුසලයය. **කුසල දහම වැඩිවීමට හා අකුසල් පිරිහීමට** හේතු : ධර්මයේ අප්‍රමාදවීම, අලසකම නොමැතිවීම, වීරිය, අල්පෙච්චඡතාව, ලදදෙයින් සතුටුවීම, යෝනිසෝමනසිකාරය, සම්ප්‍රජන්‍යය, කල්‍යාණ මිත්‍ර සේවනය. කුසල් පිරිහීමට හා අකුසලයට හේතු: ධර්මයේ ප්‍රමා වීම, ධර්මයේ යෙදීමට අලසවීම, වීරිය නැතිකම, මහෙච්චඡතාව, ලද දෙයින් නොසතුටුවීම, අසම්ප්‍රජන්‍යය, අයෝනිසෝමනසිකාරය, පාපමිත්‍ර සේවනය. යහපත් කුසලක්‍රියා කරණවිට, අකුසල් පිරිහී, කුසල් වැඩේ, එහෙත්, කෙනෙක් අයහපත් අකුසල් ක්‍රියා වල යෙදෙන්නේනම්, කුසල් පිරිහී, අකුසල් වැඩේ. සියලු කුසල ධර්මතා... අකුසල ධර්මතා... සිත පෙරටු කරගෙන ඇත, සිත ඒ ධර්මතා වලට පළමුව ඇතිවෙන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1) 1 නිපාත, කල්‍යාණ මිත්‍ර වග්ග, පි. 58, EAN:1: 56.6 & 57.7, p. 39.

▼ **කුසල හා අකුසල අවබෝධ කරගැනීම -** Knowledge of wholesome & unwholesome: කුසල හා අකුසල මූලයන් පිලිබඳ යහපත් අවබෝධය ලබන ආරිය ශ්‍රාවකයා (සේඛ), සම්මා දිට්ඨියට පැමිණ, සියලු අනුසය ප්‍රවණතා පහකර ගෙන සත්‍ය ඥානය අවදි කර, සියලු දුක නිමා කරගනී. **බලන්න**: අනුසය, සම්මා දිට්ඨිය. **සටහන**: අටුවාවට අනුව ඔහු එම අවබෝධය ලබා ගන්නේ චතුසත්‍ය තුළින්ය: සියලු ක්‍රියාවන් නිසා දුක ඇතිවේ (දුක්ඛ සත්‍ය) කුසල් හා අකුසල මූල ඇතිවෙන්නේ දුක නිසාය (දුක්ඛ සමුදය සත්‍ය), අකුසල හා කුසල මූල අවසන් කිරීමෙන් දුක නැතිවේ (දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍ය), ඒ සඳහා ගත යුතු ක්‍රියා මාර්ගය නම් ආරිය අටමග වඩා ගැනීමය (මාර්ග සත්‍ය). **බලන්න:** EMN: note: 118, p. 1074. **මූලාශ්‍ර**:ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼ **කුසල ධර්ම වර්ධනය -** Developing the wholesome: තමන් තුල ඇති කුසල, නිශ්චලව (standstill) තබාගැනීම හෝ හානියට පත්කර ගැනීම නොකර ගත යුතු යයි බුදුන් වහන්සේ අවවාද කර ඇත. **කුසල් නිශ්චලව** තබා ගැනීම යනු, තමා තුල ඇති යහපත් කුසල් දියුණු නොකර, එලෙසම තබා ගැනීමය. **කුසල් හානියට** පත්කර ගැනීම යනු තමා තුල ඇති යහපත් කුසල් ආරක්ෂා කර දියුණු නොකර ගැනීමය. **කුසල් දියුණුවට** පත්කර ගැනීම යනු, තමා තුල ඇති: ශ්‍රද්ධාව, ශීලසම්පන්නබව, බහුශ්‍රැතබව, නෙක්ඛම්මය, ප්‍රඥාව , ප්‍රතිභානය- සියුම්නුවණ (discernment) ආදී ගුණ වඩාගෙන, ආසාව ක්‍ෂය කිරීමට කටයුතු කිරීමය.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: සචිත්තවග්ග: 10.2.1.3 ඨිති සූත්‍රය, පි. 200 , EAN:10: 53.3 Standstill, p. 513.

▲ **කුසල ධර්මයේ ප්‍රතිලාභ-** Gains due to wholesome: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: "...මම, කුසල ධර්මතා කිරීම පිණිස සිත උපද්දවා ගැනීම බොහෝ උපකාර යයි කියමි. කයින් හා වචනයෙන් කුසල කර්ම කිරීම හා කරවීම පිලිබඳ අනුසස් ගැන කියනුම කවරේද?" **"චිත්තුප්පාදම්පි ඛො අහං චුන්ද, කුසලෙසු ධම්මෙසු බහුකාරං වදාමි. කො පන වාදො කායෙන වාචාය අනුවිධීයනාසු"** (Cunda, I say that even the inclination of mind towards wholesome states is of great benefit, so what should be said of bodily and verbal acts conforming [to such a state of mind). **සටහන:** අටුවාවට අනුව සිත කුසල් කිරීමට නැඹුරුකිරීම මහා ලාභයකි-The inclination of mind is of great benefit because it entails exclusively welfare and happiness, and because it is the cause of the subsequent actions that conform to it. **බලන්න**: EMN: note: 110, p. 1073 **මූලාශ්‍ර**:ම.නි: (1): 1.1.8 සල්ලේඛ සූත්‍රය, පි. 112, EMN: 8. Sallekha Sutta- Effacement, p.108.

▲**කුසලනදී**- Streams of Wholesome: කුසල නදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ආරිය ශ්‍රාවකයා තුළ ඇති උතුම් ගුනයන්ය. **බලන්න**: පුණ්‍යානදී.

▲ **කුසලමග හා අකුසල මග-** Kusala maga & Akusala maga සම්මාදිට්ඨිය මුල්කරගත් අංග 10කින් යුත් සම්මත්වය කුසල මගය, එම මගට විරුද්ධවූ මිථ්‍යාත්වය අකුසල මගය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6) : 10 නිපාත:සාධුවග්ග,පි. 468, EAN:10:Good, p. 548,සංයු.නි:(5-1) මග්ගසංයුත්ත: 1.3.2 අකුසල ධම්ම සූත්‍රය, පි. 58, ESN:45: Magga samyutta: 22.2 Unwholesome States, p. 1628.

▲ **කුසල මූලිකය-**Base for wholesome: කුසලයට මූලික වන්නේ සම්මාදිට්ඨියය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ උදාවන හිරුට පෙර නිමිත්ත නම් අරුනෝදයය. එලෙස, සියලු කුසල ධර්මයනට පෙරනිමිත්ත- පෙරටුව සිටින්නේ සම්මා දිට්ඨියය. සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවිට සම්මා සංකප්පය ඇතිවේ. එලෙසින් සම්මා විමුක්තිය දක්වා, ආධ්‍යාත්මික මග (සම්මා මග) වර්ධනය වේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.3.2.9 පුබ්බංගම සූත්‍රය, පි.458, EAN:10: 121.9 Forerunner, p. 547

▲ **කුසල මුල් හා අකුසල මුල්-** wholesome roots and unwholesome roots: **කුසල මුල් 3කි:** අලෝභය, අදෝසය හා අමෝහය (none lust, none- hate, and none delusion). සියලුම කුසල ඇතිවන්නේ කුසල් මුල් නිසාය. **අකුසල මුල් 3 කි:** ලෝභය, දෝසය හා මෝහය (lust, hatred, and delusion). සියලුම කෙළෙස් ඇතිවන්නේ අකුසල මුල් නිසාය.

▼ **ජාති ජරා මරණ** ආදීවූ සසර පවත්වන හේතු නැතිකර ගැනීමට අකුසල මූල ප්‍රහීණය කරගත යුතුවේ. සක්කායදිට්ඨිය, විචිකිච්චාව, සීලබ්බත පරාමාස නැතිකරගැනීම මගින් අකුසල මූල නැතිකර ගැනීමට හැකිවේ. **සටහන:** ම.නි: සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයට අනුව කුසල හා අකුසල මූලයන් ගැන පූර්ණ අවබෝධය ලබන ආරිය ශ්‍රාවකයා (සේඛ) සියලු උපාදාන හැර, සත්‍ය අවබෝධකර මේ ජීවිතයේදීම නිවන සාක්ෂාත් කරගනී. **මූලාශ්‍ර**: දිඝ.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය-ඡෙදය 10 , පි. 377, EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together-section 10.1, p. 365, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රය, පි.130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta-Right View,

p.121, අංගු.නි:(6): 10 නිපාත: 10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය, පි.284, EAN: 10: 76-6.Incapable, p. 524.

▲**කුසල් ලැබීම-නොලැබීම-** not getting or getting the wholesome **අංග 3 ක්** ඇති භික්ෂුව නොලත් කුසල් දහම් ලබා ගැනීමට හෝ ලැබූ කුසල් දහම් දියුණු කර ගැනීමට අසමත්වේ: 1) ඔහු උදෑසන, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු නොකරයි 2) දිවාකල, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු නොකරයි 3) සවස්කළ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු නොකරයි. එහෙත්, **වෙනත් අංග 3 ක්** ඇති භික්ෂුව නොලත් කුසල් දහම් ලබා ගැනීමට හෝ ලැබූ කුසල් දහම් දියුණු කර ගැනීමට සමත්වේ: 1) ඔහු උදෑසන, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු කරයි 2) දිවාකල, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු කරයි 3) සවස්කළ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස භාවනා අරමුණේ අනලස්ව, උත්සාහවන්තව කටයුතු කරයි. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (1):3 නිපාත, 3.1.2.9 සූත්‍රය, පි. 256, EAN:3 : 19.9 sutta, p. 84.

▲ **කුසලශිලය හා අකුසලශිලය**: පාලි: **කුසලානි සීලානි අකුසලානි සීලානි** -wholesome virtuous behavior & Un virtuous behaviorකුසල සීලය යනු යහපත් ලෙසින් ශීලසම්පන්න වීමය. තුන්දොරින් කරන සියලු ක්‍රියා යහපත් බවය. මෙය ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අවශ්‍යතම සාධකයකි. අකුසල සීලය අයහපත් චරියාවය, මාර්ගය අවහිර කරණ මූලික කරුණකි. **බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: 1. කුසලශිලය ඇති පුද්ගලයා ගේ ස්වභාවය:** යම්කිසි පුද්ගලයෙක්හට, දස ධර්ම ගුණ තිබේනම්, ඔහු කුසලශිලයෙන් සමන්විත (පිරිපුන් කුසල් ඇත), උත්තරීතර, අනභිභවනීය ශ්‍රමණයෙක්ය: **" දසහි ඛො අහං ථපති, ධම්මෙහි සමන්නාගතං පුරිසපුග්ගලං පඤ්ඤාපෙමි සම්පන්නකුසලං පරමකුසලං උත්තමපත්තිපත්තං සමණං අයොජ්ඣං...".** (When a man possesses ten qualities, carpenter, I describe him as accomplished in what is wholesome, perfected in what is wholesome, an ascetic invincible attained to the supreme attainment) **සටහන:** සමණං අයොජ්ඣං**:** අනභිභවනීය= පරාජය කළනොහැකි, එනම්, රහතන් වහන්සේය. **කුසල ශිලය ඇති ශිලසම්පන්න පුද්ගලයාට ඇති ගුණ 10:** 1-8. අසේඛ සම්මා දිට්ඨිය - අසේඛ සම්මා සමාධිය (ආරිය අටමග) 9. අසේඛ සම්මා ඤාණය (the right knowledge of one beyond training 10. අසේඛ සම්මා විමුක්තිය (right deliverance of one beyond training) **සටහන: * අසේඛ:** රහතන්වහන්සේ හඳුන්වන ආකාරයකි. **කුසල ශිලය කුමක්ද?** 1.යහපත් කාය කර්ම 2. යහපත් වචී කර්ම හා 3. පිරිසිදු ආජීවය ඇතිබව. **කුසල ශිලය ඇතිවන්නේ (සමුදය) කෙසේද?** සිත නිසා (චිත්ත සමුත්ථානය) -රාග දෝස හා මෝහයෙන් මිදුන සිතේ (වීත රාග, වීත දෝස වීත මෝහ) කුසල ශිලය ඇතිවේ. **කුසල ශිලය අවසන්වෙන්නේ (නිරෝධය) කුමන අවස්ථාවේද?** භික්ෂුව සිල්වත්ය, එහෙත් එම ශිලය තමාගේ යයි නොගනී. ඔහුට චේතෝ විමුක්තිය හා ප්‍රඥා විමුක්තිය පිළිබඳ නුවණ ඇත. එමගින්, කුසල ශිලය ඉතිරි නොමැතිව අවසන්වේ (අරහත්වයට පත්වීම). **කුසල ශිලය නිරෝධවන**

ප්‍රතිපදාව කුමක්ද? : අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල පහ කර ගැනීම පිණිස, නූපන්කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම (කුසල ඡන්දය- zeal). ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. **කුසල සංකල්පනා යනු කුමක්ද?:** නෙක්කම්ම සංකල්පනා, අව්‍යාපාද සංකල්පනා, අවිහිංසා සංකල්පනා **කුසල සංකල්පනා ඇතිවෙන්නේ කෙසේද?** සංඥාව නිසා විවධ කුසල සංකල්පනා ඇතිවේ: නෙක්කම්ම සංකල්පනා, අව්‍යාපාද සංකල්පනා, අවිහිංසා සංකල්පනා. **කුසල සංකල්පනා නිරෝධය වෙන්නේ කෙසේද?** දෙවෙනි ජාන සමාපත්තිය ලැබීමෙන්. **කුසල සංකල්පනා නිරෝධය පිණිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද?** අකුසල සංකල්පනා ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල සංකල්පනා පහ කර ගැනීම පිණිස, නූපන්කුසල සංකල්පනා ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල සංකල්පනා වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම, ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. **2 කුසලශීලය නොමැති පුද්ගලයා දුෂ්ශීල ලෙසින් හඳුන්වයි.** (මිථ්‍යා මග ගමන් කරන පුද්ගලයාය) **අකුසල ශීලය යනු කුමක්ද?** අයහපත් කාය කර්ම, අයහපත් වචී කර්ම, අයහපත් ජීවිත පැවැත්ම. **අකුසල ශීලය ඇතිවන්නේ (සමුදය) කෙසේද?** සිත නිසා: රාග දෝස හා මෝහයෙන් වැසුන සිතේ අකුසල ශීලය ඇතිවේ. **අකුසල ශීලය සම්පූර්ණයෙන්ම අවසන්වෙන්නේ (නිරෝධය) කුමන අවස්ථාවේද?** කායදුශ්චරිතය පහකර කායසුචරිතය වැඩීමෙන්, වාක්දුශ්චරිතය පහකර වාක් සුචරිතය වැඩීමෙන්**,** මනෝ දුශ්චරිතය පහකර මනෝ සුචරිතය වැඩීමෙන්, මිථ්‍යා ආජීවය හැර සම්මා ආජීවය ඇතිකර ගැනීමෙන්. **සටහන:** අටුවාවට අනුව මේ අවස්ථාව යනු සෝතාපන්න වීමය. බලන්න: EMN: note: 773, p. 1136. **අකුසල ශීලයේ නිරෝධය පිණිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද?** ලාමක අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල පහ කර ගැනීම පිණිස, නූපන්කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම (කුසල ඡන්දය- zeal). ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. **අකුසල සංකල්පනා යනු කුමක්ද?** කාම සංකල්පනා (කාමඡන්දය) , ව්‍යාපාද සංකල්පනා, හිංසාකාරී සංකල්පනා (විහිංසාව). **අකුසල සංකල්පනා ඇතිවෙන්නේ කෙසේද?** අකුසල සංකල්පනා ඇතිවන්නේ සංඥාව නිසාය (perception). සංඥාව විවිදාකාරය: කාම සංකල්පනා, ව්‍යාපාද සංකල්පනා, විහිංසා සංකල්පනා මගින් අකුසල සංකල්පනා උපදී. **අකුසල සංකල්පනා නිරෝධය වෙන්නේ කෙසේද?:** ප්‍රථම ජාන සම්පත්තිය ලැබීමෙන්.**අකුසල සංකල්පනා නිරෝධය පිනිස ඇති ප්‍රතිපදාව කුමක්ද?** ලාමක අකුසල සංකල්පනා ඇතිනොවීම පිණිස, උපන් අකුසල සංකල්පනා පහ කර ගැනීම පිණිස, නූපන්කුසල සංකල්පනා ඇතිකර ගැනීම පිණිස, උපන් කුසල සංකල්පනා වැඩි දියුණු කර ගැනීම පිණිස සිතේ උනන්දුව ඇතිකර ගැනීම, ප්‍රධාන වීරිය ඇතිව කටයුතු කිරීම. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි: (2): 2.3.8. සමනමණ්ඩික සූත්‍රය, පි. 382, EMN: 78: Samaṇamaṇḍikā Sutta,p.593.

▲ **කුසල් පද හා අකුසල් පද-** Base of wholesome & base of unwholesome: කුසලයට හේතු, පදනම්වන කරුණු 9 කි ඒවා කුසල පදවේ. කුසල භූමි ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **කුසල් පද 9කි:** 1) සමථ භාවනාව 2) විදර්ශනා භාවනාව 3) අලෝභය 4) අද්වේෂය 5) අමෝහය 6) අසුභ සංඥාව 7) දුක්ඛ සංඥාව 8) අනිත්‍ය සංඥාව 9) අනාත්ම

සංඥාව.අකුසලයට හේතුව, පදනම්වන කරුණු 9කි. ඒවා අකුසල පද වේ. මේවා අකුසල භූමි ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත: **අකුසල් පද 9 කි:** 1) තණ්හාව 2) අවිද්‍යාව 3) ලෝභය 4) ද්වේෂය 5) මෝහය 6) සුභ සංඥාව 7) සැප සංඥාව 8) නිත්‍ය සංඥාව 9) ආත්ම සංඥාව. **මූලාශ්‍ර**: ඛු.නි: නෙත්තිප්ප්‍ර කරණය: විභාගවාරෝ.

▲ **කුසල් භූමිය හා අකුසල් භූමිය**- Plane of wholesome & Plane of Unwholesome **කුසල් භූමිය යනු:** සමථ, විදර්ශනා භාවනා 2, අලෝභය, අද්වේශය,අමෝහය යන කුසල් මුල් 3 හා සතර සතිපට්ඨානයය. මේව ශ්‍රද්ධා ආදී ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන්ගේ පදනම හෙවත් කුසල් භූමියවේ. **අකුසල් භූමිය යනු:** තණ්හාව, අවිද්‍යාව, ලෝභය, දෝෂය, මෝහය හා සතර විපල්ලාසයන්ය. මේ 9 කෙලෙස්වල පදනම හෙවත් කෙළෙස් භූමිය වේ. **මූලාශ්‍ර**: ඛු.නි: නෙත්තිප්ප්‍රකරණය: විභාගවාරෝ.

▲ **කුසලයේ අපරිමාණවීම -** Wholesome to be measureless
අංග තුනක් ඇති භික්ෂුව නොබෝකලකින් කුසලධර්මයේ අපරිමානබවට, මහත්බවට, විපුලබවට පත්වනබව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:1) ඔහුට නුවණැස ඇත (චකඛුමා හොති) 2) ප්‍රඥාව ඇත - කළයුතු නිසි දේ දනී (විධුරෝ) 3) උපකාරය පිණිස හිතවතුන් ඇත (නිස්සයසමපනෙනා).. **ඔහුට කෙසේ නුවණැස තිබේද?** හෙතෙම, යථාපරිද්දෙන් 'මේ දුක' බව දනී, ... 'මේ දුක නැතිකිරීමේ ප්‍රතිපදාව' බව දනී -සිව්සස් අවබෝධ කරගනී. **ඔහුට කෙසේ ප්‍රඥාව තිබේද?** අකුසල ධර්ම පහ කරීම පිණිස ඔහු වීරිය වඩයි; කුසල් දහම් ඇතිකරගැනීමට, වැඩිකරගැනීමට වීරිය කරයි; ඔහු ශක්තිමත්ය, ඔහුගේ විරිය-උත්සාහය ස්ථාවරය, කුසල ධර්ම වර්ධනය පිණිස කළයුතු දේ අතහැර නොදමයි. **ඔහුට කෙසේ උපකාර කරන හිතවතුන් සිටීද?** මේ භික්ෂුව, කලින් කලට බහුශ්‍රැත , ධර්මය දායාදකරගත් (ආගතාගමා), ධර්මයේ (ධම්මධර) හා විනයේ නිපුනවූ (විනය ධර) , පාතිමොක්ඛ (භික්ෂු හා භික්ෂුණී පාතිමොක්ඛ) පිලිබඳ දක්ෂවූ (මාතිකාධර) ජේෂ්ඨ භික්ෂූන් හමුවී, තමනට නොපැහැදිලි, නොතේරුම් ගිය ධර්මතා පිළිබඳව අරුත් විමසයි. එවිට, ඒ උතුම් භික්ෂූන් ඔහුට යහපත් ලෙසින් අවවාද අනුසාසනා කරති. එම අනුසාසනා ඇසීමෙන්- කලින් අප්‍රකට ධර්ම කරුණු ප්‍රකටවේ; අපැහැදිලි ධර්ම කරුණු පැහැදිලිවේ, කලින් විමතිය-සැකය ඇතිකළ කරුණු පිළිබඳව, විමතිය -සැකය දුරුවේ. මේ ධර්මතා තුන ඇති භික්ෂුව නොපමාව කුසල ධර්මතා මහත්කොට, විපුල බවට පත්වේ. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (1):3 නිපාත:3.1.2.10. සූත්‍රය,පි.256,EAN: 3: 20.10 sutta, p. 84.

▲ **කුසීතබව** - laziness: කුසිතබව- අලසකම නිවරණයකි, ධර්ම මාර්ගයට අවහිරයකි. කුසීත පුද්ගලයාට, උද්දච්චය, අසංවරබව හා දුසිරිතය නැතිකරගැනීමට නොහැකිය. අගෞරවය -ගරුනොකිරීම, දොවචස්සතාවය-මුරණ්ඩුබව, නරක මිතුරු (පාපමිත්‍ර) සේවනය නැතිකර ගැනීමෙන් - කලණ මිතුරු සේවනයෙන් කුසීතබව පහවේ. **බලන්න:** අලසකම. **සටහන්**: * බුදුන් වහන්සේ වදාළේ උපන් කුසල ධර්ම පිරිහීමට,අකුසල ධර්ම ඇතිවී, වැඩිවියාමට, කුසිතබව තරම් වෙනත් ධර්මයක් දැකනැතිබවය. අලසකම නීවරණ ධර්මයකි. **බලන්න**: අංගු.නි: (1) 1නිපාත සූත්‍ර, පි. 60, ** කුසිතබව අසද්ධර්මයකි. **බලන්න**: අසද්ධර්මය. ** කුසිතබව නැතිවීම උද්දච්චය නැතිකරගැනීමට උපකාරිවේ, **බලන්න:** උද්දච්චය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය:

10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **කුසිනාරා-**Kusinara: බුදුන් වහන්සේගේ මහා පරිනිර්වාණය සිදුවූ මේ ස්ථානය 'මල්ල රජ දරුවන්ගේ සල් උයන', උතුරු ඉන්දියාවේ පිහිටි ස්ථානයකි. සැදැහැති කුලපුත්‍රයෙක් විසින් දැකියයුතු සංවේග කටයතු ස්ථානයකි. **බලන්න:** මහා පරිනිර්වාණ සූත්‍රය,පූජනිය සිව් ස්ථාන. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (2):4 නිපාත: 4.3.2.8. සංවේජනීය සූත්‍රය, පි. 254, EAN:4: 118.8 Inspiring, p. 191.
▲ **කිසාගෝතමී තෙරණිය**-Kisagothami Therani:**බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:2

▲ **කේසකම්බිලි පොරෝනාව -** Matted hair blanket: මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත්තේ මක්ඛලිගෝසාල නම් අන්‍ය ආගමික නායකකගේ දහමේ අයහපත පෙන්වා දීමටය. කේසකම්බිලි නම් පොරෝනය- කෙස්වලින් ගොතා ඇති වස්ත්‍රයකි, එය සියලු වස්ත්‍ර අතුරින් නරකම වස්ත්‍රයවේ. එය ශිතකාලයේ ශිතය, උෂ්ණ කාලයේ උෂ්ණය, දුගඳය, දුරුවර්ණය. එලෙසින් මක්ඛලිගෝසාල ගේ ඉගැන්වීම් සැම කාලයකම අයහපත ගෙනදේ.**බලන්න:** මක්ඛලිගෝසාල, උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (1): 3 නිපාත:3.3.4.5 සූත්‍රය, පි.554.

▲ **කෙසල්ගස-** Banana tree: කෙසෙල්ගසේ ඵලය නිසා ඒ ගස විනාශයට පත්වේ, එලෙස ලාභ සත්කාර වලට යටවීම නිසා සංඝයා විනාශයට පත්වීම මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**:නිදානවග්ග: ලාභසත්කාර සංයුත්ත: 5.4.5 අත්තවධ සූත්‍රය.
▲**කැසබුවා-**Turtle : කැසබුවා -කුම්ම-කච්චප ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ, පෙර කාලයක විලක ජිවත්වූ කැසබුවන් පිලිබඳ කතාවක් වදාළ බව මෙහි විස්තර කර ඇත. කැසබු පියා, එම විලෙන් බැහැරට නොයන ලෙස කැසබු පුතාට අවවද කළද, ඒ නො ඇසූ පුතා විලෙන් බැහැරට ගොස් මස් වැද්දකුට හසුවිය. වැද්දා යකඩකටුවක් සහිත හුයකින් (ලනුව) ඒ කැසබු පුතාට විද ඌ විනාශට පත් කරන ලදී. ලාභසත්කාර ආදියට යටවීමෙන්, සංඝයා විනාශයට පත්වීම පෙන්වා දීමට බුදුන් වහන්සේ මේ කථාව පවසා ඇත. මෙහි වැද්දා යනු මාරයාය, යකඩ කටුව ලාභ සත්කාර ආදියය, හුය තණ්හාවය. තණ්හාව නිසා ලාභසත්කාර ආදියට ගිජුවන මහණ මාර්ගයේ පරිහානියට පත්වේ. **බලන්න**: කැසබුවා උපමාව. උපග්‍රන්ථය:5. උපමා. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත:5.1.3 කුම්මසූත්‍රය, පි.368.
▲ **කොසඹෑනුවර**-Kosamba Nuwara: කොසඹෑනුවර, ඝෝසිතආරාමය, ඵ නුවරේ වැසියෙක් වූ ඝෝසිත ගහපති බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාට පූජා කර ඇත. **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:3.

කශ

▲ **කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ-** The Buddha Kassapa: ගෝතම බුදුන් වහන්සේට පෙර වැඩසිටි බුදුන් වහන්සේය. ගෝතම බුදුන්වහන්සේ පෙර ජිවිතයක, කාශ්‍යප වහන්සේ ගේ සසුනේ පැවිදිව වාසය කල විස්තරය මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**: බු.නි: බුද්ධවංශ, ඝටිකාර බ්‍රහ්ම. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1): දේවපුත්ත සංයුත්ත: 2.3.4. ඝටිකාර සූත්‍රය, පි. 140, ESN: 2: Devaputtasamyutta: 24.4 Ghatikāra, p. 201.

▲**කාශ්‍යප දේවපුත්‍ර**- Kassapa Devaputtha: මේ දේවපුත්‍රයන් බුදුන් වහන්සේ හමුවීමට පැමිණීම මෙහි විස්තර කර ඇත. **සටහන**: උදයවය නුවණ දැක ධ්‍යාන වඩා අරහත්වය ලබන අන්දම මෙහි සඳහන් කර ඇත. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1): දේවපුත්ත සංයුත්ත:සුරියවග්ග: කස්සප සූත්‍ර2කි, පි.112.

▲ **කාශ්‍යප මහා තෙර**-Kassapa mahathera: **බලන්න**: උප ග්‍රන්ථය:1

කෂ

▲**ක්ෂත්‍රියන්**- khattiyas: ක්ෂත්‍රිය (ඛත්තිය) යනු ශාක්‍ය වංශයට අයත් පිරිසය. බුදුන් වහන්සේ ශාක්‍යවංශයේ උපත ලද හෙයින් උන්වහන්සේ "ශාක්‍යමුණි"ලෙසින් හඳුන්වයි. උන්වහන්සේගේ ශ්‍රාවක භික්ෂූන්, "ශාක්‍යපුත්ත" ලෙසින් දක්වා ඇත. එක් සමයක ජානුස්සෝනි බ්‍රාහමණයා විසින් විමසානු ලැබුව බුදුන් වහන්සේ ක්ෂත්‍රියන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත:"ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් ධනයය (භෝග- Wealth).ඔවුන්ගේ සෙවීම (ගවේශනය-quest) ප්‍රඥාවයය, ඔවුන්ට ඇති ආධරය (support) බලයය (power), ඔවුන්ගේ කැමැත්ත රට-දේශය ලබා ගැනීමය, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය රාජ්‍යත්වයය". **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත:ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.10 ඛත්තිය සූත්‍රය, පි.154.

▲ **කෘෂ්ණමග**-Black way: කෘෂ්ණමග-කළුමග- දුක්දෙන මග ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ මිථ්‍යාදිට්ඨිය සහිත වැරදි මගය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: අරියවග්ග: 10.3.5.2 සුඛමග සූත්‍රය, පි. 474.

▲**ක්ෂණය** - opportunity: ක්ෂණය යනු අවකාශය: යමක් කරගැනීමට හැකිවීමය. ධර්මය ලබාගැනීමට කාලය ලැබීම, අවස්තාව ලැබීමය. **බලන්න**: අක්ෂණය හා ක්ෂණය.

▲ **ක්ෂණසම්පත්තිය** -opportune moment: ධර්මය ලෝකයේ පවතින විට එය අවබෝධ කරගැනීමට කෙනෙකුට ඇති වාසනාව, අවස්ථාව ක්ෂණසම්පත්තිය ය. **බලන්න**: අක්ෂණය හා ක්ෂණය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.9 අක්ඛණ සූත්‍රය, පි. 150, EAN: 8: 29.9 Inopportune Moments, p. 427.

▲**ක්ෂණික අභිඥා**-Kshanika Abhinna: ක්ෂණික අභිඥා - ඛිප්පාභිඤ්ඤා - ක්ෂණිකව අවබෝධය යනු ධර්මය ඇසූ පමණින් අවබෝධ කර අරහත්වය ලැබීමය. බුදුන් වහන්සේගේ සසුනේ ක්ෂණික අභිඥා ලැබූ සංඝයා අතුරින් අග්‍ර ස්ථාන ගෙන ඇත්තේ: බාහිය දාරුචීරිය රහතුන් හා භද්‍රා කුණ්ඩල කේසි තෙරණිය. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1,2

▲ **ක්ෂය නුවණ**-Knowledge of the destruction of defilements: ක්ෂය නුවණ- ක්ෂය ඥානය යනු සියලු කෙළෙස් ප්‍රහීන කරගත් බව- ආසවක්ඛය - දන්නා නුවණ. මෙය ඇතිවන්නේ අරහත්වයට පත් විමෙන්ය. තෙවිජ්ජා - ත්‍රිවිධ විද්‍යා අතුරින් අවසාන නුවණය. මෙය උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම **යකි.** **බලන්න**: ආස්‍රව හා ආස්‍රව ක්ෂය කිරීම, උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම, තෙවිජ්ජා.**මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲**ක්ෂාන්තිය**:පාලි:**ඛන්ති**- Patience: ධර්මයේ ක්ෂාන්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කුමන කාරණයක් උදෙසාවත් නොකිපී, ඉවසීම ඇතිව කටයුතු කිරීමය. බුද්ධත්වය ලබාගැනීමට පතන බෝසත්වරු විසින් සම්පූර්ණ කරගත යුතු උතුම් ගුණයකි-පාරමිතාවකි.**බලන්න**: අක්ෂාන්තිය.

▼ **ඉවසීම උතුම් තපස** යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:**"ඛන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා..." සටහන්:** * දීඝ.නි: මහාපාදන සූත්‍රයේ ද ක්ෂාන්තිය උතුම් තපස යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.** ම.නි: කකචූපම සූත්‍රයේදී ඉවසීම පුරුදු පුහුණු කරන අන්දම විස්තර කර ඇත. **මූලාශ්‍ර:**ඛු.නි : (1): ධම්මපද: බුද්ධ වග්ග: 6 නි ගාථාව, පි. 99.

▼ **බුදුන් වහන්සේ** ක්ෂාන්තිය පිළිබඳව යහපත් ලෙසින් වදාරා ඇත. ඒ ධර්මතාවය සංඝයා එක්ව, ධර්මයේ චිරස්ථිතිය පිණිස සජ්ජායනා කිරීම සුදුසු ය යි සැරියුත් මහා රහන් සංඝයාට උපදෙස් දී ඇත. **මූලාශ්‍ර:** දිඝ.නි: (3):10 සංගිති සූත්‍රය, පි. 372, EDN: 33 Saṅgīti Sutta: The Chanting Together, p. 362.

▼ **ක්‍ෂාන්තිය** - ලෝකයා කෙරහි ඉවසීම ඇති පුද්ගලයා බොහෝදෙනාට ප්‍රියමනාප කෙනෙක් බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. මේ ගුණය සුගතියට මගකි. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.2.5 හා 5.5.2.6 අක්ඛන්ති සූත්‍ර, පි. 432, EAN: 5: 215.5 & 216.6 Impatience, p. 306.
▲ **කුෂ්ඨ සැදුන සිවලා**-the fox with skin disease: **බලන්න:** සිවලා උපමාව: උපග්‍රන්ථය:5

කහ

▲ **කහවනු**-kahawanu: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ මුදල් ලෙසින් භාවිතා කර ඇත්තේ කහවනුය. ඒවා පිළිගැනීම සංඝයාට අකැපය. **බලන්න:** විනය.
▲ **කුහකබව: පාලි: කුහනං-** duplicity: කුහකබව යනු ඍජු නැතිබවය, දෙපිටකාට්ටු ලෙසින්ද හඳුන්වයි, අකුසලයකි. මේ ගුණය ඇතිවිට ආධ්‍යාත්මික මර්ගය වඩා ගැනීමට නොහැකිවේ.**බලන්න**:උත්තරිය මනුස්ස ධම්ම.
▼**කුහකගති** ඇති සංඝයා බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයන් නොවේ, ඔවුන්හට ආධ්‍යාත්මික මග වඩා ගත නොහැකිය. එහෙත්, එම ගති නැති සංඝයා ඒකාන්තයෙන්ම සද්ධර්මයේ වැඩීමට පත්වේ. **මූලාශ්‍ර:** ඛු.නි: ඉතිවුත්තක: 4.1.9 කුහ සූත්‍රය, පි. 500.
▼ **කුහකගති ඇති** භික්ෂුව, ඔහු සමග වසන සෙසු සංඝයාට අප්‍රියවේ, අගරුවේ. එහෙත්, එම ගති නොමැති මහණ සෙසු අයට ප්‍රියවේ, ගරුවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.2.4.3 කුහක සූත්‍රය, පි. 200, EAN:5: 83.3 A Schemer, p. 269.

ඛ කොටස:ඛග,ඛජ,ඛත,ඛන,ඛණ,ඛප,ඛම,ඛය,ඛල

ඛග

▲ **ඛග්ග** (පාලි): **කඟවේනා-** the Rhinoceros: කඟවේනා ගේ අඟ **(විසාණ)** ලෙසින් හුදකලාව (ඒකචාරීව) හැසිරීමේ යහපත් වේ. වනයේ සිටින තිත්මුවා නොබැඳි (වැද්දාටහසුනොවී) , ගොදුරු පිණිස සුදුසු තැනකට යන්නේද, එලෙස, නුවණැති මිනිසා, සෛවරීත්වය (නිදහස-නිවන) පිණිස කඟවේනා ගේ අඟ ලෙසින් එකලාව හැසිරෙන්නේය:
"මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබද්ධො- යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය, විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො- එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"
.**බලන්න**:කඟවෙනා උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:** ඛු.නි: සුත්ත නිපාත: උරගවග්ග: 1-2 ඛග්ගවිසාණ සූත්‍රය, පි. 31, Khaggavisanasutta: Translated by Bhikkhu Sujato: Suttacetral.

ඛජ

▲ **ඛජ්ජනීය**(පාලි): බිඳීයාම - Being devoured : ඛජ්ජනීය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ විනාශවීයාම, බිඳීයාමය. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ රූපය -කය බිඳීයන ස්වභාවය ඇතිබවය. ශීතය, උෂ්ණය, බඩගින්න, පිපාසය මගින්ද, මැසි මදුරු ආදී ලේ උරාබොන සතුන් නිසාද, සුළං, හිරුඑළිය, සර්පයන් දෂ්ඨ කිරීම නිසාද රූපය බිඳී යයි. **බලන්න**: පංචඋපාදානස්කන්ධය. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (3) ඛන්ධසංයුත්ත: 1.2.3.7 ඛජ්ජනීය සූත්‍රය, පි. 176, ESN:22: 79.7 Being Devoured, p. 1059.

ඛත

▲**ඛත්තිය**-khattiya: ඛත්තිය යනු ක්ෂත්‍රියන්ය, ශාක්‍ය වංශයට අයත් පිරිසය. **බලන්න**: ක්ෂත්‍රියන්

▲**ඛත්තිය රජ**-khattiya king: ඛත්තිය (ක්ෂත්‍රිය) රජ කෙනෙක් හට ගුණ අංග 5 ක් ඇත: 1) පරම්පරා සතක් පුරාම මව හා පියාගේ පාර්ශ්වයන් ගේ පිරිසිදු කුලය ඇතිව උපත ලබා ඇතිබව 2) ඔහුට මහා ධන ස්කන්ධයක් ඇත 3) සිව් යුද සේනා සහිත ඔහු මහා බලසම්පන්නය 4) ඔහුගේ උපදේශක- පුරෝහිත මහා ප්‍රඥාවන්තයෙකි 5) එම ගුණ 4 සහිතව මහා යසස් කීර්තියක් ඇතිව, ඛත්තිය රජ ජයග්‍රාහිව තමන්ගේ රාජ්‍යයේ, කැමති දිසාවක වාසය කරයි. **මූලාශ්‍රය**: අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: රාජවග්ග: ඛත්තිය රාජ සූත්‍රය, පි.268

ඛන

▲ **ඛන්ති** Khanti: ඛන්ති: 1) ක්ෂාන්තිය -ඉවසීම ලෙසින් ද, 2) යම් දෙයක් පිළිබඳ විමසා ලබන නුවණ, අවබෝධය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** ක්ෂාන්තිය, දිට්ඨිනිජ්ජානඛන්ති.

▲ **ඛන්තිඥානය**-Khanti Nana: ඛන්තිඥානය (ක්ෂාන්ති ඥානය) නම් රූප වේදනා සංඥා සංඛාර විඥාන (පංච උපාදානස්කන්ධය) අනිත්‍ය ලෙසින්, දුක ලෙසින්, අනාත්ම ලෙසින් දැකීමය. **මූලාශ්‍රය:**ඛු.නි: පටිසම්භිදා 1: මහාවග්ග: ඥාණකථා: 41 ඛන්තිඥානය, පි. 222.

▲ **ඛන්ධ**- aggregates: ධර්මයේ ඛන්ධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පංච උපාදානස්කන්ධයට ඇතුලත් පංච ස්කන්ධයන්ය:රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර,විඥාන යන උපාදානස්කන්ධයන්ය. සියලු ඛන්ධ -ස්කන්ධ යන්ගේ යථාබව අවබෝධ කරගැනීම විමුක්ති මාර්ගය බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. විස්තර පිණිස **බලන්න**: සංයු.නි: (3) ඛන්ධසංයුත්තය.

▼**සියලු ඛන්ධ** (පංචඋපාදානස්කන්ධය) අනිත්‍ය බව අවබෝධ කරගැනීමෙන් කලකිරීම ඇතිවේ. කිසිවකට නො ඇලී, දුකින් මිදේ, මග බඹසර අවසාන කරගනී. **සටහන**: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ, රාහුල තෙරුන්හටය. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: රාහුලසංයුත්ත: 6.1.10 ඛන්ධසූත්‍රය, පි.402.

▼ **ඛන්ධ විස්තර කරන වෙනත් සූත්‍ර:**: සංයු.නි: (3) ඛන්ධසංයුත්ත: අත්තදීපවග්ග: 1.1.5.6 ඛන්ධසූත්‍රය, පි.112, ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.10 ඛන්ධසූත්‍රය, පි.476, උප්පාදසංයුත්ත: 5.1.10 ඛන්ධසූත්‍රය, පි.482, කෙලෙසසංයුත්ත:කෙලෙසවග්ග: 6.1.10, ඛන්ධසූත්‍රය,පි.492.

▲ **ඛිනාසවබල**- Powers of destroying taints: ඛිනාසවබල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ආසාව පහකර ගත් භික්ෂුවට (අසේඛ- රහතන් වහන්සේ) ඇති බලයන්ය: 1) සියලු සංඛාර අනිච්චබව යථා භූත නුවණින්

දැනීම 2) සියලු කාම ආසා ගිනිඅඟුරු වලක් ලෙසින් යථා භූත නුවණින් දැනීම 3) හුදකලා විවිකයට බරවී නෙක්කම්ම සුවය විඳීම 4) සතර සති පට්ඨානය මනාව පිහිටුවා ගැනීම 5)- 8) සතර ඉද්දිපාද, ආධ්‍යාත්මික පංච ඉන්ද්‍රිය, සප්ත බොජ්ඣංග, ආරිය අටමග යහපත් ලෙසින්ම වර්ධනයවීම. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (5): 8 නිපාත: 8.1.3.8 ඛිනාසවබල සූත්‍රය, පි. 148, EAN:8: 28.8 Powers-2, p. 426.

ඛණ

▲ **ඛීණාසවො** (පාලි): **අසවක්ෂය**- destroyed the taints: ඛීණාසවො යනු සියලු ආසව පහ කරගත් පුද්ගලයාය, එනම් රහතන්වහන්සේය. මෙය රහතුන් හඳුන්වන පදයකි. **බලන්න**: රහතන්වහන්සේ.

ඛප

▲ **ඛිප්පාභිඤ්ඤා** -Kippabinna: ඛිප්පාභිඤ්ඤා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මය ශ්‍රවනය කළ විගසින්ම, අවබෝධ කරගැනීමේ හැකියාවය. **බලන්න:** උග්ඝටිතඤ්ඤූ, බාහිය දාරුචාරි රහතුන්, භද්‍රා කුණ්ඩලකේසි තෙරණිය, අභිඥා.

▲ **ඛිප්පනිසන්ති**-Khippanisanti: ඛිප්පනිසන්ති යනු කුසල් දහම වහා දකිනාසුළුබවය**. බලන්න**: අලං.

ඛම

▲ **ඛේම**-Security: ඛේම: රැකවරණය-ආරක්ෂාව, සුරක්ෂිත බව, නිරුපද්‍රව බව ය. මෙය නිවන හඳුන්වන පදයකි. සිව්ජාන සමාපත්තියට සම වැදීම, සංඥාවේදිත නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැදීම සුරක්ෂිත බවය. **ඛේමපත්ත** (attained security) : නිරුපද්‍රැබව ලැබීම- නිවනලැබීමය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (5): 9 නිපාත, ඛේමවග්ග සූත්‍ර, පි. 568, EAN: 9: I Security- suttas. p. 485.

▲**ඛේමතෙර-** Khema Thera: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1.

▲ **ඛේමාතෙරණිය-**Khema Thersaniya **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:2

▲ **ඛේමදේවපුත්‍ර**- Khema Devaputhra: මේ දේවපුත්‍රයා, බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, අයහපත් කම්ම විපාක පිලිබඳ ව කළ සාකච්ඡාව මේ සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග:දේවපුත්‍ර සංයුත්ත:2.3.2 ඛෙමසූත්‍රය, පි.136.

▲**ඛේමකතෙර-** Khemka Thera:**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲**ඛේමිය අඹවනය-**Khemiya Mango grove: බරණැස්නුවර පිහිටි, සංඝයා වැඩසිටි අරණකි. උදේන තෙරුන් මෙ වනයේ වැඩසිටි බවසූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත**. බලන්න**: උදේන තෙර:උපග්‍රන්ථය1.

▲ **ඛෝමදුස්ස ගම**-Khomaduss village: මෙ ගම ශාක්‍ය ජනපදයේ ගමකි. බුදුන් වහන්සේ දෙසූ දහම අසා මෙ ගම් වැසියෝ උපාසකයන් විය. **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:3

ඛය

▲ඛය-Khaya: ඛය ලෙසින් මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ක්‍ෂය කිරීමය, ආසව නැතිකරගනිමය. **බලන්න:** ආස්‍රව හා ආස්‍රව ක්‍ෂය කිරීම **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: බොජ්ඣංගසංයුත්ත:2.3.6 ඛයසූත්‍රය, පි.204

▲ඛයඤාණං (පාලි): **ක්‍ෂය නුවණ** - Knowledge of the destruction of defilements: ධර්මයේ ඛය ඤාණං ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අරහත් මාර්ගය ලැබීමෙන්, සියලු කෙළෙස් නැති කර ගත් බව දන්නා

අවබෝධයය. ආසවක්ඛය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. එම නුවණ, උත්පාදයිතව්‍ය ධර්මයකි- උපදවාගතයුතු ධර්මතාවයකි. **බලන්න:** උත්පාදයිතව්‍ය ධර්ම, ආශ්‍රව හා ආශ්‍රව ක්ෂය කිරීම. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▲**ඛයධම්ම**-Khayadhamma: ඛයධම්ම යනු නැතිවීයන බවය. සියල්ල ක්ෂය-ඛය වැනසුළුය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග:වේදනාසංයුත්ත:ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.7 ඛයධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▼**රූප…විඤාන** ආදි ඛන්ධ 5, ඛයධම්ම යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. ඒවා නැසෙනසුළුබව අවබෝධ කිරීම අරහත්වය ලැබීමය. නැසෙනසුළු සියල්ල කෙරහි කැමැත්ත පහ කර ගත යුතුවේ. **සටහන**: මේ දේශනා කර ඇත්තේ රාධ තෙරුන්හටය. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග :රාධසංයුත්ත:2.2.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.384,2.3.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.394, 2.4.9 ඛයධම්මසූත්‍රය, පි.401

ඛල

▲**ඛලුපච්ඡාභත්තිකයෝ-** who observe the later-food-refuser's practice: ධුතාංග පුහුණුව ලෙසින්, වලදා අවසන්වූ පසුව ලබන බොජුන් පිළිනොගෙන වාසය කරන සංඝයා ඛලුපච්ඡාභත්තිකයෝ ලෙසින් පෙන්වා ඇත.**බලන්න**:අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ආරඤ්ඤකවග්ග: 5.4.4.10 ඛලුපච්ඡාභත්තික සූත්‍රය, පි.380.

▲ **ඛීල** (පාලි)**: උල**- spike: ඛීල යනු උල හෝ හුල හෝ කටුවය. ධර්මයේ උල් ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දුක ගෙනදෙන ධර්මතාවයන්ටය. **සටහන:** ඛීල, නිසරු, ශූන්‍ය (barren) ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත**. බලන්න**: ESN: p.1711: **දුක ඇතිකරන උල් 3 කි:** රාග ඛීල, දෝසඛීල හා මෝහ ඛීල. මේ උල්- කෙළෙස්, අවබෝධ කරගැනීමට, ඒවා ප්‍රහීණය කර ගැනීමට අරියඅටමග යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගත්යුතුවේ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: 1.15 ඛීල සූත්‍රය, පි.154, ESN: 45: Maggasamyutta: 166.6 Barrenness, p. 1711.

ග කොටස: ගග,ගච, ගජ,ගඩ,ගත,ගථ,ගද,ගධ,ගන,ගණ, ගප,ගම,ගය,ගර,ගල,ගව,ගස,ගහ

ගග

▲ **ගංගානම් ගඟ**-River Ganges : ගංගා නදිය ලෙසින්ද හඳුන්වයි. හිමාල කඳුකරයේ සිට ගලා එන මෙ නදිය බුදුන් වැඩ සිටි සමයේ මෙන්ම අදද, ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන ගංගාවක් ලෙසින් සලකනු ලැබේ. අතීත බුදුවරු වැඩසිටින සමයේ මෙ ගඟ, භාගිරථී නදිය ලෙසින් හඳුන්වා ඇත.මෙ නදිය මුල් කරගත් සූත්‍ර ගණනාවක්ම සූත්‍ර පිටකයට ඇතුලත්වි ඇත. **බලන්න:** ධොතක තෙර, ගංගා නදීය උපමා: උපග්‍රන්ථය:5, ගෝතම තිර්ථය.

▼**ගංගානම් නදීය** ආරම්භ වූ ස්ථානයේ සිට මහා සාගරයට එක්වන ස්ථානය අතර ඇති වැලි ප්‍රමානය මෙතෙක්ය යයි කිව නොහැකිය. එම උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ, කල්පයක්, ඉතා දීර්ඝ නිසා, එය මෙතක් කාලයක් යයි දැක්වීම ම පහසු නොවන බවය. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5, කල්පය, **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග:අනමතග්ගසංයුත්ත: 3.1.8 ගංගාසූත්‍රය, පි.306

ගච

▲ **ගෝචර කුසලතා-**Gocharakusalatha: ගොචරකුසලතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ජානසාමපත්ති ඇති උතුමන් සතු කුසලතාය, ධ්‍යායි පුද්ගලයන්ට ඇති දක්ෂතාවන්ය. මෙහි ඒ ගැන විස්තර කර ඇත.**මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (3) ඛන්ධවග්ග:ජානසංයුත්ත:13.1.6 ගොචරකුසලතා සූත්‍රය, පි.570.

▲**ගෝචරනානත්ත ඤාණය-**Gocharananaththa nana:බාහිර ආයතන-රූප, ශබ්ද ආදීවූ ධර්මතා පිරිසිඳ දැනගැනීමේ නුවණ ගෝචරනානත්ත ඤාණය වේ. **බලන්න**: ඛු.නි: පටිසම්භිදා:ඤාණකථා: 16 ගෝචරනානත්ත ඤාණය, පි. 170.

▲**ගෝචර භූමිය-**Favorable place: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස ගෝචර භූමියේ: සුදුසු බිම, වාසය කළයුතුය. ගෝචර භූමිය-පියා ගේ උරුම භූමිය (පියාසතු විෂය-ancestral domain) ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ සතරසතිපට්ඨානය ඇසුරු කරගෙන ජීවත්වීමය. ගෝචර භූමිය නොවන්නේ (අගෝචර භූමිය), සාමාන්‍ය පෘතග්ජනයා වාසය කරන පස්කම් ගුණය සහිතව වාසය කිරීමය. එසේ අගෝචර භූමියේ වාසය කරන්නේ නම් මාරයා ගේ විෂයට පහසුවෙන්ම හසුවේ. මේ පිලිබඳ බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇති **උපමා**: 1) **කැටකිරිල්ල හා ගිජුලිහිණියා උපමාව**:මඩේ හැසිරෙන කැට කිරිල්ල, වියලි බිමක හැසිරෙන්නේ නම්, පහසුවෙන්ම ගිජුලිහිණියා ට හසුවේ. එහෙත්, තමාගේ විෂයවූ මඩගොඩේ හැසිරේ නම්, ඌට ගිජුලිහිණියා මැඩගෙන, ආරක්ෂාව ලබා ගත හැකිය. එලෙස, පස්කම් ගුණයේ නො ඇලි සතර සතිපට්ඨානයේ (පිය උරුමය-බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් ධර්මයේ) හැසිරෙන මහණහට, මරුගේ විෂයෙන් මිදිය හැකිය.**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5:**මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අම්බපාලි වග්ග: සකුනග්ඝී සූත්‍රය, පි.296. 2**) වඳුරා හා මස්වැද්දා උපමාව:** මස් වැද්දෙක්, වඳුරන් දඩයම් කරගැනීම පිණිස දැවයක ලාටු (කොහොල්ලෑ වැනි) තවරා වඳුරන් ගැවසෙන තැනක උගුලක් අටවයි. නුවණැති වඳුරෝ ඒ උගුලක් බව දැන එහි නො පැමිණේ. එහෙත්, අනුවණ මෝඩ වඳුරෙක්, ලාටු කෑමට කැමතිව එහි පැමිණ උගුලේ අසුවේ. පළමුව එක් අතකින් ලාටු අල්ලාගෙන ඒ අත ඇලුන විට ඉන් මිදීමට අනිත් අත යොදාගනී. එලෙස ඌගේ දෙඅත්ද, දෙපයද, මුවද ලාටුවේ ඇලේ, බේරීයාමට අවකාශ නැතිවේ. වැද්දාට, වඳුරා අල්වාගෙන රිසි ලෙසින් කටයුතු කල හැකිවේ. එලෙස, පස් කම් ගුණයේ ඇලෙන මහණ පහසුවෙන්ම මාර විෂයට යටත් වේ. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5. **සටහන:** ගොචර භූමිය, ගෝචර විෂය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:අම්බපාලි වග්ග:3.1.7 මක්කට සූත්‍රය, පි.298.

ගජ

▲ **ගිජ්ජකූට පර්වතය-**Gijjakuta: රජගහනුවර අසල පිහිටි මේ පව්ව ගිජුකුළු පව්ව ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා මෙ ස්ථානයේ වාසය කර ඇති බව බොහෝ සූත්‍ර දේශනාවල දක්වා ඇත.**බලන්න:** උ.ග්‍ර:1,2.

ගඩ

▲ ගඩුව: පාලි: **ගණ්ඩො** -Boil: බුදුන් වහන්සේ මේ කය පෙන්වා ඇත්තේ, තැන් 9 කින් සැරව ගලන පැරණි ගඩුවක් (තුවාලයක්) ලෙසින්ය. තුවාලයකින් අපවිත්‍ර දේ ගලා යන ලෙසින්, කයේ නව දොරින්

අපවිත්‍ර, දුගඳ දේ ගලාබසී. මේ කය එසේ සකස්වී ඇත්තේ කර්මය හේතු කොටගෙනය. කයේ යථාබව අවබෝධ කරගත්විට කය පිලිබඳ ඇල්ම නැතිවේ. **බලන්න:** කය,ගඩුව උපමාව-උපග්‍රන්ථය:5 :**මූලාශ්‍ර:** අං.ගු.නි:(5) : 9 නිපාත: 9.1.2.5 ගන්ඩෝපම සූත්‍රය, පි. 446, EAN: 9: 15.5 Boil, p. 467.

ගත

▲ **ගති-** Destination: ගති- ගතිසම්පත්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කෙනෙක්ගේ භවය- යලි උත්පතිය ඇතිවෙන ස්වභාවය ගැනය.**සටහන:** ගති සම්පත්ති පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**: ඛු.නි:පටිසම්භිදාමග්ග**:** 6 ගතිකථා.

▼ **බුදුන් වහන්සේ** ගති 5 ක් පෙන්වා ඇත:1) නිරය 2) තිරිසන් ලෝකය 3) ප්‍රේත ලෝකය 4) මිනිස් ලෝකය 5) දේව ලෝක. සතර සතිපට්ඨානය දියුණු කරගැනීමෙන්, ගති -නැවත උපත අවසාන කර ගත හැකිය. **සටහන:** දීඝ.නි. සංගිති සූත්‍රයේ මේ ගති ගැන විස්තර කර ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.6 ගති සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි. 578, EAN:9: 68.6 Destinations, p. 486.

▼**ආනන්ද තෙරුන්ගේ** විමසීමක් අනුව, බුදුන් වහන්සේ සසුනේ සිට මියගිය සංඝයා හා ගිහිඋපාසක යන්ගේ ගතිය-මරණින් මතු ස්වභාවය දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංයුත්ත:11.1.8 හා 11.1.9, 11.1.10 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍ර, පි.184.

▼ **ධාතු අනුව කෙනෙක්ගේ ගතිය-** පරලොව උපත වෙනස්වන අන්දම මෙහි දක්වා ඇත. ධාතු හේතුකොටගෙන සංඥාව, දිට්ඨිය, විතර්ක උපදී. අවිද්‍යා ධාතුව මහත්‍ය, හීනය. 1) **හීනධාතුව** නිසා ඇතිවෙන්නේ: හීනසංඥාව, හීන දිට්ඨිය, හීන විතර්ක, හීන චේතනාව, හීන ආසාව, හීන ප්‍රාර්ථනාව, හීන පුද්ගලයාය. එවිට හීන වචන උපදී, හීන දේ දේශනා කරයි, පණවයි, පිහිටුවයි, විවෘත කරයි, බෙදයි, විස්තර කරයි. එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළිඋපත හීනවේ. 2) **මධ්‍යම ධාතුව** නිසා... ඉහතකී ආකාරයට ... එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළි උපත මධ්‍යමවේ. 3) **ප්‍රණීත (උසස්) ධතුව** නිසා... ඉහතකී ආකාරයට ... එනිසා ඔහුගේ ගතිය, යළිඋපත උසස්වේ. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත:2.2.3 ගිඤ්ජකාවස්ථ සූත්‍රය, පි.260.

▲ **ගීතස්වරයෙන් දහම සජ්ඣායනාකිරීම**- Reciting the Dhamma like a song :ගීතස්වරයෙන් ධර්මය සජ්ඣායනාකිරීම සංඝයාට සුදුසු නොවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.9 ගීතස්සර සූත්‍රය, පි. 426, EAN: 5: 209. 9 Intonation, p. 305.

▲ **ගෝත්‍රභූ** -Matured one: ධර්මයට අනුව, ගෝත්‍රභූ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ බුද්ධවංශයට ඇතුලත් පරිණත පුද්ගලයා -ආරිය ශ්‍රාවකයා පිලිබඳවය. ඔහු, උත්තම දස පුද්ගලයන් ගෙන් කෙනෙකි. **බලන්න:** උත්තම දස පුද්ගලයෝ. **සටහන**: විස්තර පිණිස **බලන්න**: ඛු.නි: පටිස්සම්භිදාමග්ග 1,ඥානකතා: 10. ගෝත්‍රභූ ඥානය, පි. 146. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:** පි. 279: "**ගෝත්‍රභූ:** කාමලෝකයෙන් එතෙර වන්නා- "**ගෝත්‍රභූචිත්ත:** පෘතග්ජන බව ඉක්මවා ආර්ය ග්‍රෝත්‍රයට ඇතුලත් සිත: **ගෝත්‍රභූඥාණ:** කාමලෝකයෙන් එතෙරවන ඥානය". **B.D:** p. 60: "**Gothrabhū:** who has entered the lineage of the Noble ones…".

▲**ගෝතම බුදුන් වහන්සේ**- The Buddha Gothama :අපගේ ගෝතම බුදුන් වහන්සේ පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**: බු.නි: බුද්ධවංශය: ගෝතම බුද්ධවංශය,පි.262,උපග්‍රන්ථය:6.
▼**බුදුන්වහන්සේ** බුද්ධත්වය ලබාගැනීම පිණිස කටයුතු කළ ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:6. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත: 1.1.10 ගෝතම සූත්‍රය, පි.38.
▲**ගෝතම ද්වාරය හා ගෝතම තීර්ථය**-Gothma gate & Gothama port බුදුන් වහන්සේ අවසාන චාරිකාවේදී පාටලීගම-නුවර සිට විසාලාමහා නුවරට යෑම පිණිස නුවරින් නික්මුණු දොරටුව "**ගෝතම ද්වාරය**" ලෙසින් නම්කර ඇත. උන්වහන්සේ, ඒ නුවර සිට ගංගානම් නදිය තරණය කල තොටුපොල "**ගෝතම තීර්ථය**" ලෙසින් හඳුන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: වින.පි: මහාවග්ග 2: පි 70 හා දීඝ.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, පි.156, EDN : 16 Mahaparinibbana Sutta, p 175.
▲ **ගෝතමී තෙරණිය**- Gothami Therani: මහාප්‍රජාපති ගෝතමීය, ගෝතමී ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ගිහිකල සුද්ධෝදන රජුගේ බිසවය, සිදුහත් කුමරු ගෙ සුළු මවය.**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:2.
▲**ගෝත්‍රය**-Gothra: ගෝත්‍රය-කුලය-වංශය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි සමයේ ප්‍රධාන කුල 4 ක් පැවතිනි: ශාක්‍ය, බ්‍රාහ්මණ, වෛසයා, සුද්ධ. ශාක්‍ය කුලය: රාජකීය කටයුතුද, බ්‍රාහ්මණ කුලය: ආගමික කටයුතුද, වෛසයා කුලය: වෙළඳ කටයුතුද, ශුද්‍ර කුලය: සේවක, කම්කරු ආදී කටයුතු වලද නිරතවුහ. යම් කුලයක උපත ලබා එම කුලයේම ජීවත්වී, මිය යායුතුය යන්න එවක පැවති සම්ප්‍රදායය. බුදුන් වහන්සේ ඒ සම්ප්‍රදායෙන් ඉවත්ව, සම්බෝධිය ලබා, තමන් වහන්සේගේ සසුනට ඇතුළුවීමට ඕනෑම කුලයකින් පැමිණෙන පුද්ගලයන්ට අවස්ථාව ලබා දී ඇත. බුදුන් වහන්සේ දේශනා කර ඇත්තේ කෙනක් උසස් බව ලබන්නේ උපතින් නොව, ධර්මානුකූල යහපත් ජිවිතයක් ගත කිරීමෙන් බවය. **බලන්න**: වසල සූත්‍රය. **සටහන:** ජනසමූහය අතරින් ශාක්‍ය ප්‍රජාව අග්‍රයයි මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: භික්ඛුසංයුත්ත:9.1.1. මහා කප්පින සූත්‍රය,පි.460.

ගථ

▲**ගූථකූප**-Guthakupa: ගූථකූප ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කම්මවිපාක එලදීම පිණිස ප්‍රේතයෙක්ව උපත ලබා හිස අශුචි වලක තබාගෙන ජීවිතය ගතකිරීමය. පෙර ජීවිතයේ පරදාර සේවනය- කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමේ විපාකයක් ලෙසින් මෙලෙස දුක් විපාක විඳීමට හේතුවී ඇත. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලක්ඛණසංයුත්ත: 7.2.1. ගූථකූප සූත්‍රය, පි.420.
▲**ගූථඛාදී**-Guthakhadi: ගූථඛාදී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ කම්මවිපාක එලදීම පිණිස ප්‍රේතයෙක්ව උපත ලබා අසුචි අනුභව කරමින් ජීවිතය ගතකිරීමය. පෙර ජීවිතයේ - කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ, රජගහනුවර විසූ දූෂ්‍ය බමුණෙක්, සංඝයාට දනය දෙන බත් ඔරු, අශුචියෙන් පුරවා දීමේ විපාකයක් ලෙසින් මෙලෙස දුක් විපාක විඳීමට හේතුවී ඇත. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලක්ඛණසංයුත්ත: 7.2.2. ගූථඛාදී සූත්‍රය, පි.420.
▲**ගූථභාණී**-Guthabhani: ගූථභාණී ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, පිරිසක් මැද, නොදුටු නොඇසූ දේ ගැන අසත්‍ය කථා කරන පුද්ගලයාය. ඔහු නිරයගාමීය. **බලන්න**: පුද්ගල වර්ග. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 3.1.3.8 සූත්‍රය, පි.274.

▲ **ගාථා-**verses: ගාථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ධර්මය දේශනා කිරීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ අනුගමනය කළ ක්‍රමයකි. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ මෙන්ම වර්තමානයේද, සංඝයා හා ගිහි බොදු පිරිස ගාථා, සජ්ජායනා කරති. දෙවියෙක් විසින් විමසනු ලදව, බුදුන් වහන්සේ ගාථා පිලිබඳ මෙසේ දක්වා ඇත: **මාත්‍රාව-ඡන්දස** Meter, ගාථාවක පලංචිය- ඉනිමග හෙවත් මූල කාරණාවය,අක්ෂර මගින් වාක්‍ය- පද සකස්වේ- අරුත ප්‍රකාසවේ, සංඥා- නාම අසුරුකොටගෙන ගාථාවෝ පවතී, ගාථාවේ නිවස කවියාය. විස්තර පිණිස **බලන්න:**ESN:1: note : 120, p. 518. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1) දේවතාසංයුත්ත: 1.6.10 කවි සූත්‍රය, පි.96, ESN:1: Devathasamyutta: 60.10 Poetry, p, 139.

ගද

▲ **ගොදත්ත තෙර-** Godaththa Thera:**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ගද්දුලබද්ධ-** The leash: ගද්දුලබද්ධ යනු බල්ලෙක් ගැට ගසා තබන කනුවය. එසේ ගැට ගසා ඇති බල්ලා ඒ කනුව වටා දුවයයි. එලෙස, තණ්හාව පහ නොකළ සත්ත්වයෝ, ආරිය ධර්මය නොදත් නිසා, පංච උපාදානස්කන්ධය තමාගේ යයි අල්වාගෙන සසර වටේ කැරකේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එහෙත්, ධර්මය දත් ආරිය ශ්‍රාවකයා, ඒ බන්ධනයෙන් මිදේ. **බලන්න**:සසර, බල්ලා උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.7 ගද්දුලබද්ධ සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 22: Khandasamyutta: 99.7 The leash, p. 1090.

ගධ

▲**ගොධික තෙර-** Godikha Thera:**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ගොධා ශාක්‍ය හා කාලි ගොධා-**Godha Sakyan & Kali Godha: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5

ගන

▲**ගන්ථ:** පාලි: **ගන්‍ථො-** knots: ධර්මයේ ගන්ථ - ගැට ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ලෝකයා සසර බැඳ තබන ගැට 4 ක් ගැනය. **බලන්න**: කායගන්ථ.

▲ **ගාන්ධර්ව දේවනිකාය-** Celestial musicians: ගාන්ධර්ව යනු සංගීත දෙවියන්ය. මේ දේවනිකාය සියලු දේවලෝකවලට වඩා පහත්ය. තිසරණ සරණ කරගත් යහපත් ශීලය පවත්වාගත් පුද්ගලයන් මරණින් මතු මේ දේව නිකායේ පහළවේ. **බලන්න**: දේවනිකාය **සටහන:** පංචසිඛ ගාන්ධර්ව (පන්සිළු) දේවපුත්‍ර පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**:සංයු.නි: වේදනාසංයුත්ත: 1.12.6 පංචසිඛ පඤහ සූත්‍රය හා දිඝ:නි: සක්බපඤහ සූත්‍රය. **මූලාශ්‍ර**: දීඝ.නි: (2): 5.ජනවසභ සූත්‍රය, පි,322, EDN: 18 Janavasabha Sutta (17), p. 209.

▲ **ගන්ධබ්බකායික දේවනිකාය-** devas of the gandhabba order: ගන්ධබ්බකායික දේවියන් ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සුවඳට අරක් ගත් දෙවියන්ය. ඔවුන්: සුවඳ මුල් ඇති ගස්, සුවඳ හරය ඇති ගස්, සුවඳ පොතු ඇති ගස්, සුවඳ අතු ඇති ගස්, සුවඳ කොළ ඇති ගස්, සුවඳ මල් ඇති ගස්, සුවඳ ඵල ඇති ගස්, සුවඳ පැණි ඇති ගස් ආදිය අරක්ගෙන සිටි. තුන් දොරින් සුචරිත ක්‍රියාවල යෙදුන පුද්ගලයන් මරණින් මතු ගන්ධබ්බ කායික දේවියන් ලෙසින් පහළවේ. **සටහන**: සංයු.නි: එම දේවනිකාය ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග:10

ගන්ධබ්බකාය සංයුත්ත, පි. 532, ESN: 31:Gandhabba saṃyutta, p. 1156.

▲**ගින්න**: පාලි: **අග්ගී**- fire: ධර්මයට අනුව ගින්න-අග්නි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත දවන කෙළෙස් ගිනි පිලිබඳවය. **බලන්න**: ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය, අග්නි. **සටහන**: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ අන්‍යආගමිකයන් ගිනිදෙවියාට පූජා- අග්නිහොම ආදිය කළබව සූත්‍ර දේශනා වල දක්වා ඇත.

▼**සියල්ල ගිනිගෙන ඇත: ගිනි 11 කි:** රාග, දෝස, මෝහ, ජාතිය, ජරාව, මරණය, ශෝකය, පරිදේවය (වැළපීම්), දුක, දෝමනස්ස , උපායාස (බලාපොරොත්තු කඩවීමෙන්). (Burning with the fire of lust, with the fire of hatred, with the fire of delusion; burning with birth, aging, and death; with sorrow, lamentation, pain, displeasure, and despair) **සියල්ල -සබ්බ යනු**: 1) ඇස 2) රූප 3) ඇසේ විඥානය - චක්ඛුවිඥාණය 4) චක්ඛු සම්ඵස්සය 5) චක්ඛුසම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා (දුක, සැප, මැදහත්) 6) කණ 7) ශබ්ද 8) සෝතවිඥානය 9) සෝතසම්ඵස්සය 10) සෝතසම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 11) නාසය 12) ගඳසුවඳ 13) ඝානවිඥානය 14) ඝානසම්ඵස්සය 15) ඝානසම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 16) දිව 17) රස 18) ජිව්හා විඥානය 19) ජිව්හා සම්ඵස්සය 20) ජිව්හා සම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 21) කය 22) ඵොට්ඨබ්බ 23) කායවිඥානය 24) කාය සම්ඵස්සය 25) කාය සම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා 26) මනස 27) ධර්මතා 28) මනෝවිඥානය 29) මනෝ සම්ඵස්සය 30) මනෝ සම්ඵස්සය නිසා ඇතිවෙන ත්‍රිවිධ වේදනා. ඒ බව දකින ශ්‍රැතවත් ආරිය ශ්‍රාවකයා ඇස... ආදීවූ ඒ සැමදෙය ගැන කලකිරේ, කලකිරීම නිසා ඒවාට නො ඇලේ, නො ඇල්ම නිසා මිදේ, මිදුනවිට, 'මිදුනා' යයි දැන ගනී. ජාතිය අහවරවිය, බඹසර වාසය නිමාකරගති, අරහත්වය පිණිස කලයුතු දේ කර නිමකරන ලදී, ඒ පිලිබඳ වෙනත් කිසි දෙයක් කිරීමට නැතය යි දැනගනී. **සටහන**: මේ සූත්‍රය ශ්‍රවණය කල භික්ෂූන් 1000 කගේ සිත් උපාදාන රහිතව කෙළෙස් වලින් මිදී අරහත්වයට පත්වූහ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (4): සළායතනසංයුත්ත: සබ්බවග්ග 1.3.6 ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය, පි. 64, ESN: 35: Salayathnasamytta: III: The All: 28.6 Burning, p. 1227.

▼**සියල්ල ගිනිගෙන ඇත යන ආදිත්ත පරියාය ධර්මන්‍යාය:ඒ ධර්ම න්‍යාය කුමක්ද?** 1) ඇසේ විඥානයයට බැඳී, ගන්නා නිමිති ආස්වාදය නිසා කර්ම විපාක ඇතිවේ. එම අවස්ථාවේ කෙනෙක් මරණයට පත්වූවේනම් ඔහු දුගතියේ උපත ලබයි. ඒ ස්පර්ශය වෙනුවට ගිනිදැල් සහිත යකඩ උලකින් ඇස ස්පර්ශය කිරීම වඩා හොඳය. 2) එලෙස, කණේ විඥානයට බැඳී, ගන්නා නිමිති ආස්වාදය නිසා..... ඒ සප්ර්ශය වෙනුවට ගිනිදැල් සහිත යකඩ උලකින් කණ ස්පර්ශය කිරීම වඩා හොඳය 3) ... ගිනිදැල් සහිත තියුණු නියනකින් නාසය ගලවා දැමීම හොඳය 4) ගිනිදැල් සහිත තියුණු කතුරකින් දිව කපා දැමීම හොඳය 5) .... ගිනිදැල් සහිත තියුණු පිහියකින් කය කපා දැමීම හොඳය 6)...එලදායි නොවන සිතුවිලි (සංඝ භේදය වැනි) සිතින් සිතනවාට වඩා නිදගැනීම හොඳය. **සටහන**: නින්ද වනාහි, ජීවත්වන මිනිසුන්ට වඳ බව-නිසරුබව ගෙනදෙන, එල රහිත දෙයක් යයි වදාළ බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ, සිතින් අයහපත් අරමුණු අල්වා ගෙන ඒවාට බැඳෙනවාට වඩා නිදාගැනීම

හොඳබවය. එලෙස, ආයතන (අභ්‍යන්තර හා බාහිර) මගින් ඇතිවන ස්පර්ශයේ විඳීම් වල අනිත්‍යබව, ඒවායේ ආදීනව මෙනෙහිකරන ආරිය ශ්‍රාවකයා, ඒවා ගැන කලකිරේ, කලකිරී ඒවාට නො ඇලේ. නො ඇල්මෙන් මිදේ, මිදුනවිට විමුක්තිය ලැබුබව අවබෝධ කරගනී. (අරහත්වය ලැබුබව).උපමාව:ගිනිදැල්;උපග්‍රන්ථය:5.**මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි:(4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: 1.18.8 ආදිත්තපරියාය ධර්ම න්‍යාය සූත්‍රය, පි. 358, ESN: 36: Vedanasamyutta: Ocean: 235.8 The Exposition on Burning, p. 1311.

▲ **ගින්න විවිධබව-**Variety of fire: **1) ගිනිතුනක්**: රාග ගින්න, දෝස ගින්න හා මෝහ ගින්න යයි කෙළෙස් ගිනි 3 ක් ඇතය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: **රාගගින්න**: කාමයෙන් මුලාවූ මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. **දෝසගින්න**: ව්‍යාපාදයෙන් පෙලුණ, ප්‍රාණඝාතය කරන මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. **මෝහගින්න:** ආරිය ධර්මයේ අදක්‍ෂ, පංච උපාදානස්කන්ධය ට ඇලුන මිනිසුන් මේ ගින්නෙන් දැවේ. ඔවුන් මාර බන්ධනයෙන් මිදී නැත, දුගතියේ උපත හිමිය. **ගිනිනිවීම:** කෙනෙක් ධර්මයෙහි යෙදී, අශුභය (අශුභ භාවනාව) වඩයි නම් ඔහුට රාග ගින්න නිවාගත හැකිය; මෙත්තාව (මෙත්තා භාවනාව) වඩන්නේ නම් දෝස ගින්න නිවාගත හැකිය, ප්‍රඥාව වඩා ගැනීමෙන්- විදර්ශනා භාවනාව මෝහ ගින්න නිවාගත හැකිය. **මූලාශ්‍රය**:ඛු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.4 අග්නි සූත්‍රය, පි. 472.

▼**වෙනත් ගිනි 3** ක් ගැන සංගිති සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත: 1) මාපිය නමැති ගින්න (ආහුනෙය්‍යඅග්නිය) : මාපියන් හට ගරුකිරීම මින් අදහස් වේ 2) ගෙහිමියා නමැති ගින්න (ගෘහපත්‍යඅග්නිය): ගෙහිමියාට ගරු කිරීම 3) ධර්ම ගුරුවරු නමැති ගින්න (දක්ෂිණෙය්‍ය අග්නිය): දහම උගන්වන ගුරුවරුන්- සංඝයාට ගරු කිරීම. **මූලාශ්‍ර**: දිඝ.නි: (3): 10 සංගිති සූත්‍රය- පි. 381 , EDN: 33 Sangīti Sutta: The Chanting Together, p. 367.

▼**ගිනි හතක්** ගැන මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත: 1-3) රග, දෝස,මෝහ 4) ආහුනෙය්‍ය ගින්න: මාපියන්ට නොසැලකීම නිසා නිරයේ විඳීමට ඇති දුක 5) ගහපති ගින්න: ගෙහිමියාට යහපත් ලෙසින් නො සැලකීම නිසා බිරිඳට ඇතිවන දුක 6) දක්ෂිණාගර්භ ගින්න:සංඝයාට නින්දා පරිභව කිරීමෙන් ඇතිවෙන දුක7) කාෂ්ටකගින්න: දර ආදිය නිසා ඇතිවෙන ගින්න. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (4): 7 නිපාත:මහායඤ්ඤවග්ග: 7.1.5.3 අග්ගි සූත්‍රය, පි.364.

▲**ගිනි කන්ද**-Mass of fire: රාගයට යටවීම ගිනි කන්දකට ඇතුළුවීමට වඩා දුක් ගෙනදෙන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (4): 7 නිපාත: 7.2.2.8 අග්ගිකන්ධඋපමා සූත්‍රය, පි. 484, EAN:7: 72.8 Fire, p. 402.

▲**ගින්නේ ආදීනව-**Dangers of fire: ගින්න නිසා සිදුවන ආදීනව 5 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: 1) ඇසට අහිතකරය 2) සමේ වර්ණය අඳුරු කරයි 3) දුබලබව ඇතිකරයි 4) වෙනත්අය හා ඇසුර ඇතිකිරීමට හේතුවේ 5) නිෂ්ඵල කතා කිරීමට නැඹුරු කරයි. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: 5.5.2.9 අග්ගි සූත්‍රය, පි. 436, EAN:5: 219.9 Fire, p. 307.

▲**ගිනිදෙවියන් පිදීම-** Fire sacrifice: ගිනි දෙවියන් පිදීම, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ බ්‍රාහ්මණයන් විසින් පැවැත්වූ ආගමික චාරිත්‍රයකි. **බලන්න**: යගහෝම. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1): බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත: 7.1.8

අග්ගිකසූත්‍රය, පි. 322,ESN: 7: Brahmanasamytta: 8.8 Aggika, p. 364.
▲**ගුන්දාවනය**-Gunda forest: මධුරා පුරයේ, පිහිටි මේ වනය, මහා කච්චාන තෙරුන් හා සංඝයා වැඩසිටි ස්ථානයකි: **බලන්න:**මහා කච්චාන තෙර.

ගණ

▲ **ගණකමොග්ගල්ලාන බ්‍රාහ්මණ**- Brahmin Ganakamoggallana **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **ගණිකාව**-courtesan: ගණිකාව, නගර ශෝභනිය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ රජගහ නුවර වැඩවාසය කරන සමයක, නගරයේ පිරිස් කාණ්ඩ 2ක්, එහි වාසය කල නගර ශෝභනිය ගැන සණ්ඩු සරුවල්, ගහගැනීම් ආදිය කරගැනීම නිසා බොහෝ දුක් කරදරවලට පත්වුහ. ඒ පිලිබඳව බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: **" පස්කම් සැප සොයන විට, පතන විට, දැන් හෝ මතුවේ, කෙළෙස්වලින් පිඩාවට පත්වේ, දුකට පත්වේ, රාගය, ද්වේශය වලින් බැඳී විනාශවේ…".** **මූලාශ්‍රය**: බු.නි: උදානපාලිය:ජාතිඅන්ධවග්ග: 6.8. ගණිකා සූත්‍රය, පි.300.
▲ **ගුණමකුබව**: පාලි: **මක්ඛ** - denigration: ගුණමකුබව, මකුබව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. අනුන්ගේ ගුණ යටකිරිමට ඇති කැමැත්ත. අයහපත් කර්මවිපාක ඇතිකරන කෙලෙසකි. **බලන්න**: සල්ලේඛපරියාය.

ගප

▲**ගෝපක තෙර**-Gopaka Thera: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1
▲**ගෝපක මොග්ගලාන බ්‍රාහ්මණ**- Brahmin Gopakamoggallana **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3
▲**ගෝපාල**-Cow herd: බුදුන් වහන්සේ කොසොල් දනව්වේ සැරිසරන විට හමුවූ ගොපල්ලෙක්, බුදුන් වහන්සේ වෙතින් දහම අසා පැහැදී බුදුන්වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාට දන් පිරිනමා සතුටින් සිටින අවස්ථාවේ, ඔහුගේ සතුරෙක්, ඒ ගොපල්ලාගේ ජීවිතය නැති කලේය. ඒ පිළිබඳ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ උදානයක් වදාළහ: **" සතුරෙක් සතුරෙකුට හෝ වෛරඇත්තෙක්, වෛරඇත්තෙකුට යම් විනාශයක් කරන්නේනම්, වරදවා පිහිටුවා ගත් සිත ඔහු මහා පාපී තරයෙක් කරන්නේය".** **මූලාශ්‍රය**: බු.නි: උදානපාලිය: මෙඝියවග්ග: 4.3 ගෝපාල සූත්‍රය, පි.230.
▼**අයහපත් ගුණ 11ක් ඇති** ගොපල්ලෙකුට (ගවපාලකයෙක්) තමාගේ ගව පට්ටිය හොඳින් රැක බලා ගත නොහැකිය. එහෙත්, යහපත් ගුණ 11ක් ඇතිවිට ඔහුට ගව පට්ටිය හොඳින් රැක බලා ගත හැකිවේ. එලෙස අවගුණ 11ක් ඇති මහණහට ධර්ම මාර්ගය වඩාගත නොහැකි බව බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. එහෙත්, ගුණ 11 ක් ඇති මහණ මාර්ගය සාක්ෂාත් කරගනි:ගෝපාලක උපමාව:උපග්‍රන්ථය:5. 1) **රූපඥවීම**: සතරමහා භූතයන්ගෙන් හටගත් උපාදාය රූපයේ යථාභූත බව අවබෝධකිරීම. 2) ලක්ඛණකුසලය ඇතිවීම: බාලයා හා පණ්ඩිතයා ගේ ලක්‍ෂණ දැනගැනීම 3) අකුසල විතක්ක: කාමවිතක්ක, ව්‍යාපාදවිතක්ක, විහිංසාවිතක්ක දුරුකිරීමට සමත්ය 4) ඉන්ද්‍රිය සංවරය තිබීම 5) තමන් අවබෝධ කරගත් ධර්මය යහපත් ලෙසින් අන්‍යයන්ට දේශනා කිරීම 6) ධර්මවිනය දත් ජේෂ්ඨතම භික්ෂුන් වෙතින් නොදත් දහම් කරුණු අසා දැනගැනීම 7) ධර්මය දේශනා කරනවිට ඔහු අර්ථය, ධර්මය මැනවින් අවබෝධ කර සිත ප්‍රමෝදය කරගනි (අර්ථවේදය, ධම්මවේදය). 8) ආරියඅටමග යථාභූත කොට අවබෝධ කරගැනීම 9) සතර සතිපට්ඨානය

(සිවු සීවටන්) යථාභූත කොට අවබෝධ කරගැනීම 10) ගිහියන් පිරිනමන සිව්පසය යහපත් ලෙසින් පිළිගැනීමට අවබෝධය ඇත (මාත්‍රය දැනීම). 11) වැඩිහිටි, ප්‍රසිද්ධ තෙරුන් කෙරෙහි ගෞරව, භක්තිය ඇතිව සිටීම. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (6) 11 නිපාත: අනුස්සතිවග්ග: 11.2.7 ගෝපාලක සූත්‍රය, පි.682.

ගම

▲**ගම්භිර ප්‍රඥාව:**පාලි: **ගම්භීරපඤ්ඤා-** depth of wisdom: ධර්මතා පිළිබඳ ඇති ගැඹුරු අවබෝධය ගම්භිර ප්‍රඥාව වේ. රූපය පිළිබඳව නිරෝධානුපස්සනාව, වැඩීමෙන් නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ගම්භිර ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ: "**නිරොධානුපස්සනා, රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ගම්භීරපඤ්ඤං පරිපූරෙති**". **ගම්භිර ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද?** ස්කන්ධ...ධාතු...ආයතන...හේතුඵල (පටිච්චසමුප්පන්න), ශුන්‍යතාඵල ලැබීම්...සිව්පිළිසිඹියාව...ශීල සමාධි ප්‍රඥා ස්කන්ධ...විමුක්ති ස්කන්ධය හා විමුක්ති ඥාන දර්ශන ස්කන්ධය ...ස්ථාන අස්ථාන... විහාරසමාපත්ති...ආර්යසත්‍ය සත්තිස්බෝධි පාක්‍යධර්ම... ආර්යමාර්ගය... ශ්‍රමණඵල...අභිඥා...පරම අර්ථයවූ නිවන යන ධර්මතාවන් පිළිබඳ ඇති ගැඹුරු අවබෝධය, නුවණය. තවද, රාගය, ද්වේෂය, මෝහය, ක්‍රෝධය, උපනාහය, මක්ඛය, පළාසය, ඊර්ෂ්‍යාව, මාත්සර්යය, මායාව, සාඨෙය්‍ය, ස්තම්භය, මානය, අතිමානය, මදය, ප්‍රමාදය, යන සියලු කෙළෙස්, සියලු දුශ්චරිත, සියලු අභිසංස්කාර, සියලු භවගාමී කර්ම අභිභවනය කිරීම, මැඩලීම ගම්භිර ප්‍රඥාව නම්වේ. **මූලාශ්‍රය:**ඛු.නි: පටිසම්භිදා මග්ගපකරණය (3): ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-176.

▼ **ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවීම පිණිස සතර ධර්මය උපකාරිවේ:** 1) සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝමනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම (ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව) සෝතාපන්නඅංග ඇති පුද්ගලයාට ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවේ. "**...ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, චත්තාරො ධම්මා භාවිතා බහුලීකතා ගම්භීරපඤ්ඤාතාය සංවත්තනතිති**" (...these four things, when developed and cultivated lead to the depth of wisdom) **සටහන:** මෙයින් පෙන්වා දෙන්නේ සෝතාපන්න ආරිය ශ්‍රාවකයාය. **බලන්න**: ප්‍රඥාව, සතර ධර්මය. **මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපන්න සංයුත්ත:11.7.4. ගාම්භීර ප්‍රඥා සූත්‍රය, පි. 280, ESN: 55: Sotapatthi samyutta: Great Wisdom: p. 2262.

▼**කායගතා සතිය වැඩීම,** විපුල කරගැනීම ගම්භිර ප්‍රඥාව ඇතිවීමට හේතුවේ. (Mindfulness directed to the body...when developed and cultivated, leads to the depth of wisdom). **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර, පි. 125 EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** "ගැඹුරු වූ ස්කන්ධාදීන් කෙරෙහි පැවැති දැනීම ගම්භීරපඤ්ඤා නම් වේ" .**අන්තර්ජාල ලිපිය**: https://pitaka.lk/dhammapada/ss/katha-28.html

▲ **ගොමපිඩුව** - Pinch of Cow dung: පංචඋපාදානස්කන්ධයේ අනිත්‍ය ස්වභාවය පෙන්වීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ ගොමපිඩුව උපමාව පෙන්වා ඇත**. බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (3) ඛන්ධසංයුත්ත: පුප්ඵවග්ග: 1.2.5.4 ගෝමයපිඩුඋපමා සූත්‍රය, පි.274.

ගය

▲ **ගයාකාශ්‍යප තෙර**-Gayakassapa Thera : **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ගයිහ**-Attached: මෙහිදී ගයිහ -ග්‍රහණය කරගැනීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ දෙවියෝ හා මිනිසුන් පංචකාම සැපයට ඇලීමය. එනිසා ඔවුන් දුක් විඳී. බුදුන් වහන්සේ හා රහතුන් ඒ ඇලීම් පහකර ඇත, ඒ උතුමෝ සුවයෙන් වෙසෙති. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනා සංයුත්ත:දේවදහවග්ග: 1.14.3 සගයිහ සූත්‍රය, පි.280.

ගර

▲**ගර්භිණිය**- Garbhini: ගර්භිණිය යනු දරුවෙක් කුසේ දරා සිටින (දරුගප්) කාන්තාවය. බුදුන් වහ්සේ සැවැත්නුවර වැඩ වාසය කරන සමයක, එක්තරා ගර්භිණී පරිව්‍රාජිකාවක්, සිය සැමියාට කතාකර, දරුවා ප්‍රසූතිකිරීමට උපකාරවන තෙලක් ගෙනඑන ලෙස ඉල්ලා සිටියාය. ඒ පරිව්‍රාජකයා, පසේනදී රජුවිසින් ශ්‍රමණ හා බ්‍රාහ්මණයන් හට තලතෙල්, ගිතෙල් ආදිය සපයන ස්ථානයට පැමිණියහ. එහි පානය කිරීමට මිස ගෙනයාමට තෙල් නොදෙන නිසා, ඔහු හැකිතාක් තෙල් බී, නිවසට පැමිණ එය වමාරා බිරියට දීමට තැත් කලත් එසේ කළ නොහැකිවිය. ඔහු මහා දුක් පිඩා නිසා බිම පෙරලි වේදනාවෙන් පසුවෙන අයුරු දැක බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “කෙනෙක් හට රාග ආදී කෙළෙස් නොමැති නම් ඔහු සුඛිතවේ. එහෙත්, රාගය නිසා අනුන් හා බැඳුණ ජනයා දුකට පැමිණේ”. **මූලාශ්‍රය**: ඛු.නි: උදානපාලිය:මුචලින්දවග්ග: 2.6 ගර්භිණී සූත්‍රය, පි.182..

▲ **ගෞරවය හා අගෞරවය** -respect & disrespect: ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස අන් අයට ගෞරව කිරීම වැදගත්වේ. අන්‍යන්ට අගෞරව කිරීම අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයට බාධාවකි. **කෙනෙක් ධර්මයේ** ප්‍රමාදනම්, අන් අයට අගෞරවය කිරීම පහ කරගැනීම පහසු නොවේ. හිරිඔත්තප්ප තිබීම, අප්‍රමාදය මගින් අන් අයට අගෞරවය කිරීම පහකර ගත හැකිය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාතය: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **ගෞරව ධර්ම:** පාලි: ගාරවා ධම්මා- respectful dhamma: ගෞරවය යනු, ගරු කලයුතු උතුමන්ට, ගරු කලයුතු ධර්මතාවන්ට ගරු පුජා කිරීම-යටහත් බවක් දැක්වීමය. බුදුන් වහන්සේ ගෞරව ධර්ම 6ක් පෙන්වා වදාළේ, ඒවා ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට විශේෂත්වයක් ගෙනදෙන කරුණු බවය. **බලන්න**: විශේෂභාගිය ධර්ම, අගෞරව ධර්ම.

▼**ගෞරව ධර්ම 6**: 1) ශාස්තෘන් වහන්සේ කෙරෙහි 2) ධර්මය කෙරෙහි 3) සංඝයා කෙරහි ගෞරවය ඇත, යටහත් පැවතුම් ඇත. 4) පුහුණුවට 5) ප්‍රමාදයට 6) ආචාර සම්පන්න බවට ගරු කරයි. **සටහන**: ආචාරසම්පන්න බව (**පටිසනසාරො**). **බලන්න**: ආචාරසම්පන්න බව. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384, අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.9, 5.1.1.10 අගාරව සූත්‍ර, පි. 34 හා 5.1.3.1 හා 5.1.3.2 අගාරව සූත්‍ර පි. 48, EAN: 5: 8.8 & 9.9 Falling away, p. 239 & 21.1 & 22.2. Irreverent, p. 241.

▼ **බුද්ධත්වය ලැබීමෙන් පසු** කවරෙකුහට ගෞරවකරමින් වාසය කලයුතුද යයි බුදුන් වහන්සේට විතර්කයක් ඇතිවූ බව, ඒ පිලිබඳ සොයා බැලීමේදී උන්වහන්සේ අවබෝධ කරගත් සද්ධර්මයට ගරු සත්කාර කරමින් වාසය කලයුතුය යන අදහස ඇතිවූ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. එම අවස්ථාවේ සහම්පති බ්‍රහ්මරාජයා, බුදුන් වහන්සේ හමුවට පැමිණ, සියලු බුදුවරු සද්ධර්මයට සත්කාර ගෞරව කරමින් වාසය කරන්නේය යයි

පවසා ඇත.**බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:6. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රහ්මසංයුත්ත: 6.1.2 ගාරව සූත්‍රය, පි.278.

▲ **ගරුකකර්ම-**Garuka kamma: ගරුක කර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අකුසල වූ ආනන්තරික කර්ම හෝ කුසලවූ, ජානසමාපත්ති ලැබීමය. කර්ම විපාක දෙන අවස්ථාව් ඒවා බලවත් නිසා සෙසු කර්මයන්ට පෙරටුව සිටී. **බලන්න**: කම්ම.

▲**ගරුපුද්ගල-** garu pauggala: ගරු පුද්ගල යනු ධර්මයේ හැසිරෙන උතුම් පුද්ගලයන්ය. එවැනි පුද්ගලයන් 4ක් ගැන මෙහි දක්වා ඇත: ශීලගරුක, සමාධි ගරුක, ප්‍රඥා ගරුක. **මූලාශ්‍රය**: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.3.4.7 ගරුපුග්ගල සූත්‍රය, පි.286.

▲**ගරුබව හා අගරුබව-**Respectful & not respectful: ගරුබව යනු වෙනත් පුද්ගලයෙක් කෙරෙහි ප්‍රියමනාප ඇතිව සැලකිලි ඇතිව කටයතු කිරීමය. එලෙස නොකිරීම අගරුබවය. සංඝයා තමන් සමග වාසය කරන අය හා ගරුකටයුතු ලෙසින් හැසිරිය යුතු ආකාරය මෙහි පෙන්වා ඇත. **සටහන**: මංගල සූත්‍රයේදී, උතුමන්ට ගරුකර සැලකීම (**ගාරවො ච**) මංගල කරුණක් බව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**:අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: ථෙරවග්ග: 5.2.4.5 අකන්ඛම සූත්‍රය, පි. 202

▲ **ගුරුලා-**Gurula: ගුරුලා ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ සුපර්ණයන් ගැනය. **බලන්න**: සුපර්ණ

▲ **ගිරිමානන්ද තෙර-** Girimananda Thera:**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

ගල

▲ **ගිලන්බව-** sickness: ගිලන්බව ආකාර 2 කි: කය ගිලන්වීම හා සිත ගිලන්වීම. බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ කය ගිලන් වුවත් සිත ගිලන් නොකරගෙන වාසය කලයුතුබවය. **බලන්න**: කය ගිලන්බව, සිත ගිලන් නොකරගැනීම. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි:(3), ඛන්ධසංයුත්ත:නකුල පිතු සූත්‍රය, පි 30,ESN: 22: Khandasamyutta, 1.1 nakulapita, p. 1007.

▼**ගිලන් පුද්ගලයන්** තිදෙනක්ගේ ස්වභාවය මෙහිදී පෙන්වා ඇත**.** **බලන්න**: පුද්ගලවර්ග. **මූලාශ්‍රය**:අංගු.නි: (1) 3 නිපාත: 3.1.3.2 සූත්‍රය, පි. 264.

▼**ගිලනුන්ට උපදෙස්:** දැඩිව ගිලන්වූ, නුවණැති ගිහි උපාසකයන් පිළිබඳව ක්‍රියා කලයුතු ආකාරය ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේවදාළහ. එම කටයුතු කලයුත්තේ වෙනත් නුවණැති කෙනෙක් විසින්ය. 1) දැඩිසේ ගිලන්වූ, දුකට පත් කෙනෙක්, ඔහුට ඇති සිව් දහම (තෙරුවන් කෙරෙහි ඇති ප්‍රසාදය හා ආරියකාන්ත ශීලය) සිහිකර අස්වැසිය යුතුය. 2) දෙමාපියන්, අඹුදරුවන් කෙරෙහි යම් අපේක්ෂාවක් ඇත්නම් එය හැර දැමීමට උනන්දු කලයුතුය: 'ඔබ මැරෙන ස්වභාවය ඇත, අන්‍යන් කෙරෙහි අපේක්ෂාවක් තිබුනද, නැතිවුවද ඔබ මරණයට පත්වේ. එනිසා ඒ අපේක්ෂා ප්‍රහීණය කරගන්න'. 3) මිනිස් ලෝකයට යළි පැමිණීමට අපේක්ෂාවක් ඇත්නම් එය හැර දැමීම පිණිස සදෙව්ලෝකයේ දෙවියන්ගේ යහ ගුණ පෙන්වා දිය යුතුය. චාතුර්මහා රජකිය දෙව්ලොව ගැන අපේක්ෂාවක් ඇත්නම්, එයට වඩා උසස් තව්තිසා දෙව්ලොව ගුණ ...එලෙස ක්‍රමයෙන් සෙසු දේවලෝක වල සිත පිහිටුවා ගැනීමට උපකාරීවීම. 4) බ්‍රහ්ම ලෝක ඒවාට වඩා උසස් බව පෙන්වා දීම, ඒවායේ සිත පිහිටුවා ගැනීමට උපකාරීවීම. 5) බ්‍රහ්ම ලෝක පවා අනිච්ච ස්වාභාවය ඇතිබව පෙන්නාදී, 'සත්කායනිරෝධය' පිළිබඳ සිත පිහිටුවා

ගැනීමට උපකාරීවීම. එලෙසින්, ගිලන් පුද්ගලයා සත්කායනිරෝධයේ සිත පිහිටුවා ගත්තේ නම්, ඔහු, වසර 100ක් මිදුණ සිත ඇති මහණ අතර විමුක්තිය ලැබීම පිළිබඳ වෙනසක් නැතය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත.**සටහන්:** * මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ මහානාම ශාක්‍යයන්හටය ** නුවණැති උපාසක ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සෝතාපන්න ගිහියාය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සෝතාපත්තිසංයුත්ත: 11.6.4 ගිලාන සූත්‍රය, පි. 270.

▼**ගිලන්බවට පත් මහණ** සතර සතිපට්ඨාන වඩමින්, ස්කන්ධ පරිනිර්වානය අපෙක්ෂා කරමින් වාසය කලයුතු යයි බුදුන් වහන්සේ අනුසාසනා වදාළහ. **සටහන:** බුදුන් වහන්සේ ගිලන් සංඝයා හමුවීම පිණිස විටින් විට ගිලන් ශාලාවන් වෙත වැඩම කර ඔවුන් ගේ සිත සුවපත් කිරීම පිණිස ධර්මයෙන් අනුසාසනා වදාළ බව සූත්‍ර පිටකයේ බොහෝ ස්ථාන වල දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත:1.20.7 හා 1.20.8 ගෙලඤ්ඤ සූත්‍ර, පි.424.

▼**ගිලන් මහණ පංචධම්ම** ආවර්ජනය කරමින් වාසය කරන්නේ නම් ඔහුට පහසුවිහරණය ඇතිවේ යයි මෙහි දක්වා ඇත. 1) අශුභ සංඥාව 2) ආහාරයෙහි ප්‍රතිකූල සංඥාව 3) සබ්බ ලෝකයේ අනභිරති සංඥාව 4) සියලු සංස්කාරයන්හි අනිත්‍ය සංඥාව 5) මරණ සංඥාව. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ගිලානවග්ග:5.3.3.1 ගිලානසූත්‍රය, පි.254.

▲ **ගිලාන උපස්ථානය**-Caring for sick people: ගිලන්වූ අයට උපස්ථානය කිරීමේ වැදගත්කම බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: **"මහණෙනි, ... ඔබලාට මවක් නැත, පියෙක් නැත. ඔබහැම ඔවුනොවුනට උවැටන් නො කරන්නහු නම් එකල්හි කවරෙක් උවැටන් කරන්නේද? මහණෙනි, යමෙක් මගේ අවවාදය කරන්නේනම්, හෙතෙම ගිලන්අයට උවැටන් කරන්නේය". සටහන:** කිසිවෙක් විසින් උපස්ථාන නොකළ බලවත්ව රෝගීව සිටි භික්ෂුවක්, බුදුන් වහන්සේ විසින් උපස්ථාන කරන ලදී. අනතුරුව, බුදුන් වහන්සේ ඉහත අනුසසනාව වදාළහ. **සටහන්:** ගිලනුන්හට උවැටන් කරන අය තුළ (උපස්ථායක) තිබිය යුතු සුදුසුකම් ගැන විස්තර පිනිස **බලන්න:** අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: ගිලානවග්ග: 5.3.3.3 ,5.3.3.4 සූත්‍ර, පි.256. **මූලාශ්‍රය**: වින.පි. මහා වග්ග පාළිය 2: චීවරඛන්ධ:39, පි 228.

▲ **ගුලිස්සානි භික්ෂුව**-Bhikkhu Gulissaani: මේ භික්ෂුව ආරණ්‍යවාසි වුවද ඔහු සතුවූවේ පහත් ගුණයන්ය. සැරියුත් තෙරුන් එම භික්ෂුව අරභයා මේ සූත්‍රය වදාළහ, මුගලන් මහා තෙරුන්ද එම කරුණු අනුමතකළහ. ආරණ්‍යවාසි සංඝයා ජීවත්විය යුතු ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**: ම.නි: (2) 2.2.9 ගුලිස්සානි සූත්‍රය, පි.244.

ගව

▲**ගවදෙන-** the cow: යම්කිසි පර්වතයක කන්දක හැසිරෙන ගවදෙන (ගාවි) ඒ පර්වතය ගැන නොදත් නිසා, එහි හොඳින් හැසිරීමට අසමත්වේ. එසේ හැසිරෙන නිසා ඌ දුකට පත්වේ, නිදුකින් පෙරළා යාමට අසමත්වේ. මේ උපමාව යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ අනුවණ- බාල මහණ, තම කේෂ්ත්‍රය නොදැන ජාන සමාපත්ති ලබා ගැනීමට උත්සාහ කර, එය සාර්ථක කර ගැනීමට නොහැකිව සිටි. එහෙත්, කඳු මුදුනේ සැරිසැරීමට දක්ෂ ගවදෙන, රිසිසේ එහි සැරිසරා,

පෙර නොකෑ තණකොළ කා, පෙර නොගත් දිය පානය කර සුවසේ පෙරලා යයි. එලෙස පණ්ඩිත-ප්‍රඥාව ඇති මහන යහපත් ලෙසින් සමාධි සමාපත්ති ලබා ගැනීමට දක්ෂවේ, විවිධ ඉද්දි ආදිය ලබා ගැනීමට සමත්වේ. එසේම ඔහුට සියලු ආසව ක්‍ෂය කර විමුක්තිය ලබා ගැනීමටද හැකිවේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.4. ගාවි උපමා සූත්‍රය, පි.502.

▲**ගවම්පති තෙර-** Gavampathi Thera: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ගවේසී භික්‍ෂුව-** Gavesi Bhikkhu: කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ විසූ ගවේසී නම් සිල්වත්, ගුණවත් උපාසක පිලිබඳ විස්තරය මෙහි දැක්වේ. එතුමන්, යහපත් ලෙසින් ධර්ම මාර්ගය වඩාගෙන, කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ ගේ සසුනේ පැවිදිවූහ. ඒ ගවේසී භික්ෂුව අරහත්වයට පත්වූහ. එතුමන් ගිහි ජීවිතයේ ඇසුරු කළ 500ක් පමණ මිතුරන්ද ඒ අනුව යමින් අරහත්වය ලබා ගත්තෝය. **සටහන:** කොසොල්දනව්වේ චාරිකාවේ යෙදුන බුදුන් වහන්සේ අතරමග සල්උයනක් දැක සිනා පහළ කිරීම ගැන ආනන්ද තෙරුන් කල විමසීමක් අනුව මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත. බුදුන් වහන්සේගේ පෙරනිවාස සිහිකිරිමේ නුවණ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (3) 5 නිපාත: උපාසකවග්ග: 5.4.3.10 ගවෙසි සූත්‍රය, පි.370.

▲**ගොවියා-**Farmer : ගොවියා, කෙත්වතු වගාකර ජීවිකාව ගෙනයයි. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ බොහෝ ගොවියන් බුදුන් සරණ ගියබව පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: කස්සක.

ගස

▲ **ගස උපමා-**Simile of the tree**: බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5

▲**ගෝසිංග සාල වනය-**Gosinga Sala Grove**:** බුදුන් වහන්සේ හා සංඝයා විවේකි සුවය පිණිස වැඩ වාසය කළ සුන්දර වනයකි. මහා ගෝසිංග හා චූල ගෝසිංග සූත්‍රයන් දේශනා කර ඇත්තේ මෙහිදීය. **බලන්න**:ම.නි: මහා ගෝසිංග හා චූල ගෝසිංග සූත්‍ර, උපග්‍රන්ථය:1.

ගහ

▲**ගහපති-** Householder: ගහපති-ගෘහපති-ගැහැවි ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පවුලක ප්‍රධානියාය. බුදුන් වහන්සේ වැඩවිසූ සමයේ, ධනවත් බලවත් ගහපතිවරු වාසය කළබව සූත්‍ර දේශනාවල පෙන්වා ඇත. එක් සමයක ජානුස්සෝනි බ්‍රාහමණයා විසින් විමසනු ලැබුව බුදුන් වහන්සේ ගෘහපති- යන් ගැන මෙසේ පවසා ඇත: **"ඔවුන්ගේ අභිප්‍රාය (අරමුණ-aim) නම් ධනයය (භෝග-Wealth).ඔවුන්ගේ සෙවීම (ගවේශනය-quest) ප්‍රඥාවයය, ඔවුන්ට ඇති ආධරය (support) ශිල්ප පුහුණුව, ඔවුන්ගේ කැමැත්ත කර්මාන්තයේ යෙදීම, ඔවුන්ගේ අවසාන ඉලක්කය කර්මාන්තය නිමාකරගැනීමය ". මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: ධම්මිකවග්ග: 6.1.5.10 ඛත්තිය සූත්‍රය, පි.154.

▲ **ගිහියන්ට උපදෙස්-**Advices to laypeople: ගිහිජිවිතය යහපත්ව, ධර්මානුකූලව ගත කිරීමට අදාළ කරුණු මෙහි විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** දීඝ.නි: (3): 8 සිඟාලක සූත්‍රය, පි.304.

▼ **අටසිල් සමාදන්වීම පිලිබඳ උපදෙස්**: ගිහියන්, පොහෝදිනයන්හි සිල්සමාදනවීම මහා ඵල මහා ආනිසංස ලැබීමට හේතුවේ යයි මේ දේශනාවල පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: අටසිල්, උපෝසථ. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6)10 නිපාත: අක්කෝෂ වග්ග, 10.1.5.6.ශාක්‍ය සූත්‍රය,පි.176, EAN:10:

V,46.6. Sakyans.p.511, අංගු.නි. (5) 8 නිපාත, උපෝසථ වග්ග,8.1.5.1 සංඛිතත අට්ඨාන්ස උපෝසථ සූත්‍රය,පි.196,EAN:8:Uposatha, 1.41 In Brief, p. 434.

▼**ගිහියන්ට කටයුතු බහුල ජීවිතයක්** ඇතිවිට වාසය කලයුතු ආකාරය: කරුණු 11 ක් සහිතව ගිහියන් වාසය කලයුතුවේ: 1) අශ්‍රද්ධාව නොමැතිව **ශ්‍රද්ධා** සම්පන්න වීම (සදෙධා-faith) 2) කුසිතබවින් තොරව (නො කුසිතො -lazy), **විරිය** සහිතවීම (energetic) 3) සිහියනැතිකම (නො මුටඨසසති-muddle-minded) නොමැතිව,**සිහිනුවණ** සහිතවීම (උපටයීතසති-mindfulness 4) අසමාහිත නොමැතිව, එකඟ සිත-**සමාධිය** (සමාහිතො) ඇතිබව 5) අනුවණ බව නැතිව (නො දුපපඤෙඤා-unwise) ප්‍රඥාව සහිතවීම, යන කරුණු 5 පිහිටුවා ගතයුතුය. ඉන්පසු, තවත් කරුණු 6ක් වැඩියයුතුය. 6) බුද්ධානු සතිය 7) ධම්මානුසතිය 8) සංඝානුසතිය 9) ශිලානු සතිය 10) චාගනු සතිය 11) දේවතානුසතිය යන අනුසති භාවනා. **සටහන්**: *මේ අනුසති වඩන අරිය ශ්‍රාවකයා ගේ සිත තණ්හාවෙන්, ද්වේශයෙන් හා මෝහයෙන් දුරුවේ. එමගින් සිත ප්‍රමෝදයට පත්වේ, ප්‍රීතියට පත්වේ; ශාන්තබවට පත්වේ එමගින් සිත සමාධියට පත්වේ. ** අනුසති භවනා, සතර ඉරියව්වෙන්ම වැඩිය යුතු බවය. (සිටගෙන සිටිනවිට, ඇවිදිනවිට, ඉඳගෙනසිටිනවිට, ඇලවී සිටිනවිට) එසේම දරුවන් සමග ගිහිගෙයි සිටින වීටද, තමන් කරන යම් කර්මාන්තයක යෙදී සිටිනවිටද මේ අනුසති භවනා වැඩිය යුතුබවය. **බලන්න**: භාවනා. ** මේ දේශනා වදාළේ මහානාම හා නන්දිය ශාක්‍යයන්ටය. ඉහත කරුණුවලට අමතරව, මනෝමය කය ඇතිව උපන්, අරහත්බව ලැබූ දෙවියන් ගේ ගුණ සිහිකිරීම ගැන නන්දිය සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3 මේ පිළිබඳව යොදාගත් **උපමාව**: මුනින් නමා ඇති කලයකට දිය පුරවාලීමට නොහැකිය; වියළි වනගොමුවක්, ලැව්ගින්නෙන් දැවුණ පසු, ඒ ගින්න නැවත එහි නොපැමිණෙන ලෙස අකුසල ධර්ම ඔහු වෙතට නොපැමිණේ. එලෙස යහපත් ජීවිතය ගතකරන ගිහියන්ට ධර්මයේ ආරක්ෂව ලැබේ.**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය :5කලය උපමාව, ලැව්ගින්න උපමාව. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි.(6)11 නිපාත,අනුසති වගග,11.2.1, මහානාම සූත්‍රය,11.2.2 දුතිය මහානාම සූත්‍රය, පි.645-654, 11.2.3,නන්දිය සූත්‍රය,පි.658, EAN:11: II Recollection, 11.1 Mahanama, 12.1 Mahanama (2), p.570, 13.3. Nandiya, p.571.

▼ **එක් සමයක** වේළුද්වාර බමුණුගමේ වැසියන් විසින් විමසනු ලැබූව, යහපත් ගිහි ජීවිතයක් ගතකිරීම පිලිබඳ උපදෙස් බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: අත්තූපනායික ධම්මපරියාය. **මූලාශ්‍ර:**සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: සොතාපත්තිසංයුත්ත:වේලුද්වාර සූත්‍රය, පි.178, ESN: Sothapaththi Samyuththa:7.7 The people of Bamboo Gate p. 2191.

▼ **ගිහිසුව විඳින පිරිස යහපත්** ලෙසින් මෙලොව හා පරලොව සුවය ලබා ජිවත්වීමට අපේක්ෂා කරන්නේ නම්, ඔවුන් සතර සංග්‍රහවස්තු අනුව ජීවත්වීම යහපත් යයි මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**: සතර සංග්‍රහවස්තු. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (5) 8 නිපාත:ගෝතමී වග්ග: 8.2.6.4 ව්‍යාග්ඝපජ්ජ සූත්‍රය, පි.256.

▲ **ගිහි උපාසක, උපාසිකා-**lay followers- Upāsaka, Upāsika: බුදුන් වහන්සේ කෙරේහි ශ්‍රද්ධාව පිහිටුවා ගෙන, පන්සිල් හෝ අටසිල් රකිමින්,

ධර්මානුකූලව, ගිහි ජීවිතයක් ගතකරන පුරුෂයන් හා කාන්තාවන්, උපාසක, උපාසිකා ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ ගේ සිව්පිරිසට වැටෙන ගිහි උපාසක, උපාසිකාවන් පිලිබඳ බොහෝ විස්තර සූත්‍රපිටකයේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**:අග්‍රතම සිව්පිරිස, උපග්‍රන්ථය :3.

▼**බුදුන් වහන්සේ** උපාසක උපාසිකාවන් සතු ගුණ මෙසේ පෙන්වා ඇත: 1) කෙනෙක් ත්‍රිවිධ රත්නය සරණකර ගෙන වාසය කරයිනම් ඔහු/ඇය බුදුසසුනේ උපාසක උපාසිකාවකි 2) පස්පව්න් වැලකි සිටීමෙන්- පංච ශීලය ආරක්ෂා කරගැනීමෙන් උපාසක ශීලය සම්පූර්ණ වේ 3) බුදුන් වහන්සේ කෙරහි ඇති විශ්වාසය -නව අරහදී ගුණ පිළිගැනීම- මගින් උපාසක සැදැහවත්වේ 4) නිර්ලෝභීව, දීමට ඇලුන සිත් ඇතිව, සතුටු සිතින් දීම හා බෙදාගැනීම ඇති උපාසක දානශීලිය. 5) දුක සහමුලින්ම නැති කිරීම පිණිස ඇතිවීම හා නැතිවීම (සමුදය වය) ධර්මතා, තියුණු නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙන්, ප්‍රඥාව ඇති උපසකයෙක් වේ. **සටහන**: බුදුන් වහන්සේ මේ දේශනාව වදාළේ මහානාම ශාකයන්හටය. **මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සෝතාපත්ති සංයුත්ත, මහානාම සූත්‍රය, පි. 248, ESN: 55: Sothapaththi Samyutta: 37.7, Mahanama, p. 2231.

▼**ගිහි උපාසක** පන්සිල් රකිමින්, සතර අපායෙන් මිදී, ජීවිතය ගතකළයුතු ආකාරය මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**:අංගු.නි: (3) 5 නිපාත:උපාසකවග්ග: 5.4.3.9 ගිහි සූත්‍රය, පි.364.

▲ **ගිහිජීවිතය යහපත්ව ගතකිරීම**- For a beneficial lay life: මෙලොව සුවය හා පරලොව සැපත පතන ගිගියන්, යහපත් ලෙසින් ජීවිතය ගෙනයාම පිණිස **සතර සංග්‍රහ වස්තු** සහිතව ජිවත්විය යුතුයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත: **1) උට්ඨාන සම්පත**- Accomplishment in initiative: තමන් කරන රැකියාව හෝ ජීවිකාව පිලිබඳ නිපුණතාව යෙන් සමත්බව, උත්සහාවන්තබව, පරික්ෂාකාරීව තීරණගැනීමේ හැකියාව, සංවිධානයට දක්ෂබව 2) **ආරක්ෂා සම්පත**- accomplishment in protection: තමන් විරියෙන්, දැහැමින් උපයා ගත් භෝග හා වස්තු- රජඋවදුරු, සොරසතුරන්ගේ උවදුරු, ස්වාභාධර්මයෙන් ඇතිවියහැකි උවදුරු වලින් මනාව ආරක්ෂා කරගැනීමට දක්ෂවීම 3) **කල්‍යාණ මිත්‍ර සම්පත**: තමන් වාසය කරන ප්‍රදේශයෙහි ශ්‍රද්ධා සම්පන්න හෝ ශිලසම්පන්න හෝ ත්‍යාගසම්පන්න හෝ ප්‍රඥාසම්පන්න ධර්මයේ හැසිරෙන පුද්ගලයන් සමග යහපත් සම්බන්ධතා පවත්වා ගෙන, ඔවුන්ගෙන් ලැබෙන අවවාද හා උපදෙස් වලින් හික්මී ඒ අනුව දිවිපෙවත ගෙනයාමට දක්ෂවීම 4) **සමජිවිතය පවත්වා ගැනීම**- balanced living: තමනට ලැබෙන ආදයම අනුව ජීවත්වීමේ දක්ෂබව- නාස්තිකාර ජීවිතයක් හෝ පහත් (ලෝභ සහිත) ජිවිතයක් නොමැතිව තමාට හා සෙසු අයට යහපත ඇතිවෙන ලෙසින් ජීවිතය සම ලෙසින් ගෙනයාම. **ධන සම්පත් ආරක්ෂා කරගැනීම:** ඉහත දක්වා ඇති කරුණු 4 ට අමතරව, තමන් උපයාගත් ධන සම්පත් ආරක්ෂා කර ගැනීම ද යහපත් ජීවිතයකට අවශ්‍යවේ. ඒ සඳහා උවදුරු 4 ක් දුරු කරගත යුතුය: 1.**සල්ලාල හැසිරීම** 2. **සුරාවට ගිජුවීම** 3. **සූදුකෙළිම** 4. **පාපමිත්‍රසේවනය** .**මතු යහපත් ජීවිතයක් ලැබීමට:** කරුණු 4 ක් උපකාරීවේ: 1. ශ්‍රද්ධාව තිබීම2. ශිලසම්පන්නබව 3. දානශීලිබව 4. ආරිය ප්‍රඥාව තිබීම: සමුදය හා වය දැකීමේ නුවණ. **බලන්න**: ආරිය ප්‍රඥාව. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (5) 8 නිපාත: 8.2.6.4 ව්‍යාගපජ්ජ සූත්‍රය, පි 256,EAN: 8: 54 .4 Dīghajāṇu, p 441.

▲ **ගිහිසාමීචිපටිපදාව-** The Layperson’s Proper Practice
ගිහිසාමීචිපටිපදාව යනු, ගිහියන් ආකාර 4 කට සංඝයාට කරන සේවාවය- සිව්පසය ලබාදීමය: 1 සිවුරු පිරිනැමීම 2 පිණ්ඩපාතය පිරිනැමීම 3 සේනාසන පිරිනැමීම 4 ගිලන්පස හා බෙහෙත් පිරිනැමීම. මේ ප්‍රතිපදාව ගිහියන්ට සුදුසු යහපත්වූ-මනාවූ ප්‍රතිපදාව යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. එසේ පුහුණුවන ගිහියන්ට මෙලොව කීර්තියද, පරලොව දෙව්ලොව සැපද ලැබේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.1.10 ගිහිසාමීචිපටිපදා සූත්‍රය**,** පි. 143, EAN: 4: 60.10 The Layperson’s Proper Practice, p. 172.

▲ **ගිහිසුඛ**- Happiness of layperson: ගිහිජීවිතය ගෙනයන පුද්ගලයන් ලබන සැප 4 ක් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත:1) **අත්ථිසුඛය:** හිමිකම (ownership): දැඩි වීරිය ඇතිව සම්පත් ලබාගැනීමේ සැපය 2) **භෝග සුඛය** (Happiness of enjoyment): තමන් ලබාගත් සම්පත් විඳීමේ සැපය3) **අනණසුඛය** (freedom from debt)- ණයනොමැති බව නිසා ලබන සුඛය 4) **අනවද්‍ය සුඛය** (happiness of blamelessness): තුන් දොරින් යහපත් ක්‍රියා පණක් කිරීම නිසා සිතේ ඇතිවන සැපය.**මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.2.2.2. අනණසූත්‍රය, පි. 152.EAN: 4: 62.2 Freedom from debt, p. 174.

▲ **ගුහාව**- Cave: බුදුන් වහන්සේ ශරීරය ගුහාවක් ලෙසින් පෙන්වා ඇත. සත්ත්වයෝ කාමආදී කෙලෙස්වලින් බැඳී, ඒවා අත් හැර ගැනීමට බැරිව සිටි. එහෙත්, තණ්හාවේ නො ඇලුන උතුමන්, මෙලොව, පරලොව නො පතන්නේය. **මූලාශ්‍ර:** බු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකවග්ග: 4-2 ගුහට්ඨක සූත්‍රය, පි. 264.

ඝ කොටස:ඝට,ඝස

ඝට

▲**ඝටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ**-Ghatikara Brahma: ඝටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ, කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වැඩවිසූ සමයේ ඝටිකාර නම් වළංසාදන පුද්ගලයෙක් ලෙසින් වාසය කරමින්, බුදුන් වහන්සේගේ ගිහි දායකත්වය දැරිය. ඒ සමයේ අපගේ බුදුන් වහන්සේ ජෝතිපාල නම් බ්‍රාහ්මණයෙක් ලෙසින් උපත ලබා, ඝටිකාර කුඹලා හා මිතුරුව, ඔහුගේ උපදෙස් නිසා කාශ්‍යප බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ, පැවිදිබවට පත්වූහ. ඝටිකාර කුඹලා මියයාමෙන් පසු (අනාගාමීබව ලබාසිටිනිසා) ඝටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියන් ලෙසින් බ්‍රහ්මලෝකයේ පහළවූහ. ගෝතම බුදුන් වාසය කරන සමයේ, ඝටිකාර බ්‍රහ්ම දෙවියෝ බුදුන් වහන්සේ බැහැදකිමට පැමිණිබව සූත්‍රයන්හි පෙන්වා ඇත. **බලන්න: ම.නි**. ඝටිකාර සූත්‍රය, **සංයු.නි**:දේවතා සංයුත්ත: ඝටිකාර සූත්‍ර 2 කි.
▲**ඝොටමුඛ බ්‍රාහ්මණ**-Brahmin Ghotamukha:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **ඝොටමුඛ ශාලාව**-Ghotakukha Hall: පාටලීපුත්‍ර නුවර පිහිටි මේ ශාලාව, ඝොටමුඛ බ්‍රාහ්මණ විසින් කහවනු 500ක් යොදා සකස් කර සංඝයාට පිරිනැමූ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** ම.නි: (2) 2.5.4 ඝොටමුඛ සූත්‍රය, පි.644.

ඝස

▲ **ඝෝසිත ගහපති**- Householder Ghositha: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **ඝෝසිතාරාමය**- Ghositha's aramaya: කොසඹෑනුවර පිහිටි මෙ ආරාමය ඝෝසිත ගහපති විසින්, බුදුන් ප්‍රමුක සංඝයට පිරිනමා ඇත. **බලන්න**:උපග්‍රන්ථය:3.

ච කොටස:

චක,චග,චට,චත,චද,චන,චණ,චප,චම,චර,චල, චව

චක

▲ **චංකම**- Walking path: චංකම (චඞකම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ භාවනාව සඳහා යොදාගන්නා සක්මන් පථයය. **බලන්න**: සක්මන් භාවනාව.

▲ **චංකි බ්‍රහ්මණ**-Brahamin Chanki: මොහු කොසොල්දනව්වේ, ඕපසාද බමුනුගමේ වාසය කල ප්‍රසිද්ධ බ්‍රාහ්මණකි. බුදුන් වහන්සේ ඒ ගම අසල දේවවන නම් සල්උයනේ වැඩසිටින අවස්ථාවේදී උන්වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණි බව මෙහි පෙන්වා ඇත. තමාගේ ගමේ පිරිසට, බුදුන් වහන්සේ ගැන මහා ගුණ ගායනාවක් මොහු පවසා ඇත. **බලන්න**:බුදුගුණ. **මූලාශ්‍රය**:ම.නි: (2) 2.5.5 චංකිසූත්‍රය, පි.662.

▲ **චක්ඛායතන** -eye base: ආධ්‍යාත්මික ආයතන 6න් එකකි, ඇස ආයතනය ය.**බලන්න**:ආයතන

▲ **චක්ඛු**- Eye: චක්ඛු-ඇස, අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රිය (සළායතන) 6න් එකකි. ඇසෙහි ස්වභාවය අනිත්‍යයය, වෙනස්වේ, විපරිනාමබවට පත්වේ. ඒ පිලිබඳ යථා අවබෝධය ලැබීම -ධම්මචක්ඛු ලැබීම සෝතාපන්නවීමය. **බලන්න:** සලායතන, සෝතාපන්න, සළායතන. **සටහන්**: ධම්මචක්ඛ ප්පවත්තන සූත්‍රයේදී, කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් සෝතාපන්න වීම, ධම්ම චක්ඛු පහළවීම යයි පෙන්වා ඇත. ** සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකාරයෙන් දැකිය යුතුය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.1. චක්ඛු සූත්‍රය, පි. 470, ESN: 25: Okkanti samyutta: 1 The eye, p. 1140.

▼**ඇස ඇතිවීම නිසා** දුක ඉපදෙන ආකාරය -ජරා රෝග මරණ- පිලිබඳව මෙහි විස්තර කර ඇත. ඇස පිලිබඳ තණ්හාව පහවීම, දුක නැතිවීමය. **සටහන:** සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: උප්පාදසංයුත්ත:5.1.1. චක්ඛු සූත්‍රය, පි. 478.

▼ **ඇසනිසා ඡන්දරාගය** ඇතිවීම කෙළෙස් හටගැනීම බව මෙහි පෙන්වා ඇත. ධර්මඅවබෝධය මගින් ඒ කෙළෙස් පහකර ගත හැකිවේ. **සටහන:** සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිළිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: කෙළෙසසංයුත්ත:6.1.1. චක්ඛු සූත්‍රය, පි. 486.

▲ **චක්ඛු ඉන්ද්‍රිය**-Eye faculty: ධර්මයේ පෙන්වා ඇති ඉන්ද්‍රිය 22න් එක් ඉන්ද්‍රියකි. **බලන්න**:ඉන්ද්‍රිය.

▲ **චක්ඛු තුන**- The three eyes: බුදුන් වහන්සේ චක්ඛු 3 ක් පෙන්වා ඇත: මස්ඇස -භෞතික ඇස(physical eye), දිවැස- දිබ්බ චක්ඛු (divine eye), පැනස -ප්‍රඥා ඇස(eye of wisdom): **" තිණිමානි භික්කවෙ චක්කුනි...මංසචක්කු, දිබ්බචක්කු, පඤ්ඤාචක්කු"**. මස්ඇස, දිවැස් ලබාගැනීමට හේතුවේ. දිවැස- ඉද්දිබලයකි. ප්‍රඥා ඇස ලැබීමෙන් ආසව ක්ෂය කිරීමේ ඥානය ඇතිවී- ආසවක්ඛය, දුක අවසන්වේ. **සටහන:**

මස්ඇස- සළායතන 6 න් එකකි. **මූලාශ්‍ර:** ඛු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.2.2 චක්ඛු සූත්‍රය, පි. 416.

▲ **චක්ඛුපාල තෙර-** Chakkhupaala Thera **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1
▲ **චක්ඛු විඤ්ඤාණය-**Eye consciousness: සය විඥානයන්ගෙන් එකකි. **බලන්න:** විඥානය.
▲ **චක්‍රවර්ති රජ-** Wheel-Turning Monarch: සතර දීපයන්ට අධිපති, බොහෝ යස ඉසුරු ඇති උතුම් පාලකයාය. **බලන්න:** සක්විතිරජ.
▲ **චක්‍ර සතර: පාලි: චත්තාරි චක්කානි-** The four wheels: බුදුන් වහන්සේ චක්‍ර 4ක් පෙන්වා ඇත. එමචක්‍ර සම්පත්තිය ඇති දෙවියන් හා මිනිසුන් අග්‍ර බවට පත්වේ, ධනසම්පත්ති බහුලව ලබා ගනී. 1) සුදුසු දේශයක වාසය කිරීම (**පතිරූපදෙසවාසො**) 2) සත්පුරුෂයන් සේවනය (**සප්පුරිසූප නිස්සයො**) 3) තමා තුලශ්‍රද්ධාව ආදී ගුණ ධර්ම තිබීම - යහපත් පෞරුෂත්වය (**අත්තසම්මාපණිධිච**) 4) පෙර කළ පින් ඇති බව (**පුබ්බෙ ච කත පුඤ්ඤතා**). ඒ සම්පත් නිසා ඔවුන්ට සතුටින් වාසය කරති. **සටහන:** * මංගල සූත්‍රයේ 2 නි හා 3 නි ගාථාවන්හි එම ගුණ 4 මංගල-සුභ කරුණු ලෙස පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: චක්කවග්ග: 4.1.4.1.චක්ක සූත්‍රය, පි. 88, EAN:4: 31.1 The wheel, p. 160
▼**චක්‍ර 4 තිබීම** ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට බොහෝ උපකාරීවේ- ඒවා බහුඋපකාර ධර්ම යන්ය**. බලන්න**: EDN: note: 1139, p. 475. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

චග

▲ **චාගය-** Generosity: චාග යනු සතුටු සිතින් දීමය- දානයය, ත්‍යාගයය. මෙය කුසල ක්‍රියාවකි, පින් ලැබේ. සියලු දෙය අතහැරීම, එනම්, තණ්හාව හැරදැමීම ද චාගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. **බලන්න:**දානය. **සටහන:** ධම්මචක්කපවත්තන සූත්‍රයේ : දුක නිරෝධ කරගැනීම පිණිස තණ්හාව හැරදැමීම චාගය යයි පෙන්වා ඇත. " **ඉදං ඛො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛ දුක්ඛනිරොධො අරිය සච්චං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙස විරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො…**". මහණෙනි, මේ දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍යයය: ඒ තණ්හාව, ඉතිරි නොමැතිව දීලාදැමීම, අත්හැරීම, නිදහස්වීම, ඇල්ම හැරදැමීමය. **බලන්න:** තණ්හාව.
▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1**. " ...චාග කියන ගුණයේ අවසාන කෙළවර, අවසාන ප්‍රතිඵලය, නෙක්කම්මයට ශක්තිය ඇතිවීම". "**අබිනික්මන**": කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු: පි.16, 2003,
▲ **චාගානුසතිය -** Chaganusati: චාගානුසතිය, අනුසති භාවනාවකි. තමන්ගේ ත්‍යාගශීලිබව සිහිපත් කර සිත ප්‍රීතියට පත්කරගැනීම මගින් සිතේ එකඟබව- සමාධිය ලබාගැනීම. ගිහියන් විසින් වැඩිය යුතු භාවනාවකි. **බලන්න:** භාවනා, ගිහියන්ට උපදෙස්.

චට

▲ **චාටුකථා-** flattery: අනුන් රවටීමට කරන කථාය, අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයේ පරිහාණියට හේතුවේ. **බලන්න:** ඉච්චාකතාව, උත්තරී මනුස්සධම්ම.

චත

▲**චෛත්‍ය-**Chetiya: බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු ආරිය පුද්ගලයන් සිහිකිරීම

පිණිස ගොඩනගන ස්මාරකයන් චෛත්‍ය -චේතිය -ථූප -දාගැබ ලෙසින් හඳුන්වයි. **බලන්න:** ස්ථූප. **සටහන:** සක්විතිරජ සිහිකිරීම පිණිසද චෛත්‍ය සාදයි. **බලන්න:** සක්විතිරජ.

▼ **චෛත්‍යය තුන**: අටුවාවට අනුව චෛත්‍යය තුන් ආකාරයකි: **පාරිභෝග චෛත්‍යය** නම් බුදුන් වහන්සේ පරිහරණය කල බෝධිරුක, චීවරය, පාත්‍රය. **උද්දේසික චෛත්‍යය** නම් බුදුපිළිම වේ. **ස්ථූප චෛත්‍යය** නම් ධාතු තැන්පත් කර ඇති ස්ථූපයන්ය. චෛත්‍යයන්ට ගරු පූජා කිරීම පුණ්‍ය ක්‍රියාවක්වේ.**බලන්න:** ශාරීරික ධාතු, මහාපරිනිර්වාණසූත්‍රය. **මූලාශ්‍රය:** ඛු.නි:ඛුද්දකපාඨ: 8 නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය, සටහන් 2: පි. 46.

▲**චෛතසික සුඛය -**Mental happiness: චෛතසික සුඛය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ජානසමාපත්ති ලැබීමෙන්, නීවරණ පහවීම නිසා සිතේ ඇතිවන සැපැයටය. මානසික සුවය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මෙය කායික සුඛයට වඩා අග්‍රය. **බලන්න**: ජාන, සුඛය.

▲ **චේතනා**- Chetana – Volition: කයෙන් වචනයෙන් හා සිතින් (තුන්දොර) කරන කුසල්හෝ අකුසල් චේතනා ය. කම්ම සකස් කරන්නේ චේතනා මගින්ය. **“චේතනා අහං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි”** යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. චේතනා :සංඛාර, අභිසංඛාර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** සංඛාර, කම්ම, අභිසංඛාර.

▼ **කෙනෙක් සිතන**, කල්පනා කරන, සිත නැඹුරුකරන දේ - චේතනාවය. චේතනා නිසා විඥානය පිහිටයි, මතු ජාතිය ඇතිවීම ආදී සසර දුක ඇතිවේ. චේතනා නොමැතිනම් විඥානයේ පිහිටීමක් නැත, සසර දුක නිමාවේ. **බලන්න**: විඥානය, පටිච්චසමුප්පාදය. (Bhikkhus, what one intends, and what one plans, and whatever one has a tendency towards: this becomes a basis for the maintenance of consciousness). **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත:කළාරඛත්තිය: **චේතානා සූත්‍ර** 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▼ **සියලු චේතනා** (රූපසංචේතනා,ශබ්දසංචේතනා, ගන්ධ සංචේතනා,රසසංචේතනා, ඵොට්ඨබ්බසංචේතනා,ධම්මසංචේතනා) අනිත්‍යය ය. එලෙස, දකිනා පුද්ගලයා **‘සද්ධානුසාරී’** ය, ඒබව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා **‘ධම්මානුසාරී’** ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. **බලන්න**: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්ති සංයුත්තය: චක්ඛුවග්ග:4.1.7 සූත්‍රය, පි.474.

▲ **චේතෝඛිල** : පාළි: **චෙතොඛීලා**- mental barrenness:චේතෝඛිල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිතේ තද බව- අනම්‍ය බව, ආධ්‍යාත්මික මග නගා ගැනීමට යොදාගතයුතු ගුණයන් දැරීමට ඇති තද බවය. මේවා නිසා මාර්ගය හානියට පත්වේ. **බලන්න:** චේතෝඛීල, හානභාගිය ධර්ම. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:** පි: 290: “**චෙතො**: සිත, පි. 267: **ඛීල**: තදබව”. **B.D:** p. 40: **“Cetokhila:** mental obduracies are 5 things which stiffen and hinder the mind from making right exertion: doubt about the master, about the doctrine, about the holy brotherhood, about the training and anger against the one’s fellow monks”.

▼ **හානිය ඇති කරන චේතෝඛිල 5 ක්** වේ. පංච චේතෝඛිල: 1) ගුරුවරයා පිළිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව. 2) ධර්මය පිළිබඳ

විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 3) සංඝයා පිලිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 4) ශික්ෂාව -පුහුණුව පිලිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 5) තමන් සමග සිටින සෙසු අය (සබ්‍රහ්මසරුන්) සමග තරහ සිතින්, ගැටුන සිතින් සිටීම. එමනිසා, ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නො පෙළඹේ, විරිය නො මැතිවේ. එම අවගුණ පහ කර ගැනීම පිණිස සතර සතිපට්ඨානය වඩා ගත යුතුවේ: **"කතමෙ පඤ්ච ධම්මා හානභාගීයා: පඤ්ච චෙතොඛීලා: ඉධාවුසො භික්ඛු සත්ථරි කඞ්ඛති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සම්පසීදති තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතච්චාය පධානාය, අයං පඨමො චෙතොඛීලො. පුන ච පරං ආවුසො භික්ඛු ධම්මෙ කඞ්ඛති... සඞ්ඝෙ කඞ්ඛති... සික්ඛාය කඞ්ඛති... සබ්‍රහ්මචාරීසු කුපිතො හොති අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛීලජාතො, තස්ස චිත්තං න තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතච්චාය පධානාය. යස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතච්චාය පධානාය, අයං පඤ්චමො චෙතොඛීලො..."**. පංච චේතෝඛිල පහ නොකරගත් පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳ එළිය නැතිවී යන ලෙසින්, හානියට පත්වේ (නො බැබලේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, අකුසල හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 **සටහන**: ම.නි. චේතෝඛිල සූත්‍රයේ මේ කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.5 චේතෝඛිල සූත්‍රය, පි.422, EAN:5: 205.5 Barrenness, p. 305, අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.9 චේතෝඛිල සතිපට්ඨාන සූත්‍රය**,** පි.580, EAN: 71.9 Mental Barrenness, p. 487,දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384, අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 චේතෝඛිල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲**චේතෝපරිය ඥානය-**understand the minds of other beings අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනගැනීමේ නුවණ චේතෝපරිය ඥානය වේ. පරචිත්ත විජානන ඥානය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ඉද්ධිපාද වඩාගැනීමෙන් එම නුවණ ලැබේ. මෙය බුද්ධ ඥානයකි. **බලන්න**:පටිසම්භිදා 1:ඥානකතා:52 චේතෝපරියඥානය, පි. 234.

▼**බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:** " මහණෙනි, මම යම් තාක් කැමති වේ නම් ඒ තාක් අන්‍ය සත්ත්වයන් ගේ අන්‍ය පුද්ගලයන්ගේ සිත, තම සිතින් පිරිසිඳ දැන ගනිමි... සරාග සිතක් නම් සරාග සිත යයි...විමුක්ත සිත විමුක්ත සිත ලෙසින් දනිමි". (Bhikkhus, to whatever extent I wish, I understand the minds of other beings and persons, havingencompassed them with my own mind. I understand a mind with lust as a mind with lust... a liberated mind as liberated and an unliberated mind as unliberated) **සටහන්: *** සිතේ විවිධ බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. ** චිත්තානු පස්සනාවේදී සිතේ විවිධ බව මෙනෙහි කරයි. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.9 ජාන අභිඥා සූත්‍රය, පි. 342, ESN:12 Nidanavagga: Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817.

▼**අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:** " ඇවත්නි, සතර සති පට්ඨානය යහපත් ලෙසින් දියුණු කරගත් නිසා, වෙනත් අයගේ සිත: සරාගී සිතක්ද...විරාගී සිතක්ද ආදී ලෙසින් තම සිතින් පිරිසිඳ දනිමි..." **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: අනුරුද්ධසංයුත්ත: 8.2.4 චේතෝපරිය සූත්‍රය,

පි. 104, ESN: 52 Anuruddhasamyutta: 14.4 Encompassing the Mind, p. 2127.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.**" චිත්තයේ සරාග (රාගීබව) ආදී ස්වභාවය පිරිසිඳ දැනීම චේතෝපරිය ඥානය ය. තමාගේ හා අන් අයගේ සිතෙහි ස්වභාවය දැනීම...දිබ්බ චක්ඛු ඥාණය, චේතෝපරිය ඥානය ඉපදවීමට හේතුවේ...": **සිංහල විශුද්ධිමාර්ගය:** 13 පරිච්ඡේදය: පි. 595. **2.** "**මෙය බුද්ධ ඥානයකි.** සියලු සත්ත්වයන්ගේ සිතේ ස්වභාවය දන්නා නුවණ- සිත රාග, ද්වේශ, මෝහ සහිතබව හෝ රහිතබව, ථිනමිද්‍ධයෙන් හැකුළුන සිතක්ද, උද්දච්ඡ සිතක්ද, මහද්ගත ද අමහද්ගතද, ලෞකිකද, ලොකොත්තරද, සමාහිතද අසමාහිතද, විමුක්ත ද විමුක්ත නොවූ යන 16 ආකාර ලෙසින් අනුන්ගේ සිත් පිලිබඳ දන්නා නුවණ". **ආර්යවංශ ධර්ම පුස්තක මාලා 1-4,** අංක **1** සප්තබෝජ්ජංගය- පි. **77,** සම්පාදනය- මොරටුවේ සිරි සාසනවංශ තෙරුන්**, 1948.**

▲ **චේතෝවිනිබන්ධ:** පාලි: **චෙතසො විනිබන්ධා** bondages of the mind චේතෝවිනිබන්ධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත වෙළා බැඳ ගන්නා අකුසල ධර්මයන් ගැනය. බුදුන් වහන්සේ චේතෝවිනිබන්ධ 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1) පහනොවූ කාමච්ඡන්දය 2) කය පිලිබඳ පහ නොවූ තණ්හාව 3) රූප කෙරෙහි පහනොවූ තණ්හාව 4) කුසපුරා ආහාර ගෙන අලසව, නිදිවැදීම 5) බඹසර රැකීමේ අරමුණ වන්නේ මරණින් මතු දෙව්ලොවක උපත ලැබීම පිණිසය යන විස්වාසය ඇතිව කටයුතු කිරීම. එම අවගුණ නිසා ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නො පෙළඹේ, විරිය නො මැතිවේ. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.6 චේතෝවිනිබන්ධ සූත්‍රය, පි.424, EAN:5: 206.6 Bondages, p. 305.

▼**පංච චේතෝ විනිබන්ධනයෙන්** බැඳුන පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳ එළිය නැතිවී යන ලෙසින්, හානියට පත්වේ (නො බැබලේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, මේ බන්ධන හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 චේතෝඛිල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲ **චෙතෝ විමුක්තිය**: පාලි: **චෙතොවිමුත්තිං**-Deliverance of mind-ceto vimutti: ධර්මයේ චෙතෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමාධි සමාපත්ති ලබා ගැනීමෙන්, අරහත් මග සාක්ෂාත් කර ගැනීමය. උභතොභාග විමුක්තිය ලබන උතුමා ප්‍රඥාවිමුක්තිය මෙන්ම චෙතෝ විමුක්තියද ලබාගනී.**බලන්න**: සත් ආරිය පුද්ගලයෝ, විජ්ජා විමුක්තිය, සමථ හා විදර්ශනාව, අවසානඥානය, උභතෝභාගවිමුක්තිය.

▼ **චේතෝවිමුක්තිය ඇති කරගන්නා ක්‍රමවිධිය** බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: "සමථ භාවනාව වැඩීමෙන් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? **සිත දියුණුවීමය.** සිත දියුණුවීම මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? **රාගය පහවීම.** රාගයෙන් වෙළුන සිතක් ඇතිවිට විමුක්තිය ඇතිනොවේ. රාගය පහවූවිට සිත විමුක්තියට පත්වේ, චේතෝවිමුක්තිය ඇතිවේ""**ඉති ඛො භික්ඛවෙ රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති". මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.3.11 සූත්‍රය, පි.158, EAN: 2: 31.11 Sutta, p.60..

▼ **අරහත්ඵල සමාධිය** සාක්ෂාත් කරගැනීම චේතෝ විමුක්තියවේ. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත**:** ධම්මවග්ග,පි.198, EAN:2: Dhamma, p. 68.

▼**පංචඉන්ද්‍රිය දියුණු කිරීම මගින්** චේතෝවිමුක්තිය-ඵලසමාධිය

ඇතිවේ.**මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත**:** ආසවක්ඛය සූත්‍රය, පි. 390, ESN: 48: Indriya samyutta: 20.10, Destruction of the taints p. 1946.

▼ **රාග දෝස මෝහ** යන ආසවයන්ගෙන් සිත යහපත් ලෙසින් විමුක්තියට පත් කරගත් - චේතෝවිමුක්තිය ලැබූ භික්ෂුව සුවිමුත්ත චිත්තෝය. **බලන්න**: සුවිමුත්තචිත්ත. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය හා 10.1.2.10 දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය පි.82-84, EAN: 10: II Protector, 19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones 1 & 2, p. 498-499.

▲**චෙතොවිවට්ට**-mental transformation: චෙතොවිවට්ට ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රූපධ්‍යානයය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා අතුරින් එම ධ්‍යානයේ අග්‍ර භික්ෂුව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චූලපන්තක තෙරය. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲**චතුආරක්ෂක භාවනා**- Four protective meditation: චතුආරක්ෂක භාවනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, භාවනාව වැඩිමේදී, පංච නිවරණයන් ගෙන් සිදුවන බාධා වලින් ආරක්ෂාවීම පිණිස යොදාගන්නා 4 විධි භාවනා අරමුණුය: 1) මාර්ගය පිලිබඳ ඇතිවෙන යම් සැකයක්, විචිකිච්චාවක් පහකර ගැනීම පිණිස බුද්ධානුස්සතිය වැඩිම යහපත්වේ. 2) ව්‍යාපාදය-තරහ පහකර සිත සමාහිත කරගැනීමට මෙත්තා භාවනාව වැඩිම යහපත්වේ. 3) සිතේ ඇතිවන රාගය- කාමඡන්දය පහකර ගැනීමට සුදුසු වන්නේ අසුභ භාවනාවය. 4) ථිනමිද්ධය-අලසකම-කුසිතබව- අරතිය නැති කර අප්‍රමාදය අතිකර ගැනීමට උපකාරී වන්නේ මරණසතිය වැඩිමය. මේ අරමුණු 4 වඩාගැනීමෙන්, උද්දච්ච කුක්කුච්ච නීවරණය පහවේ**. බලන්න:** භාවනා.

▲ **චතු ඉද්දිපාද**- Four Iddipada: චතු ඉද්දිපාද -සතර ඉද්දිපාද යනු ඡන්ද, විරිය, චිත්ත හා විමංසා යන ඉද්දිපාදයෝය.රාගය පිලිබඳ අභිඥාව පිණිස සතර ඉද්දිපාද වැඩිය යුතුය. **බලන්න**: සතර ඉද්දිපාද.**මූලාශ්‍රය**:අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 චතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ **චතුඕසය**- Four floods: චතු ඕසය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සසර ඇදගෙන යන ජල ප්‍රවාහයන් 4 ය. මෙය තරණය කිරීමට ඇතිමග ආරිය අටමගය. **බලන්න**: ඕසය, ආරියඅටමග. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත:3.2.8 බ්‍රහ්මසූත්‍රය,පි.328.

▼**සිහිය ඇතිව** (සතිමත්ව) හැසිරෙන පුද්ගලයා නුවණින් දහම දැක චතු ඕසය තරණය කිරීමට සමත්වේ. **මූලාශ්‍රය**: ඛු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-4 මෙත්තගුමානවක,පි.340.

▲ **චතුදිසා**- Four Quarters: චතුදිසා**-**දිසා 4 නම්: උතුර, දකුණ, නැගෙනහිර හා බටහිරයන දිසවන්ය. කරුණු 5 කින් සමන්විත මහණට, චතු දිසාවන්හි, කිසිම අපහසුවක්, බාධාවක් නොමැතිව හැසිරිය හැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: 1) ශිලසම්පන්නවීම 2) බහුශ්‍රැතබව 3) සිව්පස පිලිබඳ සන්තුට්ඨිය තිබීම 4) මේ ජීවිතයේදීම සිව් ජාන සමාපත්ති ලබා පහසු විහරණය තිබීම 5) ආසව ක්‍ෂය කිරීමෙන් මේ අත්භවයේදීම අරහත්වය ලබා තිබීම. (Possessing these five qualities, a bhikkhu is at home in the four quarters). **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.3.1.9. චතුදිසා සූත්‍රය, පි. 238, EAN:5: 109.9. At Home in the Four Quarters, p. 275.

▲ **චතුධාතු**- Four elements: චතුධාතු-ධාතු සතර: පඨවි, ආපෝ,තේජෝ හා වායෝ ධාතුය, මේවා සතර මහා භූතයන් ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. පංච උපාදානස්කන්ධය සකස්වී ඇත්තේ මේ ධාතුවලින්ය. ධාතු 4 නිසා ඇති **ආදීනව:**බොහෝ දුක් ඇතිවේ, ලෙඩරෝග ඇතිවේ, මහලුබවට පත්කරයි, මරණය ලබාදෙයි. ධාතු 4 නිසා යම් සොම්නසක්, සතුටක් ඇතිවේ නම් එය චතුධාතුවේ **ආස්වාදයය**, ඒවායේ වෙනස්වීමක් ඇතිවේද, එය ආදීනවයය, ඒවා පිලිබඳ ඇති ඇල්ම දුරුකිරීම එහි **නිස්සරණය** යවේ,එසේ චතු ධාතු පිළබඳව යථා අවබෝධය ලබා ගැනීම, ආධ්‍යාත්මික මගට ඇති බාධා ඉවත්කර ගැනීමය, බ්‍රහ්මචරියාව සාක්ෂාත් කර ගැනීමයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** ධාතු. **සටහන**: විස්තර පිණිස **බලන්න**: විසුද්ධිමග, ධාතුකතා,පි. 720. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: චතුධාතුවග්ග, පි. 285, ESN: 14. Dhatu samytta: IV: Four elements, p. 773.

▲ **චතුධාතු වවට්ඨාන**-Analysis of the four elements: චතුධාතු වවට්ඨාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ හා වායෝ යන ධාතු ගැන විමසා බලා යථා අවබෝධය ලබා ගැනීමය .**බලන්න**: ධාතු. **සටහන:** විස්තර පිණිස **බලන්න:** විසුද්ධිමග්ග, 15 පරිඡේදය.

▲**චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය**- The four brahmin truths: බුදුන් වහන්සේ විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කරන ලද චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය නම්, සතර ආකාර ක්ෂිණාශ්‍රව-අසාව ක්ෂය කිරීමය: 1**. සියලු සත්ත්වයෝ ගළවාගත යුතුය**. එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, හීනය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, හුදෙක් සත්ත්වයන් කෙරෙහි දයාවෙන් හා අනුකම්පාවෙන් කටයුතු කිරීමට පිළිපන්නේවේ 2. **සියලු කාමයෝ අනිත්‍ය, දුකය, විපරිණාමයට පත්වේ.** එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, හීනය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, කාමයන් කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපන්නේවේ. 3. **සියලු භවයෝ අනිත්‍ය, දුකය, විපරිණාමයට පත්වේ.** එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, හීනයයි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, භවය කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපන්නේවේ. 4. **මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි,** මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ. එසේ **චතු කොටික සුඤ්ඤතාව** ප්‍රකාශ කරන ඔහු සත්‍යක්ම කියයි, ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, හීනය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපන් කෙනෙකි. **බලන්න**: චතු කොටික සුඤ්ඤතාව. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 චතු කොටික සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ **චතුකොටික සුඤ්ඤතාව**-Four-pointed emptiness - catukkoṭisuññatā: චතුකොටික සුඤ්ඤතාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපන්වීමය. ඔහු සුඤ්ඤතාව 4 ආකාරයකින් පුරුදු කරයි: මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි, මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ. **බලන්න:** චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය, සුඤ්ඤත විහරනය. **සටහන්:*** අටුවාවට අනුව: “This is an explanation of four-pointed emptiness (*catukkoṭisuññatā*). *I am not anywhere* (*nāhaṃ kvacana*): He does not see [his] self anywhere. *The belonging of anyone* (*kassaci kiñcanatasmiṃ*): He does not regard his self as an entity that could be taken up by anyone else, that is, he cannot be taken up by thinking of him as a brother in the position of a brother, a friend in the position of a friend, an employee in the position of an employee. *Nor is there anywhere anything … that is mine* (*na ca mama kvacana*): Here, we temporarily put aside the word ‘mine’ (*mama*). ** *Ākiñcaññaṃyeva paṭipadaṃ paṭipanno hoti*. Mp says that he is practicing the way without impediments, without grasping (*nippalibodhaṃ niggahaṇameva paṭipadaṃ paṭipanno hoti*). MN 106.8, II 263,33–264,3, however, offers this formula as a meditation device for attaining the base of nothingness (*ākiñcaññāyatanaṃ samāpajjati*). **බලන්න:** EAN: Notes: 896 & 897, p. 628. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 චතුකොටික සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ **චතුරනවජ්ජ -** Blameless four requisites: චතුරනවජ්ජ යනු සංඝයා නිදොස්ලෙසින් ලබන සිව්පසය. **බලන්න**: සිව්පස

▲ **චතුවෙසාරජ්ජ -**Chatuvesarajja: චතුවෙසාරජ්ජ, බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන නමකි. බුදුන් වහන්සේ සතර ආකාරයෙන් විශාරද බව මින් පෙන්වා ඇත:1) සම්මාසම්බුදුව දහම අවබෝධ කලබව 2) ආසව ක්‍ෂයකලබව3) මාර්ගඵල දහම අන්තරාකාරී නොවන බව 4) ධර්මය යහපත් ලෙසින් සේවනය කිරීමෙන් දුක නැතිවන බව. **බලන්න**: වෙසාරජ්ජ, බුද්ධනාම. මූලාශ්‍රය:අංගු:4 නිපාත:හනඩාගමවග්ග: චතුවෙසාරාජ්ජ සූත්‍රය.

▲ **චතුවොකාර භව**- Chatu Vokara Bhava: අරූපලෝක 4, චතුවොකාර භව ලෙසින් පෙන්වා ඇත, **බලන්න:** අරූප ලෝක.

▲ **චතුවොහාර -**Chathuvohara: **චතුවොහාර** (සතර වෝහාර) four kinds of expression) ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ: 1) දක්නා ලද දෙය පිළිබඳව දෘෂ්ට වාදීබව 2) අසන ලද දෙය පිළිබඳව ශ්‍රැතවාදී බවය 3) ගන්ධ, රස, ස්පර්ශය පිළිබඳව මුතයෙහි මුතවාදීබව, 4) ධර්මතා පිලිබඳ විඤානයෙහි විඤානවාදීබව. (One speaks of the seen as it was seen; one speaks of the heard as it was heard; one speaks of the sensed as it was sensed; one speaks of the cognized as it was cognized). **සටහන්:** *රහතුන්ගේ සය ආකාරවූ පාරිශුද්ධත්වය පිණිස මෙම කරුණ එක සාධකයක් බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත ** මේ පිලිබඳ භික්බු බෝධි හිමි මෙසේ දක්වා ඇත: In these four sections the phenomena comprising personal identity are considered as objects of perception classified into the four categories of the seen, heard, sensed, and cognized. Here, *sensed* (*muta*) signifies the data of

smell, taste, and touch, *cognized* (*viññata*) the data of introspection, abstract thought, and imagination. The objects of perception are "conceived" when they are cognized in terms of "mine," "I," and "self," or in ways that generate craving, conceit, and views. බලන්න:EMN: note: 17, p.1063. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

▲**චතුසතිපට්ඨාන**-Chathu satipatthana: චතුසතිපට්ඨාන යනු: කායානුපස්සනාව, වේදනානුපස්සනාව, චිත්තානුපස්සනාව, ධම්මානුපස්සනාව. රාගයේ අභිඥාව පිණිස සතර සති සතිපට්ඨානය වැඩිය යුතුය. **බලන්න**: සතිපට්ඨානය, භාවනා. **මූලාශ්‍රය**:අං.ගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 චතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ **චතුසම්මප්පධාන**-Chatusammapphadana: චතුසම්මප්පධාන යනු ප්‍රධන්විරිය වඩන ආකාර 4 ය. 1) නූපන් අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස 2) උපන් අකුසල නැතිකර ගැනීම පිණිස 3) නූපන් කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස. 4) උපන් කුසල දියුණු කර ගැනීම පිණිස,ඡන්දය ඇතිකර මහා විරියකින් කටයුතු කිරීම. රාගයේ අභිඥාව පිණිස චතුසම්මප්පධානය වැඩිය යුතුය. **බලන්න**: ප්‍රධන්විරිය, විරිය. **මූලාශ්‍රය**:අං.ගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 චතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ **චාතුර්මහාරාජික දෙව්ලොව** -devas ruled by the four great kings කාමාවචර දේවලෝක 6 න් පළමුවැනි දේවලෝකයය, සක්දෙවිඳු මෙහි අධිපතිය. **බලන්න**: දේවලෝක, සක්‍ර දෙවියෝ, සිව්වරම් දෙවියෝ.

▲ **චතුරාර්යසත්‍ය: පාලි: චත්තාරි අරියසච්චානි** -The four noble truths: චතුරාර්යසත්‍ය: සතර ආර්ය සත්‍ය, සිව්සස්- චතුඅරිය සත්‍ය, චතු සත්‍ය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. මෙය අග්‍රතම ධර්මයය. **මූලාශ්‍රය:** බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.1 අග්‍රප්‍රසාද සූත්‍රය**,** පි. 466.

▼**සසර දුකින් මිදීම පිණිස** බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් සත්‍ය සතර, චතුරාර්යසත්‍යය වේ: **1) දුක්ඛ ආරිය සත්‍ය: දුක යනු කුමක්ද? "ඉද ඛො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්චං: ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා ව්‍යාධිපි දුක්ඛා මරණම්පි දුක්ඛං අප්පියෙහි සම්පයොගො දුක්ඛො පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො යම්පිච්ඡං න ලභති තම්පි දුක්ඛං සඞ්ඛිත්තෙන පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛා...".** දුක යනු ඉපදීම, වයසට යෑම, ලෙඩවීම, මරණය, අකමැති අය හා එක්වීම, කැමති අයගෙන් වෙන්වීම, පතන දේ නොලැබීම, කෙටියෙන් දක්වන්නේ නම් මේ මුළු පංචඋපාදානස්කන්ධයම දුකය. **2) දුක්ඛ සමුදය ආරියසත්‍ය- දුක ඇතිවීම: " ඉද ඛො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදයො අරියසච්චං: යායං තණ්හා පොනොභවිකා නන්දිරාගසහගතා තත්‍ර තත්‍රාභිනන්දිනී, සෙය්‍යථීදං: කාම තණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා...".** දුක ඇතිවීමට හේතුව තණ්හාවය, පුනර්භවය ඇතිකරන, ඒ ඒ තැන ගැන ඇල්ම ඇතිකරන, සතුට ඇතිකරන කාම, භව හා විභව තණ්හාවය. **සටහන:** බුදුන් වහන්සේ දුක ඇතිවීම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය තුළින් පෙන්වා ඇත: "අවිද්‍යාව නිසා සංඛාර හටගනී... සංඛාර නිසා විඥාණය හටගනී..." **බලන්න:** පටිච්චසමුප්පාදය. **3) දුක්ඛ නිරෝධ ආරිය සත්‍ය- දුක නැතිවීම: " ඉද ඛො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරොධො අරියසච්චං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො චාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො ".** දුක නැතිවීම යනු තණ්හාව අවසන්වීමය: තණ්හාව, කිසිම ඉතිරියක් නැතිව අවසන්වීමය. එනම්, තණ්හාව අත්හැරදැමීම, දුරලීම (දීලාදැමීම),

විසිකරදැමීම, ඉන් මිදීමය, ඇල්ම නැතිකර ගැනීමය. **සටහන:** පටිච්චසමුප්පාදයේ දී බුදුන් වහන්සේ දුක නැතිවීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය බිඳී යෑමය. **4) දුක්ඛ නිරෝධගාමිනි පටිපාදා ආරිය සත්‍ය- දුක නැති කරගැනීමේ මග:**

"ඉද ඛො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරොධගාමිනි පටිපාදා අරියසච්චං: 'අයමෙව අරියො අට්ඨඞ්ගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථීදං: සම්මාදිට්ඨි... සම්මාසමාධි'". දුක නැතිකිරීමේ ප්‍රතිපදාව යනු අරියඅටමග සම්පූර්ණ කරගැනීමය. **චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගැනීමේ ක්‍රමවිධිය:** සත්‍ය සතර තුන් ආකාරයකින් අවබෝධ කරගතයුතුවේ: 1) **සත්‍ය ඥානය:** එක් එක් සත්‍ය, මෙය සත්‍යය යි අවබෝධ කරගැනීම 2) **කෘත්‍ය ඥානය:** එක් එක් සත්‍ය පිළිබඳව අනුගමනය කළයුතු දේ කිරීම: දුක අවබෝධය, තණ්හාව නිසා දුක ඇතිවේ යන අවබෝධය, තණ්හාව ප්‍රහීණය කිරීමෙන් දුක නැතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිකර ගැනීමේ මග ආරියඅටමගය යන අවබෝධය. 3) **කෘත ඥානය:** චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිස කළයුතු දේ නිම කරගත්තේය යන නුවණ ඇතිවීම. **සටහන**: එලෙස, තුන් ආකාරයෙන්: ත්‍රිපරිවෘත්ත යෙන්- එක් එක් සත්‍ය තුන් ආකාරයෙන්- (4x3) 12 ස් අයුරින් පැහැදිලිව අවබෝධකිරීමෙන් තථාගතයන් වහන්සේ උතුම් සම්මා සම්බෝධිය සාක්ෂාත් කරගත්හ. **මූලාශ්‍ර**: වින.පි: මහාවග්ග පාලිය1 : 10 ඡෙදය, පි.98, සංයු.නි: (5-2)මහාවග්ග : සච්ච සංයුත්ත: 12.2.1 ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රය, පි. 294 හා 12.2.2 තථාගත සූත්‍රය, පි. 298, ESN: 56: Saccasamyutta:Setting in motion the wheel of the dhamma, p.2276 & 12.2 Tathāgatas, p. 2279, අංගු.නි (1): 3 නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

▼ **ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය:** දැක ගත හැක්කේ චතුරාර්ය සත්‍ය තුලය. **බලන්න:**ආධ්‍යාත්මික පංචඉන්ද්‍රිය **මූලාශ්‍ර**: සංයු: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය, පි. 377, ESN: 48: Indriyasamyutta: 8.8 To be seen, p. 1933.
▼ **චතුසත්‍ය,** ආරිය සත්‍යයවේ. **බලන්න**: ආරියසත්‍ය.
▼ **චතුසත්‍ය අවබෝධ** කරගත් උතුමා ඉන්ද්‍රකිලයක් ලෙසින් නොසැලේ. **බලන්න**: ඉන්ද්‍රකිලය.
▼ **දුක අවසන් කරගැනීමට** චතුසත්‍ය අවබෝධ කළයුතුවේ. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-2): සච්චසංයුත්ත:12.5.4 කූටාගර සූත්‍රය, පි.338.
▼ **චතුසත්‍ය අභිඥෙයිය ධර්මයකි. බලන්න:** අභිඥෙයිය ධර්ම.
▼ **සම්මා දිට්ඨිය** ඇතිවීමෙන් චතුසත්‍ය අවබෝධය ඇතිවේ. **බලන්න**: ආරියඅටමග.
▼ **අවිජ්ජාව** යනු චතුසත්‍ය නොමදැනීමය. **බලන්න**: අවිජ්ජා ඕසය, අවිද්‍යාව.
▼ **සිව්ජානසමාපත්ති** ලැබීම චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය. **බලන්න**: සිව්ජාන.
▼වෙනත් **මූලාශ්‍ර: 1. "Foundations of Buddhism: The Four Noble Truths"** by Francis Story: BPS: Wheel: 34-35, Online Edition, 2008 (චතුඅරිය සත්‍යය පිලිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත).
▼ **චතුරාර්යසත්‍යය සත්‍යධර්මයය -**The Four Noble Truth is the Truth චතුරාර්ය සත්‍ය පිලිබඳ බුද්ධ දේශනාව අසත්‍යයයි ඔප්පු කළනොහැකිය,

කෙලෙසන්නට නොහැකිය, නින්දාකිරීමට නොහැකිය, විශෝධනය කිරීමට - ඉවත්කිරීමට නොහැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** ධර්මයේ සද්භාවය.**එසේ පැවසීමට හේතු:** ධාතු සය නිසා කළලය මව් කුසේ හටගනී (ගර්භාවක්‍රාන්තිය), ගැබෙන් නික්මීම (අවක්‍රාන්තිය) ඇති වනවිට නාම රූපය ඇතිවේ. නාම රූප හේතුකොටගෙන සළායතන ඇතිවේ. සළායතන හේතු කොටගෙන සය ආකාර ස්පර්ශය ඇතිවේ. ස්පර්ශය හේතු කොටගෙන වේදනා ඇතිවේ. වේදනා විඳින්නාට සතර සත්‍ය (දුක, දුක ඇතිවීම, දුක නැතිවීම, දුක නැතිකිරීමේ මග) තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **බලන්න:** සය ධාතු. **සටහන:** මේ සූත්‍රයේදී සතර සත්‍ය පිලිබඳව හා පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය හා එම ක්‍රියාවලිය අවසන් වන අන්දම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.**මූලාශ්‍ර:**අංගු.නි : (1): 3 නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

▼ **චතුරාර්යසත්‍ය විමුක්තිය පිණිසය-** Four Noble Truth is for liberation: චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ නොකළ නිසා තමන්වහන්සේ මෙන්ම සියලු සත්ත්වයෝ ද දිගුකලක් සසරේ හැසිරුණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එම ආර්ය සත්‍ය යථා ලෙසින්ම අවබෝධ කරගැනීමෙන්, යළි උපත ඇති කරන තණ්හාව සහමුලින්ම කපා දමන ලදී, භවය ඇතිවීම විනාශ කරනලදී, පුනර්භවයක් නැවත ඇතිනොවේ:
"චතුන්නං අරියසච්චානං යථාභූතං අදස්සනා
සංසිතං දීඝමද්ධානං තාසු තාසෙවව ජාතිසු
තානි එතානි දිට්ඨානි භවනෙත්ති සමූහතා,
උච්ඡින්නං මූලං දුක්ඛස්ස නත්ථිදානි පුනබ්භවො'ති" (…it is through not understanding, not penetrating the Four Noble Truths that I as well as you have for a long time run on and gone round the cycle of birth and-death… And by the understanding, the penetration of the same Noble Truth …the craving for becoming has been cut off, the support of becoming has been destroyed, there is no more re-becoming) **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, ඡෙදය 34. පි. 158, EDN: 16 : Mahāparinibbāna Sutta: The Great Passing, The Buddha's Last Days, p. 176.

▼ **චතුරාර්යසත්‍ය අනවබෝධය -**Not knowing the 4 Truths
එක්සමයෙක දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක මෙසේ පැවසුහ: **'…චතුආරිය සත්‍ය අවබෝධ නොකරණ ලද සත්ත්වයෝ පරවාදයට යති, ඔවුන් අවදිවී නොමැත"** .බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, කෙනෙක් චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගත්තේ නම් ඔහු පරවාදයට නොයන බවය, බුදුවරු,පසේබුදුවරු, රහතුන් දහම අවබෝධ කර විසම ලෝකයේ සම සිතින් හැසිරෙනබවය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි :(1): දේවතාසංයුත්ත: 1.1.7 අප්පටිවිදිත සූත්‍රය, පි. 34, ESN: 1: Devata samyutta: 7.7: Not penetrated, p. 65.

▼**චතුරාර්යසත්‍ය සියලුම කුසල්ය-**The four Noble Truth & Wholesome: සැරියුත් මහා තෙරුන්, **ඇත් පිය සටහන උපමාව** අනුව මෙසේ වදාළහ: **' යම්සේ පොළව මතුපිට හැසිරෙන පා සහිත සතුන්ගේ පියසටහන් ඇත් පාසටහනට ඇතුළත් කළහැකිය. එලෙස, සියලු කුසල් දහම් (සියලු ධර්ම ඉගැන්වීම්) චතුරාර්යසත්‍යට ඇතුලත්වේ'**: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි:(1):1.3.8 මහාහත්ථිපදෝපම සූත්‍රය, පි. 468,

EMN:28: The Greater Discourse on the Simile of the Elephant's Footprint, p.264.

▼ **පැවිද්ද චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය -** Monkhood is to realize the Four Truths: අතීතයේ හෝ අනාගතයේ හෝ වර්තමානයේ දී යම්කෙනෙක් බුදුසසුනේ මහණදම් පුරන්නේ චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කර දුකින් මිදීමටය. සත්‍ය අවබෝධය පිණිස විරිය නොපමාව වැඩියයුතු වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දී තිබේ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: කුලපුත්‍ර සූත්‍ර 1 හා 2, පි.284, ESN: 56: Sacchasamyutta: Clansmen 1 & 2 , p. 2267.

▲ **චතුසත්‍ය හා දහම-** The Four Nobel Truths & the Dhamma
1) **සම්මා දිට්ඨිය, චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය -** Right View is to realize the Four Truths **මූලාශ්‍ර:**:ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta - Right View, p. 121.
2) **සමාධි සමාපත්ති චතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය-** Samadhi is to realize the Four Truths**මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත: 12.1.1. සමාධි සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 1.1. Concentration, p. 2265. 3) **චතුරාර්යසත්‍ය අභිඥෙයිය ධර්මතාවකි -** The Four Truths are Higher Dhammas .චතුරාර්යසත්‍ය, විශේෂ නුවණින්- ඥාතපරිඥාවෙන් අවබෝධ කරගතයුතු ධර්මයකි. **බලන්න**: අභිඥෙයිය ධර්ම.**මූලාශ්‍ර**: දීඝ.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.
4) **චතුසත්‍ය සැමවිටම සිහිකළ යුතුය -** The Four Truths to be remembered always. යමක් ගැන සිතන්නේ නම්, ලෝකයේ ඇති විවිධ දිට්ඨි ආදිය ගැන නොසිතා, චතුරාර්යසත්‍ය පිලිබඳ සිතන්න යයි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අවවාද වදාරා ඇත. **"චින්තෙන්තා ච වො තුම්හෙ භික්ඛවෙ, ඉදං දුක්ඛන්ති... දුක්ඛසමුදයොති... දුක්ඛනිරොධොති...අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනි පටිපදාති චින්තෙය්‍යාථ. තං කිස්ස හෙතු, එසා භික්ඛවෙ, චින්තා අත්‍ථසංහිතා, එසා ආදිබ්‍රහ්මචරියකා , එසා නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තති..."**. මේ දුකය, මේ දුක ඇතිවීමය, මේ දුකේ නිරෝධයය, මේ දුක නැතිකරගන්නා ප්‍රතිපදාවය යි චතුසත්‍ය සිහිකරන්න. එයට හේතු: එම සිතිවිල්ල වැඩදායකය, මග බඹසර ට හේතුවේ, එය කළකිරීම ඇති කරගැනීමට-නිබ්ද්දාව, විරාගයට, නිරෝධයට, උපසමය (කෙළෙස් නිවා ගැනීමට), අභිඥාව ලැබීමට, සම්බෝධියට හා නිවන පිණිස වේ. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.8 චින්තා සූත්‍රය, පි. 290, ESN: 56: Sacchasamyutta: 8.8 Reflection, p. 2272.
▲ **චුතිය හා උත්පත්තිය-** Death & rebirth: චුතිය යනු කඳ බිඳී මරණයට පත්වීමය. කෙළෙස් අහවර නොකර මියයාම නිසා උත්පත්තියක්- යළි උපත ඇතිවේ. චේතනා පහළ කර, කර්ම අරමුණු සකස්වීම නිසා පවතින විඥානය ඇති කල්හි චුතිය හා උත්පත්තිය සිදුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: චුතුප්පාතනුවණ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත:කළාරඛත්තිය: චේතානා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.
▲ **චුතුප්පාතනුවණ:** පාලි: **චුතූපපාතෙ ඤාණං**-Knowledge of the

vanishing & reappearing of beings: චුතිඋත්පත්ති නුවණ: දිවැස්- දිව්‍ය චක්ෂු -දිබ්බ චක්ෂු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මේ නුවණ පහළවන්නේ අරහත්වයට පත්වෙන අවස්ථාවේදිය. කර්මානුකූලව ඒ ඒ සත්වයා මරණින් මතු යළි උපත ලබන ස්ථාන දැකීමේ නුවණ වූ මෙය ත්‍රිවිධ ඥාණ යන්ගෙන් එකකි, සය අභිඥාවන්ගෙන් එකකි . **සටහන**: ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම : සත්වයන්ගේ චුතිය හා උත්පත්තිය- චුතුප්පාත නුවණ (දිවැස). **මූලාශ්‍ර:** අංගු:නි: (2) : 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග: 4.4.4.9 සච්ඡිකරණිය සූත්‍රය, පි. 376, EAN: 4: 189.9 Realization, p.211. **ශබ්දකෝෂ:පා.සිං.ශ:** පි. 289: "**චුතූපපාත ඤාණ:** චුති උත්පත්ති දැනගන්නා නුවණ". **B.D:** p. 43: "**Cutūpapāta- ñāṇa**: The of the vanishing & reappearing of beingsis identical with the Divine Eye".

▼**චුති උත්පත්ති නුවණ** ,ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සච්ඡිකාතබ්බ - සාක්ෂාත් කර ගත යුතු ධර්මතාවයකි. **මූලාශ්‍ර:** දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1." චුතුපාප්ත ඤාණය**: සත්ත්වයින් ගේ චුති උත්පත්ති දැනගන්නා ඤාණය දිව්‍ය චක්ෂු ඥානය ය- මිනිස් ඇස පිලිබඳ විෂය ඉක්මවා සිටි නුවන...".**සිංහල විශුද්ධිමාර්ගය:** 13 පරිඡේදය**:** පි. 610**.**

▲ **චුතධර්ම පහ**- Five Falling away Dhamma:චුතධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සද්ධර්මයෙන් නික්මීයෑමට (චුතවීමට) හේතුවන කරුනුය. ඒවා 5කි: 1) අශ්‍රද්ධාව 2) හා 3) හිරි හා ඔත්තප්ප නැතිකම 4) අලසකම 5) ප්‍රඥාව නැතිකම (දුෂ්ප්‍රාඥ). මේ ධර්මතා පහකර ගැනීමෙන්, සද්ධර්මයේ ස්ථාපිතවිය හැකිය.**මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.8 චවන සූත්‍රය, පි. 32, EAN:5: 8.8. Falling away, p. 239.

▲ **චිත්ත-**citta: චිත්ත: විඥානය, සිත, මනස ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: සිත. **සටහන**: චිත්ත සමෘද්ධිය- හෙවත් සිතේ වර්ධනය අත්ත සම්පදාවකි (අර්ථය ඇතිකරයි). **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.4 අත්තසූත්‍රය, පි. 80, ESN: 45: Maggasamyutta: 50.2 Sutta, p. 1654.

▲ **චිත්ත ඉද්දිපාද** - Citta Iddipada:සතර ඉද්දිපාදයන්ගෙන් එකකි. **බලන්න:** සතර ඉද්දිපාද.

▲ **චිත්ත එකග්ගතා**- One pointedness of mind :චිත්ත එකග්ගතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, යම් අරමුණක් පිළිබඳව සිත එකඟ කරගැනීම- එක්තැන් කර සමාධියට පත්වීමය. මෙය සමථ භාවනාවය. **බලන්න**: සමාධිය, සමථභාවනාව.

▲ **චිත්තකථික**- Chithtakathika: මෙයින් හඳුන්වා ඇත්තේ ධර්මය විසිතුරු ලෙසින් දේශනා කිරීමය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකසංඝයා අතුරින්,කුමාරකාශ්‍යප තෙරුන් අග්‍රය.**බලන්න**:උපග්‍රන්ථය: 1.

▲**චිත්ත ගහපති- මච්ඡිකාසණ්ඩයේ -** householder Citta of Macchikāsaṇḍa:**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **චිත්ත පරිදාය:** පාලි: චිත්තං පරියාදාය - obsesses the mind චිත්ත පරිදාය ලෙසින් පනවා ඇත්තේ කෙළෙස් මගින් සිත යටකර ගැනීමය. එනම්, පංච කාමයට (රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස) සිත වසඟ වීමය. **බුදුන් වහන්සේ** වදාළේ ස්ත්‍රියකගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, පුරුෂයකුගේ සිත වසඟ කරගන්නා බවය-

ග්‍රහණය කරගන්නා බවය, කුසල් සිත පැහැර ගන්නා බවය. එසේම පුරුෂයකුගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, ස්ත්‍රියකගේ සිත ඇඩිව බැඳ ගනී.එසේ අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමෙන් සිත පංච කාමයන්ට යටවීම නිසා ධර්ම මාර්ගය බාධාවේ, අකුසල් ඇතිවේ. **සටහන**: කාමරාගයෙන් තම සිත වැනසී ගිය බව වංගීස තෙරුන් පැවසූ අවස්ථාවේදී, ආනන්ද තෙරුන් වදාළේ කාමරාගයෙන් යටවූ සිත මුදාගැනීම පිණිස කයේ අසුභය මෙනහිකර (අසුභ භාවනාව) සිත සංසුන්කර ගන්නා ලෙසය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත**:** චිත්ත පරියාදාන වග්ග: 1.1.- 1.1.10 සූත්‍ර, පි.40, EAN:1: Obsession of the mind: 1.1 to 10.10, p. 36, සංයු.නි:(1):සගාථවග්ග: වංගීස සංයුත්ත: 8.1.4 ආනන්ද සූත්‍රය, පි. 362, ESN: Part I: 8: Vangīsasamyutta, 4-Ãnanda sutta, p. 397, 8.1.2 අරති සූත්‍රය, පි. 358, ESN: 8: Vaṅgīsasaṃyutta: 8.2 Discontent, p. 394.

▲ **චිත්තලීනත්වය**: පාලි: **චෙතසොලීනත්තං**- mental sluggishness චිත්තලීනත්වය යනු ධර්මයේ යෙදීමට සිත මැලිවීමය (අරතිය), උනන්දුවක් නොමැතිවීමය. එමගින් අකුසල ධර්ම වැඩේ, සසර දික්වේ, ලීනචිත්තය නිවරණයකි. **බලන්න**: අරතිය. **මූලාශ්‍රය:** ඛු.නි:සුත්තනිපාත: මහාවග්ග: නාලක සූත්‍රය, ගාථාව 720, පි.242.

▼ **චිත්තලීනත්වය** (ධර්මය පිලිබඳ සිතේ ඇති උදාසීන බව) නැති කර ගැනීම, සක්කාය දිට්ඨිය නැතිකර ගැනීමට උදව්වේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (6):10 නිපාත: ආකංඛවග්ග:10.2.3.6 තයෝධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN: 10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ **චිත්තලීනත්වය ඇතිඅයට**: සක්කාය දිට්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, හා සීලබ්බතපරාමාසය නැති කරගන්ට නොහැකිය. මුළාවූ සිහිය (මුට්ඨස්සච්චං), අසම්ප්‍රජන්‍යය හා චිත්ත වික්ෂෙපය (සිත විසිරීයාම) යන ධර්මතා පහ කර ගැනීමෙන් චිත්තලීනත්වය නැති කර ගත හැකිවේ. **සටහන**: චිත්තලීනත්වය ඇතිවිට සෝතාපන්න විය නොහැකිය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **චිත්ත වික්ෂෙපය**: පාලි: **චෙතසො විකෙඛපං -** mental distractionධර්මයට අනුව චිත්ත වික්ෂෙපය- විසිරුණ සිත යනු අකුසල දෙසට සිත නැමියාම නිසා සිතේ ඇති සංසුන් බව නැතිවීමය. මෙය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට බාධාවකි. සිත විසිරීයාම නිසා සමාධිය ලබා ගැනීමට හැකිනොවේ. චිත්ත වික්ෂෙපය නැතිකර ගැනීමට ආනාපානසතිය වැඩිය යුතුය. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.9 සූත්‍රය, පි.286.

▼**චිත්ත වික්ෂෙපය** නිසා අයෝනිසෝමනසිකාරය, මිථ්‍යාමග සේවනය (කුමග්ගසෙවනං) හා සිතේ ලීනත්වය නැති කරගැනීමට නොහැකිය. ආරියන් දැකීම හා ඇසුරුකිරීම (ආරියසේවනය) ධර්මය ඇසීම- ධර්මශ්‍රවනය, හා අනුන්ගේ දොස් දැකිම නතර කරගැනීම (**උපාරම්භ චිත්ත**- mind bent on criticism) යන ධර්මතා 3 මගින් චිත්ත වික්ෂෙපය පහවේ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි:(6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ **චිත්ත විමුක්තිය-** Chitta vimykthi: කාම, ව්‍යාපාද, විහිංසා ආදීවූ ලාමක අකුසල පහ කර ගැනීම චිත්ත විමුක්තියය. සිත සාමකාමීවීම, වඩා ගන්නා අන්දම මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **පළමුව පංච ධර්මතා**

ඇසුරුකරගැනීම: 1) කල්‍යානමිත්‍ර සේවනය 2) මනාවූ සංවර ශීලය පරිපූර්ණ කරගැනීම 3) සමථය හා විදර්ශනාව වඩා ගැනීමට උපකාරීවන ධර්ම කථා පහසුවෙන්ම සිතට නගා ගැනීම 4) දළපරාක්‍රම විරිය ඇතිකරගැනීම 5) උදය වය දන්නා ප්‍රඥාව වඩා ගැනීම. **දෙවනුව සතර ධර්ම වර්ධනය කර ගත යුතුය**: 1) රාග ප්‍රහීණය පිණිස අසුභය වැඩීම 2) ව්‍යාපාදය ප්‍රහීණය පිණිස මෙත්තාව වැඩීම 3) විතර්ක සංසිඳුවීම පිණිස ආනාපානසතිය වැඩීම 4) අස්මි මානය ප්‍රහීණය පිණිස අනිත්‍ය, අනත්ත සංඥා වැඩීම. මේ කරුණු යහපත් ලෙස වඩාගැනීම නිවන ලබා ගැනීමය.**මූලාශ්‍රය**: අං.ගු.නි: (5) 9 නිපාත: සම්බෝධිවග්ග: 9.1.1.3 මේඝිය සූත්‍රය, පි.394.

▲**චිත්තවිවේකය-** Cittaviveka: හුදකලා විවේකය ඇතිකර ගැනීම චිත්ත විවේකය ඇතිකර ගැනීමට උපකාරිවේ, සමාධිය ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ. **බලන්න**: හුදකලාවිවේකය.

▲ **චිත්ත සංඛාර**- Cittasankhara: සිත පදනම්කොට ඇතිවෙන, සංඥා හා වේදනා චිත්ත සංඛාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: සංඛාර.

▲ **චිත්ත සමාධි ඉද්දිපාද**- Citta Samadhi Iddipada: චිත්ත සමාධිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීමට සිත මුල්කරගෙන, ප්‍රධාන විරිය (පධන්විරිය) ඇතිව, චිත්ත ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත්කර ගැනීමය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipada samyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **චිත්තානුපසසනා -** Mindfulness of the mind:සතර සති පට්ඨානයට අයත් එක් අනුපස්සනාවකි. සිතේ ස්වභාවය බැලීමය. **බලන්න:** සතර සතිපට්ඨානය,භාවනා.

▲ **චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා** (පාලි): **සිත කෙළෙසන කරුණු-** corruptions of the mind: චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත කෙළෙසන, කිලුටුකරන, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය බාධා කරණ කරුණුය. එනම්, පංච නීවරණ, ශික්ෂාපද කැඩීම ආදීවූ, සමාධියට බාධා කරණ අකුසලයන්ය. **බලන්න**: උපකෙළෙස.

චද

▲ **චෝදනාකිරීමේ ක්‍රමය-** Method of reproving: වෙනත් කෙනෙක්හට, චෝදනා කිරීමේදී කරුණු 5 ක් ගැන සලකා බලා එසේ කිරීම - කතා කිරීම-සුදුසුය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් පෙන්වා ඇත: 1) සුදුසු කාලය බලා කතාකිරීම 2) සත්‍ය පමණක් කතාකිරීම 3) මොළොක් බසින් පමණක් කතාකිරීම 4) ඔහුගේ යහපත උදෙසා කතාකිරීම 5) කරුණාසහගත සිත ඇතිව- දයාවෙන් කතාකිරීම.**බලන්න**: සංඝවිනය. **මූලාශ්‍ර:** අං.ගු.නි: (3): 5 නිපාත**:** 5.4.2.7 චෝදනා සූත්‍රය, පි. 340, EAN: 5: 167.7 Reproving, p. 291.

චන

▲ **චන්ඩ ගාමිණී -**Chandagamini: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲ **චන්ඩප්‍රද්‍යෝත රජ-** King Chandapradotha: මධුරාපුර අවන්තිපුත්‍ර රජලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙතුමා, මහා කච්චායන තෙරුන්ගෙන් දහම අසා බුදුන් සරණ ගියහ. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1,3.

▲**චන්දඅභා** -Moon light: චන්දඅභා -සඳකිරණ -චන්ද්‍රාආලෝකය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සඳේ ආලෝකයටය. මෙය ලෝකයේ ඇති දීප්තිමත් ආලෝක 4 න් එකකි. **බලන්න**: අභා, ආලෝකය.

▲ **චන්දන දේවපුත්‍ර**-Chandana devaputtha: මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ඕඝතරණය ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.5 චන්දන සූත්‍රය, පි.126.

▲ **චන්දිම**-Moon: චන්දිම නම් රාත්‍රියේදී ලෝකයට ආලෝකය දෙන සඳය- චන්ද්‍රයාය. චන්දිම දෙව්පුත් ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.එක් සමයක සඳු , රාහු අසුරයා විසින් යටපත් කරගත් අවසථාවේ, ඒ දෙවිඳු, බුදුන් වහන්සේගෙන් ආරක්ෂාව පැතිය. සඳු බුදුන් සරණ ගිය දෙවියෙක් නිසා ඔහු රාහුගේ ග්‍රහණයෙන් මුදාහරින්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එසේ නොකොළොත් තම හිස සත් කඩකට පැළෙන බව දන්නා, රාහු, සඳු මුදාහැරියේය. **බලන්න**: හිස සත්කඩකට පැලීම. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍ර සංයුත්ත: 2.1.10 සුරිය සූත්‍රය, පි. 122, ESN:2: Devaputtasamyutta: 10.10 Suriya, p. 179.
▼**සඳ එළිය,** තරකා එළියට වඩා මහත්ය, එනිසා තරුවලට, සඳ අග්‍රවේ. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: අප්පමාදවග්ග: 1.13- චන්දිම සූත්‍රය, පි.130,ESN: 45: Maggasamyutta: XIII: Diligence: 146.8: The Moon, p. 1688.
▼ **කිසිවක් කෙරෙහි නො ඇලී** අහසට නගින සඳ ලෙසින්, කය හා සිත ඉවත්කොට, ආගන්තුකයෙක් ලෙසින් කුලයන් වෙත (පිඩුපිණිස-පිඩුසිගා යෑම) එළඹිය යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට උපදෙස් ඇත. සඳ උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් මෙන් කුලයන් හා නොගැටී කටයුතු කලයුතු බවය.**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:5 **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.3 චන්දඋපමා සූත්‍රය, පි.324.
▲**චන්දිමස දේවපුත්‍ර**-Chandimasa devaputtha: මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ධ්‍යාන ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.1 චන්දිමස සූත්‍රය, පි.124.
▲ **චන්දනංගලික උපාසක-** Chndanangalika upasaka: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3

▲ **චන්ද්‍රභාගා නදිය**-Chndrabhaga River: මේ නදිය හිමාල කඳු මුදුනින් පටන්ගෙන, කුක්කුට පුරය අසලින් ගලාගිය මහා ගැඹුරු ගඟාවක් බව මෙහි දක්වා ඇත. එ පුරයේ රජකල කප්පින රජතුමා (මහා කප්පින තෙර) ශ්‍රද්ධාව උපදවා සිය පිරිවර සමග මෙ නදිය තරණය කර බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමින පැවිදි විය. **සටහන**: වර්තමාන ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන නදියක් වූ සින්ධුනදිය විය හැකිය. **බලන්න:**මහා කප්පින තෙර උ.ග්‍ර:1,පි.40.
▲**චින්තාමණි**- cintamani: චින්තාමණි නම් විද්‍යාව පුරුදු පුහුණු කළ කෙනෙකුට අනුන්ගේ සිත් දැනගත හැකිය. **බලන්න**: ප්‍රාතිහාර්ය.
▲ **චින්තාමය ප්‍රඥාව-** Wisdom based on thinking:ධර්මතා පිලිබඳ සිතින් සිතා -ආවර්ජනය කර, ලබාගන්නා අවබෝධය, චින්තාමය ප්‍රඥාවය. **බලන්න**: ත්‍රිවිධ ප්‍රඥා.
▲**චුන්දී රජකුමරිය හා චුන්ද රාජ කුමාර-** Princess Chundi & Prince Chunda:**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **චුන්ද අඹවනය**- Chunda's Mango grove: අවසාන චාරිකාවේ යෙදුන බුදුන් වහන්සේ, පාවානුවර, චුන්දගේ අඹ වනයේ වැඩසිටි බව මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3,6.
▲ **චුන්ද කර්මාකාරපුත්‍ර**-Chunda Karmakaara puthra: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3
▲ **චුන්ද සාමනේර**-Chunda Samanera:**බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

චණ

▲**චණ්ඩාල**-Chandala: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ ඉතා පහත් කුලයක් ලෙසින් චණ්ඩාල-සැඩොල් කුලය සමාජයේ හඳුන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ වදාලේ කෙනෙක් වසල- පහත් කුලයකට වැටෙන්නේ උත්පත්තිය අනුව නොව ඔහුගෙ අයහපත් ක්‍රියා අනුවය. කුල භේදය නොතකා, යහපත් පුද්ගලයන්ට බුදුසසුනට ඇතුළුවීමට ඉඩප්‍රස්ථාව ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: **"...පටන් ගන්නා ලද වීරිය ඇති, නිවන පිණිස මෙහෙයවූ සිත් ඇති, දැඩි පරාක්‍රමය ඇති,ක්‍ෂත්‍රියාද, බ්‍රාහ්මණයාද, වෛශ්‍යයාද, ශුද්‍රයාද, චන්ඩාලයාද, පුප්සඩුවාඩ උත්තම සුද්ධිය නම් නිවනට පැමිණේ..."** **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රාහ්මණ සංයුත්ත: 7.1.7 සුද්ධික සූත්‍රය, පි.322. **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:1, සෝපාක සාමණේර, සුනිත තෙර, වසල සූත්‍රය. **සටහන:** CANDALA:The lowest class in the Indian caste system, beneath even the lowest of the four formal castes. Its members are fishermen, jailers, slaughterers, and so on. See: **The Seekers Glossary of Buddhism** , p.148

චප

▲ **චාපා තෙරණිය**-Chapa Therani: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 2
▲ **චාපාල චෛත්‍යය**- Chapala Cheiya: විසාලා නුවර පිහිටි මේ ස්තූපය අසලදී, ගෝතම බුදුන් වහන්සේ ආයුසංඛාර අත්හලසේක. **බලන්න:** මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, ආයුසංඛාර,උපග්‍රන්ථය:6.

චම

▲ **චම්පා නුවර**-Chmpa Nuwara: මගධ දේශයට බටහිරින් පිහිටි අංග දේශයේ නුවරකි. මේ නුවර අසල ගග්ගරා පොකුණු තෙර බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සේක. **බලන්න:** අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ථෙරවග්ග:10.2.4.1 බාහුන සූත්‍රය, පි.296.

චර

▲ **චරණ චිත්‍ර**- Charana cithra: චරණ චිත්‍රය යනු විවිධත්වය මතුකර පෙන්වන චිත්‍රයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාලේ, සිත එයට වඩා විවිධත්වයෙන් යුක්ත බවය. **බලන්න:** සිත. **මූලාශ්‍ර**:සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.8 දුතිය ගද්දුලබද්ධ සූත්‍රය, පි. 286, ESN: 22: Khandasamyutta: 100.8 The leash-2 , p. 1090.
▲ **චරපුරුෂ**-Charapurusha: චරපුරුෂ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, රජෙකුගේ රහස් සේවයේ යෙදුන රාජ භටයන්ය. පසේනදී කෝසල රජුගේ පැවිදි වේශයෙන් සිටින චර පුරුෂයන් පිලිබඳ රජතුමා පැවසූ විස්තර අසා බුදුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක සංඝයා ගේ පිළිවෙත මෙසේ වදාළහ: "මහණ තෙමේ, (දූතමෙහෙවර, චර පුරුෂ මෙහෙවර) ආදී සියලු ලාමක ක්‍රියාවන්හි කටයුතු නොකරයි. අනිත් කෙනෙකුගේ සේවකයෙක් ද නොවේ, වෙනත් කෙනක් අධිපති කොට ජීවත් නොවේ. ධර්මය

විකුණන්නේද නැත (ධනය ලබා ගැනීමට බණ කියන්නේ නැත)".
මූලාශ්‍රය:බු.නි:උදාන පාලිය: ජච්චන්ධවග්ග: 6.2 ජටිල සූත්‍රය, පි. 282.
▲ **චරියාව**- Chariya: චරියාව- යහපත් හැසිරීම, ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීමට අවශ්‍ය කරුණකි. යහපත් චරියාවට පදනම් වන්නේ හිරිඔත්තප්ප යන ශුකල ධර්ම 2 ක ය (සුදුධම්ම). **බලන්න:** හිරිඔත්තප්ප.
මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (1) 2 නිපාත:2.1.1.9 චරියා සූත්‍රය, පි.140.

▲ **චරියා කථා**- Chariya katha: චරියා කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චර්යා 8 ක් ගැනය: 1) ඉරියාපථචරියාව: සතර ඉරියව්ව පැවැත්වීම 2) ආයතන චරියාව: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන දෙක 3) සතිචරියාව: සතර සතිපට්ඨානය 4) සමාධි චරියාව: සතර ජාන 5) ඤාණචරියාව: සතර ආරිය සත්‍ය 6) මග්ග චරියාව: සතර ආරිය මාර්ග 7) පත්තිචරියාව:සතර ශ්‍රමණ ඵල 8) ලෝකඅර්ථචරියාව: සම්මාසම්බුද්ධ, පසේබුදු, ශ්‍රාවකයෝ කෙරහි පවත්වන චරියාවන්. **මූලාශ්‍රය:** බු.නි: පටිසම්භිදා 2:පඤ්ඤාවග්ග: 3.5 චරියාකථා, පි.222.

▲ **චර්යානානානත්ව ඥාණය**- Charyananathva Nana: චර්යානානානත්ව ඥාණය යනු, අන්‍යයන්ගේ චරියාවන්, පිරිසිඳ දැනීමේ ප්‍රඥාවය. චර්යා 3 කි: 1) විඥාන චරියාව 2) අඥාන (අඤාන) චරියාව 3) ඥාන (ඤාන) චරියාව. **මූලාශ්‍රය:**බු.නි:පටිසම්භිදා1 : මහාවග්ග: 1 ඥාන කතා: පි. 174.

▲ **චාරිත්ත සීලය**-Chariththa sila: ශික්ෂාපද ඒ අයුරින්ම සමාදන්ව, රැක ගැනීම චාරිත්ත ශීලයය. **බලන්න:** ශීලය.

චල

▲ **චාල තෙර**-Chala Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1
▲ **චාලාතෙරණිය**-Chala Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:2
▲ **චුල්ලකොට්ඨිත නියම්ගම**-Chullakottitha Village: මේ නියම් ගම, කුරු ජනපදයේ පිහිටි ධනවත් ගමකි, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි ස්ථානයකි, බුද්ධශ්‍රාවක, රට්ඨපාල තෙරුන්ගේ උපන් භූමියය. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1
▲ **චුල්ලපන්ථක භික්ෂුව**- Cullapanthaka Thera: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

චව

▲**චීවර**- Robes: චීවර යනු සංඝයා පොරවන සිවුරුය, මෙය සංඝයාට කැප සිව්පසයෙන් එකකි. **බලන්න**: සිව්පසය. **සටහන්:** ** චීවර සකස්කිරීම, බෙදාදීම ආදිය ගැන **බලන්න:** විනය පිටකය.** බුදුන් වහන්සේ, තම චිවරය, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් සමග හුවමාරු කරගැනීම පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සප සංයුත්ත: 4.1.11 චීවර සූත්‍රය,පි.352, ESN: 16: Kassapasamyutta: 11 The Robe, p. 821.

ඡ කොටස: ඡඡ, ඡග, ඡන, ඡථ, ඡබ, ඡළ, ඡව

ඡඡ

▲**ඡ ඡක්ක ධම්මා** (පාලි): ධර්මතා 36 - Six sets of six: ඡ ඡක්ක ධම්මා- ධර්මතා 36, ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ උතුම් බ්‍රහ්මචරියාව ප්‍රකට කරන ධර්ම කරුණුය: 1) ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය 2)

බාහිර ආයතන සය 3) විඥානකාය සය 4) ස්පර්ශකාය සය 5) වේදනා කාය සය 6) තණ්හාකාය සය (The six internal bases should be understood. The six external bases should be understood. The six classes of consciousness should be understood. The six classes of contact should be understood. The six classes of feeling should be understood. The six classes of craving should be understood). එම ධර්මතා යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීම මගින් සක්කාය දිට්ඨිය, අනුසයන්, ආසවයන් ආදී කෙළෙස් පහ කර විමුක්තිය ලබා ගත හැකිය. **සටහන:** මේ දේශනාව අවසානයේ දී 66 භික්ෂූන් අරහත්වයට පත්වූහ. **මූලාශ්‍ර:** ම.නි: (3): 3.5.6 ඡ ඡක්ක සූත්‍රය, පි. 598, EMN: 148: Chachakka Sutta- Six sets of six, p. 598.

ඡග

▲ **ඡිග්ගල -** Yoke with a Hole: ඡිග්ගල යනු එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩය. මිනිසත්බව ලැබීමේ දුර්ලභබව පෙන්වීම පිණිස, බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත**:** "යම් පුරුෂයෙක් එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩක්,මහා මුහුදට විසිකරයි. ඒ මුහුදේ, එක් ඇසක් අන්ධ කැස්බෑවෙක් (කණ කැස්බෑවා) සිටි. ඌ සෑම අවුරුදු 100 ට වරක් සාගරයේ මතුපිටට පැමිණේ. එසේ පැමිණෙන කැස්බෑවාට, එක් හිලක් ඇති විය දණ්ඩේ උගේ ගෙල දැමිය හැකිද? ... එසේ දිගු කලක් ගතවූ පසු ඒ කැස්බෑවාට, තම ගෙළ, වියදණ්ඩේ එක් හිලට දැමීමට හැකිවෙනු ඇත. එහෙත්, අපායගාමී බාලයාට, නැවත මිනිසත්බව ලබා ගැනීම සුලබ නොවේ... අපාය ආදී දුගතියේ පින්කිරිමට හැකියාව නැත..." එසේ හෙයින්, විරිය කර චතු සත්‍ය වහා අවබෝධ කරගන්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ.**කණ කැස්බෑවා උපමාව**: උපග්‍රන්ථය5. **සටහන**: ම.නි. බාලපණ්ඩිත සූත්‍රයේ දී ද මේ උපමාව දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.5.7 හා 12.5.8 ඡිග්ගල සූත්‍ර, පි. 341, ESN: 56: Sacchasamyutta: 47.7 Yoke with a Hole, p. 2318.

ඡන

▲ **ඡන්දය-** Desire: ඡන්දය යනු කැමැත්තය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: සියලු ධර්මතා කැමැත්ත මුල් කරගෙන ඇතිවෙන බවය. **"ඡන්‍දමූලකා සබ්බෙ ධම්මා"**. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: සචිතතවග්ග: 10.2.1.8. මූලක සූත්‍රය, පි.218, EAN:10: 58.8. Roots, p. 516.

▼ **සියලු කුසල ධම්ම** අතිකර ගැනීමට ඇති ඡන්දය, ආරිය අටමග ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ.එලෙස කැමැත්ත ඇති මහණ "ඡන්දසම්පන්න" ය. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.3, 1.6.10 ,1.7.3 ඡන්ද සූත්‍ර, පි. 80

▲ **ඡන්ද රාගය-** Desire for lust :ඡන්ද රාගය- කාමයට ඇති කැමැත්ත (කාමච්ඡන්දය) නීවරණයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර හා විඥාන ස්කන්ධ (පංචඋපාදානස්කන්ධය) යන්ට ඇති ඡන්ද රාගය, සහමුලින්ම පහ කරගැනීමෙන්, යලි උපත ඇති නොවන බවය. සසර නිමාවීමය. **බලන්න**: නීවරණ. **සටහන:** එකලා විහරණය පිරිපුන් වීම පිණිස ඡන්දරාගය දුරුකලයුතුවේ. **බලන්න**: හුදකලා විවේකය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (3): ඛන්ධසංයුත්ත: 1.1.3.4 ඡන්ද රාග සූත්‍රය, පි. 76 හා 1.3.1.9 ඡන්ද රාග සූත්‍ර 3කි, පි.308, ESN: 22: Kahndasamyutta: 25.4 Desire & lust, p. 1022 & 111.9, 3 suttas, p. 308.

▲ **ඡන්ද ඉද්දිපාද-** Chanda Iddipada: ඉද්දිපාදයකි. **බලන්න**: සතර ඉද්දිපාද.ඉද්දි ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව ක්‍රියා කිරීම ඡන්ද ඉද්දිපාදයය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද-** Chanda Samadhi Iddipada: ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව, ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, ඡන්ද ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද-**Chanda Samadhi VimansaIddipada: ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස විමංසාව ඇතිව, කැමත්ත ඇතිව ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **ඡන්න (කපිලවස්තුනුවර)තෙර 1 -**Channa (Kapilavasthu) Thera **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ඡන්න (රජගහනුවර)තෙර 2-**Channa (Rajagaha)Thera **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය: 1

ඡඵ

▲**ඡඵස්ස ආයතන-**Six contact base: ඡඵස්ස ආයතන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සය වැදැරුම් ස්පර්ෂ ආයතනයන්ය. ඒවායේ, ඇතිවීම හා නැතිවීම (සමුදයවය) ,ආස්වාදය, ආදිනවස් හා නිස්සරනය යථා පරිදි අවබෝධය ලබාගැනීම මග බඹසර වාසය පූර්ණ කර ගැනීමය. **බලන්න:** ස්පර්ශය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4) සළායතනසංයුත්ත:මිගජාලවග්ග: ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍ර 3 කි, පි.119.

▼**සය වැදැරුම් ස්පර්ෂ ආයතන** දමනය නොකිරීම දුකට හේතුවේ. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4) සළායතනසංයුත්ත: ඡලවග්ග:1.101 ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍රය, පි.178.

ඡබ

▲ **ඡබ්බිසොධන-** sixfold purity: රහතුන් ආකර සයකින් පිරිසිදුවී අරහත්වයට පැමිණීම පිළිබඳව මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.**මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

ඡළ

▲ **ඡළඅංග දානය-**Offering with 6 factors: ඡළඅංග දානය, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6 කින් සමන්විත දානය: **දානය දෙන්නාහට (දායක) තිබිය යුතු අංග:** 1) දානය පිරිනැමීමට පෙර ඇති සතුට 2) පහන් සිතින් දානය පිරිනැමීම 3) දානය පිරිනැමීමෙන් පසු ඇති සතුට. **දානය ලබන්නාට (ප්‍රතිග්‍රාහක) තිබිය යුතු අංග:** 1) වීතරාගී වීම (අරහත්) හෝ විතරාගී වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම 2) වීතදෝස වීම හෝ වීතදෝස වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම 3) වීතමෝහ වීම හෝ වීතමෝහ වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම. එවැනි දානයකින් ලබන පින අසිමිතය,අප්‍රමානය,

පුණ්‍ය නදියක් වැනිය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **සටහන**: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ වේළුකණ්ටකි නන්දමාතා උපාසිකාව, සැරියුත් හා මුගලන් මහා රහතුන් (අගසව්) ප්‍රමුඛ සංඝයාට පිරිනැමූ දානය මුල් කරගෙනය. **බලන්න:** පුණ්‍යනදිය. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.4.7 ඡළඅංග දානය, පි. 112, EAN:6 : 37.7 Giving, p. 332.

▲ **ඡළඞගසමන්නාගතො** (පාලි): **අංග 6ක් සතුවීම** -possesses six factors: ඡළඞගසමන්නාගතො ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6ක් සතුව සිටීමය. එනම්: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන සමනය කරගෙන සිටීමය. ආරිය වාසස්ථාන හිමි ආරියෝ, සය ඉන්ද්‍රිය- සළායතන ය (ඇස, කණ ආදීවූ) මගින් අල්ලා ගන්නා බාහිර අරමුණු (රූප, ශබ්ද ආදී) පිළිබඳව, සොම්නස හෝ දොම්නස නොමැතිව, උපේක්ඛා සහගතව සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව සිටීම අංග 6 ක් සතුකර ගැනීමය: **බලන්න**: සළායතන, ආරිය වාසස්ථාන. **"කථඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඡළඞගසමන්නාගතො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා... සොතෙන සද්දං සුත්වා... ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා... ජිව්හාය රසං සායිත්වා... කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො උපෙක්ඛො විහරති සතො සම්පජානො. එවං ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡළඞගසමන්නාගතො හොති".** (how does a bhikkhu possess six factors? Here, having seen a form with the eye, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending. Having heard a sound with the ear … Having smelled an odor with the nose … Having experienced a taste with the tongue … Having felt a tactile object with the body … Having cognized a mental phenomenon with the mind, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending). **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාරියවාස සූත්‍රය,10.1.2.10 හා අරියවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ **ඡළඅභිජාති-** Six class of people: ඡළඅභිජාති යනු පුද්ගලයන් පංන්ති 6 කට බෙදීමය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ පූරාණ කාශ්‍යප නම් අන්‍ය ආගමික ගුරුවරයෙක් පුද්ගලයන් එසේ කොටස් කර දක්වා ඇත. **බලන්න**: පූරාණ කාශ්‍යප. බුදුන් වහන්සේ පුද්ගලයන්ගේ උත්පත්තිය , ස්වභාවය, නැඹුරුකම් අනුව ඔවුන් කොටස් 6 කට බෙදා පෙන්වා ඇත: 1) **කළු ජාති ඇතිව (**කණ්හාභිජාති**), කළු ස්වභාවය** (කෘෂ්ණ) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 2) **කළු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය** (ශුකල) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුදුබවට පත්වේ, සුගතියට පැමිණේ. 3) **කළු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට** පැමිණි අයය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී 4) **සුදු ජාති ඇතිව, කළු කළු ස්වභාවය** ඇති අය: උසස් කුලයක (සුක්කාභිජාති) උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 5) **සුදු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය ඇති** අය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුගතියට පැමිණේ **6) සුදු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට** පැමිණි අයය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී.

මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.2.6.3 ඡළඅභිජාති සූත්‍රය, පි.184, EAN:6: 57.3 Six classes, p. 358.

ඡව

▲ **ඡවිය-** Skin: මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ලාභ සත්කාර ආදියට යටවීමේ දරුණුකමය. ඒවා, කෙනෙක්ගේ ඡවිය-හම-සිවිය සිඳීමට සමත්වේ. එලෙස ඇට මිදුළු දක්වා යයි. ඒ නිසා ඒවා දුරුකිරීමට හික්මිය යුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ අවවාද වදාළහ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත: 5.3.8 ඡවිසූත්‍රය, පි.384.

ජ කොටස:ජග,ජට,ජත,ජන,ජම,ජය,ජර,ජල,ජව,ජෂ

ජග

▲ **ජාගරානුසතිය**: පාලි: **ජාගරියං අනුයුත්තො-** devoted to wakefulness ජගරානුයෝගය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ජාගර යනු අවදිව සිටීමය, නොනිදාසිටිමය- නිදිවැරීමය. ජාගරානුසතිය වැඩීම යනු ධර්ම මාර්ගයේ පුහුණුවන භික්ෂුව, නොනිදා සිහියෙන් භාවනායෝගීව සිටීමය. එමගින් පංච නීවරණ පහ කර සමාධිය වැඩිය හැකිවේ. බුදුන් වහන්සේ, උසස් පුහුණුවේ යෙදෙන සංඝයාට ජාගරානුසතියේ යෙදීම සුදුසු යයි අනුසාසන කර ඇත. ජාගාරානුසතිය ඇතිකර ගැනීම, අපණ්ණක පටිපදාවට - ආසව ක්‍ෂය කරගැනීම පිණිස කටයුතු කිරීමට එළඹීමය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: අපණ්ණක ධර්මය හා පටිපදාව. **සටහන:** ජාගාරානුසතිය, අකුප්පබව ලබාගැනීමට හේතුවන කරුණකි. **බලන්න**: අකුප්ප. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ:** පි.296: 'ජාගර: නිදිවර්ජිත, නිදිමැරීම. **ජාගරික**: නිදිවර්ජිතයා'.

▼**ජාගරානු සතියේ යෙදෙන අන්දම**: කෙසේනම් භික්ෂුව නිදි වැරිමෙහි යෙදෙන්නේද? මේ සසුනේ භික්ෂුව දහවල මුළුල්ලෙහිම සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙමින්ද, ඉඳගෙන භාවනාකරමින් ද නීවරණ වලින් සිත පිරිසිදු කරගනී. රෑ පෙරයම සක්මන්කිරීමෙන් හා හිඳීමෙන් (භාවනා කරමින්) නීවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. රෑ මැදියම දකුණු පයෙහි වම්පය මදක් මෑත්කොට තබා සිහිය නුවණ ඇතිව, මෙතෙක් වේලාවෙන් පසු නැගිටිමි යන හැඟීම- සිහිය පිහිටුවාගෙන, දකුණු ඇලයෙන්- සිංහයා නිදාගන්නා ලෙසින්- **සිංහසෙයියාව-**නින්දට යයි. අළුයම අවදිවී, සක්මන් කිරීමෙන් හා හිඳීමෙන්, නීවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. මෙලෙස භික්ෂුව ජාගාරානුසතිය වඩයි: **"කතඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජාගරියං අනුයුත්තො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා පඨමං යාමං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා මජ්ඣිමං යාමං දක්ඛිණෙන පස්සෙන සීහසෙය්‍යං කප්පෙති පාදෙ පාදං අච්චාධාය සතො සම්පජානො උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වා. රත්තියා පච්ඡිමං යාමං පච්චුට්ඨාය චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති..."** එලෙස, නිදිවැරීමේ යෙදෙන භික්ෂුව, ආසවක්ෂය කිරීමේ පටිපදාව ආරම්භ කර ඇත. **සටහන:** ජාගාරානුසතිය බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතයට අවශ්‍ය අංගයකි. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: 1.19.2 රථුපම සූත්‍රය, පි.369, ESN: 35: Salayatanasamyutta: 239.2 The Simile of the Chariot, p.1315, අංගු.නි:(1) : 3 නිපාත: 3.1.2.6 සූත්‍රය, පි. 252, EAN:3: 16.6 The Unmistaken, p. 83, ම.නි: (2): 2.1.3:සෙඛ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436, ම.නි (1):

මහාඅස්සපුර සූත්‍රය, පි. 652, EMN : 39 The greater discourse at Assapura , p.344.

▼ **ජාගාරානුසතිය -නිදිවැරීමේ ආනිසංස**: බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: " යම් කෙනෙක් නිදන්නට ගියද, ඔබ, පිබිදිය යුතුවේ, නිදීමට වඩා නිදිවැරීම ශ්‍රේෂ්ඨය, නිදි වරන්නාට අත්තානුවාදී ආදී බිය නැත. නින්ද දුරුවූ කල, සම්මා ප්‍රඥාව ඇතිවේ, සිත ඒකඟබවට පත්වේ, ප්‍රමුදිතවේ, විප්‍රසන්නවේ, බෝධිපාක්‍ෂික ධර්මතා විමසා බැලීමට හැකිවේ, සමාධිය ශ්‍රේෂ්ඨවේ, අවිද්‍යාව පහවේ. එමනිසා කෙළෙස් තවන විරිය ඇතිව, ජාතිජරා පිලිබඳ සංයෝජන නසා නිරුත්තර සම්මා සම්බෝධිය ලබාගන්න". **මූලාශ්‍ර:** බු.නි: ඉතිවුත්තක: 2.2.10 ජාගයිය සූත්‍රය, පි. 400.

ජට

▲ **ජටා**- tangle: ධර්මයට අනුව ජටා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිත තණ්හාවෙන් ගැට ගැසී තිබීමය. **ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ**:පි: 294: "ජටා: ...ශාඛා ජාලය, අවුල් හිසකේ, තණ්හාව".

▼ **එක් සමයක** දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේට මෙසේ පැවසුහ:"**අන්තො ජටා බහි ජටා ජටාය ජටිතා පජා...**" . මිනිසුන්ගේ ඇතුළතත් අවුල්සහගතය, පිටත ද අවුල්සහගතය, සියලු දෙන අවුලෙන් බැඳී ඇත. ඒ අවුල ලිහන්නේ කවරෙක්ද?" බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, එම ජටාව- අවුල, නිරවුල් කරගන්නේ රහතන් වහන්සේ බවය. **බලන්න**: අවුල නිරවුල් කරගැනීම. **සටහන්: *** විසුද්ධිමාර්ගය රචනා කර ඇත්තේ එම ගාථාව මුලික කරගෙනය. **බලන්න:** සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය: 1 පරිඡේදය. ** **සංයු.නි: බ්‍රාහ්මන සංයුත්තය**: ජටාසූත්‍රය: එම ප්‍රශ්නයම, ජටාභාරද්වාජ බමුණා බුදුන් වහන්සේගෙන් අසා ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: "යම් තැනක නාමයද, රූපයද ප්‍රතිඝයද රූපසංඥාව යන මේවා නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වෙත්ද, එහි මේ තණ්හා අවුල සිඳේ" -එනම්, නිවන ලැබීමය.

▲ **ජටිල**- Jatila: ජටිල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ විසූ, සැඩපලු කෙස් ඇති තාපස නිකායකටය. ඔවුන් ගිනි දෙවියා පුදයි, පව් සෝදා ගැනීම පිණිස දියේ ගිලේ. ශිත ඍතුවේ, ගයා තිර්ථයේ, දියෙහි ගිලෙන හා ගිනි පුදන ජටිල තාපසයන් දැක බුදුන් වහන්සේ මේ උදානය වදාළහ: **" මේ ගයා තිර්ථයේ බොහෝ දෙනක් ජල ස්නානය කරති, එහෙත්, ජලයෙන් (කෙළෙස්) පිරිසිදුවීමක් නැත. කෙනෙක්හට, සත්‍ය හා ධර්මය ඇත්නම්, ඔහු පිරිසිදුය (කෙළෙස් රහිතය), ඔහු බ්‍රාහ්මණයෙකි (රහතන් වහන්සේය)". සටහන්: *** උරුවෙල කාශ්‍යප හා ඔහුගේ සහෝදරයන් ජටිල නිකායේ නායකයන්ය. බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ධර්මය අසා ඔවුන් බුදුසුනේ පැවිදිව, ආදිත්‍ය පරියාය සූත්‍රය අසා අරහත්වයට පත්වූහ. විස්තර පිණිස **බලන්න**: වින.පි: මහාවග්ග (1) : 48: මහාඛන්ධක: 48 උරුවෙලපටිහාරිය කතා, පි. 127. ** **බලන්න**: අන්‍යආගමික නිකායන්. **මූලාශ්‍රය**: බු.නි:උදාන පාලිය: බෝධිවග්ග: 1.9 ජටිල සූත්‍රය, පි. 168.

ජත

▲ **ජතුකන්නි මානවක -Jathukanni manawaka**: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3

▲ **ජතුකන්නි මානවක තෙර** -Jathukanni manawaka Thera: **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1

▲ **ජාතරූප-** Jatarupa: ජාතරූප යනු රන් රිදී මසුරන් කහවනු ආදී ධනයය-මුදල්ය. ඒවා පිළිගන්නා අය බොහෝය. ඒවා පිළිගැනීමෙන් වැලකීම දස ශිලයට ඇතුලත්වේ. සසුනේ පැවිදිබව ලැබූවිට මුදල් ආදිය පරිහරණය නොකරයි. විරියකර, මුදල් ආදිය පරිහරණය නොකිරීමෙන් ,මාර්ගය වඩා ගත හැකිබව මෙහි පෙන්වා ඇත.**බලන්න**:විනය. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.9.3 ජාතරූප සූත්‍රය, පි. 366, ESN: 56: Sacchasamyutta: 83.3 Gold & silver, p. 2358.
▼**ශ්‍රමණ ශාක්‍යපුත්‍රයන්**ට රන් රිදී ආදිය අකැප බව බුදුන් වහන්සේ මෙහිදී පෙන්වා ඇත. **සටහන:** මේ සූත්‍රය දේශනා කිරීමට හේතුවුවේ, රජගහනුවර, රාජ මාලිගාවෙදී, රජපිරිස, සංසයා රන් රිදී පිළිගන්නා බව පැවසුවිට එහිසිටි, මණිචූලක ගාමිණී එය එසේ නොවේ යයි පවසා, ඒ ගැන බුදුන් වහන්සේට විස්තර කිරීම නිසාය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග:ගාමිණිසංයුත්ත:8.1.10 මණිචූලක සූත්‍රය, පි.614.
▲ **ජාතිය ජරාව හා මරණය:** පාලි:**ජාතිං ජරං මරණං-** birth aging and death: ධර්මයේ **ජාතිය** (උත්පත්තිය- ඉපදීම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ යළි උපතක් ලැබීමය. යළි උපත ඇති කරන කර්ම ඇතිතාක් සත්ත්වයෝ සසරේ ඇවිදිති. **ජරාව** යනු මහලුවීම-වයසට යෑමය. **මරණය** යනු ජීවිත ආයුෂ අවසන්වීමය-කය අතහැර දැමීමය. ජරාවට හා මරණයට පත්වීමට හේතුව ජාතිය ය. **බලන්න:** පටිච්චසමුප්පාදය. **සටහන**: සංයු.නි: සලායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්තය: ජාතිධම්ම වග්ගයේ : ජාතිය ජරාව හා මරණය නිසා දුක ඇතිවීමද, ඒවා පිලිබඳ යථා අවබෝධය ලබාගැනීම, අරහත්වයට මග බවද පෙන්වා ඇත.
▼**ජාති ජරා මරණ හා පටිච්ච සමුප්පාදය: ජාතිය (උපත) පටිච්චසමුප්පාදයේ 11 නි පුරුකය.** භවය නිසා ජාතිය ඇතිවේ, භව නිරෝධය නිසා ජාතිය නිරෝධයවේ: **"...භවපච්චයා ජාති...භව නිරොධා ජාති නිරොධො.."** (...with existence as condition, birth... with the cessation of existence, cessation of birth): **ජාතිය කුමක්ද?** ජාතිය යනු යළි උපතක් ඇතිවීමය. ජාතිය අවසන්වීම සියලු දුක අවසන්වීමය. විවිධාකාරවූ සත්ත්වයන්ගේ, ඒ ඒ සත්ත්වනිකායන්හි හටගැනීමක්, පිරිපුන් හටගැනීමක් (උපත ලැබීමක්), (මව්) කුසට බැසගැනීමක්, ඉපදීමක්, විශේෂ ඉපදීමක්, ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමක්, ආයතන ලැබීමක් වේද ඒ ජාතිය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: **"...කතමාච භික්ඛවෙ, ජාති? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ජාති ඔක්කන්ති නිබ්බත්ති අභිනිබ්බත්ති ඛන්ධානං පාතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො, අයං වුච්චති...ජාති"** (The birth of the various beings into the various orders of beings, their being born, descent [into the womb], production, the manifestation of the aggregates, the obtaining of the sense bases. This is called birth). **ජරාව හා මරණය පටිච්ච සමුප්පාදයේ අවසාන (12 නි) පුරුකය.**ජාතිය- උපත හේතුකොට ගෙන ජරා-මරණ, සෝක, වැළපීම්, දුක්වේදනා, දොම්නස (අසතුට), බලාපොරොත්තු සුන්වීම් ආදීය හට ගනී. එලෙස, දුක- දුක් ගොඩ-දුක්ඛස්කන්ධයම ඇතිවේ. ජාතිය නිරෝධවීමෙන්, ජරාමරණ සෝක... ආදීවූ දුක්ගොඩ නිරෝධයට පත්වේ. **"...ජාති පච්චයා ජරාමරණං, සොකපරිදෙව දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසා සම්භවන්ති"**. **"...ජාති නිරොධා ජරාමරණං, සොකපරිදෙව දුක්ඛ දොමනස්සුපායාසා නිරුජ්ඣන්ති..."** (with birth as condition, aging-and-death, sorrow, lamentation,

pain, displeasure, and despair come to be- with the cessation of existence, cessation of birth; with the cessation of birth, aging-and-death, sorrow, lamentation, pain, displeasure, and despair cease.) **ජරාව යනු:** : විවිධ සත්ත්ව නිකායේ සත්ත්වයන් වයසට යාමය, දිරායාමක් ඇතිවීම- දත්කැඩීයාම, කෙස්පැසීම, ඇඟ රැළි වැටීම, ජීවබලය (ආයුෂ) පිරිහීම, ඉන්ද්‍රියන් දුබලවීමය.**"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ, ජරා යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණතා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිත්තචතා ආයුනො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො, අයං වුච්චති ජරා** (what, bhikkhus, is aging-and-death? The aging of the various beings in the various orders of beings, their growing old, brokenness of teeth, greyness of hair, wrinkling of skin, decline of vitality, degeneration of the faculties: this is called aging). **මරණය යනු**: විවිධ සත්ත්ව නිකායේ සත්ත්වයන්ගේ චුතිය (කය වැනසීම), කය බිඳීයාම, අන්තර්ධානවීම, මරණයට පත්වීම, මරණය, කාලක්‍රියාව, (පංච) ස්කන්ධය කැඩීයාම, මළමිනිය බහාතැබීම, ජීවිත ඉන්ද්‍රිය අවසන්වීම ය. **"කතමඤ්ච භික්ඛවෙ, මරණං? යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හා තම්හා සත්තනිකායා චුති චවනතා භෙදො අන්තරධානං මච්චුමරණං කාලකිරියා ඛන්ධානං භෙදො කලෙබරස්ස නික්ඛෙපො ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො. ඉදං වුච්චති මරණං"**. (The passing away of the various beings from the various orders of beings, their perishing, breakup, disappearance, mortality, death, completion of time, the breakup of the aggregates, the laying down of the carcass: this is called death). **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි:(2): නිදාන වග්ග: 1.1.1 පටිච්චසමුප්පාද සූත්‍රය හා 1.1.2 විභඞ්ග සූත්‍රය, පි.24, ESN: 12: Nidanasamyutta: 1.1. Dependent Origination & 2.2 Analysis of Dependent Origination, p.610, ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121, දීඝ.නි: (2): 2 මහානිදාන සූත්‍රය, පි. 95, EDN:15: Mahānidāna Sutta: The Great Discourse on Origination, p. 166.

▼**ජාති ජරා මරණ ස්වභාවය බිය ඇතිකරයි**: ජීවිතය, වහා වහා මරණය කරා ගෙනයයි, සත්ත්වයන්ගේ ආයුෂ කෙටිය, ඔවුන්ට ආරක්ෂාවක් නොමැත. මරණ භය දකින මිනිසුන්, සතුට ගෙන දෙන පුණ්‍ය කර්ම කල යුතුය යයි දෙව්වරු දෙදෙනෙක්, බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක ප්‍රකාශ කළහ.ඒ පිළිබඳව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන්නේ: **"මරණ භය දකින මිනිසා, ශාන්තිය-නිවන ලබා ගැනීම පිණිස 'ලෝක ආමිෂය' - ලෝකය නමැති ඇම අත් හල යුතු බවය". සටහන: අටුවාවට අනුව:** * දීර්ඝ ආයුෂ ඇති දෙවියෝ, මිනිස් ආයුෂ කෙටි නිසා, දේව ලෝකයේ ඉපදීමට පින් කිරීම සුදුසුය යි දක්වා ඇත. එහෙත්, කුමන භවයක ඉපදුනත් සසර දුක පවතින නිසා බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ භව පැවැත්මෙන් නිදහස් වීම සුදුසු බවය. ** ලෝක ආමිෂය (world's bait): ලෝක ඇමය: ලෞකිකබව පවත්වා ගැනීම. එනම්, භව ආශාව, ජීවිතය ගෙනයාමට අවශ්‍ය මූලික කරුණු 4 :ඇඳුම්, ආහාර, වාසස්ථාන, බෙහෙත් අදියය. **බලන්න**: ESN: note 10, p. 500. ** ජාති ජරාමරණ බිය ලෝකයාට ඇති මහා භයය. **බලන්න**: භය.**මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1): දේවතාසංයුත්ත: 1.1.3 උපනියති සූත්‍රය හා 1.1.4 අච්චෙන්ති සූත්‍රය, පි.30,ESN: 1:Devata samyutta:3.3 Reaching & Time Flies by, p.60

▼ **ජාති ජරා මරණ දුක** නැතිකර ගැනීමට, ලෝභය දෝසය මෝහය

(අකුසල මුල්) පහකර ගතයුතුබව මෙහි පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි:(6) 10 නිපාත, ආකඞ්ඛ වග්ග: 10.2.3.6 ,තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN: 10: III-76-6. Incapable, p. 524.

▼**ජාති ජරා මරණ ධර්ම** 3 ලෝකයේ නොපවති නම් තථාගතයන් ලෝකයේ පහළවනොවේ. එහෙත්, එම ධර්මතා 3 ලෝකයේ පවතින නිසා තථාගතයන් පහලවේ, ධම්ම විනය ලෝකයේ බැබලේ: "**යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ තයො ධම්මා ලොකෙ සංවිජ්ජන්ති, තස්මා තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො. තස්මා තථාගතප්පවෙදිතො ධම්මවිනයො ලොකෙ දිප්පති**". ජාතිය, ජරාව හා මරණය යන ධර්මතා 3 නැතිකර ගැනීමට ලෝභය දෝසය හා මෝහය යන අකුසල පහ කර ගතයුතුය. **මූලාශ්‍ර**:අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ **ජාතිජරා මරණය,** යාග ආදිය පැවැත්වීමෙන් තරණය කලනොහැකිය. ලෝකස්වභාවය යථා පරිදි අවබෝධකල, සියලු දුසිරිතය බැහැර හල, ක්ෂිණාශ්‍රව රහතුන් ජාති ජරා තරණය කළ බව මෙහි පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය**: ඛු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග:වස්තුගාථා: පි,326, 5-3 පුන්නක මානවක, පි.338

▼ **ජාති ජරා මරණ ධර්මතා** යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමට සම්මා දිට්ඨිය ඇතිකර ගත යුතුවේ. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammādiṭṭhi Sutta- Right View, p. 121.

▼**වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.** "...ඇත්ත වශයෙන්ම ආර්යව්‍යවහාරයට අනුව- උපතක් කියල කියන්නේ: ලෝකයක් මැනීමට ලෝකයක් තැනීමට කුඤ්ඤයක් ගැහුවා වගෙයි...ජාතිය වශයෙන් කෙනෙක් උපදින කොටම, ඉපදීමත් එක්කම ලබන පළමුවෙනිම 'උපන්දින තෑග්ග' තමයි මරණය. "**උප්පත්තියා සහෙවෙදං- මරණං ආගතං සදා**" යන ගාථාව වැදගත් : 'උපතක් සමගම හැම කල්හීම මරණය එනවා': **දියසුළිය:** පි.7: කටුකුරුන්දේ ඤාණනන්ද හික්ඛු, පහන්කනුව ධර්ම දේශනා, ධර්මග්‍රන්ථ මුද්‍රණ භාරය, 2005.

▲ **ජාතිධම්ම-** Jatidhamma: උපදිනසුළු සියලු ධර්මතා, ජාති ධම්මවේ. එනම්: ඇස ආදී සය ඉන්ද්‍රිය, රූප ආදී බාහිර අරමුණු සය, එනිසා ඇතිවන චක්ඛුවිඤ්ඤාණය ආදීය, ඒවා ගැටීමෙන් ඇතිවන ස්පර්ශය: චක්ඛුසම්ඵස්සය ආදී, ඒ නිසා ඇතිවන ත්‍රිවිධ වේදනා, මේ සියල්ල, උපදින සුළුය -ජාති ධම්මයන්ය. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (4): සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත: ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.1 ජාතිධම්ම සූත්‍රය, පි.84.

▲**ජෝතික ගහපති**-Householder Jothika: බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲**ජෝතිපාල බ්‍රාහ්මණ**-Brahamin Jotipala: අපගේ බුදුන්වහන්සේ කාශ්‍යප බුදුන් සමයේ, ජෝතිපාල බ්‍රාහ්මණ ලෙසින් උපතලබා, ඝටිකාර නම්වූ තම මිත්‍රයාගේ උපදෙස් අනුව, ඒ බුදුන්ගේ ශ්‍රාවකයෙක්වීම පිලිබඳ විස්තර මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න: ම.නි.** ඝටිකාර සූත්‍රය, **සංයු.නි**:දේවතා සංයුත්ත: ඝටිකාර සූත්‍ර 2 කි.

▲**ජෝතිතමපරායන**-Jotithamaparayana : ජෝතිතමපරායන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ 'එළියෙන් අඳුරට' යෑමය. එබඳු පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය: උසස් කුලයක ඉපදීම, ධනසම්පත්ඇතිබව, තුන්දොරින් දුෂ්චරිතය කිරීම. මරණින් මතු දුගතියේ උපත ලබයි. **මූලාශ්‍රය**: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.5 තමෝතමපරායන සූත්‍රය, පි.184.

▲**ජෝතිජෝතිපරායන**-Jotijotiparayana: ජෝතිජෝතිපරායන ලෙසින්

පෙන්වා ඇත්තේ ‘එළියෙන් එළියට’ යැමය. එබඳු පුද්ගලයාගේ ස්වභාවය: උසස් කුලයක ඉපදීම, ධනසම්පත්ඇතිබව, තුන්දොරින් සුචරිතය කිරීම. මරණින් මතු සුගතියේ උපත ලබයි. **මූලාශ්‍රය**: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.2.4.5 තමෝතමපරායන සූත්‍රය, පි.184.

▲**ජේතවනාරාමය**-Jetavanaaramaya: සැවැත්නුවර, ජේතවනාරාමය, බුදුන් වහන්සේ වැඩිම කාලයක් වාසය කල ස්ථානයය. අනාථ පිණ්ඩික සිටුතුමා මේ විහාරය සදා, බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු සංඝයාහට පූජාකරන ලදී. එතුමා මරණින් මතුව අනාගාමීව ශුද්ධාවාස බ්‍රහ්ම ලෝකයක පහලව, අනථපිණ්ඩික දෙව් ලෙසින් ජේතවනාරාමයට පැමිණම, මෙහි විස්තර කර ඇත. මෙ ස්ථානය බොදුබැතිමතුන්ගේ පූජනිය ස්ථානයකි. **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3 **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතා සංයුත්ත :1.5.8 ජේතවන සූත්‍රය, පි.86.

ජන

▲ **ජෛන ආගම**-Jain Religion: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ ප්‍රචලිතව පැවති ආගමකි, නිගණ්ඨනාථ පුත්ත ආගමික නායකයය. **බලන්න:** නිගණ්ඨනාථ

▲ **ජනකකර්මය-** Janakakarma: ජනකකර්මය ප්‍රතිසන්ධියට බලපාන කර්මයය, එය කුසල හෝ අකුසල විය හැකිය. **බලන්න**: කම්ම.

▲ **ජනපදකල්‍යාණි-** Janapadaklayani: ජනපදකල්‍යාණිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ප්‍රදේශයක මනහර- ශෝභාමත් රූ සපුව ඇති කාන්තාවය. ඇයගේ රූපයට මිනිසුන් වසඟවී, පරිහානියට පත්වෙන ලෙසින්, ලාභසත්කාර, සංඝයා වසඟකර, ධර්මයේ පරිහානියට පත් කරයි. **බලන්න:** ලාභසත්කාර. **උපමාව:**ජනපද කල්‍යාණි. උපග්‍රන්ථය :5.**මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත: 3.3.2 ජනපදකල්‍යාණි සූත්‍රය, පි.380.

▼**ජනපදකල්‍යාණිය** ඇති තැන මහා පිරිසක රැස්වේ. එම කරුණ යොදාගෙන බුදුන් වහන්සේ කායගතා සතිය වඩන ආකාරය පෙන්වා ඇත: ජීවත්වීමට කැමති මිනිසකුට, පිරුණ තෙල්බඳුනක් හිසේ තබාගෙන ජනපදකල්‍යාණිය බැලීමට රැස්වී සිටින මහා ජනසමූහය මැදින් ගමන් කිරීමට නියෝගදෙන්නේය. ඔහු පසුපස කඩුගත් මිනිසක් ගමන් කරයි. යම්හෙයකින්, තෙල් බඳුන ස්වල්ප ලෙසින් හෝ විසිරීගිය හොත ඔහුගේ හිස කපා දමන බව ඔහුට දන්වා ඇත. එලෙස, අණකල පුද්ගලයෙක්, තෙල් බඳුන මානව රැකගන්නේද? පමාවට පත්වන්නේද? යයි බුදුන් වහන්සේ විමසුවිට සංඝයා පිළිතුරු දුන්නේ ඔහු (මරණභය නිසා) පමාවට නො පැමිණෙන බවය. **උපමාවිස්තරය:** පිරුණ තෙල්බඳුන, කායගතා සිහිය දක්වන උපමාවය. කායගතාසතිය එලෙස, සිහිඇතිව, පවත්වා ගත යුතුය. **බලන්න:** කායගතාසතිය, උපග්‍රන්ථය:5. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: නාලන්දවග්ග: 3.2.10 ජනපද කල්‍යාණි සූත්‍රය, පි.331.

▲ **ජනප්‍රසාදය-**Janaprasada: ජනප්‍රසාදය- ජනයාගෙන් පැසසුම් ලැබීම, ලාභ සත්කාර ආදිය ලැබීමය. බුදුසසුනේ මාර්ග බ්‍රහ්මචරියාව පැවැත්වීම, ජනයාගේ පැසසුම් පිණිස නොවන බව බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: බ්‍රහ්මචරියාව.

▲ **ජනවසභ දේව**-janavasabha deva: මගධයේ රජව සිටි සේනිය බිම්බිසාර රජ, මරණින් මතු චාතුර්මහාරාජිකය දෙවලොකයේ ජනවසභ නම් දෙවියෙක් ලෙසින් පහළවීම හා එතුමා බුදුන් වහන්සේ බැහැදකිමට

පැමිණීම මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**: බිම්බිසාර රජ. **මූලාශ්‍රය**: දීඝ.නි: (2) 5 ජනවසභ සූත්‍රය, පි. 322.

▲**ජාන- ධ්‍යාන**: පාලි: **ඣානං**-jhānas: සමථ භාවනාව මගින් සිත එකඟ කරගැනීම - සමාධි සමාපත්ති ලැබීම ජාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත. ධර්මයට අනුව ජාන යනු සිව් ජාන සමාධිය- සමාපත්ති ලැබීමය. **බලන්න**: සිව්ජාන. **සටහන්**: * **සංයු.නි: ජානසංයුත්තයේ**, සිව් ජාන පිලිබඳ විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. ** **බලන්න:** සිංහල විසුද්ධිමාර්ගය: 3 පරිච්ඡේදය ** **දීඝ.නි**: පාසාදික සූත්‍රය, **ම.නි:** ගෝපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය, **අංගු.නි**: වේරඤ්ජ සූත්‍රය හා **වින.පි: මහාවග්ග**: වේරඤ්ජ සූත්‍රය: ජාන පිලිබඳව විස්තර දක්වා ඇත. ** ජානවිෂයපිළිබඳව සාමාන්‍ය කෙනෙකුට අවබෝධ කරගැනීම පහසුනැත. **බලන්න**: අචින්ත ධර්මතා. ** 2නි ජානයට පැමිණීමට අපහසු කෙනෙකුට දෙන උපදෙස වන්නේ කතාවෙන් තොරව- නිශ්ශබ්දව, තමාගේ මූලික භාවනා විෂයට සිත යොමුකලයුතු බවය. **බලන්න**: ආරිය තුෂ්නිම්භාවය. ** දෙවනි ජාන සමාපත්තිය ලැබීමෙන්, විතක්ක හා විචාර සංසිඳීම ඇතිවේ. **බලන්න:** අවිතක්ක අවිචාර.

▼ **ජාන සමාපත්ති ලැබීමේ නිපුණබව**: 1) සමාපත්ති කුසලය 2)ඨිති කුසලය 3) වුට්ඨාන කුසලය 4) කල්ලිත කුසලය 5) ආරම්මණ කුසලය 6) ගෝචර කුසලය 7) අභිනීහාර කුසලය (කමටහන් පිලිබඳ) 8) සමාධිය සකස්කරන කුසලය (සක්කච්චකාරී) 9) සමාධිය නිතර කිරීමේ කුසලය (සාතච්චකාරී) 10) සප්පායකාරී කුසලය (සමාධියට උපකාරීවන කරුණු වැඩීම) ආදීවශයෙන් ජාන සමාපත්ති ලබාගැනීමට අවශ්‍ය නිපුණතාවයන් මෙහි දී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **බලන්න:** සංයු.නි: (3): ඛන්ධක වග්ග : ජානසංයුත්තය (ඣාන). **සටහන:** * උපකෙළෙස් නැතිවිට ජානසමාපත්ති ලබාගැනීම පහසුවේ. **බලන්න**: උපකෙළෙස. ** සංඛාර අනුපූර්ව සංසිඳීම පිණිස සිව්ජාන සමාපත්ති අවශ්‍යවේ. **බලන්න**: සංඛාර අනුපූර්ව සංසිඳීම. ** ජානසමාපත්ති ඇති අයට ගෝචරකුසලතාවය ඇත. **බලන්න**: ගෝචරකුසලතා. ** ජානසම්පත්තිය ලබා ගැනීම පිණිස කෙනෙක් තමාගේ කේෂ්ත්‍රය අවබෝධ කරගතයුතුය. **බලන්න**:අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.4.4. ගාවි උපමා සූත්‍රය, පි.502. ** ජනාසමාපත්ති ලබාගැනීමේ සුඛය චෛතසික සුඛයය. **බලන්න:** චෛතසික සුඛය. ජානසමාපත්ති නිසා ඇතිවන සුඛ ගැන **බලන්න**:සුඛය.

▼**බුදුන්වහන්සේ** ජාන සමාපත්ති, කැමති පරිදි ලබාගන්නා අන්දම මේ සූත්‍රයේදී විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.9 **ජාන අභිඥා සූත්‍රය**, පි. 342, ESN: Nidanavagga: Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817.

▼ **ජාන ලබන පුද්ගලයන් සතර දෙනෙකි:** 1) එක් පුද්ගලයෙක් සිත සමාධිමත් කරගැනීමට දක්ෂය (සමාධි කුසලය- skilled in concentration), එහෙත් සමාපත්තිය ලබා ගැනීමට (සමාපත්ති කුසලය- skilled in attainment regarding concentration) දක්ෂ නැත. 2) තවත් පුද්ගලයෙක් සිත සමාධිමත් කරගැනීමට අදක්ෂය, එහෙත් සමාපත්තිය ලබා ගැනීමට දක්ෂය. 3) වෙනත් පුද්ගලයෙක් සිටි, ඔහු පෙරකී කරුණු 2 හිම අදක්ෂය. 4) තවත් පුද්ගලයෙක් සිටි, ඔහු පෙරකී කරුණු 2 හිම දක්ෂය, මෙහිලා ඔහු අග්‍රය. මේ පිලිබඳ **උපමාව**: එළෙදෙන ගෙන් කිරි ලැබේ, ඒ කිරිවලට වඩා දිහි (cream) අග්‍රය, දිහි නිසා ලැබෙන

වෙඬරු(butter) අග්‍රය. වෙඬරු නිසා ලැබෙන ගිතෙල් අග්‍රය. ගිතෙල් නිසා ලැබෙන මණ්ඩය (cream-of-ghee) අග්‍රය. එලෙස, කරුණු 4 ම ඇති පුද්ගලයා සමාධි සමාපත්තිය පිලිබඳ අග්‍රබව ලබයි. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය: 5.**මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (3): ඛන්ධකවග්ග: ජානසංයුත්ත:13.1.1. සමාපත්ති කුසල සූත්‍රය, පි.566, ESN: 34 Jhānasaṃyutta: 1 Attainment in relation to Concentration, p.1163.

▼ **ජානලබන උතුමන්ට දෙවියෝ නමස්කාර කිරීම**: උතුම් පුරුෂයෙක් සිත දමනයකොට භාවනාවේ යෙදිසිටිනවිට බ්‍රහ්ම, ඉන්ද්‍ර ආදීවූ දෙවියන් ඔහුට මෙසේ නමස්කාර කරන බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: " පුරුෂ උත්තමයාණෙනි, ඔබගේ භාවනා අරමුණ අපි නොදනිමු, ඔබට නමස්කාරවේවා!"

"න මො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ - න මො තෙ පුරිසුත්තම යස්ස තෙ නාභිජානාම - යම්පි නිස්සාය ඣායසීති" .**මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 11 නිපාත: නිසසය වගග,11.1.9, **සන්ධ සූත්‍රය**, පි.636, EAN: 11: I Dependence, 9.9 Sandha, p.568.

▼ **බුදුන් වහන්සේ ප්‍රසංසා කළ හා ප්‍රසංසා නොකළ ජාන**: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පංච නීවරණ සහිත භාවනා වැඩීම ප්‍රසංසා නොකළහ. උන්වහන්සේ, රූප ජාන 4 වර්ණනා කළසේක, ප්‍රසංසා කළසේක. **සටහන**: බුදුන් වහන්සේ මහා පරිනිබ්බානයට පත්වීමෙන් පසු ආනාන්ද තෙරුන් වදාළ සූත්‍රයකි. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (3): ගෝපක මොග්ගල්ලාන සූත්‍රය, පි. 116, EMN: 108, Gopaka Moggallaana Sutta, p. 795.

▼ **ජානපිලිබඳ නුවණ**: අචින්ත ධර්මතාවක්වූ ජාන පිළිබඳව බුදුවරු තත්වාකාරයෙන්ම අවබෝධ කර ඇත. එය තථාගතයන්ගේ එක් දසබලයකි. **බලන්න:** තථාගත දසබලඥාන, අචින්ත ධර්මතා.

▼ **ජාන සම්පත්තියට බාධා**: **ජානවඩා ගැනීමට**, ශබ්දය බාධාවක්ය- කටුවක් යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ:**"සද්දකණ්ටකා හි භික්ඛවෙ ඣනා වුත්තා මයා". බලන්න:** දසකටු. **මූලාශ්‍ර**: අංගු.නි: (6): 10 නිපාත: 10.2.3.2 කණ්ටක සූත්‍රය, පි. 268, EAN: 10: 72.2 Thorns. p. 521.

▲**ජානඅනාගාමී-**jhāna non-returner: බුදුන් වහන්සේගේ ගිහි ශ්‍රාවකයෙක් වූ උණ්ණාභ බ්‍රාහ්මණ අනාගාමීබව ලැබීම මෙහි දක්වා ඇත. අටුවාවට අනුව ඔහු 'ජාන අනාගාමිය': සෝතාපන්නබව ලැබූ ඔහු පළමු ජාන සමාපත්තිය ලබා පංච නීවරණ පහකර ඇත- jhāna nonreturner: meaning that he was a stream enterer who had abandoned the five hindrances by the first jhāna. If he were to die without having fallen away from jhāna he would be reborn in a higher world and attain final Nibbāna there, while if he were to lose the jhāna his destiny would be undetermined. However, he did not lose it, so his destiny wasdetermined; thus the Buddha made this declaration to indicate he was a "jhāna non returner." **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3 **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.5.2 උණ්ණාභ බ්‍රාහ්මණ සූත්‍රය, පි.412, ESN:48:Indriyasamyutta: 42.2. Brahmin Uṇṇābha, p. 1973.

▲**ජානවිමොක්ෂ සමාධි සම්පත්තිය-**the jhānas, deliverances, concentrations, & attainments: අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙසේ වදාළහ:

“සතර සතිපට්ඨානය යහපත් ලෙසින් වර්ධනය කරගත් නිසා ජානවිමොක්ෂ සමාධි සම්පත්තියේ කෙළෙසීම, පිරිසිදුවීම හා නැගීසිටීම මම තතු දේ දනිමි”. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-2): අනුරුද්ධ සංයුත්ත:8.2.11. ජාන සූත්‍රය, පි. 106, ESN: 52: Anuruddha samyutta:21.11. The jhānas, p.2134.

▲**ජන්තුදේවපුත්‍ර**-Jantyu Deva: එක්සමයක, කොසොල්දනව්වේ, හිමවත් පෙදෙස් වනයක් වාසය කළ අසංවර සංඝයා දැක, ඔවුන් අප්‍රමාදයට පමුනුවන පිණිස මේ දේවපුත්‍රයා කටයුතු කළ ආකාරය මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි:සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.3.5 ජන්තු සූත්‍රය, පි.142.

▲**ජානුස්සොනි බ්‍රාහ්මණ**-Janussoni Brahamin: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3

ජම

▲ **ජම්බුද්වීපය**- Rose-Apple Continent: වත්මන් ඉන්දියාව, බුදුසමයේදී **ජම්බුද්වීපය** නමින් හැඳින්විය. **බලන්න:** දඹදිව. ජම්බුද්වීපයේ වැසියන් කරුණු 3 කින්, උත්තර කුරු වාසීන් හා තව්තිසා දෙවියන්ට වඩා ප්‍රබලයයි මෙහි දක්වා ඇත: 1) ශූරබව 2) සතිය තිබීම 3 බ්‍රහ්මචාරි ජීවිතය ගතකිරීමට හැකියාව ලැබීම.**බලන්න**: තාවතිංස දේවලෝකය, උත්තරකුරු දේශය. **සටහන**: ජම්බුද්වීපය,සක්විති රජු අනසක පවත්වන ප්‍රදේශයකි. **බලන්න**: සක්විතිරජ. **මූලාශ්‍රය:** අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: 9.1.3.1 ඨාන සූත්‍රය, පි.462.

▲ **ජම්බුඛාදක පරිබ්‍රාජක**-Jammukhadaka paribrajika: **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය: 3

ජය

▲ **ජයගැනීම හා පැරදීම**-Victory & defeat: ජයගැනීම හා පැරදීම දෙකම සිතේ අසහනයට, අසතුටට හේතුවේ. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ දිනන අය, වෛරි ජනයා ලබයි. පැරදුන අය දුකින් වාසය කරයි. දිනුම් පැරදුම් දෙක හැර දමා සංසින්දුනවිට සුවයෙන් සැතපේ”. **බලන්න:** සංග්‍රාම. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: කෝසලසංයුත්ත: ප්‍රථම හා දෙවනි සංග්‍රාම සූත්‍ර, පි.180, ESN:3: Kosalasamyutta, 14.4.& 15.5 suttas, p. 237.

▲ **ජයසේන රාජකුමාර**-Prince Jayasena: මොහු, රජගහනුවර, සේනිය බිම්බිසාර රජතුමාගේ පුත්‍රයෙකි. අචිරවත අග්ගිවෙස්සන සාමනේර හමුව දහම් සාකච්චාවක් කලබව මෙහි දක්වා ඇත. බුදුසසුනේ සංඝයා, කෙළෙස් තවන වීරිය ඇතිව,නිවනට මෙහෙයවූ සිත ඇතිව වාසය කරනවිට, චිත්තඑකග්‍රතාවය ලබන බව, සාමණේරයන් අනුමත කළද, ඔහු එය පිළිනොගත්තේය. සාමණේරයන්, බුදුන් වහන්සේ වෙත එළඹ එම සිද්ධිය විස්තර කළ අවස්ථාවේ, බුදුන් වහන්සේ, සංඝයා ක්‍රමානුකූලව පුහුණුව ලබා දමනයට පත්වෙන අන්දම වදාළහ. **ඇතුන් දමනය කිරීමේ උපමාව**:උපග්‍රන්ථය:5. ම.නි: (3) 3.3.5 දන්තභූමි සූත්‍රය, පි.320.

ජර

▲ **ජරාව**-Decay: ජරාව, වයසටයෑම- මහළුවීමය. වයසට යනතෙක්ම ශීලය යහපත්වේ යයි මෙහි පෙන්වා ඇත. **සටහන**: කය ජරාවට පත්වීම පිලිබඳ විස්තර පිණිස **බලන්න**: ඛු.නි: ධම්මපද: ජරාවග්ග. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1): සගාථවාග්ග: දේවතාසංයුත්ත: ජරාවග්ග:1.6.1 ජරාසූත්‍රය,

පි.92.
▼**බුදුන්වහන්සේ ගේ කය ජරාවට පත්වීම**: එක්සමයක, ආනන්ද තෙරුන් බුදුන් වහන්සේගේ කය මහළුබවට පත්වීම දැක එය පුදුමයක් යයි පැවසුහ. ඒ අවස්ථාවේ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ:**"යොවුන් බවේ දිරන ස්වභාවය ඇත...සියලු අවයවයෝ ලිහිල්වේ, රැලි ගැසේ...මනරම් සිරුර ජරාවෙන් මඩනා ලද්දේය" මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (5-1) :මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: ජරාවග්ග: 4.5.1 ජරාසූත්‍රය, පි.412.
▼**මිනිස්ජීවිතය අල්ප බවද**, දිගුකලක් ජීවත්වුවද, ඒකාන්තයෙන්ම ජාරාවට පත්වී මියයන බව මෙහි පෙන්වා ඇත:**"අප්පං වත ජීවිතං ඉදං - ඔරං වස්සසතාපි මීයති යො චෙපි අතිච්ච ජීවති - අථ ඛො සො ජරසාපි මීයති" මූලාශ්‍රය:** ඛු.නි: සුත්තනිපාත: අට්ඨකවග්ග: 4-6 ජරාසූත්‍රය, පි.273.

▲ **ජරාධම්ම**-Jaradhamma: සියල්ල ජරාවට -දිරීමට පත්වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (4): සළායතන වග්ග: වේදනා සංයුත්ත:ජාතිධම්මවග්ග: 1.4.2 ජරාධම්ම සූත්‍රය, පි.84.
▲ **ජරාමරණ**-Jaramarana: ජරාමරණය කුමක්ද: එහි සමුදය, නිරෝධය හා නිරෝධගාමිණී පටිපදාව නොදන්නේ නම් ඔහු සමණ හෝ බ්‍රාහ්මණ නොවේ. එම අවබෝධය ඇතිවිට, සමණබ්‍රාහ්මණ ඵලය සාක්ෂාත්වේ. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:සමණබ්‍රාහ්මණවග්ග: 1.8.1 ජරාමරණ සූත්‍රය, පි.222.
▼**ජරාමරණය පිලිබඳ** යථා ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීමට ශාස්තෘවරයෙක් ගේ පිහිට සෙවිය යුතුය. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග:සත්ථුවග්ග: 1.9.1.1.ජරාමරණ සූත්‍රය, පි.226.
▼**ජරා මරණ තතු** සේ අවබෝධ කරගැනීමට ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව පුහුණු කරගත යුතුය. **මූලාශ්‍රය:**සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: සික්ඛාවග්ග: 1.9.2 ජරාමරණ සූත්‍ර, පි.230.

ජල

▲**ජලංග බ්‍රාහ්මණ**-Brahamin Jalanga: **බලන්න:**උපග්‍රන්ථය:3
▲ **ජලස්නානය**-Bathing: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ , ජල ස්නානය සමහර බ්‍රාහ්මණ නිකායන්හි පුරුදු කල ව්‍රතයකි. දිය නැමෙන් පව්සෝදා හැරීමට හැකිය යන විශ්වාසය ඔවුන්ට තිබිණි. බුදුන් වහන්සේ වෙතින් ධර්මය අසා, පැහැදුන අය, එම සිරිත හැර බුදු සසුනේ පැවිදිවුහ, උපාසකයන් වූහ. **බලන්න:**උදක සුද්ධක බ්‍රාහ්මණ,ගයා කස්සපතෙර, සුද්ධික භාරද්වාජ තෙර, පුණ්ණා තෙරණිය,සංගාරාව බ්‍රාහ්මණ 2 , ම.නි:වත්ථුපම සූත්‍රය,සංයු.නි:බ්‍රාහ්මණසංයුත්ත:7.2.11 සංගාරව සූත්‍රය, පි.352,

▲ **ජලාභූජ-** Jalabhuja: ජලාභූජ යනු ජලයෙන් ඇතිවන උපතය, උත්පත්ති විධියකි. මවකගේ ගැබයෙන් ලබන උපත. මිනිසුන් හා තිරිසන් සතුන් උපත ලබන විධියය. **බලන්න:** උත්පත්ති විධි. **මූලාශ්‍ර**: ම.නි: (1): 1.2.2 මහාසීහනාද සූත්‍රය, ඡෙදය.32, පි. 184, EMN: 12: The Greater Discourse on the Lion's Roar, para. 32, p. 160.
▲ **ජාලිය පරිබ්‍රාජක**-Jaliya paribrajika: මේ පරිබ්‍රාජකයා,කොසඹෑනුවර,ඝෝසිතාරාමයෙහි දී, මන්ඩිස්ස පරිබ්‍රාජක සමග බුදුන් වහන්සේ හමුවූ බව,උන්වහන්සේ දෙසූ ධර්මය පිලිබඳ

පැහැදීමට පත්වූබව මෙහි දක්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** දීඝ.නි: (1) 7 ජාලිය සූත්‍රය, පි.364.

▲ **ජාලිනි දෙව්දුව-Jalini Deva**: අනුරුද්ධ තෙරුන්ගේ පෙර ජීවිතයක බිරිඳවූ මෙතුමිය, දෙව්දුවක ලෙස උපත ලබාසිටිනවිට අනුරුද්ධ මහා රහතුන් හමුවට පැමිණීම හා එතුමන් ඇයටඅවවාද කිරීම මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**:සංයු.නි:වනසංයුත්ත:9.1.6 අනුරුද්ධ සූත්‍රය, පි:382,

ජව

▲**ජවන ප්‍රඥාව**: පාලි: **ජවනපඤ්ඤා-** swiftness of wisdom: ධර්මයේ ජවන ප්‍රඥාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ධර්මතාවයන්, වේගවත් ලෙසින්, ඉක්මනින් අවබෝධ කරගැනීමට ඇති නුවණය. ජවසම්පන්න ප්‍රඥාව ලෙසින්ද හඳුන්වයි. **බලන්න**: ප්‍රඥාව.

▼ **ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවීම: :i** අනිච්චානුපස්සනාව ... ii රූපයෙහි, වේදනාවේ, සංඥාවේ, සංඛාරයේ, විඥානයේ (පංච උපාදානස්කන්ධ යේ), ඇසේ හා ජරාව හා මරණයේ iii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව, අනිච්චනු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ, iv අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව දුක්ඛානුපස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ v අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව අනත්තානු පස්සනාව, වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ vi අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව නිබ්ද්දානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ vii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව විරාගානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ viii අතීත-අනාගත-වර්තමාන රූප පිළිබඳව පටිනිස්සග්ගානු පස්සනාව වැඩීමෙන්, නැවත නැවත එහි යෙදීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව පරිපූර්ණවේ. **"අනිච්චානුපස්සනා... රූපෙ...වේදනාය... සඤ්ඤාය ... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ... චක්ඛුස්මිං... ජරාමරණෙ... අතීතානාගත පච්චුප්පන්න රූපෙ අනිච්චානුපස්සනා, භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුප්පන්න රූපෙ දුක්ඛානුපස්සනා, භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගත පච්චුප්පන්න රූපෙ අනත්තානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුප්පන්න රූපෙ නිබ්බිදානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගතපච්චුප්පන්න රූපෙ විරාගානු පස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති... අතීතානාගත පච්චුප්පන්න රූපෙ නිරොධානුපස්සනා භාවිතා බහුලීකතා ජවනපඤ්ඤං පරිපූරෙති"** . **ජවන ප්‍රඥාව යනු කුමක්ද?** ආධ්‍යාත්මික, බාහිර, ඖලාරික, සූක්ෂම, හීන, ප්‍රණීත, දුර, ලඟ, අතීත, අනාගත, වර්තමාන රූප, වේදනා, සඥා, සංස්කාර, විඥානය (පංච උපාදානස්කන්ධයම) අනිත්‍යබව, දුකබව, අනාත්මබව වහා අවබෝධ කරගැනීමේ නුවණය. එම නුවණ තුලනය කර පංච උපාදානස්කන්ධය, ජරාමරණය, චක්ෂුය ක්ෂයවීම අනුව අනිත්‍යබව, භ යඅනුව දුකබව, අසාර අර්ථයෙන් (හරයක් නොමැතිබව) අනාත්ම බව තුලනය කර, ජරාමරණ නිරෝධය වූ නිවන වෙත වහා පැමිණීම, ජවන ප්‍රඥාවය වේ. **මූලාශ්‍ර**: ඛු.නි: පටිසම්භිදා 3 : ප්‍රඥාවග්ග: 3.1 ප්‍රඥා කථා, පි. 166-186.

▼**සතර ධර්ම වඩාගැනීමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් ජවන ප්‍රඥාව ඇතිවේ.**

සතර ධර්ම: සත්පුරුෂ සේවනය 2) සද්ධර්ම ශ්‍රවණය 3) යෝනිසෝ මනසිකාරය 4) ධර්මයට අනුකූලව පිළිපැදීම -ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව. **බලන්න**: සතරධර්ම.**මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (5-2): **සෝතාපන්න සංයුත්ත:** සප්ත ප්‍රඥාවග්ග හා මහා ප්‍රඥා වග්ග **සූත්‍ර**: 11.6.5 - පි. 276, ESN: 55: Sotapatthisamyutta: VI The Wise One- Great Wisdom, 55.5, p. 2253.

▼**ජවන ප්‍රඥාව,** කායගතා සතිය වැඩිමෙන්, විපුල කරගැනීමෙන් ලැබෙන යහපත් ඵලයකි. **බලන්න**: කායගතා සතියේ ප්‍රතිලාභ. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: කායගතාසති වග්ග සූත්‍ර: 1.16.7-සිට, පි. 126, EAN:1: Mindfulness Directed to the Body, p.52.

▼ **වෙනත් මූලාශ්‍ර:**: **1**. "රූප-වේදනා-සඤ්ඤා-සඞ්ඛාර-විඤ්ඤාණ යන ස්කන්ධ පසෙහි අනිත්‍ය-දුඃඛ-අනාත්ම වශයෙන් පැතිර යන්නා වූ නුවණ ජවනපඤ්ඤා නම්වේ" **අන්තර්ජාල ලිපිය**: https://pitaka.lk/dhammapada/ss/katha-28.html

▲**ජීවකකොමාරභච්ච**- Jivaka Komarabacha:**බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:3

▲**ජීවිකාව-**Jivikava: ජීවිකාව ලෙසින් පිඩු සිගමනේ යෑම ලෝකවාසීන් පහත් කර සළකන දෙයකි. එහෙත්, බුදුසසුනේ පැවිදි සංඝයා ජීවිකාව පිණිස පිඩු සිගායන්නේ, දුක දැනගෙන ඉන් මිදීමට ඇති කැමැත්ත නිසාබව මෙහි පෙන්වා ඇත. යම්හෙයකින් අසංවර සංඝයා රට වැසියන් විසින් ලබාදෙන අහර වැළඳීමේ අකුසලය, රත්වූ ලෝ ගුලියක් අනුභව කිරීම වැනිය යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **මූලාශ්‍රය**:බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.2 ජීවිකා සූත්‍රය, පි.468.

▲**ජීවිතය-** Life : දිවා රෑ දෙකෙහිම ජීවිතය නොනැවතී විනාශය වෙතට (මරණයකරා) ඇදෙන බව මෙ පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍රය:** සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: දේවතාසංයුත්ත:උප්පඨ සූත්‍රය, පි.96.

▲ **ජීවිත ඉන්ද්‍රිය**- The Life Faculty- Vitality: ත්‍රිවිධ ඉන්ද්‍රියන්ගෙන් එකකි, නාම රූප ලෙසින් කොටස් 2කි. ජීවිත ඉන්ද්‍රිය පවතින තෙක් වේදනා පවතී. **බලන්න**: ත්‍රිවිධ ඉන්ද්‍රිය. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රිය සංයුත්ත: 4.3.2 ජීවිතඉන්ද්‍රිය සූත්‍රය, පි. 391, ESN: 48: Indriyasamyutta: 22.2 The Life Faculty, p. 1949.

▲**ජීවිතය හා ශරීරය**: පාලි: **ජීවං සරීරං**- body & the soul: ජීවිතය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ ජීවිත ඉන්ද්‍රියය (Life-principle). ආත්මය ලෙසින්ද සලකයි. ශරීරය යනු කයය, පංච උපාදානස්කන්ධ යේ රූපය ලෙසින් පෙන්වා ඇති, සතර මහා භූතයන් ගෙන් සැකසුන කය ය. බුදුන් වහන්සේ වැඩ සිටි සමයේ, කය හා ජීවිතය යනු එකම දෙයක්ද, වෙනස් දෙයක් ද යන මත පැවතිනි. මේවා එවක ලෝකයාතුල පැවති දිට්ඨි 10න් දෙකකි. මේ සූත්‍රයන්හි, ඒ ගැන විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **මූලාශ්‍ර**: සංයු.නි: (3): දිට්ඨිසංයුත්ත: 3.1.13 හා 3.1.14 **සූත්‍ර,** පි. 437, ESN: 24: Dhittisamyutta: 13.13. & 14.14.suttas, p. 1133.

▼ **යථාභූත ඥානයෙන්** පසක් කර, දන්නා දකිනා තමන්වහන්සේ, ජීවිතය හා ශරීරය යනු එකම දෙයක් හෝ ඒවා වෙනම දෙයක් හෝ යයි ප්‍රකාශ නොකරණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: **" අහං ඛො පනෙතං ආවුසො එවං ජානාමි එවං පස්සාමි. අථ ච පනාහං න වදාමි 'තං ජීවං තං සරීරන්ති' වා 'අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීරන්ති' වාති"** (But, I thus know and see, and I do not say that the soul is either the same as, or different

from the body). මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (1): 6 මහාලි සූත්‍රය, පි. 340, EDN: 6: Mahāli Sutta: About Mahāli-Heavenly Sights, Soul and Body, p. 118.

▲ **ජීවිතයේ කෙටිබව**-Short is the life span: ජීවිතය ඉතා කෙටි නිසා අප්‍රමාදව සසරින් එතර වීමට කටයුතු කරන්න යයි බුදුන් වහන්සේ නිරතුරුව සංඝයාට අවවාද අනුසාසනා වදාළහ.**බලන්න**:මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රය. අංගු.නි: (4) 7 නිපාත:7.2.2.10 අරක සූත්‍රය, පි.496,.මේ පිලිබඳව දක්වා ඇති උපමා **බලන්න**: උපග්‍රන්ථය:5, අරක ශාස්තෘ.

▲**ජීවිත මදය**: පාලි: **ජීවිතමදො**-life infatuation: යහපත් ආයුෂ තිබීම නිසා, මත්වීම ජීවිත මදය ඇතිවීමට හේතුවය. තමන් ගේ ජීවිතය, මගේය කියා මත්වේ. මේවා සිත කෙලසන අකුසල්ය. දුගතිය ඇති කරයි. **බලන්න**: මදය.

▲**ජිව්හාඉන්ද්‍රිය-** Tongue faculty: ජිව්හාඉන්ද්‍රිය, රස වේදනාව ඇතිකරයි, සළායතන යන්ගෙන් එකකි. මෙය ජිව්හායතන ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.**බලන්න**: ආයතන,ඉන්ද්‍රිය, සළායතන.

▲**ජිව්හා විඥානය-** Tongue Conciseness: **බලන්න**: ආයතන.

ජෂ

▲ **ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුව හා භික්ෂුණිය-**The most senior Bhikkhu & Bhikkhni: බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ සිටි ජ්‍යෙෂ්ඨ භික්ෂුන් අතුරින් අග්‍ර අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන්ය, අග්‍රතම භික්ෂුණිය, මහා ප්‍රජාපති ගෝතමී තෙරණියය**. බලන්න:** අග්‍ර, උපග්‍රන්ථ:1,2.

ඤ කොටස: ඤත,ඤණ

ඤත

▲ **ඤාතගම**-Nathagama: මල්ල ප්‍රදේශයේගමකි, නාදික ගම ලෙසින්ද හඳුන්වයි. රජගහනුවරට උතුරින්, ගංගානම් නදියේ උතුරු දෙසින් පිහිටි මෙ ගමේ, ගඩොලින් කරනලද ශාලාවේ ,බුදුන් වහන්සේ අවසාන චාරිකාවේදී වැඩසිටියහ. මෙ ගමේ බුදුන් වහන්සේ සරණගිය බොහෝ ගිහි පැවිදි භවතුන් සිටිබව මෙහි දක්වා ඇත. **බලන්න**: මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, උපග්‍රන්ථය:1,2,3. **මූලාශ්‍රය**:සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග:සෝතාපත්ති සංයුත්ත:11.1.8 හා 11.1.9,11.1.10 ගිඤ්ජකාවසථ සූත්‍ර, පි.184.

ඤණ

▲**ඤාණය**-Nana: ඤාණය, ඥානය, ප්‍රඥාව, නුවණ ලෙසින්ද දක්වා ඇත. ධර්මය අවබෝධ කරගැනීම පිනිස පිහිටවන විවිධ ඤාණ පිලිබඳ මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. **බලන්න**: ඛු.නි: පටිසම්භිදා1: ඤාණ කථා, පි.31.

▼**ඤාණය ලැබීම** ගැන බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ **ඉමා වෙදනාති මෙ භික්ඛවෙ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු චක්ඛුං උදපාදී ඤාණං උදපාදී පඤ්ඤා උදපාදි විජ්ජා උදපාදි ආලොකො උදපාදි...**” **සටහන්**: * මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ වේදනාපිලිබඳ අවබෝධය ඇතිවීමය. ** ඉද්දිපාද පිලිබඳ ඤාණය ඇතිවීම ගැන **බලන්න:** සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග: ඉද්දිපදසංයුත්ත: 7.1.9 ඤාණසූත්‍රය, පි. 34. **මූලාශ්‍රය**: සංයු.නි: (4) සළායතනවග්ග: වේදනාසංයුත්ත:2.3.5 ඤාණසූත්‍රය, පි.468.

▲**ඤාණචක්ඛු**-Nanachakkhu: ධර්මය යථා පරිදි දැකීම ඤාණචක්ඛුය. ධම්මචක්ඛු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. සෝතාපන්න මග ඵල ලැබුවිට ධම්ම